לשמע אזני

ביאורים ופתגמים

ליקוט

לשמע אזן

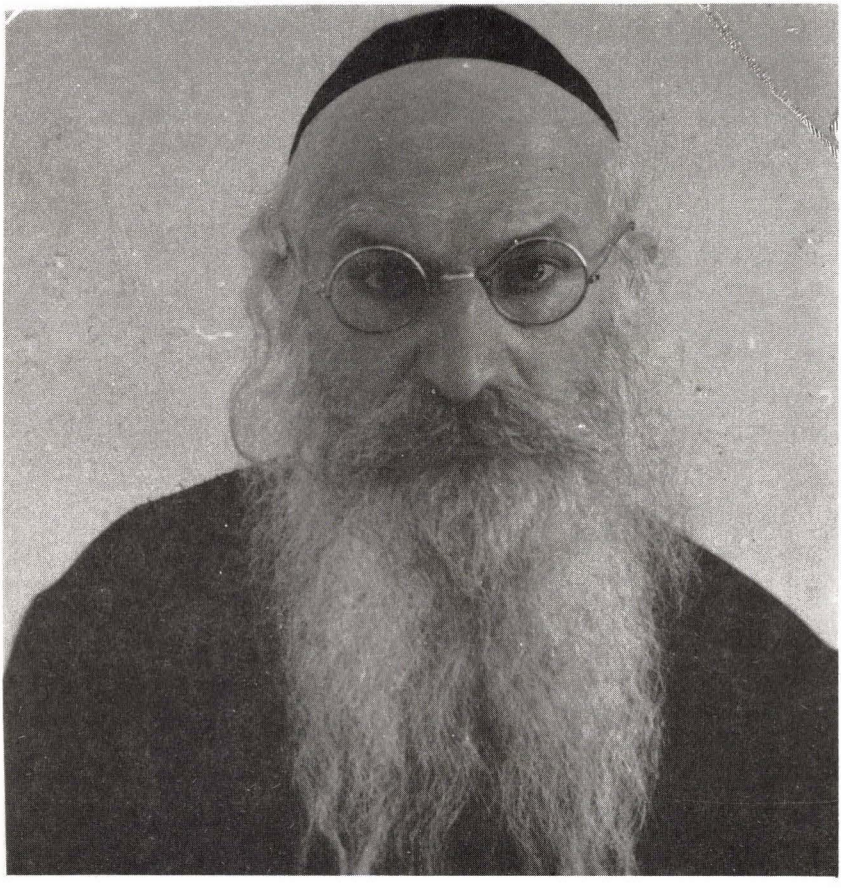
זכרונות סיפורים ופתגמין קדישין

הוצאה שניה

— עם הוספות —

חודש אדר שנת היו תהא שנת נסים

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

תמונת המחבר

הרה״ח ר׳ שניאור זלמן הלוי דוכמאן ז״ל

ב"ה

ליקוט

לִשְׁמַע אֹזֶן

זכרונות סיפורים ופתגמין קדישין

מכ"ק רבותינו הקדושים

מה ששמעתי מפיהם הק' ומה שקבלתי מכבוד

אבי זקני הרה"ח המפורסם ר' מרדכי יואל הלוי נ"ע דוכמאַן

(מהיושבים ולומדי בישיבת כ"ק אדמו"ר ה"צ" זי"ע)

מה ששמע בעצמו וכן מה שקבל מכבוד

הרה"ג הרה"צ ר' יצחק אייזיק הלוי נ"ע עפשטיין

רב דהאַמליא ומחסידי אדמו"ר הזקן

שניאור זלמן הלוי דוכמאן

ברוקלין, נ. י.

יו"ל ע"י החפץ בעילום שמו שליט"א

ה'תשכ"ג

שנת הק"ן להסתלקות הילולא של רבנו הזקן

מ פ ת ח:

דברים אחדים לרגל ההוצאה החדשה ..... ט

מעין הקדמה ..... יא

העתק מכתב כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע ..... יד

קטעים ממכתבי כ״ק אדמו״ר שליט״א ..... יד

קטע ממכתב כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע ..... יז

כ״ק אדמו״ר הזקן נ״ע ..... כא

כ״ק אדמו״ר האמצעי נ״ע ..... מא

כ״ק אדמו״ר ה״צמח צדק״ נ״ע ..... מט

כ״ק אדמו״ר מוהר״ש נ״ע ..... עה

כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע ..... פה

כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע ..... קכג

הרה״ג הרה״ח ר׳ יצחק אייזיק הלוי מהאמָליא נ״ע ..... קעג

א״ז הרה״ח ר׳ מרדכי יואל הלוי דוכמאן נ״ע ..... קצה

הרה״ג הרה״ח ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן נ״ע ..... רכא

סיפורים שונים ..... רכז

קטעי מכתבים ושיחות מכ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע

וכ״ק אדמו״ר שליט״א ..... רלג

הוספות למהדורה החדשה ..... רמה

הרה"ח ר' שניאור זלמן הלוי דוכמאן ז"ל ..... רעא
מהותו של חסיד ..... רעג
פרק א — ביאוגרפיה קצרה ..... ערה
פרק ב — ברוסיה הסובייטית ..... רעז
פרק ג — ארחות חייו ..... רפה
פרק ד — קשריו עם כ"ק אדמו"ר שליט"א ..... רפט
פרק ה — פרקי זכרונותיו ..... רצו
צילומים מתשובות כ"ק אדמו"ר שליט"א על גליונותיו ..... רחצ
מכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ..... שב
מכתבי כ"ק אדמו"ר שליט"א ..... שז
צילומים שונים מתשובות כ"ק אדמו"ר שליט"א ..... שלח
שונות ..... שמג

הרה"ח ר' ישראל הלוי דוכמאן ז"ל ..... שסא
הרה"ח ר' אליהו עקיבא ליפסקר ז"ל ..... שפא
האחים הרה"ח: ר' ברוך הלוי, ר' ישראל נח הלוי
ור' חיים אברהם הלוי דוכמאן ז"ל ..... תז

ב"ה

דברים אחדים

לרגל ההוצאה החדשה

זה שנים אשר ספר זה, "לשמע אזן", שחיברו סבא הרב החסיד המפורסם רבי שניאור זלמן דוכמאן ז"ל, והוציא לאור בחייו – אזל מן השוק ואינו בנמצא כלל.

כוחות מרובים ויגיעה עצומה השקיע סבא בספר זה עד שזכה להוציאו לאור. אולם, זכה אשר כ"ק אדמו"ר שליט"א ליווה את ההוצאה לאור של הספר בכל שלביו; החל מראשיתו עם כתיבת הזכרונות, ועד ההכנה לדפוס וההוצאה לאור – ועד בכלל. כידוע היה הסבא ממציא מפעם לפעם את פרקי זכרונותיו לכ"ק אדמו"ר שליט"א, ואילו הרבי היה עונה לו מיד בחביבות מיוחדת ובחום אבהי; לא אחת רשם וציין בשולי גליונותיו; תיקן ושינה, רשם ומחק, כתב והגיה; וכל פרקי הספר ממש עברו תחת עיניו הפקוחות של כ"ק אד"ש – כפי שיעידון יגידון התשובות המרובות והרישומים המרובים על גליוני הפרקים שהכניס, ואשר חלק מצלומי גוכתי"ק אלה מתפרסם לראשונה בסוף הספר.

* * *

בארכיונו של הסבא נמצאו סיפורים שונים מכ"ק רבותינו נשיאינו הקדושים נ"ע, אשר ערך והכין עוד בחייו לקראת ההוצאה החדשה של הספר – אך לא זכה לכך בחייו.

גם בנו, הרה"ח ר' ישראל ז"ל, היה תמיד מיצר ומתאונן על כך שאיש אינו מטפל בהוצאה לאור מחדש של הספר, על אף הדרישה המרובה – אך גם הוא לא זכה לכך. אולם, עם פטירתו, החלטנו, כי מוטל עלינו בתור מצוות כיבוד אב, לכבד את רצונו זה שנים, שלא לעכב יותר את הדפסת הספר ולהוציאו לאור מחדש עם ההוספות.

עם ההוצאה החדשה החלטנו להוציאו לאור בפורמט חדש ומוגדל, וכן הוספנו בו ההוספות דלהלן:

- ★ פרקי זכרונות וסיפורים חדשים שנמצאו בארכיונו, אשר טרם ראו אור עד כה.
- ★ ביאוגרפיה קצרה על המחבר – בצירוף מכתבי קודש של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ושל, יבלחט"א, כ"ק אדמו"ר שליט"א אליו. כן מודפסים בזה צילומי כתי"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א אליו, הן בכל הקשור לפרקי זכרונותיו של הספר, והן לענינים אחרים – כפי שנמצאו בארכיונו של סבא.
- ★ ביאוגרפיה קצרה על בנו, הרה"ח ר' ישראל ז"ל – בצירוף מסמכים שונים.
- ★ ביאוגרפיה קצרה על חתנו של המחבר, הרה"ח ר' אליהו עקיבא ליפסקר ז"ל – בצירוף מכתבי קודש ומסמכים אחרים.
- ★ ביאוגרפיה קצרה על אחיו זכרונם לברכה.

ויה"ר שחפץ הוי' בידינו יצליח, והספר במתכונתו הנוכחית יתקבל ברצון בעיני הקוראים, ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל, ולנח"ר לנשיאנו כ"ק אדמו"ר שליט"א.

בני המשפחה

ח' אדר, יום השנה העשרים של הסבא הרה"ח ר' שניאור זלמן ז"ל,
שנת היו תהא שנת נסים.

ב"ה.

מעין הקדמה

פון שטענדיק אָן האָבן סיפורי צדיקים פאַרנומען אַ זייער וויכטיקן אָרט ביי חסידים בכלל און אין חסידישן חינוך בפרט.

די חסידישע סיפורים זיינען מעמיד ומקיים דער אור תורת החסידות; עס ווערט דורך זיי אַרויסגעבראַכט דער התגלות אלקות על ידי צדיקים, דער שיתוף מדת הרחמים פון דער בריאה (זע תניא קדישא פון אדמו"ר הזקן, חלק שער היחוד והאמונה, ריש פרק ה); דער דרך עבודת ה' פון דעם צדיק דעם רבי'ן בדורו, וועלכן ער האָט געמאָנט ביי חסידים און מדגיש געווען דעם "זהיר טפי" אין די שלשה עמודים פון תורה, עבודה וגמילות חסדים (זע תניא אגרת הקדש פרק ז בסופו).

★ ★ ★

בחסדי השם האָב איך פון קינדווייז אָן געהאַט דעם זכות צו משמש זיין מיין זיידן, הרה"ח המפורסם וכו' מוהר"ר מרדכי יואל נ"ע דוכמאַן פון האָמעל, וועלכער איז געווען פון די זיצער (תלמיד וחסיד) ביי כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, און האָב געהערט פון אים פילע סיפורים פון די רביים נשיאי חב"ד, וואָס ער אַליין האָט געהערט, און וואָס ער האָט מקבל געווען פון זיין מדריך ומשפיע הרב הגאון הצדיק החסיד מוה"ר יצחק אייזיק הלוי עפשטיין זצ"ל אב"ד דק"ק האָמעל, פון די גדולי החסידים פון כ"ק אדמו"ר הזקן זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, נאָך פון ליאָזנע, און מחבר פון די ספרים חנה אריאל, שני המאורות ג"ח, מאמרי יציאת מצרים, מאמר השפלות והשמחה, מצה וכוסות, כללות ענין מתן תורה, מאמר השבת, מאמר הבדלה, מאמר הברכות.

מיין זיידע הרה"ח מוה"ר מרדכי יואל נ"ע, איז געווען אַן איש מצויין בתורה, בנגלה ובחסידות, און אַ שטאַרקער עובד בעבודת התפלה (פלעגט מאריך זיין בתפלה שעות ארוכות) און אַ בעל זכרון נפלא.

וועז מיין זיידע האָט געשיקט זיין איניקל הרב שלום מייזיל הי"ד לערנען אין ליובאַוויטש אין דער ישיבה, בשנת תר"ס, און המשפיע רשב"ץ נ"ע האָט אים אַרײַנגעפירט צו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, האָט דער רבי אים געזאָגט, "דיין זיידע

מרדכי יואל איז אַ אדם הידוע". אויך ווען מיין פאָטער החסיד מוה"ר דובער מנחם מענדל הלוי ז"ל איז געווען אין דער דאַטשע זאַלשע, תרע"ד, וועגן מעות כולל חב"ד, האָט אים כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע געזאָגט, "דיין טאַטע איז דאָך אין אצילות".

★ ★ ★

אויך האָט מיך השי"ת מזכה געווען אַז איך האָב געלערנט עטלעכע יאָר אין ישיבת תומכי תמימים אין ליובאַוויטש, און ביז שמחת תורה עטר"ת יעדער יאָר געפאָרן אויף ראש השנה, און אַמאָל עטלעכע מאָל אַ יאָר, צום רבי'ן כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ולאחר הסתלקותו, צום רבי'ן כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אין ראָסטאָוו. און איבערהויפט דאַנק איך השי"ת וואָס די גאַנצע צייט וואָס כ"ק אדמו"ר זי"ע איז געווען אין לענינגראַד בין איך געווען דאָרט, פון סוף זומער תרפ"ד ביז אסרו חג הסוכות תרפ"ח.

★ ★ ★

אין סוף יאָר תש"ו זיינען מיר אידן — אַן ערך אלף נפשות כ"י — געראַטעוועטע פון עמק הבכא געקומען — על פי הוראת כ"ק אדמו"ר זי"ע — אין דייטשלאַנד. איז מיר אנגעקומען אַ בריוו פון איצטיקן רבי'ן זאָל געזונט זיין וואו ער דערמאָנט און איז מעורר אויף דעם וואונטש פון חותנו כ"ק אדמו"ר זי"ע אויף צענויפזאַמלען ידיעות פון זקני החסידים און די חסידישע סיפורים וואָס מען האָט פון זיי געהערט. פון דעמאָלט אָן האָב איך אָנגעהויבן איבערשיקן דורך בריוו די סיפורים וואָס איך האָב געדענקט פון דעם זיידן נ"ע, פון ליובאַוויטש און ראָסטאָוו, און — אחרון אחרון חביב — פון לענינגראַד.

★ ★ ★

שוין אַ פאָר יאָר וואָס כ"ק אדמו"ר שליט"א איז מיר מעורר אַז איך זאָל מסדר זיין די בריוו, די סיפורים פון יעדן רבי'ן באַזונדער, און אַרויסגעבן זיי בדפוס.

און דאָס איז דער ליקוט "לשמע אזן" (תהלים יח, מה. איוב מב, ה) אשר שמעה אזני וכתבתים — וכלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א — לתועלת הרבים וממזכי הרבים.

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ זי"ע האָט געזאָגט אַמאָל אין לענינגראַד, פורים תרפ"ה, אַז היינט איז ניטאָ קיין חסידים און מתנגדים, עס איז פאַראַן אוהבי ה' תורה ומצות, און

ניט. און האָט געזאָגט לבן הרב דעיר לענינגראַד, ער זאָל זאָגן זיין טאַטן, ער זאָל ניט גלויבן די וואָס "פירן הין און צוריק". איז ממילא מיין באַשרייבונג איז דאָך מער פון חב"ד אָבער עם וועט זיין אינטערעסאַנט און טאַקע אויך וויכטיק פאַר אַלע בני תורה וויסן וואָס האָט זיך אַמאָל געטאָן און וואָס מען האָט געדעדט.

★ ★ ★

אַלס הוספה דרוק איך דאָ איבער אייניקע אויסצוגן פון בריוו און שיחות פון כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, וואו עס רעדט זיך די גרויסקייט פון סיפּורי צדיקים וחסידים. דער ערשטער סיפּור אין דעם ספר איז אויך אַן אויסצוג פון אַ בריוו פון כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, כ' חשון תש"ב.

★ ★ ★

תודתי הלבבית ורחשי ברכה לידידי עוז הר' זוסיא בר' מרדכי שי' ולהר' ברוך שלום בהר"ר מרדכי אלי' שי' אשר עמדו לימיני ועזרו לי בסידור הכת"י. ישלם ה' פעלם.

יחד עם זה הנני להביע את תודתי מעמקא דלבאי למנהלי בית הדפוס "בלשן", הר' מרדכי בר' אלי' שי והר' שלום דובער בר' שמואל שי', שבמסירותם יצא הספר בהידור רב. ישלם ה' פעלם.

★ ★ ★

וה' הטוב אשר הביאני עד הלום, יזכני ויחנני באורך ימים ושנים טובות בגו"ר, לחזות בנועם ה' על ידי נשיאנו כ"ק אדמו"ר שליט"א אשר יוליכנו לקבל פני משיח צדקנו בעגלא דידן ממש.

שניאור זלמן הלוי דוכמאַן
ב"ר דובער מנחם מענדל הלוי ז"ל

מוצש"ק חי אלול ה'תשכ"ג, שנת הק"ן להסתלקות הילולא של רבינו הזקן, פה ברוקלין, נ.י.

העתק מכתב כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע

ב״ה. י״א שבט תש״ט.

ידידי הנעלה והנכבד וו״ח אי״א מוהר״ר שניאור זלמן שי׳ דוכמאן.

שלום וברכה!

חתני הגאון רמ״מ שליט״א שניאורסאהן מוסר לי מזמן לזמן תוכן מכתביו אליו אודות זקנו הרה״ח נ״ע והנני נהנה מזה מאד ונכון שיתמיד לכתוב כל מה שזוכר ויודע וגם יעשה לו סדר קבוע לבוא בחליפת מכתבים עם ידידי זקני תלמידי התמימים ואנ״ש יחיו הבעלי שמועה ולעוררם אשר ירשמו כל עניני סיפורי חסידים אשר שמעו ואשר קבלו ואלו שכבד לפניהם לפרט הכל בלה״ק יכולים לכתוב באידית וחתני הרה״ג הרה״ח הרממ״ש שליט״א יסדר בעזה״י שכל הסיפורים שישלחו אליו יסודרו על נכון בדיוק.

★ ★ ★

קטעים ממכתבי כ״ק אדמו״ר שליט״א
מי״ג אלול תשכ״ג, בכיה״ק

הרש״ז שי׳ הלוי.

קראתי. ות״ח. בנוגע לעוד מכ׳ מיוחד ממני — הרי כבר יש אלו כמה, ויכול לבחור מהם או להדפיס כולם. ויהא בשטומו״צ.

י״ב חשון תש״ט — ולכן מטובו לשלוח מזכרונותיו מה שיודע ע״ד זקנו וגם אחי זקנו כי זה מכבר רצון כ״ק מו״ח אדמו״ר שליט״א לקבץ הידיעות ע״ד זקני החסידים, ובטח במשך הזמן יהי׳ בזה ג״כ זכות הרבים.

ח׳ כסלו תש״ט — שני מכתביו מכ״ג וכ״ד מ״ח קבלתי ומאד שמחתי עליהם ובפרט על רשימת הענינים והפתגמים שבהם והנני ממהר לאשר בזה קבלתם, למען ימהר ג״כ בהמשכת רשימותיו ושילוחם לכאן. ובל״ס שיהי׳ בזה ממזכי הרבים.

י"ט כסלו תש"ט — בטח ימשיך בשילוח רשימותיו תכופות, ולאות תודה ובתור זירוז על להבא מוסג"פ הקונט' לי"ט כסלו שהו"ל זה עתה ובל"ס יזכה בו את הרבים.

ב' טבת תש"ט — המחכה להמשך רשימותיו.

י"ט טבת תש"ט — מובן אשר כ"ק מו"ח אד"ש יודע ששולח לכאן רשימת זכרונותיו וז"ל בזה: זייער אַגלייכע זאַך. כן מזמן לזמן, הנני מוסר תוכן מכמה הסיפורים ובכל פעם גורם נח"ר. בפ"ש ובחיכוי לקבלת המשך רשימותיו.

ט' שבט תש"ט — ותקותי אשר ימשיך רשימת זכרונותיו כי בל"ס יהי' נזכר עוד כמה ענינים וספורים ות"ח מראש.

ט' אדר תש"ט — זה עתה נתקבל מכתבו העשירי ולאות הכרת תודה הנני עונה תיכף... בפ"ש ובבטחון שימשיך במשלוח רשימת זכרונותיו.

ר"ח ניסן תש"ט — וחבל אשר קיצר הפעם ברשימת זכרונותיו ובטח ימלא במכתבו הבא כנגד שניהם.

י"ג ניסן תש"ט — ת"ח מקול"ע על המשך רשימת זכרונותיו וכן יוסף לימים הבע"ל.

י"ג אייר תש"ט — ות"ח על שילוח זכרונותיו לתועלת הרבים.

י"ג אלול תש"ט — ובטח ימשיך ברשימת זכרונותיו לנח"ר כ"ק מו"ח אד"ש.

כ"א אלול תש"ט — תוכן מכתבו מי"ב אלול מסרתי ונתקבל בחיוך של שביעת רצון.

י"א אדר תש"י בכתיבת יה"ק — בברכה ופ"ש כל אלו המוטלים עליו לעורר את פנימיותם ולהאירם באור תורת הדא"ח (חב"ד) מדות חסידות (חג"ת) בפועל טוב (נהי"ם), ודאי ימשיך שילוח רשימותיו.

כ"ה אדר תש"י — ובל"ס ימשיך בשילוח רשימת זכרונותיו, ובפרט עתה.

ז' אייר תש"י — תימא שהפסיק רשימת זכרונותיו, ובל"ס ימשיך וביתר שאת ויתר עז.

ער"ח סיון השי"ת — מכתבו מכ"א אייר נתקבל, ובטח ימשיך ברשימת זכרונותיו. — ומה שמפחד לומר "זאָל געזונט זיין" אין נהגו כן אבל מהו הפחד ומבואר באגה"ק סכ"ח שחיי הצדיק הם אמונה ואהוי"ר וא"כ הוא געזונט ביותר, וד"ל.

ד׳ אלול השי״ת — כן נתקבל מכתב כף דזכרונות שלו מכבר ובהנ״ל מכתב כא׳ כב׳ ובטח ימשיך רשימותיו וכרצון כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ.

כ״ח אדר תשי״א — תודה בעד הרשימות שממשיך וכותב ובטח יעשה כן גם להבא.

י״א ניסן תשי״א — בטח ישלח המשך רשימותיו מהני מילי מעלייתא.

ה׳ כסלו תשי״ד — בנועם קבלתי מכתבו ובו ג״כ המשך רשימותיו, וחבל אשר מקצר בהם, ובודאי בהזדמנות הראוי׳ ימשיך בזה ובתוספות.

שבט תשח״י — ת״ח על הרשימות מהמאסר והגאולה, ובודאי שאין זה אלא תחלת ההתחלה.

פ׳ ויצא תש״כ — ת״ח בעד הר״ד ובטח יוסף כהנה וכהנה.

סיון תש״כ — ת״ח בעד סיפורים הנ״ל ומסיים וחותמים בטוב, בטוב הנראה והנגלה ת״ח על כתבו הנ״ל ובטח ימשיך וגם לזה שייך ופרצת כו׳.

י״א אלול תש״כ — ת״ח על הסיפורים וחבל על שממעט בהם ומקצר.

ה׳ תשרי תשכ״א — ת״ח על הסיפורים וחבל שמקמץ בהם.

י׳ אדר תשכ״א — ת״ח על הנח״ר מידיעה זו.

י״א ניסן תשכ״א — ובת״ח על שהתחיל עוה״פ בשילוח ר״ד.

י״ב ניסן תשכ״ב — קראתי בת״ח וכבר מילתי אמורה בהתועדות השייכת ליום נשיא לבני אשר כו׳ והוא יתן מעדני מלך.

כ׳ סיון תשכ״ב — ת״ח על הסיפור (ל׳ יחיד?)

כ״ה סיון תשכ״ב — ות״ח על הסיפורים שהוסיף ובטח ימשיך והרי הימים ימי סגולה בין ט״ו סיון וי״ב־י״ג תמוז.

על שאלתי במה הם ימי סגולה, העיר כ״ק אדמו״ר שליט״א ״ע״פ דברי כ״ק אדמו״ר נ״ע בנוגע לאדמו״ר הזקן בפעטערבורג, שזהו כמו שהזית נותן שמנו על ידי שעוצרין אותו״ (תורת שלום עמוד 26).

ג׳ תמוז תשכ״ב — ת״ח על הפנינים — הנהגות ודברי קודש.

כ״ג מנ״א תשכ״ב — ת״ח על הר״ד — ונתקיים — שנהניתי.

מכתב כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ זי״ע
כ׳ מרחשון תש״ב

ואמיתית שימושה של תורה הוא התוועדות חסידותי — אַ חסידישער פאַרברענגען — כי בהתוועדות זו — כשהיא כמו שנהגו זקני החסידים בכל דור — הנה מספרים סיפורי צדיקים וחסידים עם המוסר השכל שבהם ומבארים ומסבירים מה שצריכים להתלמד מהם, ומתעוררים בהתעוררות המתאמת לפי תוכן הסיפורים, ובמדה ידועה בא אל הפועל בסור מרע ועשה טוב. ומהאי טעמא הנה חיבבו הוד כ״ק אבותינו רבותינו הקדושים נשיאי חב״ד והצדיקים המפורסמים נשיאי החסידות הכללית, זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, את התוועדות החסידים וסיפורי המעשיות. וכהמעשה הידוע:

הוד כ״ק אאזמו״ר הרה״ק צמח צדק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע הואיל לשלוח את הרב הגאון האמיתי החסיד הנודע מוה״ר יצחק אייזיק נ״ע הלוי עפשטיין מהאָמליע לכ״ק אדמו״ר מוה״ר ישראל מרוזין זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע בהנוגע לענין הכלל.

החסיד הרי״א להיותו מחניכי חסידי חב״ד התענין במאד לדעת את ארחות והנהגות חסידי רוזין בכלל והנהגותיו של כ״ק ר׳ ישראל מרוזין בפרט, וישם דעתו הרחבה ולבו על כל דבר הנהגה בפרט.

הסדר אצל כ״ק ר׳ ישראל מרוזין הי׳ אשר בעת קבלת שלום — הנהוג אצל חסידי פולין וואָלין — וכן בשעת קבלת אנשים — פראַוועזן זיך — וקריאת הפתקאות — קוויטלעך — הנה המקורב — אחד מיחידי סגולה מזקני החסידים אשר בחר בו כ״ק ר׳ ישראל להיות המתורגמן בינו ובין החסידים והי׳ מכונה בשם מקורב — הי׳ עומד על ימינו וגבאי הראשון משמאלו.

בין האורחים שהיו אז ברוזין הי׳ אחד מגדולי הרבנים בבוקאָווינע, מפורסם ללמדן גדול וממקושריו הכי גדולים של כ״ק ר׳ ישראל. והביא את חיבורו לקבל עליו הסכמתו של כ״ק ר׳ ישראל. וגם אחד החסידים בא אשר אסף כמה שנים ספורי מעשיות מצדיקים וחסידים ויביא גם הוא את חיבורו לקחת הסכמה מכ״ק ר׳ ישראל.

בשעת קבלת האנשים עמדו שני החסידים המקושרים הנ״ל, הרב והחסיד, וחיבוריהם בידיהם, המקורב — ע״פ הוראת כ״ק ר׳ ישראל — לקח את ספריהם מידיהם ויקרא לפני כ״ק ר׳ ישראל איזה מקומות מחיבורו של הרב, ואח״כ קרא איזה סיפורים מספרו של החסיד המלקט.

כ״ק ר׳ ישראל ישב בדביקות ואח״כ התחיל לדבר בדבר מעלת סיפורי צדיקים והרושם הגדול שדבר זה עושה בהיכלי הצדיקים בגן עדן. ואח״כ דיבר בעניני חידושי תורה באותם הענינים אשר המקורב קרא לפניו מספרו של הרב בפלפול רב, ואח״כ ציוה להמקורב לכתוב את הסכמתו על שני הספרים.

החסיד החבד״י הרי״א נ״ע הסתכל בתשומת לב על הסדר בקבלת האנשים ועל יחס כ״ק ר׳ ישראל למקושריו, ויתפלא על הפלפול וסגנונו שחידש כ״ק ר׳ ישראל בחידושי התורה של הרב, אבל הי׳ מוקשה לו מדוע הקדים כ״ק ר׳ ישראל את הערותיו וכן את הציוי לכתוב את הסכמתו לספר הלקוטים של סיפורי המעשיות להערותיו על חידושי תורה של הרב וציוויו לכתוב הסכמה על ספרו. ויהי לפלא בעיניו.

כיומים אחרי כן הי׳ ראש חודש, והחסיד רי״א הוזמן לסעודת ראש חודש. בתוך הסעודה אמר כ״ק ר׳ ישראל דברי תורה. וקודם ברכת המזון אמר: ביים ליטווישן גאון איז געווען אַפלא אויף אונז וואָס מיר האָבן געדעדט וועגן די סיפורי צדיקים און ערשט דערנאָך וועגן די חידושי תורה, און וואָס מיר האָבן געגעבן אונזער הסכמה פריער אויף דעם חיבור פון די סיפורי צדיקים און דערנאָך אויף דעם חיבור פון חידושי תורה.

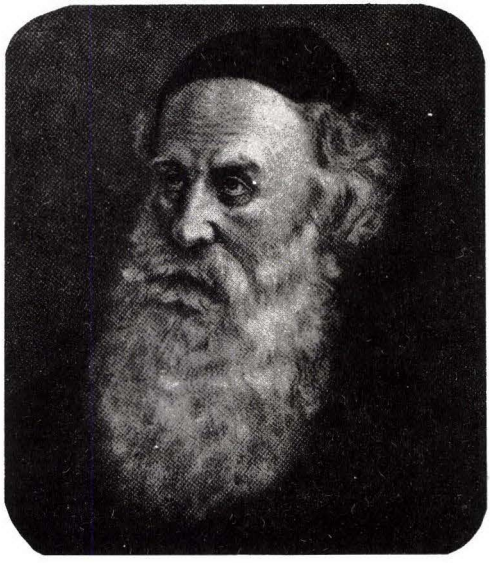
דאָס איז באמת אַ גרויסע און אַן אַלטע קשיא, וואָס רש״י הקדוש וועלכער איז געווען אַ גאון עולם אין נגלה און אין נסתר פרעגט די זעלבע קשיא אין דעם ערשטן פסוק בראשית. לא הי׳ צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד, די נשמה וואָס אין די מעשים וואָס אין דער בריאה בכל עת ובכל רגע.

דער זייעדניו, דער הייליקער גרויסער מגיד האָט מקבל געווען פון דעם הייליקן בעל שם טוב אַ דרך ווי צו זען אין יעדער זאַך די נשמה וועלכע איז אין דעם גוף פון דער זאַך.

איר פאַרשטייט — פנה כ״ק ר׳ ישראל מרוזין אל החסיד הרי״א — מיר גייען מיט דעם סדר ווי השי״ת האָט געגעבן אונז די הייליקע תורה, פריער ספר בראשית — סיפורי צדיקים, ווי דער מדרש זאָגט במי נמלך בנשמותיהן של צדיקים, און נאָכדעם ספר שמות — החודש הזה לכם.

ביידע מחברים זיינען חסידים בעלי צורה, ביידע חיבורים זיינען חידושים נפלאים. די חידושי תורה דערציילן די גרויסע לומדות און סברות וואָס דער מחבר האָט מחדש געווען אין דער הייליקער תורה, און די סיפורי צדיקים דערציילן די גרויסע חידושים וואָס השי"ת האָט מחדש געווען און איז מחדש אין דער וועלט. דערום האָבן מיר מקדים געווען די הסכמה אויף דעם ספר סיפורי צדיקים פאַר דער הסכמה אויף דעם ספר חידושי תורה.

כבוד קדושת
אדמו"ר שניאור זלמן זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע
— אדמו"ר הזקן —
בעל התניא והשו"ע

חי אלול תק"ה — כ"ד טבת תקע"ג

א.

דער זיידע ר' מרדכי יואל נ"ע פלעגט דערציילן ווי ר' אייזל פלעגט רײדן וועגן די מדריגות פון די רביים אויף פרצופים און אויף רוח הקדש, פלעגט ער אָנהויבן: דער בעל שם טוב איז געווען כתר דאצילות, דער מעזריטשער מגיד איז געווען או"א דאצילות, דער אַלטער רבי איז געווען ז"א דאצילות, אָבער וואָסער ז"א? וואָס ז"א ועתיקא כולא חד (הגם אין דא"ח שטייט דאָך ז"א בעתיקא אחיד ותליא, אָבער עס איז אַזוי פאַראַן אין זהר (ח"ג קמא, א) ש.ז.), דער מיטעלער רבי איז געווען מלכות דאצילות ווי זי איז אין אצילות, דער רבי (אדמו"ר הצ"צ זי"ע) איז מלכות דאצילות ווי זי איז אין בי"ע. דער זיידע פלעגט דערציילן אַז ער האָט דאָס דערציילט דעם רבי'נס קינדער, האָבן זיי אים געזאָגט: אַזוי האָט ער געזאָגט אויפן טאַטן?

ב.

די מדריגות וועגן רוח הקדש: אויף דעם אַלטן רבי'ן פלעגט ער אַזוי זאָגן: "זיין רוה"ק" האָט פון אים ניט אָפגעטראָטן אַ רגע כמימרא, דער מיטעלער רבי האָט רוה"ק ווען ער וויל, געווען צייטן אַז ער האָט קיין רוה"ק אויך ניט געוואָלט, דער רבי (ד.ה. דער צ"צ) — צוויי מאָל אַ טאָג דריי מאָל אַ טאָג. האָט דאָס געזאָגט איינמאָל ר' אייזל נ"ע פאַר ר' הלל'ן נ"ע. זאָגט ר' הלל: און איר האָט רוה"ק? זאָגט ער: ניין. זאָגט ר' הלל: אַז מ'האָט ניט איז פון וואַנען וויים מען? זאָגט ר' אייזל: אַ מבין בין איך.

אויף דעם וואָרט "זיין רוה"ק" וואָס ר' אייזל האָט געקוועטשט אויף דעם אַלטן רבי'ן, איז פאַראַן נאָך אַ מעשה וואָס ר' אייזל נ"ע פלעגט דערציילן: אַמאָל איז אַרויס דער אַלטער רבי און זאָגט מיט אַ ניגון: ביי דעם רבי'ן (היינו המגיד ממעזריטש) איז געווען אמת'ער רוה"ק, די מופתים וואָס עס איז ביי די וואָלינער גוטע אידן וויל איך ניט אַ קוק טאָן

אין יענעם זייט. רופט זיך אָן דער פעטער לייבעלע (היינו אחיו של אדמו"ר הזקן זי"ע) וואָס איז אונז נוגע וואָס ביי לייטן, מיר דאַרפן וויסן וואָס ביי אונז איז. און דער אַלטער רבי חזר"ט איבער נאָכאַמאָל, און חסידים פֿאָרקען אונטער אים זאָל פרעגן נאָכאַמאָל. רופט זיך אָפֿ דער אַלטער רבי: עס שטייט אויף שמחת בית השואבה "שמשם שואבין רוה"ק". פלעגט דער זיידע רמ"י נ"ע אויספירן: אָט דאָס האָט געקוועטשט ר' אייזל נ"ע "זיין רוה"ק", דער רוה"ק שמשם שואבין רוה"ק כו'.

ג.

אַז דער זיידע פלעגט אָנהויבן דערציילן ווי ר' אייזל פלעגט זיך צעקאָכן וועגן דעם אַלטן רבי'ן איז געווען מורא'דיק. פאר אַלעמען איז ער העכער, ביז אדם הראשון קודם החטא. ער פלעגט זאָגן, אַז עס וואַלטן קומען משרע"ה און דער רבי, דער רבי וואָלט זאָגן טוט אַזוי, און משרע"ה אַנדערש, וואָלט איך זאָגן: איר טוט ווי איר ווילט, איך קען אַנדערש פון מיין רבי'ן ניט טאָן.

(ע"ז כתב לי כ"ק אדמו"ר שליט"א: וכהסיפור דר"ת ומרע"ה, בסדר הדורות ח"א ד"א תתק"ל).

ד.

דער זיידע פלעגט דערציילן, אַז ער איז געווען אַ קליינער אינגל, שטייט ער ביי ר' אייזלען אין סוכה און מ'דעקט זייער געדיכט. זאָגט ער צו ר' אייזלען: עס שטייט דאָך אַז עס דארף זיין "כוכבים נראים"? זאָגט ער צו אים: הער יואל'קע, איך בין געווען ביי דעם רבי'ן אין ליאָזנע, האָט מען געדעקט די סוכה, איז געשטאַנען דער רבי און געמאַכט מיט דער הייליקער האַנט: נאָך געדיכטער און נאָך געדיכטער. און ר' אייזל האָט אַ געשריי געטאָן: און אַנדערש קען איך ניט.

(דער זיידע פלעגט מיר זאָגן אַז ביי אים איז געווען אַ וואונדער, ער איז אַ נאמען נאָך 2 זיידעס, דער זיידע ר' מרדכי איז געווען דעם אַלטן רבי'נס אַ חסיד און דער זיידע יואל אַ בעל הבית, און פונדעסטוועגן אי דער רבי צמח צדק אי ר' אייזל האָבן אים גערופן: יואל'קע).

ה.

ר' אייזל האָט געזאָגט אויף אַ פאַרברענגען: אַז דער רבי וואָלט אונז היסן גיין אין פייער וואָלטן מיר גיין. איר מיינט אויף געראַטעוועט ווערן? ניין, אויף פאַרברענט ווערן.

ו.

דער זיידע דערציילט בשם ר' אייזל נ"ע, אַז אַמאָל האָט געזאָגט דער אַלטער רבי: חסידים מיינען אַז עתיק ואריך איז דער אויבערשטער — דער אושניאַק איז ג־ט. האָט אויסגעלאָזן ר' אייזל אַז בעת מעשה האָבן מיר געזען אלקות, ניט דעם אושניאַק.

ז.

ר' אייזל האָט זיך אַמאָל י"ט כסלו אין האָמליע אין ליובאַוויטשער שול צעקאָכט: וואָס האָט מען זיך עפעס צענויפגעקליבן, מ'האָט ניט געזאָגט קיין תחנון, מ'טרינקט משקה? דער תירוץ איז: היינט איז דער רבי אַרויס פון טיינע סאָוויעט. איז פאַר וועמען די שמחה, פאַר דעם רבי'ן, — ביי דעם רבי'ן איז געווען גלייך אין טיינע סאָוויעט און ביי זיך אויפן בעטל, נאָר וואָס דען "לה' הישועה", מ'וואָלט דאָך ניט וויסן אַז עס איז דאָ אַ ג־ט אויף דער וועלט, טאָ גיי דו טאַנצן!

דער זיידע פלעגט זאָגן אַז יונגערהייט האָט ער געזאָגט אויף די ווערטער חסידות. בכלל ביי דעם זיידן אויף יעדער זאַך פלעגט ער קענען

זאָגן חסידות, און יעדער יום טוב אָדער יומא דפגרא פלעגט ער אויפהויבן אַז ער איז העכער פאר אַלע ימים טובים.

ח.

דער זיידע רמ"י פלעגט דערציילן בשם הרה"צ ר' אייזל נ"ע האָמליער, אַז אַמאָל איז געגאַנגען אדמו"ר הזקן זיע"א צו פריידקען אין שטוב זאָגן חסידות. עס איז געווען אַ שבת. זי איז געווען אַ שוואַכע, איז ביי איר אַרום שטוב געווען ביימלעך (ביי אונז רופט מען דאָס אַ פאָלסאַדניק). האָבן זיך חסידים געדראַפעט. ר' אייזל זאָגט: איך האָב אויך זוכה געווען צו זיין ביי איר אין שטוב. רופט זיך אָפּ דער אַלטער רבי צו דעם מיטעלן רבי'ן: גאַזעטן (פּייפערס) ווילן זיי, גאַזעטן? און האָט אנגעכאַפט דעם מיטעלן רבי'ן פאַרן לאַץ און זאָגט: פאַרוואָס לערנט מען ניט קיין תניא, פאַרוואָס לערנט מען ניט קיין תניא, איך זאָג דיר, איך זאָג דיר אַז פון תניא קען מען זיין אַז אַ חסיד ווי אברהם אבינו.

ט.

ר' אייזל נ"ע האָט דערציילט אַז איינמאָל איז ער אַריין צום מיטעלן רבי'ן. זאָגט ער צו אים: אייזיק, איך וועל דיר דערציילן אַ חלום פון מיין פריידקען, אַ קורצן אָבער אַ טיפן. עס חלומ'ט זיך איר דער טאַטע, קוקט זי אויף אים זייער. זאָגט ער: מיין טאָכטער, וואָס קוקסטו אַזוי אויף מיר? זאָגט זי: זייער אַ הייליקער לבוש. ענטפערט דער טאַטע: ביי רשב"י איז אַ ליכטיקערער. און האָט נאָכאַמאָל אויסגעלאָזן: אַ קורצער אָבער אַ טיפער.

(דער זיידע רמ"י נ"ע זאָגט מיר: זע, אַז ביז רשב"י האָט ער ניט אָנגעכאַפּט).

י.

אין האַדיץ איז געווען אַ שמש אויפן אוהל, ר' חיים מאיר ז"ל. זיין איידעם איז געווען אַ שמש אין אונזערע יאָרן, איך פלעג אים זייער אָפט שיקן פון דעם זיידן 2-3 רובלדיקע פאַר אים און אויף שמן זית. מ'האָט אים געפון זלמן בער קלימאָוויצקי. האָט ר' ח"מ ז"ל דערציילט דעם זיידן אַז די אַלע תקנות וואָס אויפן אוהל זיינען פון דעם מיטעלן רבי'ן.

איינמאָל איז אים אָנגעקומען זייער אַ נוטיקער פּריון, איז ער געלאָפן גלייך, און הפנים ער האָט זיך פאַרגעסן אנקלאפן. האָט מען אים אַרויסגעווארפן. ער כאפט זיך אויף אַז ער ליגט אויפן הויף. חלומ'ט זיך אים אַז הצדקנית פריידקע נ"ע זאָגט אים: חיים מאיר, דו האָסט גאָרניט געקלאַפט — פייגעלעך זעסטו, דאָס איז דאָך נשמות קומען אַהער! נאָר חסידים האַלטן דאָך ניט פון חלומות וועסטו האָבן אַ סימן... ווי ער האָט זיך אויפגעכאַפט איז דורך געלאָפן אַ בין און האָט אים אַזוזשע גיטאָן אין אויער, און ער איז געבליבן אַ טויבער אויפן אויער אַלע יאָרן.

יא.

איינמאָל נאָך אַ שריפה פרעגט דער אַלטער רבי ביי דעם מיטעלן רבי'ן: האָסטו איבער געשריבן יענעם ביכעלע? זאָגט ער: ניין, ווייל עס איז געשטאַנען אָנגעשריבן אַזוינע איסורים, האָב איך מורא געהאַט. זאָגט דער אַלטער רבי: איי, אַ שמיץ וואָלסטו האָבן, וואָלסט דאָך אָבער וויסן וואָס דאָרטן שטייט.

יב.

בעת דער אַלטער רבי ז"ע האָט געשיקט די שלוחים דרוקן דעם תניא, האָט ער זיי געהייסן קיינעם ניט ווייזן דעם כי"ק. נאָר זיי האָבן פאָרט געווייזן איינעם אַ גרויסן מענטשן. האָט ער געזומען מיט די הענט דעם כי"ק און געריבן מיט די הענט און געזאָגט: ליכטיק, ליכטיק.

פלעגט דער זיידע זאָגן אַז מיט דערמיט האָט ער אַראָפגענומען דעם אור פון תניא (לפי דעתי זהו ענין עין הרע ברוחניות כהמעשה בזלאָבינער חתונה, ומשו"ז לא הזכרתי שמו של האדם הגדול).

יג.

איינמאָל האָט דער אַלטער רבי געזעדט וועגן דעם ענין פון תשובה. זאָגט ער: די אמת'ע תשובה איז אזוי ווי דער וויטעבסקער גוי.

וואָס פאַראַ מעשה? אין וויטעבסק איז די שטאָט צעטיילט אויף 2 זייטן, אין מיטן אַ טייך. יענע יאָרן איז נאָך קיין בריק ניט געווען, פלעגט מען אַריבער פאָרן אויף אַ קליין שיפל, אַ לאָדקע. עס איז געווען אַ גרויסערווינט, האָבן די קריסטן וואָס זיינען געשטאַנען ארום טייך געזאָגט דעם קריסט: פאָר ניט, עס איז אפאַסנע (אַ סכנה), און ער האָט זיי ניט געהערט און געפאָרן און דערטרונקען זיך. האָט אויסגעפירט דער אַלטער רבי: איז אָט־די מינוט וואָס ער האָט געזען אַז האָט דעטרינקט ער זיך, וויפל האָט אים פאַרדראָסן וואָס ער האָט זיי ניט געפאָלגט און איז יע געפאָרן? האָט דאָס איז די אמת'ע תשובה.

יד.

בשעת דער זיידע ר' מרדכי יואל נ"ע איז געווען אַ זיצער ביי אדמו"ר צמח צדק זי"ע, "האָט זיי געזוכט ניקאָליי" (ד.ה. מען האָט זיי געוואָלט נעמען פאַר סאָלדאַטן). האָט זיי דער רבי אַועקגעשיקט פון ליובאַוויטש, עטלעכע אין קאַליסק און עטלעכע אין ליאָזנע. דער זיידע איז געווען אין ליאָזנע. איז אים אויסגעקומען צו זיין דאָרט י"ט כסלו.

דער סדר אין ליאָזנע איז אזוי געווען: מ'האָט געבראַכט גרויסע שילייעס מיט משקה און זעק מיט לעבער, און דאָרטן איז געווען אַ זקן ר' יאָסעלע, וואָס ער איז נאָך געווען בעת מ'האָט דעם אַלטן רבי'ן

אַרעסטירט. איז ער געזעסן בראש השולחן און דערציילט די מעשה פון אָנהויב ביזן סוף. אַז עס איז געקומען וואָס מ'האָט דער רבנית הצדקנית געגעבן אַ פּאַטש איז ביי איר אַרויסגעפאַלן 2 ציינער, האָט ער זיך צעווויינט.

דערנאָך האָט ר' יוסף דערציילט, אַז דעם אנדער י"ט כסלו, ד.ה. דעם ערשטן אין ליאָזנע, איז זיך צענויפגעפאָרן אַ גרויסער עולם. געווען איז יענער י"ט כסלו אַ וואַרעמער. האָט מען געמאַכט אויפן הויף שאַלאַשן און אדמו"ר הזקן זי"ע איז אַליין ארומגעגאַנגען און געבעטן מ'זאָל עסן און טרינקען און זיין פריילעך, ווייל מיין יום טוב איז העכער כו', ער איז געווען אויף רוחניות און אויף גשמיות און דער אויבערשטער האָט געהאָלפן, בעט ער אַז מ'זאָל זיין פריילעך.

טו.

אַמאָל האָט דער אַלטער רבי דערהערט אַז ביי דעם מיטעלן רבי'ן זי"ע ווייניט אַ קינד, איז ער אַריין אין חדר, און דער מיטעלער רבי זיצט און הערט ניט. זאָגט צו אים דער אַלטער רבי: פאַרוואָס לערנסטו זיך ניט פון מיר? איך קען זיין אין די גרעסטע עמקות, הער איך ווי די פליגן קלאפן אויפן וואַנט.

טז.

דער זיידע דערציילט בשם ר' אייזיק האָמליער, אַז איינמאָל איז אַרוים צו זיי דער אַלטער רבי, און האָט געגעבן משקה. פרעגט דער פעטער לייבעלע (היינו אחיו של אדמו"ר הזקן זי"ע): לשמחה מה זו עושה? ענטפערט דער אַלטער רבי: איך האָב היינט מקיים געווען וואָס איך האָב געשריבן אין מיין תניא "והוי שפל רוח כו' אפילו בפני קל שבקלים", האָב איך צוגעלייגט "ממש". איז היינט צו מיר אַריינגעגאַנגען איינער וואָס האָט עובר געווען אויף כל התורה, האָב איך אַ טראַכט

געטאָן: נו? האָב איך זיך אָנגעלייגט אויף 3 מינוט, האָב איך געפונען אַז אין זיבן זאַכן בין איך ערגער פאַר אים.

וועז ר' אייזל פלעגט דערציילן די מעשה, פלעגט ער אַ קלאפּ טאָן אויפן טיש: דאָס האָט מער אַז דער רבי ניט געקענט.

יז.

אַמאָל זיינען געפאָרן צו דעם אַלטן רבי'ן זי"ע אין ליאָזנע, חסידים. געווויינטלעך זיינען זיי געפאָרן מיט אַ בעל עגלה. עס איז דורך אַ פּאר טעג, און דער בעל עגלה איז ניטאָ, און דער פערד שטייט ניט אַ געגעסענער. זיינען זיי אים אַוועק זוכן. אַרום ליאָזנע איז געווען אַ וועלדל. ערשט ער גייט אום און שרייט: אַז מ'וואָלט פרעגן ביי אַגוי "ליוביש טי באָגו" (דו האָסט האָלט ג־ט), וואָלט ער אויך זאָגן "ליובליו" (איך האָב האָלט).

וואָס פאַר אַ מעשה? ער האָט געהערט די חסידות וואָס דער אַלטער רבי האָט געזאָגט, און מער אַז דעם וואָרט האָט ער ניט פאַרשטאַנען, נאָר דאָס האָט אים אזוי פאַרנומען אַז ער האָט זיך פאַרגעסן אויף אַלע זיינע פּרטיות'דיקע ענינים.

יח.

אַמאָל איז דער מיטעלער רבי זי"ע געוואָרן ניט געזונט. עס איז דורך אַ פּאר טעג, איז אַריין זיין מוטער הרבנית שטערנע צום אַלטן רבי'ן און זאָגט אַז ער איז ניט געזונט און דו גייסט אפילו צו אים ניט אַריין. איז דער אַלטער רבי צו אים אַריין און זאָגט צו אים: דו האָסט גאָר ניט קיין רחמנות אויף דער מאַמען; עס וועט זיין דער "ביאור". האָט ער קוים געפרעגט: וועז? — אזוי איז ער שוין געווען אפגעשוואַכט פון דעם וואָס דער אַלטער רבי האָט ניט געזאָגט דעם ביאור.

יט.

איינמאָל האָט דער אַלטער רבי זי"ע אַריינגערופן דעם מיטעלן רבי'ן יוהכ"פ און זאָגט: אויף דיר איז פאַראַן מיימינים, אָבער אַ סך משמאילים. איז ער אַרוים צו חסידים און זאָגט: איצט איז אַ צייט, גייט בעט ביי דעם טאַטן חסידות.

כ.

דער אַלטער רבי זי"ע האָט אַמאָל געזאָגט: וועלן מיינע קינדער האַלטן ביי רוחניות וועלן זיי האָבן אי רוחניות אי גשמיות.

כא.

א"ז החסיד מרדכי יואל נ"ע מספר בשם השמש באוהל אדמו"ר הזקן נבג"מ זיע"א אַז עס איז אַרוים פון אוהל הקדוש, אדמו"ר האמצעי זי"ע, און זאָגט: אָרעלע איז דאָ געווען און מ'האָט אים ניט אַריינגעלאָזן, דער טאַטע איז דאָך ברוגז.

וואָס פאַר אַ מעשה? עס איז געקומען הרה"צ ר' ארעלע סטראַסעליער, און אזוי ווי אין האַדריך זיינען געווען דעם מיטעלן רבי'נס חסידים, האָט מען אים ניט געגעבן דעם שליסל פון אוהל, האָט ער צוגעשטעלט אַ לייטער צום פענסטער און געשריען קולי קולות: אַי רבי, אַי רבי.

כב.

מ'האָט אַמאָל געמאָנט ביי דעם אַלטן רבי'ן זיע"א וועגן אָרעמקייט ביי אידן. האָט ער געענטפערט: מ'וויל ניט ליידן? עס איז דאָך ידוע אַז איצטערדיקע נשמות זיינען גלגולים פון בית ראשון וואָס דער חטא איז געווען עבודה זרה, איז פאַר יעדער מאָל קומט מיתה ח"ו, איז יעדער

מאָל וואָס מען דאַרף און מ׳האָט ניט, קומט מען אפֿ דעם עונש.

כג.

מ׳האָט געזאָגט דעם אַלטן רבי׳ן אַז אייערע חסידים זיינען צבועים. זאָגט ער: גוט, זיי וועלן האָבן דעם פּסק. עס שטייט כל מי שלא חיגר ולא סומא ועושה את עצמו כאחד מהם, לא נפטר מן העולם עד כו׳ — וועלן זיי טאַקע זיין חסידים באמת.

פֿאַר דעם רבי׳ן דעם צ״צ האָט מען אויך געזאָגט די זעלבע זאַך. האָט ער געענטפֿערט: אַ סימן אַז זיי האָבן ליב נאָר די פֿאַרב.

אַ צווייטן מאָל האָט ער געענטפֿערט: עס איז לא ימלט אַז מען וווייקט זיך אַגאנצן טאָג אין פֿאַרב זאָל עפּעס ניט אַריין אינעווייניק אויך.

כד.

ר׳ אייזל איז ביז 70 יאָר געפֿאָרן אַלע יאָר אין האַדיץ אויפֿן אוהל לאדמו״ר הזקן און אין נעזין לאדמו״ר האמצעי זי״ע. נאָך 70 פֿלעגט ער זאָגן: איך האָב זיך מיט זיי אפֿגעזעגנט און געזאָגט אַז איך וועל צו זיי מער ניט פֿאָרן.

דער זיידע רמ״י נ״ע האָט מיר דערציילט אַז ער האָט געפֿרעגט ביי ר׳ אייזלען וועגן פֿאָרן אויפֿן אוהל של אדמו״ר הזקן, האָט ער אים געזאָגט, עס איז ניט גלייך צי מ׳פֿאָרט צו אַ רבי׳ן וואָס מ׳האָט געקענט צי ניט. נאָר גרינגער וועלט, גרינגער אין עבודה וועלט.

כה.

ביי דעם זיידן רמ״י נ״ע איז געווען אַ סדר פון פֿאָרן אויפֿן אוהל פון אדמו״ר הזקן זי״ע אין האַדיץ. איינמאָל אַרויסגייענדיק פון אוהל, זאָגט

צו אים הרה"צ ר' נחום (בנו של אדמו"ר האמצעי): קום אַריין נעמען אַ ביסל משקה און ניט אין שטאָט נאָר ביי דעם שמש פון אוהל, ערשט ביי אים איז דאָ אַ צימער (פאַר ר' נחומ'ען).

זיצט מען אזוי און עס שטייט אויף פאַרבייסן בלינציקעס. זאָגט דער זיידע צו ר' נחומ'ען: איך וועל ביי אייך עפּעס פרעגן, ווי קומט די מומע פריידקע אַהער? ענטפערט ער אים אַז דער זיידע, היינו אדמו"ר הזקן איז נסתלק געווארן און מ'האָט געדאַרפט אנזאָגן דעם טאַטן, היינו לאדמו"ר האמצעי, איז דאָך ידוע אַז מ'האָט צוגעגרייט אַלע קרעמענטשוגער דאקטורים און 24 שעה האָט ער גע'חלש'ט, ד.ה. מ'פלעגט אים אָפּמינטערן און ער פלעגט ווייטער חלש'ן, אָבער דערנאָך איז נו... דער טאַטע מיט דער גרויסע קאפּ. אָבער די מומע פריידקע איז בכלל געווען אַ שוואַכע איז זי געווארן נאָך שוואַכער, האָט מען זי אַוועקגעפירט אין סיראָטינע עם איז געווען אַן אָרט פון גנות ופּרדסים (ביי אונז רופט מען דאָם אַ דאַטשע) און זי איז דאָרט געווען.

אז זי איז געווארן שוואַך, האָט זי געשיקט נאָך קרעמענטשוגער חסידים, זיינען זיי געקומען. האָט זי זיי געזאָקט, אַז זי בעט זיי אז זי וועט נפטר ווערן זאָל מען איר אפּפירן אין האַדיץ און לייגן ארום טאַטן לעבן דער רעכטער האַנט. האָבן זיי ניט געוואוסט ווי צו טאָן, ווייל זיי האָבן געוואוסט אַז זי איז געווען ביי דעם זיידן ד.ה. אדמו"ר הזקן זי"ע, זייער טייער, אָבער פאָרט אַן "אשה", איז ביי זיי אויסגעקומען אַז מ'וועט זען. עם האָט געדויערט אזוי אַפּאר טעג. איינמאָל רופט זי זיי אַריין, איר בעט איז געשטאַנען אין מיטן חדר, און זי איז געלעגן אין די בגדים, האָט זי געהייסן זיי זאָלן זיך אַרומשטעלן אַרום בעט, און האָט אנגהויבן, אלקי נשמה שנתת בי טהורה היא אתה בראתה אתה יצרת כו' ביז ואתה עתיד ליטלה ממני, און האָט אויפגעהויבן די עשר אצבעות און האָט אַ געשריי געטאָן: טאַטע, וואַרט, האָט שיים, און פּרחה נשמתה (זאָגט צו מיר דער זיידע: אַז ר' נחום האָט אויסגעלאָזן די לעצטע ווערטער האָט ביי אים זיך אַגאָם געטאָן אַ קוואַל טרערן אַז ער האָט פאַרגאָסן די

בלינציקעס אַז מ׳האָט זיי ניט געקענט עסן). האָבן שוין די חסידים פאַרשטאַנען אַז נאָך אַזאַ הסתלקות דאַרף מען זיי יאָ פאָלגן.

אָבער ביי די חסידים פונדעסטוועגן, איז אַלץ געווען אַ ספק, איז אז ס׳איז געקומען צו פּרשת דרכים, איין וועג קיין קרעמענטשוג און איין וועג קיין האַדיץ, האָט מען געלאָזט די פערד גיין אַליין. פאַרשטייסט דאָך, מרדכי יואל, אַז די פערד זיינען געגאַנגען אויף דעם וועג פון האַדיץ.

כו.

סיפר א״ז רמ״י נ״ע בשם השמש דאוהל אדמו״ר הזקן זי״ע, חיים מאיר ז״ל: עס זיינען געקומען 2 יונגעלייט און בעטן ביי אים ער זאָל זיי אַריינלאָזן אויפן אוהל הקדוש. זיינען זיי אריינגעגאַנגען און זייער פיל געווויינט. אַז זיי זיינען אַרויסגעגאַנגען, פרעגט ער ביי זיי וואָס האָבן זיי אזוי פיל געווויינט. זאָגן זיי, אַז דער אַלטער רבי האָט מיט יאָרן פריער אויף זיי רחמנות געהאַט און האָט זיי צוריק ארופגעפירט אויף דער אמת׳ער וועג.

זיי זיינען געווען שניידער און האָבן געאַרבעט אין ראַסייע אין קורסקער גובערניע אויפן דאָרף, און זיינען אראפּ פון וועג, געגעסן טריפה און אלץ וואָס מ׳טאָר ניט. עס האָט געדויערט אַפּאר יאָר האָבן זיי זיך מיישב געווען אַז מ׳דאַרף פאָרן אַהיים. זיינען זיי געגאַנגען פאַרביי פּיענע, זיינען זיי אַריין אין אַ שטוב צו אַ קריסט און געבעטן עסן. זאָגט דער פאָגיע, ער האָט ניט. זאָגן זיי ״אַ קאָלבאַסאַ יא״ (דאָס איז טריפה וואורשט). האָט ער זיי אַריינגעפירט אין אַ חדר און פאַרשלאָסן, און האָט זיי געזאָגט, אַז ער מוז ביי זיי צונעמען די געלט און הרג׳נען. האָבן זיי זיך געבעטן ביי אים און עס העלפט ניט, ביז וואַנען ער האָט זיי געגעבן צייט אויף דאַוונען און תשובה טאָן. קורץ זיי האָבן געווויינט און געשריען אַ גאנצן מעת לעת, ביז וואַנען ער איז צו זיי אַריין און האָט זיי

אפגעגעבן די געלט, און האָט זיי דערציילט, אַז ביי אים איז געווען אַ גרויסער צדיק און ער איז ביי אים נסתלק געווארן, און ער האָט אים געזאָגט, אַז צו דיר וועלן קומען 2 אידן זאָלסטו צו זיי דאָם טאָן, ד.ה. מחזיר בתשובה זיין. פרעגט ער ביי דעם צדיק, ווי וועט ער וויסן, זאָגט ער, אַז זיי וועלן בעטן עסן טריפה. נו, איז אַז מיט אַזויפיל יאָרן פריער האָט פאָרגעזען דער אַלטער רבי ראַטעווען זיי, איז ווי קען זיין אַנדערש?

כז.

הרה"צ ר' נחום נ"ע בנו של אדמו"ר האמצעי האָט דערציילט דעם זיידן, אַז ער האָט דאָך געפירט דעם אַלטן רבי'ן פון פיענע אין האַדיץ. מ'האָט אים געפירט אָנגעטאָן אין אַ פוטער, אזוי ווי אַ לעבעדיקן. די פרעסט זיינען געווען זייער גרויסע, פלעגן זיי זיך בייטן, ער און הרה"צ ר' חיים אברהם נ"ע דעם אַלטן רבי'נס זון.

איינמאָל זיצט ער אזוי אין אַ קרעצמע אין אַ טראַקטיר. ריידן צווישן זיך צוויי יונגע פאָניעס, אַז מ'דאַרף אַ קוק טאָן וואָס פירן די אידן. געווויינטלעך וואָלט דאָם זיין סכנות (עס איז דאָך געווען מלחמה צייט, נאפעליאָן מיט רוסלאַנד). ערשט ווי זיי ריידן, די יונגע פאָניעס, איז אַרייגעגאַנגען אַן אַלטער פאָניע און האָט זיך אַוועקגעזעצט אַרום זיי און האָט אַ מאַך געטאָן צו ר' נחומ'ען מיטן האַנט ער זאָל אַרויסגיין, איז ער גלייך אַרויסגעגאַנגען און זיי זיינען אַוועקגעפאָרן.

כח.

הרה"צ ר' חיים אברהם בנו של אדמו"ר הזקן האָט קיינמאָל ניט געוואָלט זאָגן קיין חסידות. איינמאָל אין וויטעבסק איז מען צו אים צוגעשטאַנען ער זאָל זאָגן חסידות. האָט ער זיך אַוועקגעזעצט און האָט געזאָגט: בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך.

כט.

א"ז ר' מרדכי יואל נ"ע סיפר: אדמו"ר הזקן נבג"מ זי"ע האָט געזאָגט: דער ממה"מ הקב"ה האָט אַרויסגעגעבן אַ זאַקאָן (אַ גענעץ), אז מ'זאָל 2 מאָל אין טאָג ליינען קריאת שמע מייחד זיין שמו יתברך, האָט מען דאָס איבערגעביטן אויף וואַרמעם און וועטשערע.

ל.

אויך האָט אדמו"ר הזקן זי"ע אַמאָל געזאָגט: פילעוועז (ד.ה. היטן) וואַרמעם און וועטשערע, איז גאָר ניט קיין גאַנג.

לא.

דער זיידע פלעגט דערציילן, ווי איינמאָל זיצן זיי אין האָמליע ביי אַ ביסל משקה, ערשט עס גייט אַריין אַן אָרעמאַן מיט אַ טאָרבעצקע בעטן אַ נדבה. זיי האָבן אָבער דערזען עפּעס אַ ליכטיקער פנים. זאָגן זיי צו אים, אפשר זייט איר געווען ביים אַלטן רבי'ן, זאָגט ער, יע. זאָגן זיי צו אים, נו דערציילט עפּעס וואָס איר האָט געהערט, זאָגט ער אַז ער וויים גאָרניט. אָבער זיי זיינען צו אים צוגעשטאַנען שטאַרק. זאָגט ער: יע, ער האָט געהערט פון דעם אַלטן רבי'ן, "הושיט אצבעו הקטנה ושרפם", אצבעו הקטנה דאָס איז ספירת המלכות, דאָס איז כנסת ישראל, ד.ה. ער האָט זיי געוויזן אַ נשמה כו'.

לב.

ר' אייזיק האָמליער נ"ע האָט דערציילט: איינמאָל האָט דער אַלטער רבי זי"ע געזאָגט דעם מיטעלן רבי'ן: איך לייג זיך צו, זאָלסטו שטיין לעבן טיר און אויפּוועקן מיך צו מנחה. איז ער געשטאַנען ארום טיר און זעט ווי די בעטל לויפט אום. מיטאַמאָל איז דער אַלטער רבי

אַרויסגעגאַנגען און זאָגט: לויף געכער און רוף ראובן דעם סופר מיט אַ רצועה. איז ער געקומען. האָט אים דער אַלטער רבי געוויזן ווי צו מאַכן דעם קשר של ראש.

(דער זיידע פלעגט אויספירן: דאָס איז געווען "הראה לו קשר של תפילין" כו' וד"ל).

לג.

דער זיידע דערציילט, ווי אַמאָל האָבן חסידים אין ליאָזנע געוואָלט זען ווי אדמו"ר הזקן עסט. האָט מען צוגעהיט שפּעט ביינאַכט דורכן פענסטער ווי מ'האָט אים געבראכט אַ שיסעלע מיט גריקענע קאַשע. האָט מען געזען ווי ער האָט אנגענומען מיט דער הייליקער האַנט און האָט געזאָגט מיט אַ ניגון: מ'דאַרף מאַכן אַ קומץ. איז אויף זיי אָנגעפאַלן אַ שרעק און זיי זיינען אַנטלאָפן.

לד.

החסיד המשפּיע גרונם נ"ע פון ליובאַוויטש דערציילט וועגן אדמו"ר הזקן זי"ע, ווי איינמאָל, שמחת תורה, רופט מען אים אויף די פּסוקים פון אתה הראת: אדוננו מורנו ורבנו. זעט מען אַז צהבו פניו, רופט מען ווייטער אזוי.

אויף מאָרגן הערט מען ווי ער גייט אום ביי זיך אין חדר און זאָגט מיט אַ קול מרירות און אַ ניגון: אָבער אדוננו מורנו ורבנו ווידער אדוננו מורנו ורבנו, אַז איך וואָלט האָבן אַ גרוב וואָלט איך אַריין לעבעדיקערהייט. האָט מען ביי אים געפרעגט: סטייטש, מ'האָט דאָך געזען אַז צהבו פניו? האָט ער געענטפערט: אַז מ'גיט יסורים דאַרף מען דאָך זיי מקבל זיין באהבה.

לה.

סיפר ר' אייזיק האָמליער, אַז אַמאָל אין ליאָזנע האָט געזען אדמו"ר הזקן זי"ע, ווי עס גייען חסידים און פריער פאָרט אַן אָקס און עס ליגן אויף דעם וואָגן די פּעקעלעך. זאָגט אדמו"ר הזקן: אזוי האָבן אידן געפירט ביכורים אין בית המקדש.

לו.

דער זיידע פלעגט דערציילן די מעשה בזה הנוסח: אַמאָל האָט זיך דעם מיטעלן רבי'ן זי"ע גע'חלומ'ט, אַז מ'דאַרף אַריבערגיין אויף אַ קלאַדקע איבער אַ טייכל, איז פריער דורכגעגאַנגען רבו הרב המגיד ממעזריטש זי"ע און האָט זיך ספּאָטיקעט, און דערנאָך איז דורכגעגאַנגען אביו אדמו"ר הזקן זי"ע און איז דורך גלייך. האָט דער מיטעלער רבי געפרעגט ביי דעם אַלטן רבי'ן, האָט ער אים געענטפערט: וואָס גלייכסטו מיר צום רבי'ן, צי דען האָט דער רבי געמאַכט אַזויפיל בעלי תשובה ווי איך?

לז.

ר' אייזל נ"ע פלעגט צו דער עלטער זיך זייער משפּיל זיין. איינמאָל האָט ער זיך צורעדט אַז ער האָט גאָרניט מיט וואָס צו גיין אויף יענעם עולם, נאָר איין זאַך האָט ער יע, שימוש תלמידי חכמים. עס איז געווען אַזאַ מעשה, ער איז געגאַנגען זומער אין גאַס אין ליאָזנע, און דער אַלטער רבי איז געזעסן אין פענסטער. האָט אַ בלאָז געטאָן אַ ווינט און עס איז אַרויסגעפלייגן אַ בלעטל פון די כתבים, האָט ער אויפגהויבן און צוגעטראָגן דעם רבי'ן.

האָט אימיצער אַ שמייכל געטאָן. זאָגט ר' אייזל: וואָס לאַכסטו? עס איז על פּי דין אמת'ע שימוש תלמידי חכמים!

לח.

אדמו"ר הזקן זי"ע האָט אַמאָל געזאָגט: אויף אַ ריינעם אמת איז קיין מנגדים ניט פאַראַן, דאַכט זיך אַז מיין דאַוונען איז אַ ריינער אמת.

(פלעגט דער זיידע אויסלאָזן, אַז אויף דעם אַלטן רבי'נס דאַוונען האָט קיינער ניט גערעדט).

לט.

ר' אייזל האָט זיינע תלמידים דערציילט, אַז אַמאָל האָט אים געזאָגט דער אַלטער רבי זי"ע: איך וויל דיר ווייזן אַ נייעם דרך אין חסידות. האָט ער געענטפערט: איך בין נאָך מיט דעם אַלטן ניט פאַרטיק.

און אַמאָל האָט אים געזאָגט דער אַלטער רבי: אייזיק, קום אין מקווה. ענטפערט ער: איך וויל אליין האָרווען.

מ.

אַמאָל האָט מען געוואָלט נעמען ר' אייזלען פאַר אַ גוטן אידן אין רעציצע, איז אַז ער האָט זיך שוין געוואָלט זעצן אויפן פור, האָט ער זיך דערמאָנט אַז דער אַלטער רבי האָט אים אַמאָל געזאָגט, דו זאָלסט טאָן אַ טובה מיינע קינדער, איז ער גלייך ניט געפאָרן.

מא.

צו דער עלטער פלעגט הרה"צ ר' חיים אברהם, בנו של אדמו"ר הזקן, קומען צו די תקיעות פון אדמו"ר הצ"צ. האָט אים געפרעגט אדמו"ר מהר"ש: צו וואָס האָט איר זיך מטריח געווען, ס'האָט געקענט זיין אַ מנין ביי אייך צו תקיעות? האָט ער געענטפערט: עס שטייט יודעי תרועה, און ניט תוקעי תרועה.

מב.

המשפיע גרונם פלעגט אָפְּמאַכן ווי מ׳האָט געהערט ווי אדמו״ר הזקן זי״ע האָט געזאָגט מיט אַ ניגון: כאיל תערוג על אפיקי מים״, ״ואהבת את ה׳ אלקיך״.

(פלעגט המשפיע גרונם נ״ע זאָגן, אַז אין חסידות איז מרומז דער ענין, אַז דאָס האָט אַ שייכות, דער פסוק צו דעם. דאָס איז רצוא ושוב).

כבוד קדושת
אדמו"ר דובער זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע
— אדמו"ר האמצעי —

ט' כסלו תקל"ד — ט' כסלו תקפ"ח

א.

דער מיטעלער רבי פלעגט זאָגן אַז עין הרע שאַדט אין רוחניות מער ווידער אין גשמיות.

פלעגט דער זיידע נ"ע דערציילן, ווי אויף דער גרויסער חתונה אין זלאָבין האָט דער אַלטער רבי ניט געוואָלט אַז ר' לוי יצחק זי"ע באַרדיטשעווער זאָל הערן ווי דער מיטעלער רבי חזר'ט חסידות. איינמאָל איז ר' לוויק אַריין, אָבער גלייך איז געקומען צולויפן דער אַלטער רבי און זאָגט, מחותן וואָס טוט איר דאָ, און האָט אים גלייך צוגענומען.

ב.

דער זיידע פלעגט דערציילן וועגן דעם "גרויסן שבועות" וואָס דער מיטעלער רבי איז געווען אין האָמליע, וואָס אים האָט דערציילט שלמה דער איטשער (פון אים שטאַמט די פאַמיליע אוטיעווסקי, אין בראַנסק בן ציון אוטיעווסקי, אין האָמליע דובער אוטיעווסקי ועוד): ווילסט וויסן וויפל מענטשן זיינען געווען? איך בין ניט געווען קיין גרויסער גביר און ניט באַקאַנט מיט דער וועלט, איז ביי מיר געווען צום טיש צען מנינים מענטשן. נו, עס איז דאָך געווען גרויסע גבירים און באַקאַנטע מיט דער וועלט, קען מען זיך פאָרשטעלן וויפל טויזנטער מענטשן זיינען געווען.

עס וואָלט דאָך ניט זיין וואָס צו עסן, איז אָנגעלאָפן אין האָמליער טייך "סאָז" פיש, אַז מ'איז געגאַנגען מיט עמער צום טייך און מ'האָט אָנגענומען פיש.

ג.

דער "גרויסער פורים" אין געווען אין ראָגאַטשאָוו. פלעגט דער זיידע דערציילן אַזאַ מעשה: אין קאָרמע אין געווען דעם אַלטן רבי'נס זי"ע אַ

חסיד, ר' יאָסעלע דער חזן. האָט אים איינמאָל געבעטשט אדמו"ר הזקן זי"ע, ער זאָל זיין אַ נגיד, ד.ה. אַ גביר. אויף יענעם גרויסן פּורים איז ר' יאָסעלע געקומען אין ראָגאַטשאָוו. קאָרמע איז לעבן ראָגאַטשאָוו. לייענען די מגילה האָט דער מיטעלער רבי מכבד געווען ר' יאָסעלען. אין מיטן מגילה לייענעדיק "למי יחפוץ המלך לעשות יותר יקר ממני", האָט ער אַ שפּיי געטאָן "פע קליפה". אויף מאָרגן, האָט דער עולם גערעכנט אַז מ'וויים דאָך ווי דער מיטעלער רבי האָט פיינט התפעלות, וועט שוין ליינען די מגילה אַן אַנדערער. ערשט אויף מאָרגן אינדערפרי רופט דער מיטעלער רבי ווייטער אים. אַז ער איז צוגעגאַנגען צום טיש, זאָגט דער מיטעלער רבי, דו ווייסט גאָרניט דעם סדר אַז מ'דאַרף פריער לייגן מגילה געלט, און האָט אַוועקגעלייגט אַ גאָלדענעם רענדל. און עם איז געווען איבער טויזנט גבירים, און יעדערער האָט אַוועקגעלייגט אַ רענדל. אָט איז מקוים געוואָרן דעם אַלטן רבי'נס ברכה, און ער איז געוואָרן אַ גביר.

ד.

דער זיידע רמ"י נ"ע פלעגט דערציילן בשם הרה"צ ר' אייזיק האָמליער נ"ע, אַז איינמאָל רופט אים אַריין דער מיטעלער רבי און זאָגט: אייזיק, פאַרוואָס טוסטו ניט מיט חסידים? ענטפערט ער אים, אַז איך האָב ניט קיין בערוטע מינוט פון זיך, זאָל איך קלערן וועגן יענעם? ענטפערט אים דער מיטעלער רבי: אייזיק, אַ אייזיק, פאַרוואָס לערנסטו זיך ניט פון מיר? אַז איך זע אַז איך בין שוין גאָר אַ פאַרפאַלענער, זע איך כאָטש טאָן דעם אַנדערן אַ טובה. (משמעות אַז דאָס איז געווען בחיי דעם אַלטן רבי'ן).

אויך האָט דערציילט ר' אייזל:

ה.

עס איז געווען צייטן ביי דעם מיטעלן רבי'ן בחיי אביו אדמו"ר הזקן זי"ע, אַז זומער האַלב צען אינדערפרי איז ער שוין געווען אַ געדאַוונטער און נאָך פּת שחרית, און פלעגט לערנען פאַרשפּאַרטערהייט ביז האַלב זעקס 8 שעה נאָכאַנאַנד, און דערנאָך פלעגט ער זיך פאַרנעמען מיט חסידים.

ו.

הרה"צ ר' אייזיק האָמליער האָט דערציילט, אַז איינמאָל איז ער אַריין צום מיטעלן רבי'ן, עס איז געווען אין די לעצטע יאָרן פון זיין נשיאות, ערשט ער ליגט אויפן בעטל. קלאָגט ער זיך פאַר ר' אייזלען, ווי ער האָט גרויסע יסורים, נאָר אַז ער זעצט זיך שרייבן חסידות אויפן פּסוק "שערך כעדר העזים" פאַרגעסט ער זיך אויף אַלע יסורים, און איז אַראָפּגעלאָפן פון בעט און געזעצט זיך שרייבן חסידות.

ז.

אדמו"ר האמצעי האָט אַמאָל געזאָגט: ר' אלעזר ב"ר שמעון איז שאַרפער פאַר ר' שמעון'ען.

ח.

דער זיידע דערציילט בשם ר' אייזל האָמליער וואָס אים האָט דערציילט דער מיטעלער רבי זי"ע, אַז אים האָט זיך געחלומט אַז צו אים זיינען געקומען אַלטע נשמות און געזאָגט, אַז ער זאָל בעטן ביי דעם טאַטן חסידות, ווייל היינט איז דער טאַטע "קם אדעתא דרביה".

עס איז ידוע אַז דער ביטול וואָס איז אין קיין חסיד ניט געווען בכוח, איז ביי דעם מיטעלן רבי'ן געווען בפועל, איז ממילא פלעגט ער

אָנשרייבן אויף אַ צעטעלע. האָט ער אָנגעשריבן אויף אַ צעטעלע און אריין צו אדמו"ר הזקן.

עס איז ידוע אַז פון התפעלות פלעגט דער אַלטער רבי אָנהויבן רייבן דעם הייליקן נאָז, און האָט געזאָגט מיט אַ ניגון: איך בין געווען אַ "קם אדעתי' דרבי'" בה באותה שעה.

פלעגט דער זיידע רמ"י נ"ע ברייננען אַ ראי' פון תניא, אגרת הקדש כ"ז: אשר שמעה אזני ותבן לה, גלייך ווי "שמעה אזני" איז גלייך "ותבן לה".

ט.

דער זיידע דערציילט בשם ר' אייזל נ"ע, אַז ער איז איינמאָל געווען ביי אַ ביסל משקה, איז ער אַריין צום רבי'ן, היינו צו אדמו"ר הזקן זי"ע, און געזאָגט: ג־ט וויים איך פון איך אַליין, חסידות וויים איך פון אייערע ווערטער, אַ טעם אין חסידות וויים איך פון אייער ר' בערן. איז צהבו פניו פון דעם רבי'ן.

י.

אַז דער זיידע פלעגט רעדן פון דעם ענין וואָס דער מיטעלער רבי האָט ניט געלאָזט פאָרן ר' אייזיק האָמליער נ"ע קיין נעזין, פלעגט ער זאָגן, דאָס איז דער סוד וואָס דער מיטעלער רבי איז ניט געווען ביי דעם אַלטן רבי'נס הסתלקות, ר' אייזל איז ניט געווען ביי דעם מיטעלן רבי'נס הסתלקות, איינער פון אדמו"ר צמח צדק'ס זין (נאָר איך געדענק ניט, צי רב"ש צי מהרי"ל) איז ניט געווען ביי אדמו"ר צ"צ הסתלקות.

יא.

די הסתלקות פון דעם מיטעלן רבי'ן זי"ע, איז בכלל פלעגט דער זיידע רמ"י דערציילן ווי עס שטייט אין בית רבי. נאָר דער זיידע נ"ע פלעגט מוסיף זיין, אַז אדמו"ר צ"צ'ס זי"ע קינדער, האָבן אים דערציילט: אַז מ'האָט דערציילט דעם טאַטן, ד.ה. דעם רבי'ן צ"צ וועגן דער הסתלקות, האָט ער געזאָגט: דער שוועד האט ניט געקענט זיין איין שעה אָן גילוי אלקות לזולתו, איז מילא כל זמן די נשמה איז געווען בגופו האָט ער דאָך געזאָגט חסידות, און איצטער, איז ער זאָגט חסידות און חסידים הערן.

יב.

דער זיידע רמ"י נ"ע פלעגט דערציילן, אַז דער מיטעלער רבי האָט אָנגעזאָגט "אָן פּאַראַד און וואָס גיכער". האָבן אים דערציילט אין ניעזין די נושאי המטה אַז די מטה איז געלאָפן "סטראָם האַלאָוואָי", ד.ה. זייער גיך.

יג.

החסיד המשפיע גרונם נ"ע פלעגט דערציילן, אַז איינמאָל נאָך חסידות ביי אדמו"ר האמצעי זי"ע האָט געזאָגט החסיד ר' זלמן זעזמער נ"ע, אַז ער האָט ניט געהערט קיין נייעס. האָט מען דאָס אָפּגעטראָגן דעם מיטעלן רבי'ן. זאָגט דער מיטעלער רבי: קיין נייעס האָט ער ניט געהערט, איך וועל אים אַוועקשיקן אין סיביר. האָט מען אויף אים געמאַכט עפּעס אַ בלבול און ער האָט געדאַרפט האָבן אַ גרויסן משפט אויף זיך. נאָר ער איז נפטר געווארן. דערציילט מען אַז דער גובערנאַטאָר האָט געזאָגט, אַז ער וואָלט ניט נפטר געווארן וואָלט ער אים אַוועקגעשיקט אין סיביר.

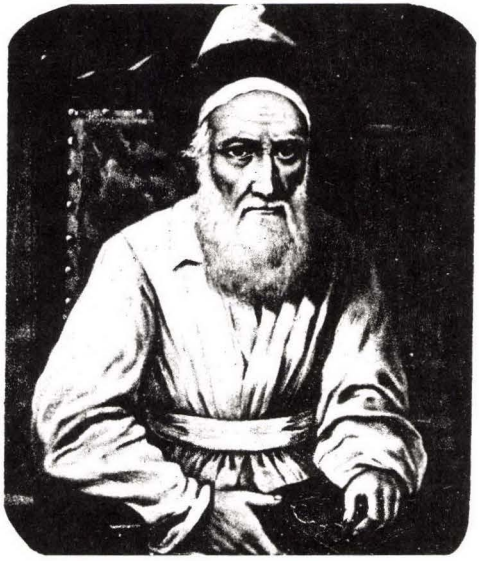
יד.

ר׳ נחום דעם מיטעלן רבי׳נס זון, האָט דאָך ניט געזאָגט קיין חסידות. האָט ער אַמאָל געזאָגט: זאָגן ווי אַלע, קען איך, אָבער ווי דער טאַטע קען איך דאָך ניט, איז בייַ מיר געבליבן אַז איך זאָל גאָרניט זאָגן.

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

— אדמו"ר ה"צמח צדק" —

כ"ט אלול תקמ"ט — י"ג ניסן תרכ"ו

א.

אא"ז החסיד הישיש ר' מרדכי יואל נ"ע הלוי דוכמאַן מהאָמעל נולד ב' סיון "יום המיוחס" או "זב"ל", כמדומה תקצ"ו, בעיר האָמעל. פון קינדווייז אָן איז ער געווען אַ מתמיד אין לימוד און זייער פרום, היינו די מיצעלעך אויפן שלאָפן פלעגן זיין מיט בענדלעך עם זאָל ניט אַראָפפאַלן. גאַנצע נעכט פלעגט מען יענע צייטן אין האָמליער שולן לערנען, אַז צו דער עלטער פלעגט ער אונז מוסר'ן, פלעגט ער זאָגן, אַז ער איז אַלט געווען 14 יאָר איז ער געווען קלאָר אין גאַנץ ש"ס, גמרא מיט רש"י, און דערציילט די נעמען פון די גאונים וואָס האָבן אים פאַרהערט.

ער פלעגט דערציילן, אַז ביי אדמו"ר צ"צ זי"ע איז געווען דער סדר אַז אַלע זמן פלעגט ער אַריינרופן די אייניקלעך און פרעגן וואָס מ'האָט אָפגעלערנט און פאַרהערן. זיינען געווען צוויי אייניקלעך, איינער שיינקע און דער צווייטער געדענק איך ניט, איז צו פאַרהערן האָבן זיי געזאָגט אַז זיי האָבן געלערנט הלכות טוען ונטען און מער גאָרניט. זאָגט דער צמח צדק: אַ גאַנצן זמן אומגעאַנגען ליידיק? דאָס איז דאָך "פרפראות לחכמה" אָבער "תורה" איז דאָך גמרא מיט רש"י.

ב.

די תפיסה איז ביים זיידן געווען זייער אַ גוטע, אַז ער האָט ניט גהערט קיין חוזר. אַז מ'פלעגט קומען פון ליובאַוויטש און דערציילן אַז אדמו"ר (הרש"ב) נ"ע זאָגט צו עטלעכע שעה, פלעגט ער זאָגן, אַז ער וואָלט דאָס ניט קענען אויסהאַלטן. און נאָכדעם אַז מ'פלעגט שוין דערציילן אַז די מאמרים זיינען קלענערע, פלעגט ער זאָגן, ער וועט וועלן נאָך העכער וועלן די מאמרים זיין נאָך קלענערע.

אַז ער איז אַלט געווען 14 יאָר איז ער מיט אַ חברה חסידים, עלטערע פאַר זיך, אַוועקגעגאַנגען צופוס אין ליובאַוויטש. גייענדיק איז געווען אַזאַ מעשה. אין אַ קרעצמע איז געזעסן זייער אַ בכבוד'יקער איד,

האָט ער אָנגהויבן אויף אים שרייען וואָס ער גייט אין ליובאַוויטש, אַ קליינער אינגל. זאָגט ער אים: גיט פריער עסן, דערנאָך וועל איך אַייך ענטפערן. אַז מ׳האָט אָפּגעגעסן, זאָגט ער: ווייזט מיר וואו איז פּאַראַן אַן אונטערשייד פון אַ בר מצוה אינגל ביז אַ אידן פון 80 יאָר? האָט ער אים געכאַפּט קושן. דאָס אין געווען דעם אַלטן רבי׳נס אַ חסיד.

ג.

אויפן וועג האָט ער ביי זיך מחליט געווען 3 זאַכן: זען גלייך דעם רבי׳ן, זיין סטאַנציע לעבן חצר, און זיין שבת ביי די קינדער.

זיי זיינען געקומען אין ליובאַוויטש פרייטיק, ערשט מ׳זאָגט אַז דעם רבי׳ן קען מען שוין ניט זען ווייל ער איז שוין געקומען פון מקוה. פונדעסטוועגן איז ער אַוועקגעלאָפּן אין שטוב, ערשט עס גייט אַרויס אדמו״ר הצמח צדק און זאָגט: היינט גייט מען ניט. האָט ער אים שוין געזען. סטאַנציע האָט ער אויך געקראָגן לעבן חצר. און אַזוי ווי אדמו״ר׳ס זון, הרה״ק רש״ז אדמו״ר מלאַדי איז געווען אַ האָמליער איידעם האָט ער אים אָפּגעגעבן אַ געַרוס, האָט מען אין געבעטן אויף שבת. און אַזוי אַלע יאָרן איז ער געווען ביי אים שבת און יו״ט.

ד.

דער זיידע פלעגט דערציילן ווי איינמאָל שבועות האָט אַרויסגעטראָגן חיים בער דער משרת, שילייעם (גרויסע בוטלעך) מיט משקה מיט פּאַרבייסן נאָכן דאַוונען. נאָכן קידוש איז ער אַוועקגעלאָפּן צו בנו של אדמו״ר, רש״ז, ערשט ער זיצט ביים טיש מיט חסידים. פרעגט רחש״ז: וואָס טוט מען דאָרטן? ענטפערט ער: וואָס דאָ. זאָגט רחש״ז: האָב איך דאָך מכוון געווען לדעת הגדולים. דערנאָך האָט מען דערלאַנגט בלינציקעס און דער זיידע האָט ניט געגומען פון טיש. זאָגט רחש״ז: וואָס נעמסטו ניט, עס איז דאָך פון דאָרטן? זאָגט ער: איז וואָס? ענטפערט

ער: עס איז דאָך דאָס שיריים פון אַ צדיק, איז דאָך דאָס אַ סגולה צו בן ובת, און וועט עס דאַרף ניט, איז צו אהבה ויראה.

פלעגט דער זיידע נתפעל ווערן, אַז מ'האָט דאָס געשיקט אַלע קינדער האָט ער דאָס שוין אָנגערופן שיריים פון אַ צדיק.

ה.

דער זיידע פלעגט דערציילן 2 מעשיות בשם די קינדער און זיי פלעגן זאָגן אַז וען דער טאַטע, דאָס היסט אדמו"ר צמח צדק, פלעגט דאָס דערציילן, פלעגט ער ווינען.

איינמאָל איז אַריין דער אַלטער רבי אדמו"ר הזקן צו דעם מיטעלן רבי'ן, און פרעגט: בעשע, וואָס טראַכסטו? זאָגט ער: עתיק ואריך. נאָכדעם איז ער אַריין צו אים און זאָגט: מענדיע, וואָס טראַכסטו? זאָגט ער: סובב וממלא. אין אַפאָר וואָכן אַרום, ווייטער די זעלבע זאַך. זאָגט ער: זיידע און וואָס טראַכט איר? איז געלעגן אין אַ וויגעלע אַ קליינער אינגעלע צי רב"ש צי מהרי"ל, ענטפערט ער: אַזוי ווי דו קענסט געבן צו פאַרשטיין דעם אינגעלע וואָס סובב וממלא איז, אַזוי קען איך דיר געבן צו פאַרשטיין וואָס איך טראַכט!

ו.

די אַנדער מעשה איז: איינמאָל רופט דער אַלטער רבי אים אַריין, און פרעגט: וואו איז דיין נדן? זאָגט ער: ביי יענעם גביר אין ויטעבסק. זאָגט ער: וועסט ביי אים אָפנעמען און אַוועקלייגן אין דער קעסטעלע? דאָס איז געווען מעות רמב"נ. האָט ער צוגעשווינגן. דערנאָך האָט דער גביר אָנגעזעצט. איז די אייניקל (הרבנית של אדמו"ר הצ"צ) אַריין מיט אַ געוויין. זאָגט אדמו"ר הזקן: אַז מיינע קינדער זאָלן מיך ניט פאָלגן. איינמאָל האָט אונז דער רבי, היינו המגיד ממעזריטש, געשיקט אין אַ

שליחות. זיינען מיר געפאָרן פאַרבי אין אַ דאָרף און אַריין צו אַ אידן. פרעגן מיר ווי וויט איז דאָ אַ שטאָט, ענטפערט דער איד, 50 וויאָרסט. זאָגן זיי, אַ איד זאָל קיינמאָל ניט הערן קיין ברכו און קדושה? זיי האָבן ניט אוספּייעט אָפּדאַוונען, ערשט עס שטייען שוין פורן און דער איד קלייבט זיך אַרויס אין שטאָט, וואָס ער האָט דערהערט אַז מיר זיינען דעם רבי'נס תלמידים, און מיינע קינדער זאָלן מיך ניט פאָלגן.

ז.

איינמאָל אויף אַ חתונה, האָט אדמו"ר צ"צ צעקאָכט זיך וועגן דעם אַלטן רבי'ן. האָט ער אָנגעהויבן, פון רבן יוחנן בן זכאי, פאַר אים איז ער געווים העכער, ווייל ער האָט געזאָגט איני יודע כו' און דער זיידע האָט געזאָגט, אויף וועמען פאַרלאָזט איר זיך אויף מיר? איר וועט מיין טיר אין גן עדן ניט טרעפן, — ביז נביאים, און עס האָט שוין געהאלטן ביי די אָבות, האָט מען געבראַכט אַ פוטער און מען האָט אים צוגענומען.

ח.

איינמאָל ביי אַ פאַרברענגעניש איז געווען זייער היים און ענג, האָט איינער אַ רב געוואָלט אַרויס פון טיש, און האָט ניט געקענט. זאָגט ער, מ'לאָזט אים ניט אַרויס. האָט דאָס דערהערט דער רבי דער צ"צ, זאָגט ער: ווער סמייעט דאָס אַ אידן ניט אַרויסלאָזן? ווער סמייעט דאָס אַ אידן ניט אַרויסלאָזן?

ט.

אין די לעצטע יאָרן איז יחידות געווען איינע אויף די אַנדערע. אין האָמליע איז געווען דעם אַלטן רבי'נס אַ חסיד, ר' איצעלע ראָווער, אַ זקן. שטייט ער אויף יחידות און בעט דעם רבי'ן ער זאָל אים בענטשן ער

זאָל ניט שטאַרבן אָן תשובה. און דער זיידע איז געשטאַנען הינטער אים. שרייט דער צ"צ צו אים: ר' איצעלע וואָס האָט איר צו מיר, איר זייט דאָך כל ימיו בתשובה!

י.

איינמאָל איז איינעם פון די יושבים נתעורר געוואָרן דער ענין פון תשובה, איז ער אַוועקגעלאָפן צום רבי'ן צ"צ אינמיטן נאַכט — בכלל איז געווען דאַן דער סדר אין ליובאַוויטש, אַז מ'דאַרף זיך לייגן 10 און אויפשטיין 4 — און האָט אַ געשריי געטאָן, הפותח שער לדופקי בתשובה, האָט ער אים אַריינגעלאָזן.

יא.

דער זיידע פלעגט אָפט אַריינגיין אויף יחידות. למשל, פאַר ראש השנה דאַרף מען דאָך אַריין, און נאָך סוכות איז דאָך דער רבי העכער געוואָרן, דאַרף מען ווייטער אַריין. האָט איינמאָל געזאָגט אדמו"ר צ"צ: וואָס גייסטו אַזוי אָפט?

יב.

אַז עס האָט זיך אָפגעדרוקט דער לקוטי תורה, און מ'פלעגט בעטן חסידות, פלעגט דער צ"צ זי"ע ענטפערן: איך האָב אויסגעקליבן די בעסטע פון דעם זיידנס, און איר ווילט נאָך חסידות.

יג.

ער פלעגט דאָך היסן לערנען לקוטי תורה, אָבער איינמאָל אויף יחידות האָט ער געהיסן לערנען דעם זיידן תורה אור.

יד.

אויך פלעגט דער רבי דער צ"צ זאָגן: ח"ו, איך וואָלט זייער וועלן מ'זאָל לערנען דעם שוערם, היינו דעם מיטעלן רבי'נס, חסידות, נאָר וועד האָט דאָם צייט, עס גייט דאָך אַוועק אַ משל אויף אַ שעה, אָבער אין לקוטי תורה איז אַלעס פאַראַן.

טו.

ביי אדמו"ר צ"צ זי"ע זיינען דאָך בחיי נסתלק געווארן 2 זין, איינער ר' ירחמיאל אין אָרשע. איז אַז די רבנית איז געקומען שרייען, האָט ער געענטפערט: וה' העלים ממני. און אויף ר' יעקב'ן האָט ער געזאָגט: אין חבוש מתיר את עצמו.

טז.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א האָט איינמאָל אויף אַ פאַרברענגען דאָ אין ניויאָרק, געזאָגט, אַז האומר שמועה מפי אומרו איז דאָך מביא גאולה לעולם, און יעדערער איז דאָך מחויב אין דעם, וועט ער דערציילן אַ מעשה וואָס איך האָב געשריבן, אַז)

אדמו"ר הצ"צ זי"ע האָט אַמאָל געזאָגט, אַז איך בין ווי אַ קירזנער, וואָס נייט אויף היטלען, און דערנאָך איז וועד עס קויפט איז אַ סימן אַז פאַר אים האָב איך דאָס געגייט.

אויך האָב איך געהערט אין ליובאַוויטש פון המשפיע גרונם נ"ע, אַז אדמו"ר הצ"צ זי"ע האָט געזאָגט: מיינען מיין איך קיינעם ניט, אָבער טאָמער מיינט איינער אַז איך מיין אים (ד.ה. אַז איך רייד וועגן אים) מיין איך אים טאַקע.

יז.

רוזינער חסידים זיינען געפֿאָרן פון רוזין אין פּעטערבורג. צוריקפֿאָרנדיג, זיינען זיי פֿאַרפֿאָרן אין ליובאַוויטש. פֿרעגט ביי זיי אדמו"ר צ"צ: אַייער רבי איז דאָך אַ שצאָגיל, וואָס האָט ער אייך געהיסן קויפֿן אין פּעטערבורג? זאָגן זיי: יע, שפּיגלען, אַזוי די גרוים און די גרעב און די לענג, אַז זיי האָבן זיך אָנגעמאַטערט ביז וואַנען זיי האָבן געקראָגן. זאָגט זיי דער רבי דער צ"צ: איך וויים ניט אויף וואָס דאַרף ער דאָס, עס איז דאַכט זיך אַלעס פֿאַראַן אין זהר.

יח.

דער זיידע פֿלעגט דערציילן בשם הרה"ח הידוע ר' פֿרץ מטשערניגאָו: מימי לא נצחני אלא אשה זו. ער איז אַריינגעגאַנגען צו הרבנית חי' מוסיע. קלאָגט זי זיך ווי דער רבי איז זייער שוואַך, אַלעס זאָגט ער אין סידור, אפילו אשר יצר אויך. ענטפֿערט ער, אַז ער האָט געהערט, אַז דער אַלטער רבי צו דער עלטער איז האָט ער אויך אַלעס געזאָגט אין סידור. ענטפֿערט זי: אַז דער זיידע וואָלט דאָס ניט געטאָן, פון וואַנען וואָלט ער דאָס געקענט?

יט.

המשפּיע גרונם נ"ע פֿלעגט דערציילן, ווי עס איז אַריין הרבנית חי' מוסיע צו אדמו"ר צ"צ און זאָגט צו אים, אַז אדמו"ר מהר"ש זי"ע שלאָפֿט גאָרניט. זאָגט ער צו אים: וואָס שלאָפֿסטו עפּעס ניט? איך שלאָף אויך. האָט זי ניט געקענט דאָס הערן און זאָגט: ער שלאָפֿט... זאָגט ער: איך לייג זיך דאָך.

פֿלעגט גרונם נ"ע אויסלאָזן: דאָס איז נאָך שוועראָר, לייגן זיך און ניט שלאָפֿן.

כ.

אין ליובאַוויטש האָב איך געהערט אַזאַ מעשה: עס האָט דערציילט אַן עלטערער חסיד, אַז ביי אים איז געווען קאָפּ ווייטיק, איז ער געווען אין ליובאַוויטש בימי אדמו"ר צ"צ זי"ע, האָט ער אים געהייסן לייגן קאַלטע וואַסער צום קאָפּ. האָט דאָס אים גוט געהאָלפן. אַז דער רבי דער צ"צ איז נסתלק געווואָרן, האָט דאָס אים אויפגעהערט העלפן, איז ער געקומען צו אדמו"ר מהר"ש זי"ע, זאָגט ער, אַז עס העלפט ניט קיין קאַלטע דאַרף מען לייגן הייסע. איז ווייטער געווען גוט. אַז אדמו"ר מהר"ש זי"ע איז נסתלק געווואָרן, איז ער געקומען צו אדמו"ר (הרש"ב) זי"ע. זאָגט ער, אַז עס העלפט ניט קיין קאַלטע און קיין הייסע, דאַרף מען צולייגן לעבלעכע.

כא.

אַמאָל איז געקומען צום רבי'ן צ"צ זי"ע אַ איד פון פּאָקאַליוביץ, און האָט זיך געקלאָגט אַז ער האָט יסורים פון "אשתו מושלת עליו". ענטפערט אים דער רבי: אַז עס איז דאָך אַ פּסוק אין דער תורה, אַז "ואל אישך תשוקתך" איז "והוא ימשל בך", און אַז פאַרקערט איז פאַרקערט.

כב.

אַמאָל איז געקומען אַ יונגערמאַן פון ליעפּליע און פרעגט ביי דעם רבי'ן דעם צ"צ, אַזוי ווי ביי זיי אין שטאָט זיינען געווואָרן אפיקורסים, איז דע מה שתשיב, פרעגט ער ביי דעם רבי'ן וואָס זאָל ער טאָן. ענטפערט ער אים: די אפיקורסים וואָס זיינען אין גופים טאָר מען מיט זיי קיין מגע ומשא ניט האָבן, נאָר דעם אייגענעם אפיקורס, איז "דע מה", חכמה, מיט ביטול.

(אין חסידות רעדט זיך אַז "מה" מיינט חכמה, ביטול).

כג.

אַמאָל בחיי אדמו"ר צ"צ זי"ע איז געווען בנו הרה"ק מהרי"ל אין טשערניגאָו. האָט ער געזאָגט אויף אַ פאַרברענגעניש: אונזערע חסידים וואָלטן זיין זייער שיין נאָר דער "קערבעלע" (אַזאַ מטבע אין רוסלאַנד) פטר'ט זיי.

כד.

מ'רופט דאָך אים קאָפוסטער, האָב איך געהערט פון אַלטע חסידים בזה הלשון: גזלנים האָבן אים פאַרשלעפט אין קאָפוסט.

כה.

דער רבי צ"צ האָט געזאָגט די לעצטע יאָרן חסידות אויף אַ בימה און פון אַ כתב. איינמאָל האָט ער אפגעזאָגט און ער האָט שוין געזומען אַוועקגיין, ערשט ער האָט אַ קוק געטאָן אַז אין דער הינטערשטער קעשענע פון זופּעצע איז נאָך אַ בלעטל. האָט ער זיך אומגעקערט און אַרויסגענומען דעם בלעטל און געזעצט זיך ווייטער ביים טיש.

כו.

ביי דעם רבי'ן דעם צ"צ זי"ע איז געווען אַ משרת הירשל דער שוואַרצער. האָט ער דערציילט דעם זיידן אַזאַ מעשה.

איינמאָל מוצש"ק וואָס מ'דאַרף זאָגן די ערשטע סליחות, זאָגט צו אים דער רבי דער צ"צ, אַזוי ווי ער דאַרף אָפּשיקן אַ בריוו אַ נויטיקן אין וויטעבסק, דאַרף ער גיין און אָפּגעבן דעם בריוו אין דעם און דעם בהמ"ד צו די און די גבירים פאַר סליחות. האָט ער אים געגעבן אויסטרינקען אַ גלאָז בראַנפן און האָט אים פאַרבונדן מיט זיין, ד.ה. מיט דעם רבי'נס, גאַרטל און האָט אים אָנגעגאָסן אין אַ בוטל נאָך בראַנפן,

און האָט אים געזאָגט, אַז אין דער קרעטשמע זאָל ער אויסטרינקען די בוטל בראַנפן.

ער איז אַרויס פון ליובאָוויטש אין טאָפּטשעט אין דער פינצטער, אויף וואָסער וועלט ער איז וויים ער ניט, און וויפל ער איז אָפּגעגאַנגען וויים ער אויך ניט, נאָר ער האָט דערזען די קרעטשמע איז ער אַריין און האָט אויסגעטרונקען די בראַנפן און ער איז אַוועק וויטער. וואָס מיט אים האָט זיך געטאָן וויים ער ניט, נאָר ער האָט דערזען וויטעבסק און איז געקומען אין ביהמ"ד און האָט אָפּגעגעבן דעם בריוו. פרעגט ביי אים דער גביר: הירשל, וואו ביסטו געווען שבת? ענטפערט ער: נו, נו, און האָט זיך אויסגעדרייט צוריק.

די מעשה האָט ער דערציילט נאָך דעם רבי'נס צ"צ הסתלקות. פון ליובאַוויטש ביז וויטעבסק איז בערך אַ 100 וויאָרסט.

כז.

דער זיידע פלעגט דערציילן די מעשה וואָס אים האָט דערציילט הרה"צ ר' שלום דובער בן הרה"ק מהרי"ל בנו של אדמו"ר צ"צ. בשעת עס איז געווארן די שקאָלע אין ליובאַוויטש, האָט דער רבי אויך געמוזט שיקן 2 פון זיינע איניקלעך. איז ער געווען פון זיי. דערפאַר האָט מיט זיי אדמו"ר צ"צ געלערנט תניא.

לערנענדיק דעם פּרק נ', ביי די ווערטער יש מתפעל כו' ויש מתפעל כו', האָט ער אַזוי געטייטשט: מתפעל ויש, מ'קען האָבן התפעלות אלקות און זיין אַ יש, עטלעכע מאָל איבערגע'חזר'ט, און אַזויפיל פאַר'דביק'ט זיך אַז ער האָט דעם טאָג מער ניט דערלערנט דעם סוף פּרק.

כח.

איבער דעם טעם איז דאָך הרה"ק ריי"צ בנו של אדמו"ר צ"צ אַוועקגעפאָרן פון ליובאַוויטש. דער זיידע פלעגט זאָגן, אַז די קינדער זיינע (דעם ריי"צ'ס) זיינען געגאַנגען ווי אין פּוילן, שבת אין ווייסע כאַלאטעלעך.

כט.

בכלל אַז דער זיידע פלעגט דערמאָנען רבי ובניו פלעגט ער וועלן דערציטערט, נאָר באַזונדער אויף הרה"ק ריי"צ. ער פלעגט זאָגן אַז ביי אים איז אַ פּנים פון אַ מלאך אלקי.

ל.

דער זיידע פלעגט דערציילן ווי איינמאָל ביי אַ טיש, זאָגט אדמו"ר הצ"צ לבנו הרה"ק ריי"צ: דיין שוועער לערנט זיינע קינדער ניט עסן, און איך לערן מיינע קינדער עסן. וואָס טוט דיין שוועער, ער זיצט 3 שעה פאַרטראַכטערהייט אויפן שטול פאַרוואָרפן די קאָפּ. וועלן ער וואָלט אָפּגעלערנען שטייענדיקערהייט 6 שעה טור מיט בית יוסף וואָלט מען זיך אים ניט אָנגענומען עסן.

על דרך זה פלעגט דערציילן דער זיידע, פון הרה"צ ר' אייזל מהאָמליע, אַז ר' נחום דעם מיטעלן רבי'נס זון פלעגט דורכפאָרן האָמליע פלעגט ער זיין ביי ר' אייזלען. האָט מען ביי דעם טיש געגעסן. מסתמא האָט ער געגעסן ווייניק. זאָגט ר' אייזל: מ'עסט גאָרניט, פּולישער גוטער איד, מיר האָבן דאָך דאָס פיינט.

לא.

א"ז החסיד רמ"י נ"ע דערציילט, אַז ביי אדמו"ר צ"צ זי"ע פלעגט מען

פאַרקויפן אין חמץ אויסגעבאַקענע חלה. מוצאי יו"ט זעט דער זיידע ווי אַ משרת חיים בער נ"ע טראָגט אַ טעפּעלע יויך אוּן די חלה צום רבי'ן אין חדר. זאָגט ער צום זיידן: איר חסידים קענט טראַכטן וואָס איר ווילט, איך וויים אַז דער רבי איז אַן אַלטער איד אוּן האָט אַ גאַנצע וואָך גאָרניט געגעסן, איז ממילא גרייט מען דאָס אַלעס צו.

לב.

אַמאָל אין ליובאַוויטש האָט אַ גאַנצן דאָונען אדמו"ר צ"צ זי"ע געדאַוונט אין שטריימל, אוּן האָט אויף איר ניט אָנגעטאָן דעם טלית. האָט מען גערעדט, אַז דער רבי איז געוואָרן אַ "שצאָגיל" (אינטעליגענט). האָט דער זיידע געפרעגט ביי די קינדער, האָבן זיי אים געענטפערט, ווייל עס איז געווען אדמו"ר הזקן'ס זי"ע שטריימל, דערפאַר האָט דער טאַטע ניט געוואָלט ארויפלייגן אויף איר דעם טלית.

לג.

איך האָב געהערט פון ר' נחום ראָדאָמישלער ז"ל: בימי אדמו"ר צ"צ זי"ע איז אומגעגאַנגען אַ קליינער אינגעלע נכד אדמו"ר צ"צ אוּן האַלט אַן עפּעלע אוּן ווייַנט. פרעגן ביי אים חסידים, וואָס ווייַנסטו? ענטפערט ער, אַז ער וויל אַן עפּעלע. זאָגט מען צו אים קענסט דאָך עסן, ענטפערט דער אינגעלע: דער זיידע האָט געזאָגט, אַז דאָס וואָס מען וויל זאָל מען ניט טאָן.

לד.

איך האָב געהערט פון ש"ב השו"ב ר' יצחק ראַסקין (מ'האט אים אַרעסטירט אין תרצ"ח אין רוסלאַנד), אַז עס איז אַמאָל געווען דער מנהג, אַז רבנים האָבן שבת געטראָגן שטריימלעך. עס איז געקומען אין ליובאַוויטש אויף שבת אַ רב, אוּן האָט זיך פאַרגעסן נעמען מיט זיך זיין

שטרײמל. איז ער געווען בײ דער רביצין (אשת אדמו"ר צ"צ זי"ע). זאָגט
זי, אַז זי וועט אים געבן דעם רבי'נס אַ וואָכדיקע שטרײמל. האָט ער I
געמומען און נאָך שבת צוריק אַרײנגעטראָגן. אַז דער רבי דער צ"צ האָט
געזאַרפט אָנטאָן די שטרײמל, ערשט זי איז קליין. האָט מען געפונען דעם
קירזנער, און דער רבי זאָגט צו אים, אַז עס איז געוואָרן די היטל קליין.
דער קירזנער האָט זי גענומען, אָנגעזעצט און אַרויפגעצויגן אויף אַ
קיילעכדיקער קלעצל און אַרײנגעשטעלט אין אויוון איבער נאַכט
טריקענען. אינדערפרי, ער איז אַוועק אין שול דאַוונען און זיין פרוי האָט
אײנגעהייצט די אויוון און עס איז פאַרברענט גאָרנישט דעם רבי'נס
שטרײמל. איז ער אַוועקגעלאָפן צום רבי'ן און דערציילט די מעשה וואָס
עס האָט זיך געטראָפן, אַז זי האָט ניט געוואוסט אַז ער האָט
אַרײנגעשטעלט די קלעצל מיט דער שטרײמל. האָט דער רבי דער צ"צ
אים געענטפערט: נו, נו, אַז עס האָט זיך אַזוי געמאַכט מסתמא דאַרף
איך זי מער ניט טראָגן.

לה.

איך האָב געהערט פון החסיד ר' מיכאל דוואָרקין ז"ל:

אין דער צייט וואָס עס איז געווען די סעוואַסטאָפּעלער מלחמה, איז
מען געזעסן בײ דעם רבי'נס זון הרה"ק ר' חיים שניאור זלמן נבג"מ
(אדמו"ר מלאַדי). איז אַריין דער רבי דער צ"צ. רעדט מען אַז עס איז אַ
גזירה, אין איין יאָר אַ דריטער נאַכאָר (מען נעמט אין מיליטער), עס איז
געווים משיח'ס צייטן. זאָגט דער רבי דער צ"צ זי"ע: מיר קיין חושך
וויסן דאָך גאָרניט, מיר וויסן נאָר אור, היינט דער אור וואָס וועט זיין
אַז משיח וועט קומען, ווער וויים נאָך וואָס פאַראַ חושך עס דאַרף זיין
פריער פאַר אַזאַ אור?

לו.

דער זיידע ר' מרדכי יואל נ"ע פלעגט דערציילן, אַז אים האָבן געזאָגט די קינדער (בניו של אדמו"ר צ"צ זי"ע) אַז אַלע פאַרן דאַוונען אינדערפרי פלעגט ער אָפּזאָגן צוויי פרקים תניא.

לז.

המשפיע גרונם נ"ע אין ליובאַוויטש פלעגט דערציילן, אַז דער רבי דער צ"צ פלעגט אַלע טאָג פאַר מנחה לערנען 20 מינוט חובת הלבבות, איז אין שער הכניעה געווען די בלעטלעך שוואַרץ, ד.ה. זייער קענטיק אַז דער שער האָט ער געהאַלטן זייער אַ סך מאָל.

לח.

א"ז החסיד ר' מרדכי יואל מספר בשם בניו של אדמו"ר הצ"צ זי"ע, אַז ער פלעגט רעדן וועגן דעם ענין וואָס ער פאָרט ניט אין אה"ק פלעגט ער זאָגן מיט אַ מלתא דבדיחותא: עס שטייט דאָך אַז די רשעים פון אה"ק ברענגען די מלאכים צוריק אין חוץ לארץ, און אַזוי ווי אַמאָל אַז מ'איז געפאָרן מיט פורן, איז למשל אַז מ'האָט געדאַרפט דינגען עקסטערע אַ פור האָט געקאָסט טייער, אָבער אַז אַ פור פון אַ שטאָט האָט געבראַכט אַהער פאַסאַזשירן און דאַרף פאָרן צוריק נעמט זי שוין ביליק, פלעגט מען דאָס רופן די "אַ בראַטנע", פלעגט ער זאָגן, אַז איך וועל פאָרן מיט די "אַבראַטנעם".

לט.

דער זיידע ר' מרדכי יואל נ"ע דערציילט וואָס ער האָט געהערט אין ליובאַוויטש, אַז אדמו"ר צ"צ זי"ע איז געווארן אַ רבי, איז געקומען אין ליובאַוויטש החסיד הידוע מחסידי אדמו"ר הזקן זי"ע, ר' בנימין

קלעצקער נ"ע און זאָגט: מענדל, דו ביסט געווָארן אַ רבי, זאָגט דעם זיידנס אַ חסידות. זאָגט ער: גוט, נאָר ער זאָל ניט קוקן אים אין פּנים. האָט ר' בנימין זיך אָנגעלייגט, און אדמו"ר צ"צ זי"ע האָט געזאָגט אַ חסידות. האָט געזאָגט ר' בנימין נ"ע: ס'וועט אויסווָאַקסן, ס'וועט אויסווָאַקסן.

מ.

חסידים דערציילן אַז עס איז געווען ביי אדמו"ר צ"צ אַ שאלה וועגן אשה שזינתה, האָט אדמו"ר צ"צ נוטה געווען צו אסר'ן זי לבעלה. איז זי געפֿאָרן להרה"צ ר' מרדכי מטשערנאָבל, האָט ער געזאָגט, אַז ער זעט אויף איר ניט קיין עבירה. האָט אדמו"ר צ"צ געשריבן: ומה שהרה"צ ר' מרדכי מטשערנאָבל לא ראה עבירה זו על פני' אולי מרוב דמעות מחקה החטא מעל פני'.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א כתב אלי י"ג אלול תש"ט: הסיפור דהצ"צ שמביא שאמר שרחצה בדמעות, שמעתי שהשק"ט בזה הי' עם הרה"צ הר' יעקב ישראל מצערקאַס, גיסו של הצ"צ ובן הרה"צ ר' מרדכי).

מא.

המשפּיע ר' גרונם נ"ע דערציילט, אַז עס איז געקומען אין ליובאַוויטש צו אדמו"ר צ"צ זי"ע אַן עגונה מיט אַ שטומען אינגעלע פון אַ יאָר 8-9 און פלעגט כסדר דאַקוטשען מ'זאָל איר זאָגן וואו איז איר מאַן. איינמאָל האָט זי אונטערגעשטעלט דעם אינגל ער זאָל שלעפּן דעם רבי'ן פאַרן פּאָלע. זאָגט ער צו אים: גיי זאָג דער מאַמען אַז דער טאַטע וועט אינגיכן קומען. איז ער געקומען צו זיין מוטער און האָט איר געזאָגט.

אַז מ'האָט דאָס דערציילט דעם רבי'ן דעם צ"צ, האָט ער געענטפערט: איך האָב ניט געוואוסט אַז ער איז אַ שטומער.

מב.

א"ז החסיד ר' מרדכי יואל נ"ע דערציילט, אַז אַזוי פלעגן נשים פאָרן אין ווילנע און מאַנסביל אין ליובאַוויטש, אַז דער ווילנער איז נסתלק געווארן, האָבן זיך אַלאָז געטאָן אַלע אין ליובאַוויטש, און אויך פיל עגונות, און אדמו"ר צ"צ זי"ע האָט געווייזן מופתים גלוים. האָבן ביי אים די קינדער געמאָנט: טאַטע, דו ווייזט גאָר פוילישע מופתים? האָט ער געענטפערט: גאָר מופתים, מ'דאַרף מער ניט אַז האָבן אַ גוטן זכרון. עז קומט צו מיר אַ יונגערמאַן און פרעגט וועגן פרנסה אַז ער האָט ניט ביי זיך אין שטעטל, היים איך אים פאָרן למשל אין יעקאַטערינאַסלאַוו, און דעם צווייטן אין אָדעס. עס גייט דורך אַ פאָר יאָר און ער פאַרגעסט זיך אויף זיין פאַמיליע, קומט זיין פרוי מאָנען דעם מאַן, געדענק איך און היים וואוהין צו פאָרן זוכן אים.

מג.

אַז דער רבי מהרי"ן איז שוין געווען אין ניעזשין, האָט ביי אים איינמאָל דער זיידע רמ"י געמאָנט: איר זייט דאָך דער צדיק הדור, היינט אַז איר ווייגט אַ זויפיל איז דאָך ממשיך מרירות? האָט ער אים געענטפערט: דו ווייסט דאָך מרדכי יואל אַז ביי אונז איז אַנדערע טרערן.

מד.

מיין זיידע פלעגט דערציילן, אַז אדמו"ר מהרי"ן אין ניעזין, האָט געדאַרפט בויען אַ שטוב, האָט ער גערופן עטלעכע בעלי בתים, הערן זייער מיינונג. נאָכן אויסהערן זיי האָט ער געזאָגט, אַז דער טאַטע אדמו"ר הצ"צ האָט געזאָגט, אַז מ'דאַרף עפעס טאָן און מ'וויים ניט ווי אַזוי, זאָל מען פרעגן ביי בעלי בתים, און טאָן פאַרקערט.

מה.

דער זיידע איז געווען בשעת די פּטירה פון הרבנית חי' מוסיע נ"ע. נאָכדעם אַז מ'האָט סותם געווען דעם פּי הגולל האָט געזאָגט אדמו"ר צ"צ: חי' זאָלסט גיין אין הימל און זאָגן, אַז וויפל תורה איז אַרויס פון דיין בויך איז ווייניק געווען.

מו.

דער רבי דער צ"צ איז דאָן געווען מורא'דיק צעטראָגן נאָך איר הסתלקות. ער האָט ניט געוואלט זאָגן חסידות און פּראַווען יחידות. צו די קינדער פלעגט ער זאָגן: וואָס איז אייך, ביי אייך איז געווען אַ מאַמע דאָ, איצטער האָט איר אַ מאַמען אין גן ערדן. מיר פּעלט זי.

(פלעגן זאָגן חסידים, ווייל זי איז געווען דער מלכות דאצילות, האָט ער דורך איר געהאַט אַ שייכות צו בי"ע).

מז.

ביי דעם רבי'ן דעם צ"צ איז געווען אַ שד"ר, ניט אַ איבערגעשפּיצטער. איז ער אַריין איינמאָל צום רבי'ן צום צ"צ און זאָגט: איך וויל ביי אייך מער ניט זיין קיין שד"ר, איר מיינט אַז מ'רעדט נאָר חסידות, מ'טרינקט בראַנפן און ניט נאָר איין קוואָרט, צוויי און דריי. זאָגט דער רבי דער צ"צ: וואָס אַרט דיך, עס איז דאָך מיינע געלט. ענטפערט ער: אָבער איך וויל ניט. זאָגט צו אים דער רבי דער צ"צ: איך גלויב ניט אַז אונזערע חסידים קלייבן זיך צענויף און זאָלן ניט דערמאָנען דעם זיידנס, ד.ה. דעם אַלטן רבי'נס, נאָמען. און אַז מ'דערמאָנט דעם זיידנס נאָמען איז דאָרטן פּאַראַן רוחניות. פּעטאַך, פּעטאַך, פּאָר.

מח.

דער רבי דער צ"צ האָט געזאָגט אַ מאמר דא"ח וועגן ציצית. האָט ער גערעדט וועגן דעם ענין וואָס ציצית איז דאָך דער ענין פון זכירה, דער היפֿך פון זכירה איז דאָך שכחה. האָט ער אַזוי געזאָגט: שכחה, שכחה, וואָס רופט מען שכחה, שכחה אַז מ׳פֿאַרגעסט אויף ג־ט.

מט.

איינמאָל האָט דער רבי דער צ"צ געזעדט וועגן דעם ענין פון תשובה. האָט ער אויפגהויבן די הייליקע קאָפּ און האָט אַ קוק געטאָן, אַז געו כל העם בבכי׳. האָט ער אַ זאָג געטאָן: תשובה איז דאָך אַ מצוה ווי אַלע מצות, און אַ מצוה אָן שמחה איז דאָך גאָרנישט.

נ.

הרה"ג ר׳ יוסף טאַמאַרקין מקרעמענטשוג האָט אַמאָל געמאָנט ביי דעם רבי׳ן דעם צמח צדק, פֿאַרוואָס אין גליא פון תורה איז וואָס ער דאַרף האָט ער, ד.ה. ער וויים, און אין חסידות ניט? האָט אים אדמו"ר צ"צ זי"ע געענטפערט: "לאו כל אדם זוכה לשתי שולחנות".

פלעגט דער זיידע אויסלאָזן, אַז אַ פּנים צו איין שולחן האָט ער יע זוכה געווען.

נא.

מיין טאַטע ר׳ דובער מנחם מענדל ז"ל האָט מיר דערציילט, אַז נאָך זיין בר מצוה — דאַן האָבן זיי געלעבט אין מענא — סוף זומער תרל"ט, איז דער זיידע רמ"י נ"ע געפֿאָרן אין נעזין צום רבי׳ן מהרי"ן. אינדערפרי פֿאַרן דאַוונען זיינען זיי אַריין. דער טאַטע איז געבליבן אויף דער אַנדער זייט טיר. ווי דער זיידע איז אַריין, זאָגט צו אים דער רבי

מהרי"ן: וואָס מאַכסטו ברודער מרדכי יואל? און זיי האָבן געַרעדט אַ סך צייט.

דערנאָך האָט דער זיידע אַריינגערופן דעם טאַטען. ווי ער איז אַריין, זאָגט דער רבי מהרי"ן: וואָס גייט ער ביי דיר אַזוי אָרעם? (אין אמת'ן איז פאַרן פאָרן האָט מען אויפגענייט אַ נייע זופּעצקע מיט נייע שטיוועלעך). נאָכדעם פרעגט דער רבי מהרי"ן: וואָס טראַכסטו וועגן זיין פריזיוו? האָט דער זיידע אים געענטפערט, אַז ער רעכנט אַז ער וועט האָבן ליעהאָטע, און בכלל איז געווען ביז צום פריזיוו 8 יאר.

דער סוף איז געווען אַז עס האָט גאָרניט געהאָלפן, און ביי דעם טאַטען איז שוין געווען נאָך דער חתונה און ער האָט אָפּגעדינט קאַרגע 4 יאָר.

נב.

דער רבי רש"ב נ"ע האָט אַמאָל געזאָגט אין ליובאַוויטש: דער פעטער רב"ש איז געווען גאָר גאָר אַ גרויסער.

נג.

איך האָב געהערט פון הרה"ג ש"ז שניאורסאָן, רב בהאָמליע, בשם אביו הרה"צ רש"ב מרעציצע מה ששמע מאביו הרה"ק מהרי"ל בנו של אדמו"ר צ"צ זי"ע, אַז עס איז געווען דער גרויסער שבועות, עס איז געווען 70 רבנים און מ'האט אים גערופן חג המצו"ת (ווייל מ'רופט אַ רב בשם מ"צ), האָט ער געהערט ווי אדמו"ר הצ"צ זאָגט תהלים: "ואנכי תולעת ולא איש, חרפת אדם ובזוי עם", ער האָט נאָכגעמאַכט דעם ניגון.

נד.

אדמו"ר צ"צ זי"ע האָט אַמאָל געזאָגט: הוי' אלקי, ג־ט מיין ג־ט, שועתי אליך, ותרפאני, שוואַך מיך אפּ פון תאוות עוה"ז.

נה.

דער וואָרט דוכט מיר איז פון אדמו"ר הצ"צ: "ותשחק ליום אחרון", גייט דאָס אויף אחרון של פּסח.

(דעמאָלט אַז דער זיידע האָט דאָס דערציילט, איז מען זייער נתפּעל געוואָרן, ווייל מ'האָט דאָך דאַן ניט געוואוסט די אַלע זאַכן וואָס מ'וויים איצטער).

נו.

א"ז האָט דערציילט, אַז אדמו"ר רחש"ז, ווי מ'פלעגט אים רופן דער אַלטער ליאַדיער, האָט געזאָגט: "ואני אראה בשנאי", מלכות דאצילות זאָגט: "ואני אראה" — וועלכן אין איך זיך מתגלה? "בשני", ביו"ט שני של גליות.

נז.

א"ז רמ"י נ"ע סיפּר אַז אדמו"ר צ"צ זי"ע איז געווען אין פּעטערבורג אויף דער אסיפה וואָס עס איז געווען אין מיניסטערסטוואָ, און ער איז אַרויס שטאַרק אנטקעגן מלוכה. האָט מען ביי אים געפרעגט, וואָס איז ביי אייך אַזוי די שטאַרקייט, זאָגט ער, אַז דאָס ליגט ביי אים אין רענצל. האָט מען געבראַכט דעם טשעמאָדאַן, ערשט דאָרט ליגט די אייביקע קליידער וד"ל. זאָגט דער מיניסטער: איר ווילט מס"נ, און ביי אונז גיט מען "ראָזקעס", ד.ה. שמיץ.

דער זיידע פלעגט דערציילן, אַז בעת מען האָט זיך געפאַקט, זאָגן די קינדער צו אדמו"ר צ"צ זי"ע: די מאַמע וועט זיך דאָך שרעקן. זאָגט ער: איך וויל טאַקע אַז זי זאָל בעטן דעם אויבערשטן. זי איז אַן אמת'ע בת תלמיד חכם.

נח.

א"ז רמ"י פלעגט זאָגן, אַז אויף אדמו"ר צ"צ זי"ע פלעגט מען זאָגן אַז ער היט די היים. ווייל אדמו"ר הזקן און אדמו"ר האמצעי זיינען דאָך נסתלק געווארן אין וועג.

נט.

אין ליובאַוויטש פלעגט מען דערציילן אַזאַ מעשה: אין אָרשע האָט מען אויסגע'הרג'ט אַ אידישע פאַמיליע, נאָר איינער פון זיי איז געבליבן לעבן. איז ער געקומען אין ליובאַוויטש און האָט דערציילט, אַז זיין פאָטערס פאָטער האָט געהאַט אַ באַקאַנטן פריץ וואָס ער האָט ניט געהאַט קיין קינדער. האָט ער אים גענומען מיט זיך אין ליובאַוויטש לאדמו"ר צ"צ זי"ע ער זאָל אים געבן אַ ברכה אויף קינדער. זאָגט צו אים אדמו"ר צ"צ: וואָס האָסטו אים געבראַכט, זיין זון וועט דיין זון קיין גוטעס ניט טאָן. ענטפערט ער, אַי רבי בענטשט אים. זאָגט אדמו"ר צ"צ: רבש"ע, דו ביסט מהוה ומחי' אַזויפיל איוואַנעס, גיב אים אויך אַן איוואַן.

דער סוף איז געווען, אַז ביי אים געבאָרן געווארן אַ זון, און ער איז געווען מיט זייער פאַמיליע באַפריינדעט. דער גוי איז געווארן אַנאַדזיראַטעל אין פאָליציי, און אין 1905 יאָר, אין דעם פאָגראָם, האָט ער אַריינגעפירט די בענדיטן און מ'האָט זיי אויסגע'הרג'ט.

ס.

א"ז החסיד רמ"י נ"ע פלעגט דערציילן ווי אים האָט אַליין דערציילט דער איד: ער איז געווען אין ליובאַוויטש און האָט געדאַרפט פאָרן אין פּעטערבורג. פאַרן אַרויסגיין פון יחידות, זאָגט צו אים אדמו"ר הצ"צ: דו וועסט אין פּעטערבורג אָפּגעבן דעם סאָלדאַט דעם בריוו. אין וועג טוט ער אַ קוק אַז עס איז גאָרניט אָנגעשריבן. נו, קלערט ער, איך וועל שוין ניט קענען דערפילן די שליחות. ערשט ווי ער איז געקומען אין פּעטערבורג, אַרום טראָיעצקן בריק, גייט צו אים צו צום פּור אַ סאָלדאַט, און זאָגט, איר האָט מיר אַ בריוו פון רבי'ן? האָט ער זיך ניט באַטראַכט פון התּפּעלות, און האָט אים אָפּגעגעבן, און ער איז גלייך ניט געווואָרן.

סא.

דער זיידע הרמ"י נ"ע פלעגט דערציילן, אַז הרה"ק רחש"ז בנו של אדמו"ר צ"צ האָט געזאָגט פאַר הסתלקותו אויף זיך: איך בין צופרידן וואָס אין דעם אַלטן רבי'נס חודש. ווייל ער איז אויך נסתלק געווואָרן אין טבת, דאַכט מיר ד' טבת.

סב.

ר' מאָניע מאָניעסזאָן איז דאָך געווען דעם רבי צמח צדק'ס אַ חסיד, און ווי ביי אַמאָליקע עלטערע חסידים איז האָט אין זיי געלעבט זייערע רביים. האָב איך געזען זומער תרע"ג, ווען איך בין געווען מיט מיין זיידן אין פּעטערבטרג, מיר זיינען געפאָרן אויף אַ חתונה צו דעם זיידנס אַן אייניקל, דער פעטער לייבעם אַ זון, און ר' מאָניע מאָניעסזאָן איז געווען ביי ר' שמואל נעמויטינ'ען, אין אַ גרויסן צימער. זיינען מיר, ד.ה. דער זיידע און איך, געגאַנגען צו אים אויף אַוויזיט, און ווי זיי זיינען געזעסן

ביידע עלטערע חסידים און מ'האָט געדעדט נאָר וועגן זייער ערשטן רבי'ן אדמו"ר הצ"צ זי"ע, די הדרת־פנים'ער זייערע זיינען געוואָרן רויט און מ'האָט געזען ווי זיי לעבן איצט אין יענער צייט ווען זיי זיינען געווען יונגעלייט ביי דעם רבי'ן אדמו"ר הצ"צ זי"ע.

כבוד קדושת
אדמו"ר שמואל זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע
— אדמו"ר מוהר"ש —

ב' אייר תקצ"ד — י"ג תשרי תרמ"ג

א.

איך האָב געהערט פון החסיד ר' בנימין אַלטהויז ז"ל, אַז אדמו"ר מהר"ש זי"ע האָט אַמאָל געזאָגט להחסיד הידוע ר' אשר נ"ע שו"ב מניקאָלייעוו, דו זאָלסט לערנען מדרש. ענטפערט ער, אַז ער האָט קיין מדרשים ניט. זאָגט אדמו"ר מהר"ש: און ר"ת'ס תפילין האָסטו?

ב.

סיפר החסיד ר' אלחנן מאָראָזאָוו, אַז איינער אַ חסיד האָט געפרעגט ביי אדמו"ר מהר"ש, אַזוי ווי ער איז זייער פאַרנומען אין עסק און האָט זייער וויניק צייט אויף לענרנען, צי ער זאָל לערנען נגלה צי לקו"ת. ענטפערט דער רבי מהר"ש אים: אַודאי לקו"ת, עס איז דאָך פנימיות התורה.

ג.

החסיד הישיש המשפיע דתו"ת ר' מיכאל נעוועלער נ"ע האָט געזעדט אין דעם ענין פון חסידות, האָט ער דערציילט, ווי אדמו"ר (הרש"ב) זי"ע האָט מיט אים געזעדט אין דעם ענין און זאָגט: עס איז געווען איינמאָל אַ פאַר ר"ה, מ'דאַרף צוגרייטן מאמרים, און איך האָב ניט וואָס צו זאָגן. האָב איך געזומען דעם טאַטנס אַ מאמר "שיר המעלות", און איך האָב אויף אים געהאָרעוועט, איז געווען אויף זאָגן און זאָגן.

ד.

זומער תרע"ה בין איך געווען אין פינסק אויף איין סטאַנציע מיט הרה"ח הידוע (מיט זיין טייטשן און דאַוונען יעדער וואָרט פון קטורת) ישראל יצחק ליובינסקי. געדענק איך פון אים אַזאַ מעשה:

אדמו"ר מהר"ש זי"ע פלעגט שטענדיק זאָגן, אַז אַן "ענין" דאַרף מען הערן "אַזוי" און ענטפערן "אַזוי", ד.ה. בכללות. איינמאָל ביי זיי אין סעמיאָנאָווקע טשערניגאָווער גובערניע, האָט מען געכאַפּט ווי מ'פלעגט גנב'נען פון זאַוואָד די ספירט, ד.ה. ניט צאָלן קיין אַקציז אין מלוכה. האָט געדאַרפט זיין אַ גרויסער סוד (פּראָצעס) אויף 13 מענטשן און ער איז געווען אַן עדות. פירן די דיעלאָ (קעיס) האָט געדאַרפט אַראָפּקומען פון פּעטערבורג אַ סליעדאָוואַטעל (אויספּאָרשער) אַ באַוואוסטער סטאָליעטאָוו. איז ר' ישראל יצחק הנ"ל געקומען אין ליובאַוויטש צו אדמו"ר מהר"ש זי"ע, און זאָגט, אַז אַזוי ווי דאָס איז נוגע פיל אידן ווייל דערפאַר קומט 5 יאָר אַרעסטאַנסקע ראָטע, בעט ער אַז אדמו"ר מהר"ש זאָל אים אויסהערן בפּרטיות, און האָט אָנגהויבן דערציילן, אַז סטאָליעטאָוו וועט פרעגן דאָס, וועט ער אים ענטפערן אַזוי, קורץ אַ סך שאלות וואָס ער האָט יע וואָס צו ענטפערן, אָבער אַז ער וועט פרעגן די שאלה, וואָס וועט ער ענטפערן?

זאָגט אדמו"ר מהר"ש: דו ביסט אַ יונגערמאַן און מיט אַ גוטער קאָפּ, און דו ביסט דאָך אַ איד, ליגסטו ניט אין תאוות. סטאָליעטאָוו איז אַ גוי, און ניט גאָר מיט אַזאַ גוטער קאָפּ, און ליגט אין תאוות, איז וועט אים גאָרניט איינפאַלן פרעגן אַזוינע שאלות. און כך הוה, דער סוד האָט זיך געענדיקט גוט.

ה.

אין ליובאַוויטש האָט מען געסטראָיעט די מקוה, האָט מען אַראָפּגעבראַכט אַן אַרכיטעקטאָר, דעם אַמלינער רב. געדענק איך אַז ער האָט געזאָגט, אַז אדמו"ר מהר"ש האָט אים געזאָגט, אַ מאמר דאַרף מען לערנען 30-40 מאָל.

ו.

הרה"ח ר' ישראל נעווּעלער ז"ל האָט דערציילט אין נאָמען פון החסיד ר' מאָניע מאָנעסזאָן נ"ע.

— (בעיני ראיתי ווי איינמאָל זומער ס"ז אָדער ס"ח, איז אדמו"ר (רש"ב) זי"ע אַרויס אויפן הויף באַגלייטן ר' מאָניעסזאָנען, אָנגעטאָן אין דער זיידענער היטל און טווינקע, דאָס איז אַ לאַנגער רעקל) —

אַז אדמו"ר מהר"ש האָט אים געהייסן לערנען אַ מאמר 400 מאָל, איז וואו ער איז געגאַנגען איז שוין דער מאמר געשטאַנען פאַר זיינע אויגן.

ז.

דער זיידע ר' מרדכי יואל נ"ע פלעגט דערציילן ווי די קינדער פון אדמו"ר צ"צ זי"ע פלעגן דאַוונען פאַרן עמוד נאָך זייער מוטער הרבנית חי' מוסיע נ"ע. מהרי"ל און רחש"ז איז געווען מורא'דיקע התפּעלות, מהרי"ל פלעגט אָנהויבן פון ישתבח מיט מורא'דיקע בכיות, דער רבי מהר"ש פלעגט אָנהויבן פון הודו וואָרט אין וואָרט מיט א קול, נאָר אַז עס פלעגט קומען צו ויברך דוד, פלעגט ביי אים ווערן פון שוויים בולבעצקעם אויפן שטערן און זיי האָבן ממש געזאָדן.

ח.

וועגן דעם רבי'ן מהר"ש'ס הצנע לכת האָט דער זיידע אַליין געכאַפּט אים, ווי ער איז געזעסן אין טלית ותפילין צווישן 2 טירן 4 שעה, כדי מען זאָל מיינען אַז ער איז ערגעץ אַוועקגעגאַנגען.

ט.

סיפר החסיד ר' ישראל נעווועלער ז"ל בשם החסיד הגביר רמ"מ גוראר' ז"ל, אַז ער איז געווען אַ יונגערמאַן אין קישינעוו האָט אים הרה"ח ר' אברהם בנו של אדמו"ר מהרי"ן נבג"מ (וחותנו של אדמו"ר מהוריי"צ זי"ע) דערציילט, אַז ער איז געווען אַ יונגערמאַנטשיק איז ער איינמאָל געקומען פון קישיעניעוו אין ניעזין, און זאָגט: טאַטע, איך וועל ביי דיר ניט נעמען קיין שלום ווייל איך בין געקומען ניט ווי צו אַ טאַטען נאָר ווי צו אַ רבי'ן. זאָגט צו מיר דער טאַטע: ד.ה. דו דאַרפסט אַן עצה? אין מיין עצה דו זאָלסט פאָרן צו דעם פעטער אין ליובאַוויטש (ד.ה. צו אדמו"ר מהר"ש זי"ע). נו, איז ער אַוועקגעפאָרן.

אַז ער איז געקומען אין ליובאַוויטש, אַזאַ אורח חשוב, האָט הרבנית רבקה זי"ע געמאַכט, אויף אונזער לשון, אַ "גרויסן וויזיט", און אדמו"ר מהר"ש איז אויך אַרויס און געזעסן אַ האַלבע שעה. אַז ער האָט געדאַרפט אַוועקגיין, זאָגט ער צו אים: פעטער, איך בין געקומען איך דאַרף יחידות. זאָגט אדמו"ר מהר"ש זי"ע: היינטיקע נאַכט האָב איך געהאַט מורא'דיקע יסורים, ביי מיר האָט געפלאַצט אַן אָדער, און איך האָב ניט געהאַט מיט וואָס צו פאַרבינדן און ביז וואַנען איך האב זיך איבערגעקערט און אפגעריסן אַ שטיקל פון העמד, קורץ, מורא'דיקע יסורים קומט דאָס ניט צו די שווערקייט פון ענטפערן אַ יונגערמאַן יחידות. איז היינט קען איך ניט, מאָרגן איה"ש. און ער איז טאַקע געווען אויף יחידות.

אַז ער איז געפאָרן צוריק פון ליובאַוויטש אין קעשעניאָוו איז ער געפאָרן פאַרביי נעזין, אַז ער איז געקומען צום טאַטען, ד.ה. צו אדמו"ר מהרי"ן. זאָגט ער צו אים: נו, אַ גוטע עצה האָב איך דיר געגעבן?

י.

הרה"ח ר' יהושע ניעמויטין ז"ל מבעשינקאָוויץ האָט דערציילט, אַז

ביי זיי אין בעשינקאָוויץ איז געווען א איד, איז ער געווען אין ליובאַוויטש ביי אדמו"ר מהר"ש. זאָגט צו אים דער רבי: דו זאָלסט לערנען אַלע טאָג דעם פּרק י"א אין אגרת הקדש, ד"ה להשכילך בינה. מיט יאָרן שפּעטער איז ביי אים ל"ע נפטר געוואָרן אַלע קינדער.

יא.

כ"ג חשון תרצ"ו אויף בר מצוה פון בני דובער מ"מ הי"ד, האָט החסיד אלחנן מאָראָוו איבערגעזאָגט מיט דעם ניגון ווי אדמו"ר מהר"ש זי"ע האָט געזאָגט דעם פּסוק "הודיעני ה' קצי, ומדת ימי מה היא, אדעה מה חדל אני". איז געזעסן הרב גלוסקין ז"ל האָט ער אַ גאָם געטאָן מיט טרערן מוראַ'דיק.

יב.

חסידים דערציילן, אַז פּאַר'ן הסתלקות האָט אדמו"ר צ"צ זי"ע געזאָגט צו אדמו"ר מהר"ש זי"ע: אחד באחד יגשו, ניסן בתשרי.

יג.

עם האָט דערציילט החסיד הישיש נחום ראָדאָמישלער ז"ל, אַז ער האָט געזען ווי אדמו"ר צ"צ האָט געזאָגט מפטיר ר"ה, און אדמו"ר מהר"ש איז געשטאַנען. האָט ער געזאָגט "אל הנער הזה התפללתי".

יד.

אין ליובאַוויטש האָב איך געהערט, אַז אדמו"ר מהר"ש זי"ע האָט אַריינגעקלאַפּט אַ פלאָקן לעבן ציון פון אדמו"ר צ"צ, און האָט געזאָגט, אַז ער איז קונה דעם אָרט.

טו.

פאַרן הסתלקות האָט געהייסן אדמו"ר מהר"ש שפּאַנען די פערד, און האָט געוואָלט פּאָרן אויפן אוהל של אביו אדמו"ר צ"צ זי"ע. איז ער אַרויס און האָט אַוועקגעשטעלט די פוס אויפן פּייטאָן און האָט געוואָלט אויפהויבן די צווייטע פוס, און האָט ניט געקענט. האָט ער זיך אומגעקערט צוריק אין שטוב און ניט געפאָרן כו' וד"ל.

טז.

איך האָב געהערט פונעם רבי'ן (הריי"צ זי"ע) אין לענינגראַד, אַז ביי דעם רבי'ן מהר"ש זי"ע איז געווען אויפן טיש צו יחידות אַלעם גאָלדענע, די גראָבע קייט מיט דעם זייגער, דער שרייב פּריבאָר, אַפילו אויף וואָס עס טוט זיך אָן די פּושקעלע שוועבעלעך אויך אַ גאָלדענע.

יז.

אדמו"ר (הריי"צ) זי"ע האָט געזאָגט, דער זיידע איז געווען אַ "סטראָגער באַרין", אויב ביי דעם קוטשער האָט געדויערט דערלאַנגען די פערד מער אַז 5 מינוט, האָט מען אים אפגעזאָגט.

יח.

אַמאָל אויף אַ וואָקזאַל איז דער רבי מהר"ש זי"ע געשטאַנען אין ברילן און קוקט אַזוי. איז מען דערגאַנגען אַז דאָס איז אַזוינע שטיינערנע ברילן וואָס מ'זעט אין זיי גאָרניט.

(ע"ז העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: הסיפור דמשקפים של אדמו"ר מהר"ש — סיפרה כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם הר"מ מאָנעסזאָן שבח זה בעצמו — אבל במאַריענבאַד).

יט.

נאָך די הסתלקות פון אדמו"ר צ"צ זי"ע איז הרה"ח ר' אליעזר שמעון נ"ע טאַמאַרקין געווארן דעם רבי מהר"ש'ס אַ חסיד. האָט ער איינמאָל געפרעגט ביי דעם רבי מהר"ש: מיר זיינען דאָך אין איינע יאָרן, וואָס זעט איר אוים אַזוי? האָט דער רבי מהר"ש געענטפערט: דאָס איז פון די ליובעזנע יחידות'ן.

כ.

מיט האָט דערציילט החסיד ר' ישראל נעווועלער ז"ל, אַז אים האָט דערציילט החסיד הידוע ר' מאָניע מאָניעסזאָן ז"ל, אַז אדמו"ר מהר"ש זי"ע האָט אים איינמאָל געזאָגט, אַז בשעת מ'זאָגט אין אַשרי "זכר רב טובך יביעו", דאַרף מען זיך דערמאָנען און איבערטראַכטן אַלע יחידות'ן.

כא.

דער פעטער הרה"ח יהודה לייב חסדן שו"ב מהאָמליע פלעגט זאָגן, אַז ער האָט אַליין געהערט פון אדמו"ר מהר"ש: "הכל בידי שמים", אַז מ'וויל גיט מען און אַז מ'וויל ניט גיט מען ניט, "חוץ מיראת שמים", אַז מ'בעט יראת שמים דאָס גיט מען.

כבוד קדושת
אדמו"ר שלום דובער זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע
— אדמו"ר מוהרש"ב —

כ' מרחשון תר"כ — ב' ניסן תר"פ

א.

אין בין געקומען אין ליובאַוויטש אויף ל"ג בעומר תרס"ו. דעם מאמר וספרתם, פ' אמור, האָט אדמו"ר זי"ע געזאָגט 2 מאָל, שבת אין בהמ"ד, קליינעם זאַל, און ל"ג בעומר ביי זיך אין שטוב אין סטאָלאָווע (עם צימער).

אויף שרייבן זכרונות פון ליובאַוויטש האָט מען געדאַרפט האָבן דעם טאַלאַנט פון מאָלן אויף לייוונט, זיין אַ חודאָזשניק, נאָר איך וועל זיך פּראָוון אויפן פּאַפּיר אָפּמאָלן 3 מאָמענטן פון רבי'ן זי"ע.

ב.

אדמו"ר הרש"ב זי"ע האָט מקפּיד געווען אויפן סדר כהן לוי, און אַ כהן איז געווען דער משרת הרה"ח נחמן ז"ל, און אַ לוי פלעגט מען אַרויס זוכן אויפן חצר. איז לכתחילה האָב איך מורא געהאַט עולה לתורה זיין פּאַרן רבי'ן זי"ע, נאָר אַז די אינגעלעך האָבן געזאָגט, אָט איז אַ לוי, בין איך שוין אַריין.

שבת צו מנחה פלעגט מען דאַוונען ביי אדמו"ר זי"ע אין דעם חדר וואָס מ'פלעגט פּראַווען יחידות. איז דעם ערשטן מאָל האָט מיר געזיטערט די הענט מיט די פּיס, נאָר נאָך דעם פלעג איך שוין היטן די עטלעכע שבתים, ביז וואַנען אדמו"ר נ"ע זי"ע פלעגט אַוועקפאָרן אויף דאַטשע. איז די שיינקייט פון רבי'ן און די ליכטיקייט פון פּנים, און בכלל איז דאָך געווען אדמו"ר זי"ע אין גשמיות "משכמו ומעלה גבוה מכל העם", איז בעת מ'פלעגט גיין הגבה, פלעגט ער קוקן אויף דער תורה און אויסלאָזן די ווערטער "יגדיל תורה ויאדיר", איז דעם געשמאַק קען מען געווים ניט שרייבן.

אויך אַז ער פלעגט זאָגן "פּתח לבי בתורתך", איז אָט דער "פּתח" געווען אַן אויסערגעווויינלעכער.

ג.

ערב ר"ה רס"ז אָדער רס"ח זיינען מיר געווען אַרום אהלי הקדושים פון אדמו"ר צ"צ און בנו אדמו"ר מהר"ש זי"ע. זאָגן מיר אינגלעך: דו ווּסט זען דעם רבי'ן ווי ער שטייט אין אוהל, דראַפּע זיך אַרויף אויפן וואַנט. ווייל דער אוהל איז געווען אָן אַ דאַך. איז אדמו"ר זי"ע געשטאַנען אין דער זיידענער היטל אין דעם שוואַרצן פּאַלטאָ, פון האַלז האָט זיך געזען אַ ווייסע זיידענע טיכל, אין איין האַנט האָט ער געהאַלטן אַ פּדיון, אַ גרויסן בויגן פּאַפּיר אַ לאַנגן, און אין דער צווייטער האַנט אַ גאַנצן פּעקל די גרוים ווי פּערטל בויגנם, דער פּנים איז געווען אויסערגעווינלעך בלאַס. מיטאַמאָל, האָב איך זיך דערשראָקן און אַראָפּגעשפּרונגען.

(עס פלעגט מיר אַלעמאָל פּאַרדריסן, אָבער אַז עס איז אָנגעקומען די רשימה פון אדמו"ר מהריי"צ זי"ע, געדרוקט אין קונטרס ב' ניסן תש"י, וואו ער הויבט דעם ענין אויף, בין איך שוין זייער צופרידן).

ד.

אַ דריטער ציור. אדמו"ר הריי"צ (שליט"א) זי"ע פלעגט דאָך שטייען צום מאמר חסידות אַנטקעגן אדמו"ר זי"ע, אינמיטן פלעגט ער זיך אָפּשטעלן און זיי פלעגן זיך קוקן ביידע אין די אויגן. שבת תשובה תרע"ג איז יענער מאמר געווען אויסערגעווינלעך. אָפּט האָט אדמו"ר זי"ע אַ קלאַפּ געטאָן אויפן טיש, און יענער קוקן איינער דעם צווייטן אין די אויגן אויף יעדער הפסק, איז ווי איך האָב געשריבן בשם א"ז החסיד ר' מרדכי יואל ווי ער האָט געזאָגט אויף אדמו"ר צ"צ זי"ע מיט הרה"צ ר' אייזל האָמליער נ"ע, אַז ער האָט געזען ווי "שתי רוחות מספּרות זו עם זו" אַזוי מוז איך זאָגן, ווייל יעדער הפסק איז געווען אַ זמן און אַן אויסערגעווינלעכער. אַ דאַנק השי"ת ביי מיר איז דאָס אין געדאַנק ווי איך האָב דאָס נעכטן געזען.

ה.

מוצאי יוהכ"פ פלעגט אדמו"ר (רש"ב) זי"ע פאַרגיין אָפּפאסטן זיך צו אמו הרבנית הצדקנית רבקה זי"ע. איינמאָל איז ער געזעסן אויבנאָן און לעבן טיר איז געשטאַנען אַ טאַברעטקע און אויף איר איז געשטאַנען דער סאַמאָוואַר, איז ער אַרויס פון טיש — דער גאַנצער עולם איז געשטאַנען — און צוגעגאַנגען צום סאַמאָוואַר און אָנגעגאָסן אַ גלאָז טיי און צוגעטראָגן איר. זאָגט זי: אויפן נייעם יאָר מיט אַ מצוה.

ו.

אדמו"ר זי"ע האָט געזאָגט אויף איר, "ומצאת את לבבו נאמן לפניך", דאָס איז די מאַמע, איר ערנסקייט.

ז.

איך האָב געהערט פון דודי הרה"ח יהודה לייב חסדן שו"ב מהאָמליע, מ'האָט אים גערופן דער סעבעזשער שוחט, בדרך עדות, אַז ער איז אַריין צו איר, הערט ער ווי זי דאַוונט אין דעם צווייטן חדר. אַז עס איז געקומען צו ק"ש האָט ער אַליין געזען אויפן זייגער אַז אויף אחד האָט זי געטראַכט 20 מינוט.

ח.

די רביצין שטערנע שרה האָט געזאָגט, אַז זי איז אָנגעקומען פון אַוורוטש אין ליובאַוויטש פאַר אַ שנור צו אדמו"ר מהר"ש, און אַלע קינדער זיינען געווען הויך געוויקסיקע און זי איז געווען ניט קיין הויכע. זאָגט צו איר דער שוועד: פאַל ביי זיך ניט אַראָפּ, מיר זעען אַז נידעריקע בוימער זיינען זייער גוט אויף פירות (ר.ה. זיי גיבן גוטע פרוכט).

ט.

עס איז געווען מוצאי יוהכ"פ תרע"ה ביי אדמו"ר זי"ע אין סטאָלאָווע (עסצימער). עס איז געווען זייער שפּעט, ווייל מ'פלעגט דאָך דאַוונען שפּעט נעילה, און מעריב און קידוש לבנה. איך שטיי אַזוי אַרום וואַנט, קומט אַריין די רביצין שטערנע שרה זי"ע און זאָגט צו אדמו"ר זי"ע אויף אדמו"ר (שליט"א) הריי"צ זי"ע — זי פלעגט אים רופן נאָר מיט דעם ערשטן נאָמען — אַז ער האָט זיך נאָך ניט אָפּגעפּאַסט. אַז ער איז אַריין, זאָגט צו אים אדמו"ר זי"ע: וואָס איז דאָס? ענטפערט ער: איך האָב געטרונקען אַ גלאָז קאַלטע וואַסער מען האָט אָפּגעדאַוונט אַזוי שפּעט אַז יחיאל דער חזן — ער פלעגט אומפאָרן פאַר תומכי תמימים — האָט שוין געקענט אָפּראַוועון אַ פּאָר שטעטלעך. זאָגט אדמו"ר זי"ע: איך האָב דאָך שוין לאַנג געזאָגט, אַז אייליגניש נעמט זיך פון פחיתות הנפש. — זעץ זיך. האָט ער ניט געוואָלט. זאָגט אים אדמו"ר זי"ע: אויפן נייעם יאָר הויבסטו שוין אָן.

י.

איך האָב געהערט פון אייניעם וואָס אים האָט דערציילט אדמו"ר (הריי"צ) זי"ע, אַז איינמאָל ערב יוהכ"פ פאַר דער סעודה המפסקת, האָט מיר דער טאַטע אַלעס געגעבן אַרבעט, דערנאָך האָט ער זיך אַ כאַפּ געטאָן און זאָגט צו מיר: יוסף יצחק — ער פלעגט אים רופן מיט ביידע נעמען — דו האָסט דאָך נאָך ניט פאַרפּאַסט, גיי וואַש זיך גיכער. האָט ער זיך געוואַשן און געמאַכט המוציא, האָט ער אים געלאָזן אויפעסן אַ כזית און זאָגט: בענטש, ווייל עס איז דאָך שפּעט.

מוצאי יוהכ"פ זאָגט אדמו"ר זי"ע צו אדמו"ר הריי"צ זי"ע: עס שטייט "להחיותם ברעב", דער "רעב" אַליין איז דער חיות.

יא.

עס איז געווען פאַר שבועות תרס"ז, אדמו"ר זי"ע איז געווען אין אויסלאַנד. דאָ אין ליובאַוויטש איז געקומען איינער פון ארץ ישראל איינער פון זייערע קרובים וואָס איז שוין געווען אַוועקגעפאָרן מיט עטלעכע און צוואַנציק יאָר צוריק, און אדמו"ר האָט ניט געווואוסט אַז ער וויל קומען אין רוסלאַנד. אַז דער רבי איז אַרויפגעפאָרן אויפן הויף האָט דער אורח געמאַכט די ברכה שהחיינו. זאָגט דער רבי: אַ זלמן!

האָט מען גערעדט אַז דאָס איז אַ פּלא, ווייל אַ מענטש פון 20 ביז עטלעכע און פערציק יאָר וועלט זייער אַנדערש, אויף אַזוי פיל אַז אין באָרד איז ביי אים געווען, געדענק איך, שיווע האָר.

יב.

זומער תרע"ד איז ביי מיר אַ ברודער קראַנק געוואָרן, ביי אים איז געווען, ווי מ'רופט דאָס ביי אונז "טובערקולאָז קאָסטיי". האָט מען אים געפירט פון האָמליע אין קיעוו און געמאַכט אַן אָפּעראַציע, און אין אַ יאָר אַרום אַ צווייטע, און דאָס איז געווען דעם דריטן מאָל און ער איז געווען שוואַך. אין יענער צייט פלעגט מען מאַכן מיט אַ שלאָף־טרונק. האָב איך אָנגעשריבן אַ פּדיון און אָפּגעשיקט אויף דאַטשע אין זאַלשע. השי"ת האָט געהאָלפן און אויף דער אָרט איז געוואָרן אַ נאַריוו און די פּליאַגמע איז צוביסלעך אַרויס. אַז דער דאָקטאָר קאָסטריצקי האָט דאָס דערזען, זאָגט ער, אַז דעם ערשטן מאָל זעט ער דאָס.

אויף ר"ה תרע"ה האָב איך אים געזומען אין ליובאַוויטש. די מלחמה האָט זיך דאָך אָנגהויבן תשעה באב תרע"ד, איז דער אָנפאָרן פון מענטשן געווען זייער גרויס, און אויף יחידות האָבן מיר ניט געקענט אָנקומען. אָבער מוצאי יוהכ"פ האָבן מיר געמוזט אַוועקפאָרן, ווייל קיין געלט אויף זיין איבער סוכות איז ביי אונז ניט געווען. ווי פריער דערמאָנט, צום אָפּפאַסטן זיך בין איך געווען אין עסצימער, און דערנאָך

אַז אדמו"ר זי"ע איז אַוועק און איך האָב דערציילט די רביצין אַז מיר דאַרפן אַוועקפאָרן, האָט זי מיך געלאָזן וואַרטן אין דעם קליינעם צימער וואָס איז צווישן עסצימער און דעם חדר וואָס אדמו"ר זי"ע פּראַוועט יחידות. אַז אדמו"ר זי"ע איז אַרויס זייער שפּעט פון זיין חדר, זאָג איך — ווייל מיך האָט דער רבי געקענט גוט — דאָס איז מיינער אַ ברודער. זאָגט דער רבי: ביי דעם וואָס עס איז געווען די פּום טוטוויי?

איז דאָס ניט אַן אויסערגעווייניעלעכער וואונדער, ווייל מ'קען ניט משער זיין וויפל מענטשן עס זיינען איבערגעווען יענעם יאָר פון נאָך שבועות ביז מוצאי יוהכ"פ.

יג.

מיין ברודער ברוך ז"ל האָט אָפּגעלערנט אין שצעדרין — דאָרט איז געווען אַ מחלקה פון תומכי תמימים — די 3 זמנים. אַז ער איז געקומען אויף ר"ה תרע"ג, האָט מען אים פאַרהערט אין נגלה און אין חסידות און ער האָט אַלעס גוט געוואוסט. פונדעסטוועגן האָט מען אים געהייסן אויף נאָך אַ זמן פאָרן אין שצעדרין. איז ער אַריין צו אדמו"ר זי"ע. זאָגט דער רבי, מ'דאַרף טאָן ווי די משגיחים היינט. דאָס איז געווען נאָך סוכות. אויף י"ט כסלו תרע"ג אין מיין פּאָטער בערע מענדל ז"ל געפאָרן אין ליובאַוויטש. אויף יחידות צום סוף זאָגט מיין פאָטער, אַז ביי אים איז שוואַך די האַרץ. זאָגט אדמו"ר זי"ע: די קינדער דיינע זיינען אויך שוואַכע, דער קלענערער דיינער איז שוואַך דערפאַר האָב איך געשיקט נאָכאַמאָל אין שצעדרין, אין גשמיות איז דאָרטן בעסער.

נאָך דעם י"ט כסלו אַז מיין פאָטער איז געקומען אַהיים, האָט ער געברענט פון התפּעלות, ווייל אדמו"ר זי"ע איז געקומען מוצש"ק, די נאַכט צו כ"א, פאַר 11, און האָט פאַרבראַכט ביז 7 אינדערפרי. די רייד זיינען געדרוקט אין "תורת שלום", געוויינטלעך ניט גאָר אַלץ. אדמו"ר האָט פון אָנהויב געזומען לחיים ומשקה ז"ן, ד.ה. 57 גראַד, צוביסלעך,

דערנאָך האָט ער געזאָגט אַז מ'דאַרף מאַכן מעלה ומטה בהשוואה, און האָט געטרונקען גאַנצע גלעזעלעך. דער טאַטע פלעגט זאָגן בדרך עדות וויפל ער האָט געטרונקען, און די גילויים זיינען געווען אויסערגעווייגלעכע.

די אַלטע רביצין הרבנית הצדקנית רבקה נ"ע האָט געהופן די ישיבה בחורים נאָר "די קינדער".

יד.

בכלל איז דאָך געווען יענע יאָרן אָרעמקייט, איז מען געפאָרן אין ליובאַוויטש 1 מאָל אַ יאָר, אויף ר"ה.

טו.

זומער תרד"ע איז געווארן אַ צוג 4־טע קלאַס, עס האָט געקאָסט האַלב געלט, היינו פון האָמליע ביז קראַסנאָע האָט געקאָסט 4 רובל מיט 5 קאָפּקעס, און אַזוי האָט געקאָסט האַלב. אויף שבועות האָט זיך מיר געוואָלט פאָרן, האָב איך ענומען די תפילין און אַוועק צום באַן, און געזאָגט מיינעם אַ ברודער אַז ביינאַכט וועסטו זאָגן אַז איך בין אַוועק אין ליובאַוויטש.

אַז איך בין געקומען צוריק פון ליובאַוויטש זאָגט מיר דער זיידע החסיד ר' מרדכי יואל נ"ע: געריכט ביסטו, מ'דאַרף אַמאָל טאָן אַזוי, אָבער מיר האָסטו געדאַרפט זאָגן, איך וואָלט דאָך דיר געגעבן אַ 3 רובלדיקן אויפן וועג.

פון קראַסנאָע זיינען מיר געגאַנגען צופוס אין ליובאַוויטש. דער פאַרגעניגן פון יענעם שבועות איז אויסערגעווייגלעך. דער רבי זי"ע האָט דאָך געדאַוונט פאַרן עמוד, עס איז געווען די אבילות נאָך אמו הרבנית רבקה זי"ע.

אדמו"ר זי"ע, אַזאַ בעל מוחין, און איינמאָל אין קר"ש אין אחד, האָט ער אַ קלאַפּ געטאָן מיטן זרת אויפן אגודל.

טז.

פאַר ברכת ספירה, איז געווען אַ הפסק אַ זמן מה.

וועגן די הסתלקות פון הרבנית רבקה זי"ע האָב איך געהערט פון אחי ברוך ז"ל. זי איז נסתלק געווארן עש"ק יו"ד שבט. די בכיות צו מעריב מוצש"ק פון דעם אייניקל (אדמו"ר הריי"צ זי"ע) זיינען געווען מורא'דיק, און גלייך איז ער אַוועקגעפאָרן אין אויסלאַנד צו אדמו"ר זי"ע (דאַכט מיר אין מענטאָן).

דעם סדר פון די טעלעגראַמעס וואָס ער, אדמו"ר הריי"צ האָט געשיקט, האָב איך געהערט פון הרה"ג הרה"ח ר' יעקב מרדכי נ"ע אַז ער איז געווען אין האָמליע צו געסט ביי זיין זון הרב שמואל בעזפאַלאָוו הי"ד. הרה"ג הרה"ח ר' יעקב מרדכי נ"ע איז דעמאָלט געווען אין מענטאָן. עס איז אָנגעקומען 3 טעלעגראַמעס מיטאַמאָל, "ניט געזונט", "שטאַרק ניט געזונט" און די דריטע. אַז מ'האָט דעם רבי'ן געוויזן די ערשטע טעלעגראַמע האָט ער זיך אָנגהויבן קלייבן פאָרן, און נאָך דער דריטער האָט ער ד.ה. אדמו"ר זי"ע געריידט מיט הרה"ג הרה"ח ר' יעקב מרדכי נ"ע וועגן דעם דין פון דער ברכה אויף דער ירושה "שהחיינו".

יז.

הרה"ג הנ"ל דערציילט ווי די רביצין שטערנע שרה זי"ע האָט אים געזאָגט: איך וועל אייך דערציילן ווי צוויי גרויסע אידן זיען זיך נאָך אַזאַ מעשה. די ערשטע ווערטער פון אדמו"ר זי"ע צו אדמו"ר (הריי"צ) זי"ע זיינען געווען: וואו האָסטו איר געלייגט? האָט ער געענטפערט: אויף יענעם זייט אוהל הקדוש אַרום בעלה אדמו"ר מהר"ש זי"ע. זאָגט

אדמו"ר זי"ע: גוט, איך האָב געקלערט אַז אויב אין אַן אַנדער אָרט, זאָל איך זי איבערטראָגן כו'.

הרה"ח ר' יעקב מרדכי דערציילט, עס איז דאָך ג' לבבי, האָט די ערשטע טעג ביי אדמו"ר זי"ע ניט אויפגעהערט זיך צו ווײנען.

אַז ער איז געקומען אין ליובאַוויטש איז ער פאַרפאָרן אין דער מוטערס שטוב און געדאַוונט מנחה, און צו "צדיק ה' בכל דרכיו" זייער שטאַרק געווײנט.

יח.

עס איז געווען די מאמרים ואהי' אצלו אמון כו' דער צווייטער וידבר כו' את כל הדברים. אינמיטן מאמר האָט מענדל דער שמש (ניט מענדל דער משרת) אַריינגעטראָגן אַ גרויסן לאָמפּ, האָט דאָס מבלבל געווען, און אדמו"ר זי"ע איז געזעסן אַ ווײלע און האָט מפסיק געווען אינמיטן. עס האָט זיך גערעדט הויכע ענינים האָבן חסידים גערעדט, אַז הפנים מ'האָט ניט זוכה געווען עס זאָל זיין גילויים.

יט.

נאָך שבועות גייען מיר פון אוהל, איך און התמים הרה"ח שמואל לייב פאַריטשער. ערשט עס זיצט ביי זיך אויפן גאַניק הרה"ח משה ראָזענבלום ז"ל. זאָגט ער, קומט אַריין נעמען אַביסל משקה. זיצט מען און מען פאַרברייגט. דערציילט התמים שמואל לייב, אַז ער האָט געפרעגט ביי אדמו"ר זי"ע, וואָס איז דער ענין פון משקה, וואָס דאַרף מען דאָס? האָט אים אדמו"ר געענטפערט: דו ווייסט ניט, דו ווייסט ניט, אַזוי, אַזוי? און האָט פאַנאדערגעלאַכט זיך.

כ.

די צווייטע מעשה האָט ער מיר שוין דערציילט אין קרעמענטשוג אין יאָר תרפ"ד. אַז ער איז געווען אין ליובאַוויטש אין תומכי תמימים, איז ער געווען אויף אַ רוחנית'דיקער יחידות. וואָס אדמו"ר זי"ע האָט אים געזאָגט האָט ער ניט דערציילט. נאָר ער זאָגט מיר, מ'איז דאָך יונג, ווילט זיך אליץ אַריינכאַפן, זאָגט ער צו אדמו"ר: און דאָנערשטיק, ד.ה. זיצן די נאַכט? זאָגט אדמו"ר: נו. קורץ ער איז געזעצן דעם ערשטן דאָנערשטיק און עס איז ביי אים געווארן די אויגן רויט און טוטוויי. אָנקומען נאָכאַמאָל אויף יחידות איז דאָך שווער, האָט ער געבעטן הרה"ח המשפיע מיכאל דעם אַלטן, ער זאָל פרענגן. האָט אדמו"ר זי"ע אַ שמייכל געטאָן: נו, מ'האָט אים דאָך ניט געהיסן.

כא.

החסיד ר' ישראל נעווילער האָט דערציילט, אַז זייענדיק אין ליובאַוויטש אַ תלמיד פון ישיבת תומכי תמימים, האָט ער געדאַרפט אַריינגיין דאָנערשטיק ביטאָג צו אדמו"ר מוהריי"צ זי"ע בנו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, און האָט פאַרשפעטיקט. זאָגט אדמו"ר מוהריי"צ זי"ע: וואָס ביזטו ניט געקומען פריער? ענטפערט ער, אַז אַזוי ווי ער דאַרף זיצן, ד.ה. אויף זיין, דאָנערשטיק ביינאַכט, האָט ער זיך צוגעלייקט. ענטפערט אים אדמו"ר מוהריי"צ זי"ע: אויף קענען זיצן דאָנערשטיק ביינאַכט איז אַ סגולה פריער שלאָפן? ניין, דאָס וועט ניט העלפן, מ'דאַרף בעטן דעם אויבערשטן און זאָגן אַ קאפיטל תהלים, יענך הוי'.

כב.

מ'האָט דערציילט אין ליובאַוויטש אַז אדמו"ר זי"ע איז איינמאָל געקומען אויפן אוהל הקדוש. דאָרט איז געווען אַ שול און פון שול איז געווען אַ קליינע טירעלע וואָס מ'פלעגט אַריין אויפן אוהל. דער אוהל

איז געווען, איין וואַנט פון שול און נאָר 3 וועגט. קיין דאַך איז ניט געווען. איז יענעם מאָל אַז ער איז געקומען, איז געווען די טירעלע פאַרשלאָסן. דערנאָך איז געקומען צו לויפן דער שמש אוים מענטש. זאָגט אים אדמו"ר זי"ע: אַז אַזאַ קופּע ערד פאַרשטעלט ניט, וועט פאַרשטעלן אַזאַ דינע טירעלע?

כג.

אויף יחידות אָנקומען תלמידי תו"ת איז געווען שווער. איז אַז מ'האָט געדאַרפט עפּעס אַ קליינע שאלה, פלעגט מען אַזוי צוהיטן לאדמו"ר זי"ע. ווייל אַזוי האָט ער אַמאָל געזאָגט, אַז יחידות דאַרף מען גיין די צייט וואָס עס איז אויף דערויף אָפּגעשטעלט, ווייל פאַר יחידות גיב איך צדקה און בעט דעם אויבערשטן אַז השי"ת זאָל מצליח זיין מיין עצה. איז אַז מיין ברודער ברוך ז"ל האָט געדאַרפט פאָרן פון ליובאַוויטש אין שצעדרין — דאָרט איז געווען אַ מחלקה פון תו"ת — האָט ער צוגעהיט לאדמו"ר זי"ע און זאָגט: איך פאָר אין שצעדרין. ענטפערט דער רבי: דו זאָלסט דאָרט לערנען און דאַוונען און דינען דעם אויבערשטן.

(ד.ה. דאָס איז גאָר נאָך אַ דריטע מדריגה).

כד.

אַז עס איז געווארן די מלחמה און אחי ברוך האָט געדינט אין דער אַרמיי, פלעג איך אַלעס אומפאָרן צו אדמו"ר זי"ע אין ראָסטאָוו וועגן אים. איינמאָל זאָגט מיר אדמו"ר זי"ע: וואָס ווילסטו, איך זאָל דיר אַרויסנעמען פון קעשענע? אַז מ'האָט שוין אים אַוועקגעשיקט אין אַ "מאַרשאָווער ראָטע" אויפן פּאָזיציע, (ד.ה. בפועל ממש אויף מלחמה), האָב איך מודיע געווען צום גבאי פון פדיון שבוים התמים החוזר ירוחם ז"ל. איז אַז ער איז אַריין צו אדמו"ר זי"ע און האָט אים דאָס

איבערגעגעבן, ענטפערט אדמו"ר זי"ע: איך האָף צו דעם אויבערשטן אַז מ'וועט אים אַהין ניט שיקן.

עס האָט געדויערט אַ פּאָר וואָכן, קומט אָן אַ טעלעגראַמע פון אָריאָל. בין איך אַוועקגעפאָרן אין אָריאָל. דערציילט מיר אחי ברוך, אַז זיי זיינען געקומען אין מינסק איז געווארן אַ טומל פון אַ דייטשן עראָפּלאַן און מ'האָט אַוועקגעשיקט זיין פּאָיעזד אין אָריאָל. דערנאָך איז ער שוין אַליין געווען אין ראָסטאָוו, און אַז אדמו"ר זי"ע האָט שוין אים אַליין געבענטשט, איז שוין אַלעס געווען גוט.

כה.

מען דערציילט אין ליובאַוויטש אַזאַ מעשה. עס איז געקומען אַ איד פרעגן אַן עצה צי זיין זון זאָל פאָרן אין אַמעריקע. האָט אדמו"ר זי"ע ניט מסכים געווען. זיין זון איז פאָרט געפאָרן און עס איז געווען אַן אומגליק ר"ל אַז ער האָט זיך דערטרונקען. איז ער געקומען אין ליובאַוויטש און אַריין אויף יחידות און זאָגט: רבי, פאַרוואָס האָט איר מיר ניט געזאָגט, וואָלט איך דאָך אים ניט לאָזן פאָרן. איז אדמו"ר נשתנה פניו און זאָגט: גלויב מיר אַז איך האָב ניט געווואוסט, נאָר אַז מיר זאָגן דאַרף מען אונז פאָלגן.

כו.

מ'דערציילט אין ליובאַוויטש אַז אדמו"ר זי"ע האָט געזאָגט, אַז מ'שטייט צו אונז צו, קענען מיר העלפן.

כז.

אין דער צייט פון דער ערשטער מלחמה איז דורכגעפאָרן אין האָמליע הרה"ח זלמן האַוולין ז"ל מיט זיין ברודער ליפע פון פאַסטאָוו

לעבן קיעוו. ער האָט אים אַרויסגענומען פון פּאָלק אויף אַ האַלב יאר. האָט ער דערציילט אַז ער איז אַריין צו אדמו"ר זי"ע פּרעגן וועגן זיין ברודערס פּריזיוו. זאָגט דער רבי, אַז מ'דאַרף קלערן וועגן אַ פּאַספּאָרט. הרה"ח זלמן האַוולין איז געווען זייער אַ בקי אין די ענינים, האָט ער אויפגעטאָן אַנדערע סברות. זאָגט צו אים דער רבי: הער זלמן, דאָס איז דאָך אַן ענין פון נפשות, זאָגט מען, זאָגט מען; נאָר אַז מען מ'הויבט מיט מיר אָן אַזוי, וויים איך ניט. קורץ — ענדיקט הרה"ח הנ"ל — איך האָב זיך געגוג אָנגעמאַטערט און איצטער פיר איך אים קוים פון דאָרטן און ניט אינגאַנצן פריי.

כח.

התמים החוזר והעובד ירוחם נ"ע האָט דערציילט ביי אונז אין האָמליע, אַז ער האָט געדעדט מיט אדמו"ר זי"ע וועגן זמן תפלה (ער איז געווען אַ מאריך בתפלה). זאָגט אים אדמו"ר זי"ע: אי', עס איז פאַראַן אַן אַנדער כוונה, מ'וויל עסן פריער. אָבער אַז אדמו"ר האָט דערזען פון מיינע רייד אַז ניט דאָס, זאָגט ער: מיר זעען בחוש אַז ביז נאָכן דאַוונען איז נאָך אַלץ פאַראַן דער קבלת עול.

(ד.ה. אַז דער פאַרן דאַוונען דאַרף זיין אַ גרויסער ש.ז.).

כט.

מ'האָט טאַקע געדעדט אין ליובאַוויטש אַז אדמו"ר האָט געזאָגט, אַז בחול דאַרף ער 3 שעה פאַרן דאַוונען און שבת ויו"ט 5 שעה.

ל.

ערב יוהכ"פ פלעגט אדמו"ר ריי"צ אַרויסגיין פון דער טיר וואו מען נעמט צו אויף יחידות. איז איינמאָל איז געווען דער נוסח פון דער ברכה

אַזוי: דער אויבערשטער זאָל געבן אַז איר זאָלט נתעורר ווערן מיט אַ הרהור תשובה אמיתית מיט אַ הסכם חזק אויף תורה ומצות און ניט אַנדערש (און נאָך עטלעכע ווערטער וועגן גשמיות).

לא.

מיר האָט דערציילט התמים אהרן אליעזר זוראַוויצער צייטלין ז"ל, אַז אדמו"ר זי"ע האָט אים עפּעס געזאָגט (ער איז דעמאָלט געווען נאָך דער חתונה). זאָגט ער: דאָס איז דאָך פּאַר אַ תלמיד חכם? ענטפערט אים אדמו"ר זי"ע: אַנטקעגן דער זאַך מעג זיך יעדערער אַלטן פּאַר אַ תלמיד חכם.

לב.

מיר האָט דערציילט אַ יונגערמאַן, אַז זייענדיק אַ בחור אין ליובאַוויטש, איז ער אַריין צום רבי'ן אויף יחידות, דערלאַנגט דעם צעטל, און געזאָגט: איך האָב געפאַסט. זאָגט אדמו"ר זי"ע: מ'דאַרף ניט פאַסטן, מ'דאַרף ליינען ק"ש שעהמ"ט.

לג.

דער זעלבער יונגערמאַן איז אַריין צו אדמו"ר זי"ע אין ראָסטאָוו, זומער בייטאָג, אויף יחידות אין דעם גרויסן זאַל. דער פּנים האָט געלויכטן. ער האָט געפרעגט בזה"ל: מ'איז דאָך געוואוינט זינגען אין דאַוונען, אפשר דאַרף מען אַיינהאַלטן זיך כו'? זאָגט אדמו"ר: ניין, ניין, דאָס איז התגלות כחות פון נפש אלקית.

לד.

הרה"ח ר' יצחק מתמיד הי"ד איז פּאָרענדיק אין באַן האָט ער

איבערגעבינסן מזונות מילכיקע. דערנאָך איז ביי אים געוואָרן אַ ספק צי עס איז געווען פּאָלנע זעקס שעה. אַז ער איז געקומען אין ליובאַוויטש און דערציילט לאדמו"ר זי"ע, האָט אים דער רבי געענטפערט: איצע אַ איצע, דו ווייסט ניט ווי מ'דארף זיך באַקלערן איידער מען נעמט אַ בינסן אין מויל.

לה.

אַמאָל אויף אַ פּאַרבריינגעניש אין ליובאַוויטש אין גרויסן זאַל איז הרה"ח ר' יצחק מתמיד הי"ד געלעגן אונטערן טיש כדי צו הערן וואָס אדמו"ר זי"ע רעדט. אַרום רבי'ן איז געזעסן איינער אַ רב. זאָגט דער רב: זע, ווער פּאָרקעט זיך דאָרט? ענטפערט אדמו"ר זי"ע: לאָזט אים, ער דאַרף קומען אין אַ קאָלאָניע אין חערסאָנער גובערניע און דאָרטן דאָס אויסשטאַמלען.

לו.

ביי אונז אין האָמליע איז געווען אַ מלמד בערע באָבראָוו. ער פלעגט פּאָרן אויף אַלע ר"ה אין ליובאַוויטש. האָט ער דאָרטן געהערט אַז מ'זאָגט אַז דער רבי איז שוואַך אין געזונט, און ווען ווינטער פּאָרן אויף קוראָרט. נאָך יחידות זאָגט ער: דער אויבערשטער זאָל אייך צושיקן אַ רפואה שלימה. איז נשתנו פּניו פון אדמו"ר זי"ע און געזאָגט בקול רם "אמן".

לז.

ביי אונז אין האָמליע איז געווען אַ גביר משה אייזיק ראַבקין. איז ער געווען ביי אדמו"ר זי"ע אויף אַ פּאַרבערענגעניש, דאַכט מיר פּורים אין מענטאָן. האָט ער דערציילט ווי אדמו"ר זי"ע האָט געערעדט די מעלות פון תומכי תמימים, און האָט דערציילט אַזאַ מעשה, אַז עס איז געקומען

אַ בחור'ל אין ליובאַוויטש מ'זאָל אים צונעמען אין דער ישיבה תו"ת, און ער איז ניט געפעלן געוואָרן. האָט מען אים אַרײַנגעשיקט צו מיר, האָב איך געזען אַז ער איז מלא דעות כוזבות. פונדעסטוועגן האָב איך אים געהייסן צונעמען. אין אַ סך צייט אַרום איז געווען אין ליובאַוויטש ל"ע אַ לוי'. נאָך דער לוי' בין איך אַריין אין קליינעם זאַל זאָגן 7 מאָל "יושב בסתר", און דער בחור איז געשטאַנען און געדאַוונט און האָט גאָרניט געהערט פון דעם טומל.

לח.

מיר האָט דערציילט אין לענינגראַד יקותיאל גאָלאָדעץ ז"ל, אַז אדמו"ר זי"ע איז געווען אין פּעטערבורג. זיצט אין אַ צימער החסיד הגביר הנודע שמואל גוראַרי' נ"ע. איז אַריין דעם רבי'נס אַ קרוב, דער פּעטער זלמנ'ס אַ זון, אַ גרויסער גביר, אַלעקסאַנדער. האָט צו אים הרש"ג אָנגהויבן האָבן טענות וואָס ער קומט ניט אָפט אַהער צו אדמו"ר זי"ע. דער אַלעקסאַנדער איז בײַ זיך געווען זייער בריט אין דער דיעה, און אַז אדמו"ר זי"ע איז דורכגעגאַנגען זייער צימער וואו זיי זיינען געזעסן, דערציילט ער לאדמו"ר וואָס זיי זיינען אויף אים אָנגעפאַלן. ענטפערט אדמו"ר: דאָס וואָס איר וואָלט דאָ זיין, וויים איך ניט, איר וואָלט דאָך דערווייל אָבער, אין אַן אַנדער אָרט ניט זיין.

לט.

אויך האָט מיר דערציילט ר' יקותיאל גאָלאָדעץ הנ"ל: עס האָט געספּאָרעט הרה"ג יצחק יואל ראפאלאָוויץ מקרעמענטשוג מיט הגביר הנ"ל רש"ג, פרייטיק פאַרנאַכט: אַז מ'דאַרף טרינקען טיי, און דאַוונען מנחה, וואָס פריער? איז אויך דורכגעגאַנגען אדמו"ר זי"ע. זאָגן זיי וועגן וואָס זיי רײדן. ענטפערט זיי אדמו"ר: אויב מ'וויל טרינקען טיי רואיק, דאַרף מען דאַוונען מנחה פריער, אָבער אויב מ'וויל דאַוונען מנחה רואיק, מעג מען טרינקען טיי פריער.

מ.

מ'דערציילט ביי חסידים, אַז אַמאָל האָט אדמו"ר זי"ע געבעטן ביי רש"ג נ"ע אַ גרויסע זאַך. זאָגט ער, אַז דער רבי זאָל אים צוזאָגן עמי במחיצתי. זאָגט אים אדמו"ר זי"ע: עמי במחיצתי? חסידות הערן, דאָס יע.

מא.

אדמו"ר זי"ע האָט געזאָגט איינמאָל אין ראָסטאָוו: יונגעלייט מיינען אַז זיי רייבן זיך אַרום התפשטות, דאָ איז עצמות.

מב.

החסיד הלמדן זאַוול זיידענפעלד הי"ד, פלעגט דערציילן אַלעמאָל די מעשה מיט מורא'דיקע התפעלות, אַז אים האָט דערציילט הרה"ג יעקב קורעניצער אין ראָסטאָוו, אַז דעם לעצטן פּאַר פּורים, אַז אדמו"ר זי"ע האָט אים געהייסן וועגן איבערקלייבן די ווייץ אויף מאָלן מצה שמורה, האָט אדמו"ר זי"ע אויסגעלאָזן: "אין צו אלא מיד ולדורות".

מג.

אדמו"ר זי"ע האָט געזאָגט: אַז מ'איז געווען אין ליובאַוויטש האָט מען זיך ניט פּאָרגעשטעלט דעם חושך פון ראָסטאָוו. איז אַן אַנדערן מישט ניט דער חושך, האָט ער פון אים גאָרנישט, אָבער דעם וואָס חושך טשעפּעט יע און ער איז זיך מתגבר אויפן חושך, האָט ער דעם יתרון האור.

מד.

איך האָב געהערט פון החסיד הגביר ר' יוסף יוזיק גורעוויטש פון וואַרשע, אַז ער און זיין איידעם הרה"ח פייוול זאַלמאַנאָוו הי"ד זיינען געקומען צו אדמו"ר זי"ע אין אויסלאַנד, האָט ער געהייסן אַז זיי זאָלן יע מקבל שלום זיין. שבת צונאַכט זיינען זיי געווען קרואים לאדמו"ר. האָט אדמו"ר געזאָגט, עס איז ניט "סאָוועסטנע" צו האַלטן אַ מעסער און מאַכן קידוש, און האָט זיי געהייסן מאַכן אויף יי"ש, הגם ער האָט געמאַכט אויף חלה.

אויף מאָרגן שבת אַז זיי זיינען געקומען, פרעגט ביי זיי הרבנית זי"ע: איר האָט געדאַוונט? זאָגן זיי: יע. זאָגט זי: אַי האָט ער געדאַוונט, אַז איך האָב קאַם איבערגעלעבט.

מה.

הרה"ח ר' ישראל נעווועלער ז"ל דערציילט, אַז אדמו"ר זי"ע האָט געזעדט אין אַ מסיבה און געזאָגט, עס איז אַ גמרא אין בבא בתרא. רופט זיך אָפּ אַ געוויסער רב: דעם און דעם דף. זאָגט אדמו"ר זי"ע: אויף דערויף האָט מען דאָס געגעבן תורה שבעל פה, אַז מען זאָל קענען ווייזן אַז מ'איז קלאָר אויפן דף?

מו.

אדמו"ר זי"ע האָט געטייטשט: יקר בעיני ה' המותה לחסידיו, עס איז טייער דער ביטול פון חסידיו.

מז.

איך האָב געהערט פון הגביר החסיד פאַליק גוראַרי' ז"ל, אַז אים און דודו החסיד שמואל גוראַרי' נ"ע און דודו נתן ז"ל, האָט באַגעגנט אַ

קרעמענטשוגער טשעקיסט, און זיי זיינען געווען אין ראָסטאָוו. שטעלט ער זיי אָפּ און זאָגט: איר מיינט אַז איר האָט זיך באַהאַלטן דאָ אין ראָסטאָוו? און האָט געזומען זייערע פּאַספּאָרטן און האָט ביי זיך פאַרשריבן, און האָט זיי געהייסן קומען אין צ.ק. זיינען זיי אַוועק צו אדמו"ר זי"ע און דערציילט די מעשה. זאָגט זיי אדמו"ר זי"ע: אַז עס איז ניטאָ וואָס צו ענטפערן, פרעגט מען ניט. און אַזוי איז געווען. מען האָט זיי מער ניט געטשעפּעט.

מח.

עס איז געקומען אין ליובאַוויטש החסיד הישיש נחום ראָדאָמישלער, האָט ער דערציילט, אַז ער האָט אַליין געזען ווי עס זיינען דורכגעגאַנגען די 2 אינגלעך רז"א נ"ע און אדמו"ר זי"ע, זאָגט אדמו"ר צ"צ זי"ע: זעט בני מלכים, בני מלכים.

מט.

אַמאָל איז ביי אונז אין האָמליע אין שפּיטאָל, ביי ברוק'ן דעם אויגן דאָקטאָר, געלעגן הרב יוסף ליפשיץ ז"ל פון קאַריוקאָווקע. בין איך געגאַנגען מיט א"ז רמ"י נ"ע מבקר חולה זיין אים. האָט ער דערציילט, ווי ער האָט געהערט פון אדמו"ר זי"ע, אַז עס מאַכט זיך עפּעס ביי אַ אידן, האָט יעדער איד בכוח עפּענען דעם תניא און זאָגן "רבי, העלפּט מיר".

(פון דעם איז הפּנים דער ענין וואָס מ'לייגט אַריין אין תניא אַ פּדיון — ש.ז.).

נ.

אַז איך בין געקומען דעם ערשטן מאָל אויף ר"ה תרפ"ג צו אדמו"ר

(הריי"צ) זי"ע אין ראָסטאָוו, האָב איך געהערט אַ סך ענינים, נאָר פילייכט איז דאָס פאַרשריבן אין אשכבתא דרבי וואָס עס האָט געשריבן התמים דובער סענציער שי' — הוא ידידי הרה"ג הרה"ח ר' דובער ריבקין שליט"א —

נאָר איין מעשה וועל איך יע שרייבן, אַז להרבנית שטערנע שרה זי"ע האָט זיך גע'חלומ'ט אַז זי האָט געהאַלטן אַ ספר תורה. איז צוגעגאַנגען צו איר די שוויגער הצדקנית רבקה זי"ע און האָט ביי איר אַרויסגעכאַפט פון האַנט און אַוועקגעלאָפן און זי איז נאָך איר נאָכגעלאָפן און האָט זי ניט געקענט דעריאָגן, ביז וואַנען זי ד.ה. אמו של אדמו"ר זי"ע איז צוגעלאָפן צו אַ טייך און איז פאַרשוואונדן. האָט זי דערציילט לאדמו"ר זי"ע. זאָגט ער: נו, דו ביסט דאָך געקומען צו וואַסער (ד.ה. אַז עס איז גוט). נו, זאָג אָפּ דעם רבש"ע פון ברכת כהנים.

נא.

עס איז געווען יענע טעג אין בית רבינו ווי מ'זאָגט סמוטנע, איז די טיר געווען אָפן און אדמו"ר (מהרש"ב) זי"ע איז אומגעגאַנגען הין און צוריק אין זאַל אויף בראַטסקי 44, און האָט זיך אָפּגעשטעלט און זאָגט: איך זע צו זיי קיין ברעג ניט (ד.ה. די באָלשעוויקעס), נאָר מיר און אַלע וואָס האַלטן זיך אָן אָן אונז וועלן גאַנץ זיין.

נב.

אחי ברוך ז"ל — (בא לארץ הקדושה יו"ד כסלו תשח"י ונפטר יו"ד אייר תש"כ) — האָט מיר דערציילט אין האָמליע ביי אַביסל משקה, אַז ווען ער איז געווען אַ תלמיד אין תו"ת אין ליובאַוויטש, האָט אים אדמו"ר זי"ע אויף אַ יחידות געהייסן זיצן 7 נעכט. אָבער ווי, למשל דו וועסט אויפשטיין דאָנערשטיק אינדערפרי זאָלסטו דעם גאַנצן טאָג ניט צולייגן זיך. זיצן די גאַנצע נאַכט און מאָרגן אַ גאַנצן טאָג ווייטער ניט

צולייגן זיך ביז ביינאַכט. איז יעדער מאָל פלעגט ער מורא האָבן טאָמער האָט ער עפּעס אַ דרעמל געטאָן, פלעגט ער איבערזיצן. קורץ ער איז געזעצן אַזוינע 15 נעכט.

נג.

די וועלט זאָגט דאָך, אַז דער שר של אש דערזעט דעם שר של תורה אַנטלויפט ער, האָב איך דאָס אַליין געזען. אין ליובאַוויטש אַז עס פלעגט ווערן אַ שריפה ר"ל, פלעגן די בעלי עגלות קומען אויפן חצר פון אדמו"ר זי"ע און מ'פלעגט פאַר דער ערשטער פור צאָלן גרויסע געלט. איז געווען אַ שריפה אַנטקעגן חצר, ביי יהושע דעם שמש. דער הויף איז שוין געווען פול מיט פורן. דער פייער איז געווען מורא'דיק גרויס. איז אַרויסגעגאַנגען אדמו"ר זי"ע — איך בין אַליין געשטאַנען דערביי — ער איז דורך דעם גאַנצן הויף און האָט זיך געשטעלט אַנטקעגן דער שטוב וואָס ברענט. קיין וואַסער לייטונג איז אין ליובאַוויטש ניט געווען און דער ווינט איז געווען גרויס, נאָר איך זע ווי אדמו"ר זי"ע קוקט אויפן פייער און השי"ת האָט געהאָלפן און מער אַז די שטוב האָט ניט אָפּגעברענט, ווייל אַזוי פלעגן דאָך אָפּברענען ר"ל גאַנצע גאַסן.

ביי אונז אין האָמליע איז געווען אַזאַ מעשה: אינמיטן נאַכט איז אַנטקעגן אונז ביי אַ גוי קראַסניצקי האָט געברענט, און אַז א"ז רמ"י נ"ע איז אַרויס און האָט געקוקט אויפן פייער, האָט זיך די שריפה איינגעשטילט.

נד.

הרבנית שטערנע שרה נ"ע האָט געוואָלט זיין אַרום אדמו"ר זי"ע. ווייל איינמאָל איז געפאָרן החסיד הידוע ר' מיכאל דוואָרקין אין ראָסטאָוו פון לענינגראַד, האָט זי געבעטן ער זאָל אַריינקלאַפן אַ פלאָקן לעבן ציון פון בעלה אדמו"ר זי"ע און קונה זיין דעם אָרט.

נה.

אין יאָר תרפ"ה איז התמים ר' ישראל זוראַוויצער שי' — הוא ידידי הרה"ג הרה"ח ר' ישראל דזיקאָבסאָן שליט"א — געווען אין לענינגראַד. ער האָט געוואוינט אין האָמליע. האָט אים אדמו"ר (מהריי"צ) זי"ע געשיקט אויף ב' ניסן אין ראָסטאָוו. אַז ער איז אַרויס פון יחידות האָט ער מיר דערציילט בזה"ל, אַז אדמו"ר (שליט"א) זי"ע האָט אים געזאָגט: דו ביסט דאָך געווען ביי דעם טאַטן אויף יחידות, זאָלסטו ריידן ווי אויף יחידות: רבי, איך בין אַ שליח פון דער מאַמען, —ווייסט דאָך ווי מ'רופט זי — און פון מיר כו', און דו וועסט גיין אויפן אוהל פרי, ביי דיר וועט דאָס זיין נאָכן דאַוונען, און ביי מיר — פאַרן דאַוונען, אפשר וועט זיך מיר דאַוונען בעסער.

קיין מבין בין איך ניט, נאָר איך זאָג בדרך עדות אַז יענעם ב' ניסן נאָך דער שטילער שמ"ע איידער אדמו"ר האָט געדאַרפט זאָגן חזרת הש"ץ, האָט ער מיר מרמז געווען און איך האָב אים צוגעטראָגן אַ שטול, און ער האָט זיך געזעצט. אַזוי מאַט איז ער געווען.

נו.

אַמאָל האָט אדמו"ר זי"ע געזאָגט אין ראָסטאָוו: "ואני בתוך הגולה על נהר כבר" — על נהר דאָן.

(ווייל עס איז דאָ אין רוסלאַנד 2 שטעט, ראָסטאָוו יאַראָסלאַוועך און ראָסטאָוו דאָן. דער וואָרט איז זייער אַ טיפער. איך האָב אַמאָל געזען אין זהר, אַזוי דוכט מיר, וואָס עפעס האָט יחזקאל געזען אָט־די גרויסע נבואה, מעשה מרכבה, על נהר כבר? ווייל די שכינה רוט ניט אין גלות, אָבער אויף מים איז ניטאָ קיין טומאה איז שורה נבואה — ש.ז.).

נז.

אַז המשפיע ר' מיכאל בלינער מנעוול ז"ל איז געווָארן אַלט און שוואַך, איז אַריינגעגאַנגען לייזער קאַפּלאַן דער קאַנטאָרשטשיק צו אדמו"ר זי"ע, אַז מ'זָאל אים אויפהערן געבן די 5 רו"כ אַוואָך. האָט געענטפערט אדמו"ר זי"ע: ביי מיר איז ווערט די געלט אַז די בחורים פון תו"ת קוקן אויף אים. ער איז אַ ציור פון אַן אַלטן חסיד.

האָט מען אויף דעם געזָאגט פשט, אַז אדמו"ר האָט געמיינט אַן "אַלטן חסיד", דעם אַלטן רבי'נס אַ חסיד.

נח.

אַמאָל בין איך געשטאַנען פון פאָרנט אין זאַל אַרום 2 עלטערע אידן, אַרום דעם הויכן קאַסטן ניט ווייט פון טיר. פון דאָרטן האָבן זיך געזעסן אַלע טישן ווי די תלמידים פון זאַל, עלטערע בחורים, אַן ערך 120 לערנען דא"ח מיט חיות. ריידן די 2 אידן (דערנאָך האָט מען מיר געזָאגט, אַז זיי זיינען דווינסקער געווען קאָפּוסטער חסידים) צווישן זיך: איצטער איז רעכט דער ענין וואָס דער רבי אדמו"ר צ"צ האָט אַזוי געהויבן מהר"ש'ן, אָט וואָס ער האָט געמיינט, דעם זון וואָס האָט געמאַכט אַזאַ ישיבה, ווייל זיי זאָגן, העָר איך, וואָס איז ער געווען העכער פאַר די עלטערע ברידער.

נט.

אין ליובאַוויטש איז אַ מנהג אַז מוצאי ר"ה נאָך דעם צווייטן מאמר זינגט מען החסיד שלמה נ"ע דעם געלנם מנעוול ניגון און מ'גייט אַ ריקוד. איינמאָל האָט מען זיך שטאַרק צוטאַנצט אין גרויסן זאַל און דער גאַנצער עולם איז אַרוים טאַנצן אויפן חצר. האָט אדמו"ר זי"ע אַרויסגעשיקט ר' נחמן דעם משרת, ער זאָל איבערגעבן פון זיין נאָמען:

"גילו ברעדה". דער עולם האָט זיך גוט דערשראָקן און מ'האָט זיך איינגעשטילט.

ס.

אין ליובאַוויטש האָב איך געהערט, אַז אדמו"ר זי"ע האָט געזאָגט: לקו"ת דאַרף מען לערנען, און מיינע איז שוין געלערנטע.

סא.

סיפּר לי החסיד המפורסם מאיר שמחה ז"ל מנעוול, אַז ער האָט געמאָנט ביי אדמו"ר זי"ע אין ליובאַוויטש, אַז אין די פריערדיקע יאָרן איז ביי אים געווען די התקשרות שטאַרקער ווידער איצטער. האָט אים געענטפערט אדמו"ר זי"ע: די התקשרות פון אַ נשמה מיט אַ נשמה איז דורך תורה. לערנט מיינע חסידות. זאָגט ער, אַז ער האָט ניט. ענטפערט אדמו"ר: אין זאַל ביי די בחורים אין תו"ת וועט איר קריגן ניט טייער.

סב.

החסיד ר' מאיר שמחה הנ"ל איז אָנגעקומען לאדמו"ר אין די מ"מן, ווייל הרה"ג הרה"ח ר' פרץ נ"ע פון טשערניגאָוו האָט אים געשיקט אין ליובאַוויטש און האָט אים געזאָגט: אַ טיר איז דאָ.

החסיד ר' מאיר שמחה פלעגט זיך צעקאָכן: אַ איד וואָס איז געווען ביי דעם אַלטן רבי'ן און ביי אדמו"ר האמצעי, און ביי אדמו"ר צ"צ איז ער געווען פון די גרויסע, האָט ער געזאָגט אין דער צייט פון ליאַדי און קאָפּוסט, אַז אַ טיר איז דאָ, אין ליובאַוויטש.

סג.

סיפר לי החסיד פנחס בן אלי' חיים הי"ד וואָס ער האָט געהערט פון אדמו"ר (ריי"צ) זי"ע, אַז דער טאַטע אין ליובאַוויטש האָט איינמאָל עש"ק פאַרנאַכט געהיסן מ'זאָל אויפזידן דעם גרויסן בלאָען טשיניק און אַריינטראָגן צו אים. אַז מ'האָט געבראַכט, האָט ער אים אַליין אַוועקגעשטעלט צווישן 2 קישנס.

אויף יענעם שבת איז געווען הרה"ח אשר נ"ע שו"ב מניקאָלייעוו. אַז דער טאַטע האָט אָפגעזאָגט חסידות, האָט ער געהיסן מקבל שבת זיין ר' אשר'ן. ער איז געווען ביי אונז שבת. האָט דער טאַטע אים געהיסן מאַכן קידוש אויף יי"ש, און האָט אים געהיסן וואַשן זיך און עסן אַ כזית חלה. דערנאָך האָט ער אים געהיסן אויסטרינקען דעם גאַנצן טשיניק טיי.

דערנאָך האָט מיר דער טאַטע דערציילט, אַז אשר'ן איז אַיינגעפאַלן פאַסטן אַ הפסקה פון שבת לשבת, אָבער ווי טוט מען אַזאַ זאַך אַליין, האָט ער זיך געזעצט און אַוועקגעפאָרן אין ליובאַוויטש. איז ער געקומען צו מיר און דערציילט מיר, און זאָגט אַז ער האַלט שוין ביי מיטוואָך, האָב איך אים געהיסן גומר זיין.

סד.

עס איז געווען ווינטער תרפ"ג און איך בין דעמאָלט געווען געשעפטלעך אין נעוול, האָט מען דערהערט אַז אדמו"ר (ריי"צ) זי"ע איז אין לענינגראַד, בין איך צוגעפאָרן. אדמו"ר איז אַיינגעשטאַנען ביי החסיד הגביר המפורסם ר' שמואל מיכל טריינין. זיצט מען אין עסצימער אויף ריזענסקע פראָספעקט און עס ריידן ר' שמואל מיכל מיט החסיד ר' מאיר שמחה מנעוול. זאָגט ר' שמואל מיכל: "ער" האָט אים אַלעס איבערגעגעבן, עס איז פאַראַן זאַכן וואָס עס איז "יפה כח הבן מכח האב".

איך בין אַ יונגערמאַנטשיק אָבער תלוי באילן גדול, מיט א"ז רמ"י נ"ע, זאָגט איך: איך האָב געהערט פון מיין זיידן אַז עס איז געווען עפּעס אַ מעשה ביי אדמו"ר האמצעי זי"ע, האָט מען אים געזאָגט, עס איז דאָך "יפה כח הבן מכח האב". האָט ער אַגעשריי געטאָן: אָבער עס איז דאָך אַלעס "מכח האב".

סה.

איך האָב געהערט מפּיו הקדוש פון אדמו"ר זי"ע, שמח"ת תרע"ט, מ'האָט געריידט וועגן וואָס מ'גיט פיל צדקה, און דעם רבי'נס זון (אדמו"ר ריי"צ זי"ע) האָט געזאָגט, וויל די געלט באַטרעפט גאָרניט, און אדמו"ר זי"ע האָט דאָס ניט געוואָלט ליידן, און האָט געזאָגט: ווער מיינט איר וועלן ברענגען משיח'ן, די אָרעמעלייט? ניין, די גבירים, זיי וועלן ברענגען משיח'ן.

סו.

אַז איך בין געווען ב' ניסן תרצ"ה אין ראָסטאָוו אַ שליח פון אנ"ש דעיר לענינגראַד, האָט מיר געזאָגט שמואל מענדל, יחיאל דעם משולח'ס אַ זון (ער איז געווען אַ משרת ביים רבי'ן רש"ב נ"ע): איך האָב געזען אַ זאַך וואָס איר האָט קיינער ניט געזען. עש"ק נאָכן טובל זיין זיך במקוה, פלעגט אדמו"ר זי"ע אָנטאָן די שטריימל און מעביר זיין די סדרה.

סז.

צמח שצעדרינער ז"ל האָט מיר געזאָגט אַז ער האָט פאַר אדמו"ר זי"ע אָנגערופן בנו אדמו"ר (ריי"צ) זי"ע מיט דעם ערשטן נאָמען, ווי הרבנית שטערנע שרה זי"ע פלעגט אים רופן. האָט אים גלייך אדמו"ר זי"ע געזאָגט מיט אַ שטרענגע באַמערקונג אַז מ'דאַרף זאָגן ר' כו'.

סח.

סיפר לי התמים גרשון חן רב באלעקסאַנדריע שי', בשנת תרפ"ו. אַז ער איז געווען אין ליובאַוויטש, קומט צו גיין אין זאַל מענדל דער משרת און זאָגט, אַז אדמו"ר רופט אים, איז ער געקומען. זאָגט צו אים אדמו"ר: אַזוי ווי מאָרגן פאַרטאָג בריינגט קאָפּל די אתרוגים, וויל איך אַז דו זאָלסט זיי מקבל פּנים זיין. נו, מסתמא וועסטו דאָך די נאַכט ניט שלאָפן. בין איך געזעסן די נאַכט אין זאַל. פאַרטאָג קלער איך, מ'דאַרף צולויפן איך מקוה געכער. געווען אין מקוה און גיי אַנטקעגן דער פור. ערשט יע, קאָפּל פאָרט. זאָג איך אים, אַז אדמו"ר האָט געהיסן אַז איר זאָלט מיר געבן די אתרוגים. האָט ער מיר אָפּגעגעבן. אַז איך בין אַריין מיט דער קעסטעלע מיט די אתרוגים, עס איז געווען פאַרטאָג, ערשט אדמו"ר זי"ע איז שוין אַרוים אין דעם חדר וואָס מ'וואַרט אויף אַריין אויף יחידות, און האָט ביי מיר צוגענומען די קעסטעלע מיט די אתרוגים, און האָט זי אַוועקגעשטעלט אויפן טיש, און האָט צענויפגעלעגט די הענט, אַביסעלע איינגעבויגן זיך און אַרום געגאַנגען אַרום און אַרום טיש, וויפל מאָל געדענק איך ניט, אַזוי ווי הקפות, מיט מורא'דיקע דביקות, און האָט צוגענומען די קעסטעלע און אַוועק להיכלו.

סט.

אדמו"ר (ריי"צ) זי"ע פלעגט אין לענינגראַד זאָגן אַ סך מאָל: דער טאַטע איז געווען אַ גוטער.

ע.

ש"ת תרס"ז האָט אדמו"ר זי"ע געקערט די וועלט אַז מ'זאָל ניט פאַרקאַשערן די באָרד. להתמים שמואל קאצמאן האָט ער געזאָגט, אַז דו דאַרפסט פאָלגן מיט קבלת עול, און להתמים שמואל יצחק ביודער אַנדערש, ער איז געווען אַ משכיל. אין ראָסטאָוו האָט שוין איינמאָל

געזאָגט אדמו"ר זי"ע, ניט אויף פאַרקאַשערן נאָר כו': נו, היינט איז דאָך דאָס אַן ענין פון מסירות נפש, און שטענדיק מאָנען מס"נ איז דאָך זייער שוועך.

עא.

אדמו"ר זי"ע פלעגט דאַוונען ר"ה דעם ערשטן מעריב אין קליינעם זאַל. רס"ח אָדער רס"ט בין איך געשטאַנען אויף אַ באַנק אַרום החסיד הגביר שמואל גוראַרי' נ"ע, האָט ער געהאַלטן אַ קליינעם סידור'ל און האָט זיך צוגעהערט צו יעדער וואָרט וואָס גייט אַרויס מפיו הקדוש און האָט געגאָסן מיט טרערן. אדמו"ר זי"ע האָט געזאָגט יעלה ויבא. שטייען עלטערע בחורים זאָגן זיי: ער איז דעם רבי'ן אַ גרויסער גוטער פריינט, איז אַז דער רבי ווייניט, ווייניט ער אויך.

עב.

הרה"ח ישראל נעווועלער ז"ל דערציילט, אַז אדמו"ר זי"ע אָט זיך ביי אים נאָכגעפרעגט אויף פיל ענינים וועגן רש"ג נ"ע — ער איז געווען אַ מלמד ביי זיי אין קרעמענטשוג — נאָכדעם פרעגט אדמו"ר זי"ע, צי ער דאַוונט שבת באריכות. ענטפערט ר' ישראל, אַז יע. זאָגט אדמו"ר (הרש"ב) זי"ע: אַודאי אַניט איז ער דאָך קיין חסיד ניט.

עג.

אַמאָל האָט ר' שמואל גוראַרי' נ"ע זייער געווייניט אין "ברחמיך הרבים רחם עלינו". דערציילט ר"י הנ"ל, אַז זיי האָט דאָס זייער דערנומען, ווייל קיין גשמיות האָט אים דאָך ניט געפעלט, האָט מען דאָך געזען אַז ער ווייניט בדמעות שליש נאָר אויף רוחניות.

עד.

איך האָב געזען אַמאָל אין ליובאַוויטש ערב יוהכ"פ נאָך מנחה, איז אַרויס החסיד הזקן ר' פסח קופער פון טאַגאַנראָג פון אדמו"ר זי"ע אין טלית און קיטל אַ פאַרווייסטער, און דערציילט, ער איז אַריין בעטן ביי אדמו"ר זי"ע ברכת עיוהכ"פ, האָט ער אים געוואָלט בענטשן. זאָגט ער, איך האָב זוכה געווען אַז אייער זיידע און אייער טאַטע האָבן מיך געבענטשט די הענט אויפן קאָפּ, בעט איך אַז איר זאָלט מיך אויך בענטשן די הענט אויפן קאָפּ. האָט ער אַרויפגעלייגט די הענט מיך אויפן קאָפּ און ער האָט זיך צעווויינט. ד.ה. מיר האָבן זיך ביידע צעווויינט.

עה.

הרה"ח המשפיע ר' שניאור זלמן האַוולין פלעגט דערציילן אַז איינער אַ ליובאַוויטשער קרעמער האָט אים דערציילט, אַז מאָנטיק און דאָנערשטיק פלעגט ער צומאַכן די קראָם און גיין הערן ווי החסיד ר' העגדל נ"ע זאָגט "והוא רחום". די בכיות זיינען געווען אויסערגעווייַנלעכע.

עו.

אין ליובאַוויטש שבת זומער, פלעגט מען אַרום דעם רבי'נס חדר דורך די קלעצער הערן דעם ניגון ווי אדמו"ר זי"ע פלעגט דאַוונען. דער ניגון, בחסדי השי"ת, קלינגט מיר עד היום אין די אויערן. דאַכט מיר אַז דאָס איז פון די עשרה ניגונים של אדמו"ר הזקן נבג"מ זי"ע.

עז.

אין שבת עת"ר אָדער ע"א איז געקומען אין וואַרשע החסיד הגביר ר' שמואל מיכל טריינין פון פּעטערבורג, אָרגאַניזירן אַן אסיפה פון אדמור"י

פּולין בראש מיט אדמו"ר זי"ע, וואָם ער איז געווען אין אויסלאַנד. החסיד הגביר ר' יוסף יוזיק גורעוויץ האָט געוואָלט אַז אדמו"ר זי"ע זאָל איינשטיין ביי אים, אָבער ר' שמואל מיכל זאָגט, אַז אין פּעטערבורג שטייט אויך ניט איין אדמו"ר ביי אים. האָט ער דערפאַר צוגעגרייט אַ האָטעל. ר' יוסף יוזיק גורעוויץ האָט צוגעגרייט זיינע 5 חדרים.

איך בין דעמאָלט אויך געווען אין וואַרשע, איז אַז מען געקומען אויפן וואָקזאַל באַגעגענען אדמו"ר זי"ע, איז ער אַרויס פון וואַגאָן. דעם ערשטן מאָל האָב איך אים געזען אין אַ שליאַפּע. שטייט אדמו"ר זי"ע, אַרום אים ר' שמואל מיכל און 2 וואַרשוער דאָזאָרן, יחזקאל קראַווצאָוו און יואל וואַגמייסטער. זאָגט ר' שמואל מיכל, אַז ער האָט צוגעגרייט דעם און דעם האָטעל. און יוזיק וואַרשוער — דער וואַרשוער גביר און אַ גרויסער בעל לשון, האָט זיך ביי אים קוים געעפנט די מויל מלא פּחד, זאָגנדיק — "און איך האָב צוגעגרייט דעם גאַנצן טשאָנק". רופט זיך אָפּ יואל וואַגמייסטער (הגם ער איז געווען אַ גרויסער גביר אָבער אַ געררער חסיד אין אַ קליין געוואַנטענער היטעלע): דאָ שטייען אַלע פּריוואַט (ניט אין האָטעלן). רופט זיך אָפּ אדמו"ר זי"ע: מיר פּאָרן אויף נאַלעווקי. צו ר' יוזיקס שמחה איז קיין ברעג ניט געווען.

אויף דער אסיפה זיינען געווען 30 אדמורי"ם.

— אַז אדמו"ר זי"ע פלעגט דאַרפן פּאָרן אויף דער אסיפה, פלעגט מען באַשטעלן אַ קאָץ מיט 2 וויסע שיינע פערד. —

אַז עם איז געקומען דעם רבי'נס זון (אדמו"ר ריי"צ זי"ע) אָנגעטאָן אין אַ שיינעם טונקל גרינעם סורדוטנעם קאָסטיום מיט אַ טונקל גרינער שליאַפּע, איז אדמו"ר זי"ע אַרויס אַנטקעגן אים אין פּאָדערשטן חדר און זיי האָבן זיך צוקושט.

איך האָב זוכה געווען אַז אדמו"ר זי"ע האָט ביי מיר געזומען פון האַנט די גרויסע קופּערנע קוואָרט אויף וואַשן זיך.

אַז דער רבי האָט זיך געזעצט צום טיש, האָט מען דערלאַנגט אויף אַ טעלער 3 הינערשע קאַטלעטן. זאָגט אדמו״ר זי״ע, אַז איך בין געווען פאַראַיאָרן אין אויסלאַנד ביי דעם פּראָפעסאָר, האָט ער געזאָגט, אַז איך זאָל ממעט זיין אין עסן, נאָר אַז איך בין געקומען יעצט, האָט ער געזאָגט, אַז שוין אַביסל צופיל מהדר געווען.

עח.

מ׳פלעגט זאָגן אין ליובאַוויטש אַז הרבנית רבקה זי״ע האָט געזאָגט: מיין זון פירט זיך ווי 3. פאַרן דאַוונען איז ער ניט טוען ווי אַ מתנגד. ווייל זיי דאַוונען דאָך פרי, דאַוונען דאַוונט ער ווי אַ חסיד, זייער שפּעט, און אַז עס קומט צו עסן, עסט ער ווי אַ פּולישער גוטער איד.

עט.

זומער תרס״ז אָדער ס״ח איז געקומען אין ליובאַוויטש איינער אַ חסיד אַ זקן, ר׳ נחום דער ראָדאָמישלער. אדמו״ר זי״ע האָט מיט אים געערדט ביחידות אַ 3 שעה. האָט ער דערציילט, אַז ביי זיי אין ראָדאָמישל איז געווען בנו של אדמו״ר הזקן נבג״מ זי״ע, הרה״צ ר׳ משה נ״ע. עבודתו איז געווען התבודדות אויפן באַרג פון ביהמ״ד, כסדר אין תעניות וסיגופים. ער האָט אַפילו דערציילט, ווי ער האָט אים געזען אין מרחץ, איז פון אַ שטריק וואָס ער איז געווען פאַרבונדן אויפן הוילן לייב, איז געוואָרן איבערן רוקן אַ לאַנגע לאָך. קיינער האָט ניט געוואוסט ווער ער איז. מ׳האָט געזאָגט אין ליובאַוויטש, אַז ער, היינו ר׳ נחום, האָט איבערגעגעבן לאדמו״ר זי״ע ר׳ משה׳ס כתבים.

איין וואָרט געדענק איך פון אים, אַז הרה״צ ר׳ משה פלעגט אים זאָגן: הער מיין קינד, אַלע מצות וואָס דער גוף האָט אויך פון זיי הנאה, פון יענע אַנטלויף.

אָט־דער ר׳ נחום איז געווען אַן איידעם אין מאָזיר ביי ר׳ מאיר

רפאל׳ס — דעם אַלטן רבי׳נס אַ חסיד׳ס — אַ שוואָגער. האָט ער דערציילט אַז אַמאָל איז ער געקומען אין מאָזיר. האָט אים געזאָגט חותנו: הגם עס איז אסור להביט בפני רשע, נאָר טו אַ קוק, עס וועט דיר צוניצקומען. האָט ער אים געוויזן אביגדור׳ן, אַן אַלטער איד, פאַרבונדן מיט אַ שטריק, נאָכגעלאָפן נאָך גויעם. אָט וואָס פאַראַ פסק ער האָט געהאַט.

אַז מ׳האָט געבראַכט לחותנו של ר׳ נחום הנ״ל די תמונה של אדמו״ר הזקן האָט ער גע׳חלש׳ט.

פ.

מיר האָט דערציילט אַ ניקאָלייעווער יונגערמאַן, אַז אדמו״ר רש״ב זי״ע האָט בי אים געפרעגט, צי ער דאַוונט שבת באריכות. זאָגט ער אַז די גרויסע חסידים דאַוונען מיטן מנין זאָל ער זיך שטעלן דאַוונען באריכות? זאָגט אדמו״ר זי״ע: אַזוי, זיי דאַוונען מיטן מנין, נו, אפשר זיי דאַרפן דאָס ניט.

פא.

ביי אדמו״ר (הרש״ב) זי״ע אין ליובאַוויטש, איז געווען 3 מאָל אין וואָך יחידות, חוץ נאָך ראש השנה נאָך שבועות וכו׳ איז געווען אַלע טאָג און אַפילו 2 מאָל אַ טאָג. קהל׳שע זאַכן, דער רב, דער שו״ב, פלענן אַריינגיין צום עסן. עס איז געווען אַ צייט וואָס בנו יחידו אדמו״ר זי״ע איז געווען אַ לאַנגע צייט אין אויסלאַנד, איז פלעגט לייזער דער קאַנטאָרשטשיק דאַרפן ווייזן די חשבונות מיט די ביכער לאדמו״ר זי״ע, איז אויך געווען צום עסן.

הרה״ח המשפיע גרונם נ״ע האָט דערציילט, אַז איינמאָל אויף אַ ברית, פרעגט ער ווען מען קען אַריין, זאָגט דער רבי: מ׳וויים דאָך מיין צייט, צום עסן.

פב.

אַמאָל האָט דער רבי נ"ע געזאָגט, אַז ער וויל ניט ליידן אַז מ'זאָל אים כאַפּן און פרעגן אַן עצה, און האָט געזאָגט בזה"ל: פאַר יחידות גיב איך צדקה און בעט דעם אויבערשטן אַז מיין עצה זאָל מצליח זיין.

פג.

שמחת תורה שנת עטר"ת, איז געווען אַ פאַרברענגעניש אין דעם הויז פון דעם רבי'נס זון, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ זי"ע. מ'האָט שוין צעבראָכן דעם טיש, און כ"ק אדמו"ר זי"ע הרש"ב איז געזעסן אין מיטן שטוב אויף אַ קיילעכדיקער שטול, אַ קרעסלע, און האָט אַזאָג געטאָן: זאָל זיין שטיל, מ'רעדט דברים העומדים ברומו של עולם. אינמיטן איז צוגעגאַנגען כלתו הרבנית נחמה דינה שליט"א און זאָגט: שוועד, אייך איז ניט גוט? האָט ער איר געענטפערט: מיר איז זייער גוט, מיין זון זאָל זיין גוט.

פד.

אויף יחידות האָט מיט מיר געריידט אדמו"ר זי"ע, ווי יום החופה איז מאיר דער אור כללי און וואָס פאַראַ הכנות מ'דאַרף האָבן אויף מקבל זיין אַזאַ אור.

פה.

עס איז ביי מיר ב"ה פריש אין זכרון דער גרויסער טומל וואָס איז געווען אין האָמליע, און אויך מפי השמועה מפי אחי ברוך ז"ל, אין ליובאַוויטש ווינטער תרע"ג. אדמו"ר הרש"ב זי"ע האָט מתקן געווען "אורח לצדיק", אַז מ'זאָל אַלע יאָר כ"ד טבת פאָרן אין האַדיטש, און די ערשטע שלוחים זיינען געווען: ר' משה זעבינער ז"ל, געווען אַ משפיע

אין תומכי תמימים און אויך אַ חוזר, און ר' משה ראָזענבלום ז"ל (עורך "האח"). פלעגט זיי מיין זיידע הרמ"י נ"ע שרייבן: לב' משה.

דער זיידע הרמ"י נ"ע האָט געזאָגט דעם טעם, ווייל נאָך הונדערט יאָר גייט דער צדיק אַוועק העכער פון דעם עולם, איז מיט דעם ענין פון זיין אויפן אוהל הקדוש ווערט דאָס נענטער.

פו.

מיט דעם פּאָיעזד וואָס זיינען דורכגעפּאָרן האָמליע די 2 שלוחים פון אדמו"ר נ"ע, זיינען געפּאָרן די האָמליער: דער זיידע, דער טאַטע, 2 האָמליער גבירים אַלטער שור און משה לעוויאַנט, און נאָך חסידים, מיר דוכט אַז אַ מנין. מ'האָט דאָרט מסדר געווען אַז יעדער יאָר זאָל מען לערנען אַ פּרק תניא.

פז.

אַז כ"ק אדמו"ר הריי"צ זי"ע איז געווען אין לענינגראַד, פלעגט ער אויך שיקן אַ שליח, רובא דרובא איז דאָס געווען החסיד ר' מיכאל דוואָרקין ז"ל.

פח.

אויך נאָכן רבי'נס אַרויספּאָרן, האָבן מיר פון לענינגראַד געשיקט יעדער יאָר אַ שליח. בכלל על פּי גורל, אָבער פון די טרדות הזמן פלעגט פּאָרן ר' מיכאל, און דערנאָך שמעון בער, דעם קאַריוקאָווקער רב'ס אַ זון.

עס איז געווען מיט אים אַן אינטערעסאַנטע זאַך: מ'האָט אים אַרעסטירט, אָבער עס איז דאַן נאָך ניט געווען ביי זיי קיין עונשים חמורים, האָט מען אים געגעבן אַן עונש "מינום 6", ד.ה. אַז אין 6

גרויסע שטעט טאָר ער ניט זיין. האָט ער אויסגעקליבן זיין 3 יאָר אין האַדיטש.

פט.

אויף דעם צווייטן יאָר תרע"ד, זיינען געווען די שלוחים פון ליובאַוויטש ר' שילם און ר' אלחנן מאָראָזאָוו. האָב איך זייער אויך געוואָלט פאָרן. האָט מיר דער זיידע ז"ל געזאָגט, אַ בחור דאַרף ניט פאָרן. און נאָכדעם איז אַלץ געווען מניעות, אַז אַפילו אַז איינמאָל בין איך געווען אין לענינגראַד האָב איך געוואונען דעם גורל האָב איך אויך ניט געקענט פאָרן. נאָר אצל אדמו"ר האמצעי זי"ע בין איך געווען זומער תרפ"ו.

צ.

דברי כ"ק אדמו"ר הרש"ב זי"ע לגיסי הרה"ח ר' יצחק מינקאָוויץ ז"ל (אחרי חתונתו): אַ קונץ זיין אַן ערלעכער איד אַ בחור? אַ קונץ איז זיין אַן ערלעכער איד אַ יונגערמאַן!

צא.

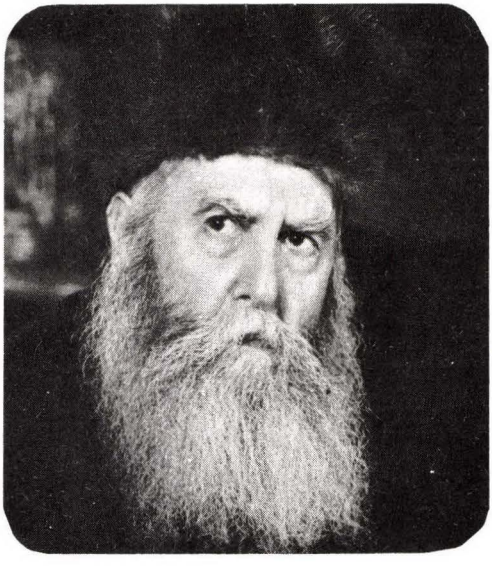
עם האָט דערציילט החסיד ר' ישראל נעוועלער ז"ל, אַז אים האָט דערציילט החסיד הגביר ר' נתן גוראַרי' ז"ל, אַז ער איז געפאָרן מיט אדמו"ר הרש"ב זי"ע אין האַדיטש אויפן אוהל פון אדמו"ר הזקן זי"ע. האָבן געדאַרפט אַריינגיין אויף יחידות עטלעכע גבירים און עטלעכע מלמדים. האָט געזאָגט צו אים אדמו"ר זי"ע, אַז ער זאָל אַריינלאָזן פריער די מלמדים און דערנאָך די גבירים. ער האָט אָבער פריער אַריינגעלאָזן די גבירים, און האָט זיי אויך געזאָגט אַז זיי זאָלן לאָזן אויפן טיש געלט. אַז מ'איז געקומען אויפן וואָקזאַל און מ'דאַרף נעמען בילעטן, פרעגט

אדמו"ר זי"ע ביי אים, צי ער האָט געלט, האָט ער זיך זייער געוואונדערט, ווייל ער ווייס אַז באַשטימט האָבן די גבירים געלאָזן געלט. זאָגט צו אים אדמו"ר זי"ע: נו, די מלמדים זיינען דאָך אַריין שפּעטער, איז שוין געווען געלט, האָט מען זיי אָפּגעגעבן וויפל עס איז געווען אין קעשענע.

צב.

איך בין געווען דעם לעצטן מאָל ביי אדמו"ר הרש"ב זי"ע אין ראָסטאָוו, שמח"ת עטר"ת. די רייד איז דאָך פּאַראַן אין תורת שלום. נאָר איך געדענק אַז ער האָט געזעדט דעם ענין וועגן אדמו"ר הזקן ווי עס שטייט אין פּסוק "כי בך בחר הוי'", האָט ער אַזאָג געטאָן: וואָס מיר זיינען דאָך פון דוד'ן.

כבוד קדושת
אדמו"ר יוסף יצחק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע
— אדמו"ר מוהריו"צ —

י"ב תמוז תר"ם — י' שבט תש"י

א.

סיפר החסיד ר' בנימין ז"ל אַלטהויז מניקאָלייעוו, אַז זיין בריי"מ האָט דער רבי געווינט. זאָגט אדמו"ר מהר"ש זי"ע: שאַ, ווייַן ניט, דו וועסט זאָגן חסידות און זיין אַ רבי.

ב.

שמעתי בלענינגראַד בשם אדמו"ר זי"ע כי אביו אדמו"ר (הרש"ב) נ"ע אמר לו: איך בין דאָך אַ זיבעטער פון בעל שם טוב, דו ביסט אויך אַ זיבעטער: דער בעש"ט, ר' נחום, ר' מאָטעלע, ר' יעקב ישראל, ר' יוסף יצחק די מאַמע און דו.

ג.

סיפר אדמו"ר (הריי"צ) זי"ע, אַז אין פּעטערבורג אויף אסיפת הרבנים האָט אים דערציילט הגאון ר' חיים בריסקער ז"ל אַז ביי זיין פאָטער הגאון ר' יוסף בער ז"ל איז געווען אַזאַ מעשה. אידן האָבן אויף זיך געהאַט אַ משפט. אין בריסק איז געווען איינער אַ גביר אַ פּאָדריאַטשיק פונעם בריסקער קרעפּאָסט (פעסטונג), וואָס ער האָט געטאָן וועגן די אַסורים אויף באַפרייַען זיי. איז ער געקומען. האָט אים געהייסן ר' יוסף בער צוואוואַרטן. אַז ער איז דערנאָך אַריין, זאָגט ער: רבי, איך וועל ביי אייך פרעגן. איר לערנט מיט בערל דעם "האָרב" און מיט דעם "קלאָץ" — זיי זיינען געווען די גרעסטע לומדים פון בריסק. בערל האָט אַזויפיל געלערנט בהתמדה איינגעבויגענערהייט אַז ביי אים איז געוואָרן אַ האָרב. און דער אַנדערער האָט געלערנט אויף אַ קלאָץ, אַז אין דעם קלאָץ איז געוואָרן אַ לאָך פון שטענדיקן זיצן — און וואָס לערנט איר מיט זיי, די דינים וואָס עם איז איצט גאָרניט נוגע?

ענטפערט אים ר' יוסף בער זצ"ל: אַז איך לערן מיט בערל דעם האָרב און מיט דעם קלאָץ, לערנט מען אין יענעם ביהמ"ד אַ שיעור גמרא, און

אין דעם ביהמ"ד — משניות, און די און די בעלי בתים גייען אַלע טאָג אין ביהמ"ד, און די — שבת ויו"ט, די — ר"ה און יוהכ"פ און דער אַפּטייקערס זון פאַסט און קומט יוהכ"פ אין שול. אָבער אַז איך וואָלט ניט לערנען מיט זיי, וואָלט מען אין דער שול ניט געלערנט קיין בלאַט גמרא א. אַ. וו. ביז דעם אַפּטייקערס זון וואָלט פאַסטן אָבער אין שול וואָלט ער ניט גיין.

אַז איך האָב דאָס דערציילט דעם טאַטן (היינו לאדמו"ר הרש"ב זי"ע), זאָגט ער, יע, דאָס איז אַן עבודה מלמעלה למטה.

ד.

אַז אדמו"ר זי"ע האָט י"ט כסלו אין ראָסטאָוו איבער געליינט דעם בריוו פון כסלו תרס"ב, מאמר ר"ה של חסידות, האָט אדמו"ר זי"ע געזאָגט: דאָס איז אַ גרום פון טאַטן.

ה.

החסיד ר' ישראל מנעוול ז"ל סיפר איך שאדמו"ר זי"ע סיפר לו ענין החינוך בסור מרע, מיט אַ משל, וואָס פאַראַ ניאַנקע מ'האָט. אַז ביי אַזאַ ניאַנקע פיאַטשקעט זיך ניט איין אַ קינד צו 2 יאָר, און ביי אַ בעסערער — צו אַ יאָר, און פאַראַן אַ ניאַנקע וואָס זי דערקענט נאָך די אויגן פון קינד, און פון 2-3 חדשים אָן איז שוין ביי איר דער קינד שטענדיק ריין. און אַזאַ ניאַנקע האָט ער דער רבי, געהאַט.

ו.

בקיץ תרס"ט נאָך שבועות אויף דאַטשע אין באַבינאָוויץ, גיי איך אַרויס פון יחידות פון אדמו"ר הרש"ב זי"ע. ערשט אין וואַלד אַרום שטוב רופט מיך צו בנו אדמו"ר זי"ע, און פרעגט: וואָס האָט דיר דער

טאַטע געזאָגט? ענטפער איך: פאָרן אין וואַרשע. האָט ער מיט מיר אָנגעהויבן אַרומגיין און ריידן אַ זמן רב. דער תוכן איז געווען ווי מ'דאַרף ניט נתפעל ווערן פון וועלט און זיין ווי אין ליובאַוויטש. מיר זעען אַז עס קומען אַהער קיטייצעס (כינעזער), גייען זיי אַרום ווי ביי זיך אין דערהיים, ווייל זיי ווייסן אַז ביי זיי אינדערהיים גייען דאָך אַלע אַזוי אַרום.

ז.

אַמאָל אין ליובאַוויטש האָב איך זיך געזעגנט מיטן רבי'ן (הריי"צ) זי"ע: זאָג איך, זייט געזונט. זאָגט ער: אָבער געזונט! (בהדגשה גדולה).

ח.

מיר האָט דערציילט אַ רב, אַ תמים, בשנת רפ"ו, אַז זייענדיק אין ליובאַוויטש, און ער איז שוין געווען פון די געהויבענע בחורים וואָס מ'האָט געדאַרפט געבן שמורה אויף גאַנץ פסח, אָבער מ'האָט ניט געגעבן פון קאַנטאָר. איז ער אַריין צו אדמו"ר (הריי"צ) זי"ע. ער איז געווען דאַן דער מנהל פועל. זאָגט ער: וואָס? ענטפערט ער: שמורה. זאָגט אדמו"ר זי"ע: שמורה? שמורה אין די הייזן. בין איך גלייך אַרויסגעלאָפן.

ט.

א"ז החסיד ר' מרדכי יואל נ"ע פלעגט זאָגן, אַז אַ רבי איז אַ דוגמא שלמעלה. איז געווען אין לענינגראַד גלייך נאָך סוכות, כמדומה תרפ"ו, האָט מיר דערציילט התמים חאַציע לוקאָוויער (הרב יחזקאל פייגין הי"ד), ער איז געווען דעמאָלט דער משפּיע און משגיח פון תו"ת אין נעוול. איז ער אַריין צו אדמו"ר זי"ע ריידן וועגן תו"ת. זאָגט דער רבי: איך קען מיט דיר ניט ריידן וועגן תו"ת, עס איז תהו, נאָך שבת בראשית

הויבט זיך אָן פרשת נח, נולד אברהם, תיקון, וועלן מיר דאַן וועגן דעם ריידן.

י.

עס איז געווען אין ראָסטאָוו די ערשטע צייט נאָך אדמו"ר הרש"ב זי"ע הסתלקות, אויף אַ פאַרברענגעניש. זאָגט אדמו"ר (הריי"צ) זי"ע: עס שטייט אַ יונגערמאַן און טראַכט: דער רבי, אַי דער רבי, אָבער דעם רבי'נס זון? — וועט ער זען אַז ער וועט האָבן היי־יאָר אַ בן זכר. און כך הוה.

יא.

מיר האָט דערציילט התמים אברהם ברוך פּאָצעפּער, אַז אדמו"ר זי"ע האָט אים געזאָגט: ווי לייגט מען זיך שלאָפן פריער אַז 12, און ווי שטייט מען אויף שפּעטער אַז 6?

יב.

אין לעניגראַד שמח"ת תרפ"ה, האָט זיך דער רבי זי"ע צעקאָכט: וואָס איז ער פאַראַ חסיד, אַז ביז 9 אַזייגער שלאָפט ער, און 10 אַזייגער איז ער שוין אַ געדאַוונטער און אַ געגעסענער און גייט שוין אויף נעווסקי (דאָס איז די הויפּט גאַס אין לעניגראַד) און קוקט שוין וואו מ'דאַרף ניט. ער מיינט אַז ער טראָגט אַ זופּעצע מיט אַ גאַרטל איז ער אַ חסיד, אָדער ער גיט די דריי רובלדיקע, די דריי רובלדיקע איז אַ דריי רובלדיקע, אָבער מיט דערמיט איז ער ניט יוצא. ר' הלל (הוא הרה"צ ר' הלל פאַריטשער נ"ע) האָט אַמאָל געזאָגט, אַז ער האָט זייער ניט ליב קיין בעל תשובה, ניט גוט איז ער דאָך געווען, און די תשובה זיינע, ווער ווייס?

אודאי ווילט זיך ניט אויסטאָן זיך קיין היילער, עס איז דאָך אָבער קיין פּעולה ניט, עס איז דאָך פּאָרט אַן ענין פון וידוי דברים.

אין אמת'ן איז דאָך אַ קשיא: ווי שטייט עפּעס "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד", דער האָט געגעסן "פּופּקעס", און דער האָט געלערנט און געדאַוונט? דער תירוץ: אַז עס איז ניט דער, עס איז אַן אַנדערער.

און כ"ק אדמו"ר זי"ע האָט אַזאָג געטאָן צו אַ חערסאָנער יונגערמאַן, וואָס וואוינט אין מאָסקווע: עס איז ניט דו... דו וועסט אויף זיך מקבל זיין דברי חברות, דו וועסט געבן אַ שבת בראשית קידוש.

מ'מוז אויף זיך מקבל זיין דברי חברות, אַז שפּעטער אַז 7 זאָל מען ניט שלאָפן.

(אין לענינגראַד ווינטער איז דאָס פרי, ווייל טאָג וועלט אַרום 9).

יג.

אַז מ'האָט געדאַרפט זינגען דעם אַלטן רבי'נס ניגון הידוע, האָט אדמו"ר זי"ע געזאָגט: מיר וועלן זינגען חיים בער'ס ניגון און דערנאָך שמואל'ס און דערנאָך דעם רבי'נס (אדמו"ר זי"ע האָט געפּופן חיים בערס, דעם ניגון וואָס מיר רופן שמואל גוראַרי'ס; און שמואל'ס האָט ער געפּופן דעם ניגון וואָס מיר רופן דעם רבי'נס (ד.ה. אדמו"ר הרש"ב זי"ע). דאָס איז דער ניגון וואָס אדמו"ר הרש"ב זי"ע פלעגט אים קענען זינגען אָן אַ שיעור צייט, ווי איך געדענק שמח"ת תרע"ו, דער עולם הערט אויף, און דער רבי נ"ע הויבט ווייטער אָן).

עס איז געווען דער אמת'ער שמחת תורה אויף התעוררות תשובה.

יד.

דעמאָלט האָט דאָס אדמו"ר זי"ע געהייסן אַז מ'זאָל לערנען אַלע טאָג אַ פרשה חומש מיט רש"י. און י"ט כסלו תרפ"ה האָט ער געהייסן אַז מ'זאָל לערנען אַן עמוד גמרא און האָט אַזאָג געטאָן: מאָרגן וועט מען שוין קענען ציילן די עמודים גמרא. און האָט געזאָגט: און אין וועמען ווערט דאָס דערהערט, אין דעם וואָס האָט פּועל געווען די זאַך.

טו.

אדמו"ר זי"ע האָט יענעם שמח"ת געריידט אין דעם ענין פון מנחה, האָט ער אַזוי געזאָגט: אַז ער דאַרף פּאָרן אויף פּעטראָגראַדסקע סטאָראַנאַ פאַרקויפן 20 זעקעלעך האָבער און 10 זעקעלעך מעל, אָבער עס איז דאָך די צייט פון מנחה, איז קיין תירוץ ניט. וויים מען דאָס פון אַ "יושב אוהל", אַז ער זיצט ביי זיך און איז פאַרנומען און פאַרטיפט אין אַ טיפער השכלה און עס קומט דרייפערטל 5, און שולחן ערוך איז דאָך ניט ערוך השולחן, איז דאָס דער גרעסטער מסירת נפש.

טז.

מיר האָט דערציילט אַ יונגערמאַן ביי אַ ביסל משקה, אַז נאָך דעם שמחת תורה אים אַזוי דערנומען און איבערהויפט די מעשה בשם ר' הלל. אַז ער איז אַריין ז' חשון אויף יחידות (און ער האָט דערציילט וואָס ער האָט דערציילט) זאָגט אים אדמו"ר זי"ע: עיקר תשובה איז דאָך קבלה אויף להבא. דערנאָך זאָגט אדמו"ר זי"ע: איך וויים ניט ווי דו ביסט אין געזונט. ענטפערט ער: נו. זאָגט אדמו"ר זי"ע: מ'דאַרף פאַסטן שובבי"ם מאָנטיק און דאָנערשטיק, און ביז שובבי"ם איז דאָך נאָך פאַראַן אַ סך מאָנטיקס און דאָנערשטיקס, דאַרף מען פאַסטן ביז 1 אַזייגער. מאָנטיק און דאָנערשטיק דאַרף זיין אַ פריערדיקער סדר, ד.ה. מ'דאַרף אויפשטיין 6 אַזייגער אינדערפרי און מ'דאַרף לערנען וואָס

מ'לערנט. נאָר חוץ דעם דאַרף מען לערנען משניות סדר קדשים, 3 משנות, אָבער געלערנט! ד.ה. בעיון גדול.

יז.

איינמאָל האָט זיך אדמו"ר זי"ע צעקאָכט: וועד דאַרף די גרויסע שטאָט? איך וואָלט דאָך גאָר וועלן זיין אין אַ קליינעם שטעטל. די "הולכי טיול" זיי זיינען דאָך אַזוי מבלבל.

יח.

כמדומה י"ט כסלו תרפ"ה זאָגט אדמו"ר זי"ע: אַז איינער אַ איד פון צאַריצין וואָס וואוינט אין אַ שטאָט וואָס מ'לייגט זיך דאָרטן ניט פרי שלאָפן, נאָר ער שטייט אויף אַלע טאָג 2 אַזייגער און ער נעמט דעם סידור און באַטראַכט זיך ביי וואָס זיין זיידע האָט געהאַלטן, ביי וואָס זיין טאַטע האָט געהאַלטן, און ביי וואָס האַלט ער?

(אַז איך בין געקומען אין האָמליע אויף פּסח תרפ"ה און האָב דאָס ביי אַ פאַרברענגען איבער דערציילט, זאָגט צו מיר החסיד שלמה טאַמאַרקין פון קאָריוקאָווקע: וואָס פאַרשטייסטו ניט? "צאַריצין" דאָס האָט ער געמיינט צאַרסקע (קייזערלעכע) פאַמליע).

יט.

אדמו"ר זי"ע האָט דעמאָלט געזאָגט: דער טאַטע איז ניט געווען קיין איש שחוק, אויף וועמען ער האָט געלייגט כחות וועט ער מוזן זיין ווי מ'דאַרף. עס איז געווען איינער וואָס האָט זיך געדרייט, און איז פאָרט געוואָרן אַ ראש ישיבה.

כ.

איינמאָל אַ י"ט כסלו האָט אדמו"ר זי"ע אויפגעהויבן די הייליקע קאָפּ און האָט אַקוק געטאָן אין דער הויך, וואו דער עולם איז געשטאַנען, און האָט געזאָגט: ער איז געווען אין ליובאַוויטש אין תומכי תמימים, און היינט איז גאָר אַ ספק צו ער האָט געלייגט תפילין וועז מען דאַרף. ער מעג זיין אַ פּראָוואָדניק פון אַ וואַגאָן איז אויפן טאָרמעז וועז ער צעגיין ווי אַ ליכט פון תשובה.

(דער יונגערמאַן איז שוין געווען אין טאַשקענט. ער איז געווארן אַ גרויסער חולה און מ'האָט אים אַראָפּגענומען אַ פּום. האָט ער מיר געזאָגט: דו ווייסט וואָס איך בין געווארן שוין עטלעכע יאָר אַן אַנדערער? עס איז צו מיר געקומען דער רבי אדמו"ר (הרש"ב) נ"ע, און זאָגט: משה, גענוג!)

כא.

אדמו"ר זי"ע האָט דעמאָלט דערציילט אַ מעשה, אַז דער אַלטער רבי האָט געדאַרפט אָפּגעבן דעם מיטעלן רבי'ן אין חדר, האָט ער גערופן דעם מלמד און האָט צו אים געזאָגט מיט אַ ניגון כדרכו בקודש: איך וויל מיט דיר בייטן אַ מצוה אויף אַ מצוה. איך האָב אַ מצוה "ושננתם לבניך", דו האָסט אַ מצוה "עושה צדקה בכל עת — זה הזן בניו הקטנים" איך גיב דיר אים אָפּ אין חדר לערנען אַלף־בית. וואָס איז אַן אַלף? אַ קעפּעלע פון אויבן, אַ קעפּעלע פון אונטן, אינמיטן אַ פּאַסיקל — דאָס איז אַן אַלף.

און דער רבי האָט אַ זאָג געטאָן צו ר' פנחס בן אלי' חיים אַלטהויז הי"ד: אַז דו וועסט אָפּגעבן דיין אינגל לערנען וועסטו טאָן די זעלבע זאַך וואָס דער כהן גדול אין קדשי קדשים. וואָס האָט ער געטאָן? ממשיך געווען גילוי אלקות למטה.

כב.

עם איז געווען אויף דער לוי' פון החסיד ר' שמואל מיכל טריינין ז"ל. אויפן בית החיים זיינען צוגעגאַנגען לעניניגראַדער בעלי בתים צו אדמו"ר זי"ע, ער זאָל זיי געבן געלט אויף זייערע חדרים. האָט אדמו"ר זי"ע זיי געזאָגט: אין אונזערע שטעט האָבן אַזוינע אינגלעך געדאַרפט לערנען חומש מיט רש"י, אָבער מ'איז דאָך אין פּעטערבורג, וויל איך אָבער אַז מ'זאָל לערנען ווי אונזערע טאַטעס האָבן געלערנט ווי אונזערע זיידעס האָבן געלערנט.

כג.

י"ט כסלו תרפ"ח האָט אדמו"ר זי"ע געשיקט ר' שמואל מיכל טריינינען ז"ל טאַנצן מיט די יונגעלייט. פריער איז געווען אַ טאַנץ מיט זקנים באַזונדער. האָט אדמו"ר זי"ע געטאַנצט. דערנאָך האָט ער געזאָגט: איצטער וועלן מיר גיין אויסמישן זיך מיט אַלעמען. וואָס איז אַ טאַנץ? מען מישט זיך אויס מיט אַלעמען. און איז אַוועק אַ ריקוד.

כד.

איינמאָל האָט מצייר געווען אדמו"ר זי"ע דעם ענין פון פּאָרן צו אַ רבי'ן. איינער איז געפּאָרן אין ליאַדי צו אַ קרוב, דערווייל איז ער געווען ביי דעם אַלטן רבי'ן; און איינער איז געפּאָרן נאַרעצנע (ספּעשל) צו דעם אַלטן רבי'ן. עס איז דאָך "עלמא עילאה כגוונא דעלמא תתאה", היינט אַז מען קומט אויף יענעם וועלט, איז איינעם לאָזט מען צו ווי דעם אמת'ן חסיד, און דעם צווייטן, נו... היינט וויפל פאַרדריסט אים: סטייטש, פאַרוואָס בין איך אויך ניט געפּאָרן נאָר צום רבי'ן?

כה.

איינמאָל ביי אַ פּאַרבּרענגען האָט דער רבי געזאָגט, מ׳זאָל זינגען דעם אַלטן רבי׳נס ניגון, דעם לעצטן פּאַל ניט וויניקער אַז 7 און ניט מער אַז 10 און דער 9טער זאָל אַריין אין 10טן, און יעדערער זאָל האָבן אַ הרהור תשובה.

כו.

דאַכט זיך פּורים תרפ״ו, נאָכן אַלטן רבי׳נס ניגון און נאָכן ריקוד, האָט זיך דער רבי צוגעזעצט ביים מערב־וואַנט. בין איך צוגעגאַנגען און געזאָגט אים, אַז איך האָב געהערט פון זיידן אַז ער האָט געהערט פון רבי׳ן צ״צ, אַז ״כל האומר שמועה״ איז מער ניט ״כמו בעל השמועה״, אָבער אַ ניגון איז דער בעל השמועה אַליין. האָט דער רבי געזאָגט: אמת, אמת.

כז.

עס איז געווען י״ט כסלו כמדומה תרפ״ח. איז געקומען אַ חזן אַ לענינגראַדער, נאַחבע. האָט אים געבעטן חתנו של אדמו״ר זי״ע הרש״ג שליט״א, ער זאָל זינגען. זאָגט צו אים אדמו״ר זי״ע: נעמט בעסער איר ביי אונז, מיר ביי אייך, ע... איר זייט דאָך אַ מנגן און איר זאָגט דאָך אַז אייער זיידע איז געווען דעם רבי׳ן צ״צ׳ס אַ גרויסער חסיד אין אָרשע, איז ממילא אַז איר וועט זיך אויסלערנען אונזערן אַ ניגון, און וועט פאַר זיך זינגען אים, וועט אייך געווים צו עפּעס ברענגען.

כח.

איינמאָל איז צוגעגאַנגען זאָגן ״לחיים״ אלעקסנדר, מ׳פלעגט אים רופן אהרן בן בער. זאָגט אדמו״ר זי״ע: אַמאָל האָט דער טאַטע געזאָגט

צו דעם פעטער זלמן: דער "אנכי עומד ביניכם ובין ה' אלקיכם" איז געווען דער מיטעלער רבי, און דאָס איז דעם מיטעלן רבי'נס אַן אייניקל. און אדמו"ר זי"ע האָט אויסגעלאָזן: און דאָס איז זלמנ'ס אַן אייניקל.

כט.

אדמו"ר זי"ע האָט געזאָגט צו לייבל גוראַרי': די טבע איז דאָך אַז מ'וויל אַז די קינדער זאָלן זיין ווי מ'איז אַליין, דאַרף מען זיך אַליין אויפהויבן און לאָזן דעם אָרט פאַר די קינדער.

ל.

אדמו"ר זי"ע האָט געזאָגט צו חיים אַמסטיסלאָווסקי: איר זייט דאָך געווארן פון אַ צדיק'ס אַ קוק!

(אַז אדמו"ר זי"ע איז אַוועקגעפאָרן אין ריגע, פלעגט ר' חיים ז"ל הנ"ל דערציילן ווי עס איז געווען: ער גייט אין פּעטראָגראַד אין גאַס, געווען אַ בחור הויך, גרוים, שיין און רייך. כאַפּט אים אָן ר' יצחק יואל ראַפּאַלאָוויטשעס — דעם קרעמענטשוקער רב'ס — אַ זון און זאָגט אים, אַז דער ליובאַוויטשער רבי איז דאָ. זאָגט ער, אַז ער וויל אים זען. ענטפערט ער, אַז ער נעמט ניט צו. קורץ, דורך השתדלות, ער איז יע אַריין אויף יחידות. האָט ער זיך אַזוי דערשראָקן אַז ער האָט ניט געווואוסט צי עס איז טאָג צי נאַכט. ער געדענקט מער ניט ווי אדמו"ר (רש"ב) זי"ע האָט אים געזאָגט: זאָלסט מצליח זיין בכל אשר תפנה. מיט אַ טאָג פריער — דערציילט ר' חיים הנ"ל — איז ער געווען ביים טאָווארישטש וואָיעני מיניסטער ביליאָווסקי, און האָט געערעדט אָן קיין שום מורא, און דאָ איז ער אַזוי בטל געווארן).

לא.

צו איינעם דוואָרקין פון רודניע וואָם האָט געוואוינט אין לענינגראַד, האָט געזאָגט אדמו"ר זי"ע: איר האָט דאָך געטאָן אַ נחת רוח אַ צדיק, איז דערפאַר גייט אייער זון אין אַ אידישער וועג.

ער האָט געמאַכט קאַסטנס פאַר די כתבי יד קודש פון דעם רבי'ן נ"ע אין ליובאַוויטש.

לב.

געבנדיק איינעם לחיים אַ גלעזל משקה, האָט געזאָגט אדמו"ר זי"ע: איך גיב נאָר זיסע, שאַרפע אָבער זיסע.

לג.

אדמו"ר זי"ע האָט געגעבן אַ בחור פון תומכי־תמימים לחיים זאָגן. שפּעטער האָט ער ווייטער געבעטן. זאָגט אדמו"ר זי"ע: עס איז דאָך אַן ענין פון קירוב, איז נו, גענוג.

לד.

איינמאָל האָט כ"ק אדמו"ר זי"ע געגעבן איינעם געלט, האָט ער ניט געוואָלט נעמען. האָט אים אדמו"ר זי"ע געזאָגט: אַז מיר גיבן דאַרף מען נעמען.

לה.

אַ יונגערמאַן איז אַריין אויף יחידות און קלאָגט זיך וואָם די צייט איז אַ שוועריע (אין פּרנסה), און זאָגט צו אדמו"ר: אין יענעם בריוו פון כסלו תרע"ב לישיבת תורת אמת באה"ק, שטייט, אַז אַ דירה דאַרף מען

האַלטן ריין און אַז ניט, טרייבט דער בעה"ב אַרויס, און מיט בזיונות. און דער יונגערמאַן זאָגט: און צו ריינקייט איז דאָך ניטאָ קיין שיעור. האָט אדמו"ר זי"ע ניט געענטפערט. שבת זאָגט ער אַ מאמר משכני אחריך כו', און זאָגט: פאַראַן אַ טייטש משכני לשון משכני (דעם מ מיט אַ חירק און דעם כ מיט אַ קמץ), און אַ דירה איז מלבד נקיון הדירה איז דאָך פאַראַן דער טוב ויופי הדירה.

לו.

י"ט כסלו רפ"ה אָדער רפ"ו (בכלל געדענק איך דעם ציור פון אדמו"ר זי"ע און דעם מקום, אָבער ניט אַזוי דעם זמן) האָט אדמו"ר דערציילט, אַז דער טאַטע האָט דערהאַלטן אַ בריוו פונעם חברונ'ער רב (דובט מיר ר' חיים חזקי' מדיני, ווייל אדמו"ר האָט געזאָגט, ער איז געווען אַ תמים האָט ער אַלץ געגלויבט) אַז עס האַלט דערבי אַז מסיאָנערן קויפן אָפּ די שול וואָס עס גייט בקבלה אַז עס איז אברהם אבינו'ס און מדאַרף אויף דעם 25 טויזנט רובל. איז דער טאַטע מיט מיר אַוועקגעפאָרן אין מאָסקווע קריגן די געלט. האָט מען צענויפגעקליבן אַן אסיפה פון מאָסקווער גבירים, אויך איז דאָרט געווען החסיד הגביר ר' שמואל גוראַרי' נ"ע. האָט געזען רש"ג אַז עס גייט צו שוועך. איז ער אַריין צו מיר און האָט געזאָגט, אַז ער גיט אַליין די גאַנצע געלט, נאָר מ'זאָל דאָס אָפּקויפן אויף דעם טאַטענס נאָמען. אינדערפרי האָט ער אַרײַנגעטראָגן אַ צעטעלע, אַז אין עת לעשות באַלאנסן (חשבונות) נאָר גלייך ליגט אַ טשעק אויף 5 טויזנט רובל. ווייל הגם ער איז דאַן געווען אַ גרויסער בעל חוב נאָר אַ טשעקוסטע שצאָט (באַנק ביכל) האָט ער געהאַט אויך אין מאָסקווע.

אַז איך — דערציילט דער רבי — בין אַריין צום טאַטן, מיטן צעטעלע און טשעק, זאָגט דער טאַטע: רס"ג, ד.ה. רב סעדי' גאון, האָט אויפגעטאָן מוחין ביי אידן, און רש"ג האָט אויפגעטאָן מידות ביי אידן.

לז.

ל"ג בעומר תרפ"ה איז געווען דער פאַרבריינגען אין עסצימער. אדמו"ר זי"ע האָט געזאָגט דעם מאמר כשמן הטוב. און איין מעשה געדענק איך, וזלה"ק:

אונזערער אַ קרוב, אַ רב אין וועליז, האָט געהאַט גרויסע רדיפות פון 2 גבירים און פון אַ גבירטע. האָט ער אָנגעשריבן אַ בריוו צו אדמו"ר האמצעי זי"ע. ער איז דאַן געווען אין קאַרעלסבאַד, מיר דוכט אַז ער האָט געזאָגט אין רוסישן קאַרעלסבאַד, ד.ה. אין סטאַרע רוסע. האָט אדמו"ר האמצעי זי"ע געענטפערט אַ בריוו, צו איין גביר האָט ער געשריבן "יתחרט מיד וה' יסלח לו", צו דעם צווייטן האָט ער געשריבן "הזהר והשמר פן בחרב אצא לקראתך", דער אשה — "אין חכמת אשה אלא בפלך".

אַז דער רב האָט געבראַכט דעם בריוו אין בית המדרש צום דאַווענען, האָט דער ערשטער גביר אַ זאָג געטאָן: יע, וואָס דאַרף איך מיט זיי אָנהויבן זיך. דער צווייטער האָט געזאָגט: אַ נייער גובערנאַטאָר האָט זיך געפונען. נאָכן דאַווענען אַז מ'איז אַרויס פון שול — אַז וואו קומט אין וועליז קאָזאַקן — איז דורכגעלאָפן אַ סאָטניע (הונדערט) קאָזאַקן רייטנדיק אויף פערד און איינער האָט אַרויס געכאַפט די סאַשקע (שווערד) און האָט אים, דעם צווייטן גביר, אָפּגעהאַקט די קאָפּ. און די אשה די גבירה האָט געהאַלטן די אָטקופּ (פאַבריק פון ספירט, און ניט געצאָלט די טעקסעם), האָט מען אויף איר געמאַכט אַ משפט און מ'האָט ביי איר אַליין צוגענומען אַז זי איז געבליבן אָרעם.

אין אַ צייט אַרום אַז מ'האָט דאָס דערציילט דעם מיטעלן רבי'ן, האָט ער זיך אַרויסגענומען דעם לעבער פון דעם "גם ענוש לצדיק לא טוב".

לח.

אויך האָט דעמאָלט אדמו"ר זי"ע דערציילט די מעשה מיט דעם ברית־מילה פון אדמו"ר מהר"ש זי"ע ווי זי שטייט געשריבן אין "ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש", נאָר ער האָט געזאָגט, אַז אדמו"ר צ"צ זי"ע האט געזאָגט: "חברה קדישא", אַזאַ הייליקע חברה, אַזאַ נויטיקע חברה, אָבער פֿאָלאָצקער חברה קדישא? ע... (ווייל מ'האָט אים, דעם צדיק דעם וואַסערטרעגער, ניט אַזוי גיך אָפּגענעבן זיין כבוד אחרון).

לט.

אדמו"ר זי"ע האָט געזאָגט י"ט כסלו תרפ"ז בזה"ל: וועט זאָגט דאָס אַז רפ"ז דאַרף מען ניט נתעורר ווערן מיט אהבה ויראה.

מ.

פּורים תרפ"ו האָט אַ יונגערמאַן איבערגענעבן דעם גבאי ר' אלחנן אַ פּ"נ לאדמו"ר זי"ע, אַז ביי זיינעם אַ שוועסטערקינד אין האָמליע איז גרודנייע זיאַבע (אַהאַרץ פּעלער). צו דער סעודת פּורים איז געווען אַ פּאַרבערגענגעניש שפּעט ביינאַכט. איז דער יונגערמאַן געשטאַנען אַרום אדמו"ר זי"ע און ער האָט זיך אַסמעליעט און אַזאָג געטאָן: אַ ברכה פּאַר זלמנ'ען. זאָגט אדמו"ר זי"ע צו אים אויפן אויער: דו האָסט דאָך געשריבן אַ פּדיון, איך האָב דעם פּדיון גוט געלייענט. שרייב אים, אַז אויב ער נעמט אויף זיך אויפהאַלטן אַ חדר, נעם איך אויף זיך. און האָט מיט דער הייליקער האַנט אַ קלאַפּ געטאָן זיך אין האַרצן: מיט גרודנייע זיאַבע קען מען לעבן. און זאָגט צו דעם יונגערמאַן: איצטער זאָג איך דיר, אָבער אַזוי, אַז דו גייסט אַריין צו מיר, זיין איך מיטן פּאַפּיראָס און זאָג דיר גאָרניט, הגם ביי מיר קען זיך איבערקערן די קישקעס אין בויך און דיר זאָג איך גאָרניט. איצטער זאָג איך דיר.

מא.

ביי אַ פאַרברענגעניש בבית אמו הרבנית זי"ע, האָט אדמו"ר זי"ע דערציילט אַז איינעם אַ חסיד האָט זיך געזעגנט אַז דער פריערדיקער רבי האָט אים געזאָגט, אַז ביי דיר וועט זיך הייַאָר פעלן אַ קינד. איז ער געווען אויף ראש השנה ביי דעם רבי'ן (די נעמען פון די רביים האָט אדמו"ר זי"ע ניט געזאָגט). האָט דער רבי אים געזאָגט: "טראַכט גוט וועט זיין גוט". אָבער ער איז געווען זייער אומרואיק. ווייל דער פריערדיקער רבי האָט אים דאָך פאָרט געזאָגט, איז ער געווען אוים מענטש. ער איז אַוועקגעפאָרן אַהיים.

שמחת תורה, אַלע אידן טאַנצן און ער שטייט און ווייניט. דערנאָך האָט ער אַ טראַכט געטאָן, עס איז דאָך פאָרט שמחת תורה, און איז אַוועק טאַנצן מיט אַלעמען.

נאָך סוכות איז ער וויטער געפאָרן צום רבי'ן. אַז ער איז אַריין אויף יחידות, פרעגט ביי אים דער רבי: וואָס האָסטו געטאָן שמחת תורה? האָט ער אים דערציילט ווי עס אים געווען. האָט אים דער רבי געענטפערט: מיט דערויף האָסטו דאָס אַראָפגענומען, "טראַכט גוט וועט זיין גוט".

מב.

תרפ"ה י"ט כסלו האָט אדמו"ר זי"ע געדעדט וועגן דעם ענין פון התקשרות, און וואס מ'פאָרט. און זאָגט, מ'קען דאָך אָנשרייבן אַ בריוו פאַר אַ 7 קאָפּ מאַרקע.

ריידן האָט ער דאָס געדעדט צו הרב התמים רפאל געדמאַנעוויצער, ער איז דאַן געווען אַ רב אין נעוול. אויף יענעם י"ט כסלו איז געווען נאָך אַ רב פון קיעוו. דערנאָך האָט אדמו"ר זי"ע אַזאָג געטאָן: מ'זאָגט דער טאָכטער און מ'מיינט דער שנור...

מג.

דערנאָך האָט אדמו"ר זי"ע געמאָנט ביי הרב התמים רפאל, פאַרוואָס ער וויל ניט פאָרן אין אַמעריקע. האָט הרב רפאל געענטפערט מיט דעם מאמר הזהר "כד איהו סליק כולהו סלקא אבתרהא".

מד.

איינמאָל האָט אדמו"ר זי"ע אין לענינגראַד געזעדט דעם ענין פון תשובה, האָט ער גערעדט דעם משל פון "צפור המדברת": אַז איינער האָט זיך פאַר זינדיקט פאַרן מלך און וויל אים בעטן מחילה, נעמט ער אַ צפור און לערנט זי אויס די בקשת המחילה. היינט וויפל האָט אים שוין דעלאַנגט די חרטה און די תשובה אַז ער האָט געקענט אויסלערנען דעם צפור אַזוי רייַדן.

מה.

עס איז געווען פורים, כמדומה רפ"ו, אין לענינגראַד. עס איז אויסגעקומען פרייטיק. אַז עס איז געוואָרן שפעט, האָט מען געבעטן לאדמו"ר זי"ע, ער זאָל מאַכן קידוש פאַר מעריב און מ'זאָל קענען פאַרברענגען. האָט ער ניט געוואָלט. אַז מ'איז צו אים צוגעשטאַנען, האָט ער געזאָגט, אַז איר דאַרפט דאָס ניט וועלן. און האָט דערציילט אַ מעשה פון אביו אדמו"ר (רש"ב) זי"ע:

איינמאָל אַ שמחת תורה אין ליובאַוויטש — ער האָט געזאָגט דעם יאָר — איז געווען פרייטיק. אַז עס איז געוואָרן שפעט און מ'האָט געדאַרפט מאַכן קידוש, זאָגט דער טאַטע: הגם אַז עס שטייט אַז איינער אויף דער וועלט מוז זיך פירן על פי קבלה און קיין קידוש פאַר מעריב דאַרף מען ניט מאַכן, נאָר איך בין דאָך ניט איינער, פאַראַן גרויסע רבנים, פאַראַן "גוטע אידן". און האָט געמאַכט קידוש פאַר מעריב. שמחת תורה תר"פ האָט אויך דער טאַטע געמאַכט קידוש פאַר מעריב,

ווייל עס איז געווען פרייטיק. נאָר נאָך שמחת תורה האָט ער מיר געזאָגט: מיר פאַרדריסט זייער וואָס איך האָב געמאַכט קידוש פאַר מעריב. איז ממילא דאַרפט איר דאָס ניט וועלן.

אַז מ׳האָט אָפּגעדאַוונט מעריב, האָט מען געמיינט אַז אדמו״ר זי״ע וועט וווייטער פאַרברענגען. איז אַרוים פון היכלו חתנו הרש״ג שליט״א און האָט געזאָגט, אַז אדמו״ר האָט געזאָגט: אַזוי ווי נאָך נעילה גייען דאָך אַוועק אַלע אורות עליונים פון יוהכ״פ, אַזוי איז איצטער האָט מען געדאַוונט מעריב און מ׳האָט מקבל שבת געווען, איז שוין אַוועקגעגאַנגען אַלע אורות פון פורים און עס איז שוין שבת.

אַזוי ווי עס איז דאָך געבליבן די סעודה, איז געווען מוצאי ש״ק אַ מלוה מלכה, און אדמו״ר איז געזעסן ביים טיש, און וואָס מ׳האָט זיך ביי אים ניט געבעטן אַז ער זאָל זאָגן חסידות, האָט ער ניט געזאָגט. ר׳ מאיר שמחה ז״ל פון נעוול האָט גע׳טענה׳ט, עס איז דאָך אַ פּולישער טיש, און עס האָט ניט געהאָלפן.

מו.

עס האָט דערציילט הרבנית שטערנא שרה נ״ע, אַז אין דער צייט וואָס אדמו״ר זי״ע איז געווען זייער יונג, און זיי זיינען געווען אויף דאַטשע, האָט אביו אדמו״ר הרש״ב זי״ע אים געהייסן זייער פיל טראַכטן חסידות ביז וואַנען אַז ער דערהערט אַז ביי אים פאַרדרייט זיך די קאָפּ און ער האַלט ביי חלש׳ן, זאָל ער דאַן אַריין צו איר אין חדר, און דאָרט איז געווען אַ סאָפקע, און ער פלעגט אויף איר פאַלן. עס האָט געדויערט אַ צייט. איינמאָל גייט זי אַריין לאדמו״ר (הרש״ב) זי״ע מיט טענות, וואָס גיט ער אים אַזאַ שווערע עבודה. האָט ער איר געענטפערט: נו און אַ וואָסער זון דאַרפסטו?

מז.

אַז איך בין געקומען אויף ר"ה תרפ"ג אין ראָסטאָוו, האָט הרבנית ש"ש זי"ע געזאָגט צו מיר: ער, ד.ה. איר זון אדמו"ר זי"ע, איז געווען אַ סך מער חולה פאַר אים, ד.ה. פאַר אדמו"ר הרש"ב זי"ע, נאָר די אידישע תפילות און תהלים האָבן אים אָפּגעבעטן.

מח.

אויך האָט דערציילט הרבנית זי"ע: עס איז געווען אַ מעשה מיט אַ שידוך פאַר אַ בחור פון תומכי תמימים, איז זי האָט געזאָגט אַזוי און איר זון אדמו"ר זי"ע אַנדערש. דערנאָך האָט זי געזאָגט: דאַכט זיך "אשת חבר הרי היא כחבר", פונדעסטוועגן איז צו אים אַריבערגעגאַנגען און ער מאַכט בעסער.

מט.

אדמו"ר זי"ע האָט געגעבן להשו"ב ר' משה מחערסאָן אַקעלישאָק משקה. האָט זיך אדמו"ר זי"ע אויפגעהויבן און געזאָגט: פאַר אַזויפיל וויאָרסט וואָס עס איז פון חערסאָן ביז לענינגראַד מעג מען זיך אויפהויבן. און האָט צו אים אַזאָג געטאָן: טיי, תהלים? — גלייך מיטן ראַנעץ אין חסידות!

נ.

עס איז געווען אין ליובאַוויטש ערב ר"ה — וואָסער יאָר געדענק איך ניט — שטייט מען אין דעם פאָדערצימער און פון דער רויטער טיר גייט אַרויס אָפּט אדמו"ר הרש"ב זי"ע און נעמט צו פּדיונות. איז אַרויס כ"ק בנו אדמו"ר זי"ע פון דער פון סטאָלאָווע און האָט זיך געשטעלט און קוקט, און איז געשטאַנען אַזוי אַ זמן רב. אַרום טיש וואָס אַרום

פענסטער זיינען געשטאַנען עלטערע בחורים תמימים. דערנאָך איז אדמו"ר זי"ע צוגעגאַנגען צום טיר און אביו אדמו"ר הרש"ב זי"ע איז אַריין מיט אים אינעווייניק. אָבער ער איז גלייך אַרויס.

י"ט כסלו רפ"ה אָדער רפ"ו, האָט אדמו"ר געזאגט ווי דער טאַטע פלעגט צונעמען פּדיונות, ניט אַלעמענס גלייך, ביי דעם אין האַנט, און ביי דעם צווישן די פינגער, און זאָגט צו פּנחס בנימינ'ס:

— זהו רעי וידידי מאז התמים ר' פּנחס ב"ר בנימין ז"ל אַלטהויז, שנפטר ט' אייר, תשכ"ג, באה"ק —

ביי דיר אַז דו ביסט געווען אַ קליינער אינגל האָט ער געזומען דעם פּדיון ווי ביי מקורבים, צווישן די פינגער. און האָט געוויזן מיט דער האַנט צווישן וואָסערע פינגער. און דאָס איז דיר אַ התבוננות אויפן גאַנצן לעבן, און ניט מער ניט אַז דיר נאָר דעם גאַנצן "אָטריאַד", ווייל דו ביסט דאָן דער "נאַטשיאַלניק אָטריאַדא". און אדמו"ר זי"ע זאָגט ווייטער: איך האָב געוואָלט זיין מיט אַלעמען, און נאָך די העלאה והמשכה האָב איך געוואָלט זאָל זיין "לך לבדך", איך וויל ניט זאָגן "ואין לזרים" ח"ו.

נא.

עס איז געווען די ערשטע נאַכט י"ט כסלו, כמדומה תרפ"ה אָדער רפ"ו, איז געזעצן אדמו"ר זי"ע אין זאַל זייער סעריאָזנע (ערנסט). דערנאָך האָט ער דערציילט: עס איז געווען י"ט כסלו — ער האָט געזאָגט דעם יאָר — האָט זיך צעניפּגעקליבן אַן עולם און דער טאַטע גייט ניט אַרויס. בין איך אַריים אים בעטן אַרויסגיין פאַרברענגען. ווי איך בין אַריין, ערשט ער זיצט זייער מאוימ'דיק און זאָגט צו מיר: עס איז דאָך "אין מקרא יוצא מידי פּשוטו", עס איז דאָך ראש השנה, עס איז דאָך אַ זמן פון תשובה. זאָג איך צום טאַטן: מענטשן וואַרטן. איז ער אַרויס, אָבער געזעצן ניט קיין סך צייט, און איז אַוועק.

און אַזוי איז אדמו"ר זי"ע, האָט אָפּדערציילט די מעשה און איז אַוועק להיכלו.

נב.

איינמאָל האָט אדמו"ר גענאָגט: איך בין דאָך פון טאַטן אַ "משפּך".

נג.

אויך האָט אדמו"ר זי"ע גענאָגט: אַז עס טרעפט זיך עפּעס, זאָל מען האָבן אין זינען דעם ציור פון טאַטן, און דער וואָס האָט ניט גענוג דעם טאַטן זאָל מצייר זיין מיך, ווייל איך בין פֿאָרשטאָנען (ענלעך) צום טאַטן.

נד.

עס האָט דערציילט החסיד ר' הענדל ז"ל עלקין פון סמאַרגאָן, אַז אדמו"ר זי"ע איז געווען ביי אים זומער רפ"ב אָדער רפ"ג אויף אַ סטאַנציע אַרום מאָסקווע, דאַכט מיר מאַרטישקענע. איז ער מיט אים אַריבער אַ טייכל. זאָגט צו אים אדמו"ר זי"ע: קומט אַ איד אוֹן סטראָיעט אַ זאַוואָד און ברענגט נאָך אַ ליובאַוויטשער אידן; וואָס? אַריבער די טייכל.

נה.

אויך האָט החסיד הנ"ל דערציילט לאדמו"ר זי"ע, אַז אים האָט זיך געפֿחלומט דער רבי (כ"ק אדמו"ר הרש"ב) זי"ע. האָט געזאָגט אדמו"ר זי"ע: עס איז בקבלה ביי חסידים בכל דור, אַז זיי חלומט זיך זייערע רביים מאַכן זיי אַ יומא טבא לרבנן פּאַר אַזאַ חלום.

נו.

אדמו"ר זי"ע האָט געזאָגט בחדר של אמו הרבנית שטערנא שרה זי"ע: מיר זיינען דאָך "עיקבא דמשיחא". מיר זעען בחוש, אַז אַן ענגע היטל קען מען ליידן, אָבער אַן ענגן שוך איז זייער שווער צו ליידן. דאַרף אונז דער רבש"ע ניט קוועטשן.

נז.

אדמו"ר זי"ע האָט געזאָגט אַ י"ט כסלו אין לענינגראַד, אַז היינט איז ניטאָ קין חסידים און מתנגדים, עס איז געווען אַ צייט אַזוי ווי מען מאַכט אַ פּאָדקאָזנע (אינדזשעקשאָן) טוט דאָס אַ בורע, און דערנאָך ווערט דאָס שטיל. איצטער איז פאַראַן אוהבי ה' שומרי תורה ומצות, און ניט ח"ו.

נח.

מ'האָט געדאַרפט גיין צו הקפות, ווייל מ'איז געזעסן בחדר של אמו הרבנית זי"ע. זאָגט איינער: עס איז דאָ אין זאַל זייטיקע מענטשן. ענטפערט אדמו"ר: וואָס הייסט "זייטיקע מענטשן"? זיינען זיי "זייטיקע" זיינען זיי ניט קיין "מענטשן", זיינען זיי "מענטשן" זיינען זיי ניט קיין "זייטיקע".

נט.

דערנאָך האָט אדמו"ר געזאָגט, אַז צו הקפות דאַרף מען "פירן" אַזוי ווי מען פירט אַ חתן.

ס.

פּורים תרפ"ז האָט געזאָגט אדמו"ר זי"ע: וואָס איז דער ענין פון מאסר? עס גייען זיך ניט צענויף די צירופים, וועלט דערפון למטה מאסר. און יענע מעשה (היינו פּטירה ח"ו) איז, ווייל עס ווערן נסתלק די צירופים.

סא.

אדמו"ר זי"ע האָט דערציילט, אַז רשב"ץ נ"ע האָט אים געזאָגט, אַז ער וועט מיט אים אָנהויבן לערנען חסידות. זאָגט ער צו אים, אַז חסידות וועל איך לערנען נאָר מיטן טאַטן. זאָגט רשב"ץ: מיט דיין טאַטן האָב איך געלערנט חסידות, און מיט דיין זיידן האָב איך געלערנט חסידות, און דו ווילסט ניט? נאָר איך בין געווען דער אמת'ער זיסער קינד, האָט מיך דער טאַטע געפּופן און פּרעגט: וואָס ווילסטו עפּעס ניט לערנען מיט אים קיין חסידות? זאָג איך: חסידות וויל איך לערנען נאָר מיט דיר. זאָגט דער טאַטע: דו זעסט דאָך, איך בין פאַרנומען מיט מענטשן און האָב קיין צייט ניט. ענטפּער איך: וועל איך ווארטן. און אַזוי איז געווען.

דערנאָך האָט מיר דער טאַטע געזאָגט: איך בין דיר זייער דאַנקבאַר פאַר דערוויף.

סב.

איינמאָל האָט אדמו"ר זי"ע געזאָגט: איר ווייסט ניט ווי עס דאַרף טייער זיין אַ אידישער אינגל. ר' פּרץ איז געווען אַ אינגעלע וואָס איז אַנטלאָפן פון גאַליציע, און עס איז אויסגעוואָקסן אַזאַ שיינע משפּחה (משפּחת חן און החסיד ר' מאיר שמחה ז"ל חן מנעוול).

סג.

ר' מאיר שמחה ז"ל פון נעוול האָט מיר דערציילט, אַז ער האָט געמאָנט ביי אדמו"ר זי"ע, פאַרוואָס ער שרייבט אים ניט קיין בריוו. האָט אדמו"ר געענטפערט: אַז איך שרייב אַ בריוו אַ יונגערמאַן, איז אַ פּעולה אים, אַ פּעולה דער פאַמיליע, אַ פּעולה אין דער גאַנצער שטעטל.

סד.

מיר האָט דערציילט ר' אהרן לייב ליין ז"ל, ר' חיים דוד'ס שו"ב מנעוול אַן אייניקל, אַז ער איז געקומען פון פּאָלטאַווע אויף פּורים אין לענינגראַד. אַז ער איז אַריין נאָך פּורים אויף יחידות, זאָגט צו אים אדמו"ר: האָסטו געהרט וואָס מ'האָט דאָ געזאָגט? זאָגט ער: איך וויל אַ ברכה. ענטפערט אדמו"ר זי"ע: אַ ברכה פון אַ אידן איז אַ זאַך, אַ ברכה פון אַ בן־תורה איז אַודאי אַ זאַך, אַ ברכה פון אַ בן צדיקים, קדושים וטהורים איז אַודאי און אַודאי אַ גרויסע זאַך. נאָר וואָס איז אַ ברכה? רעגן, גשמי ברכה, איז אַז מ'אַקערט און מען זייט און השי"ת גיט רעגן וואַקסט אוים גוטע, טייערע קערנער, אָבער אויף אַ פּוסטינע איז גאָרניט.

סה.

מוצאי יוהכ"פ תרפ"ח האָט אדמו"ר זי"ע געזאָגט, אַז דער טאַטע האָט מיר געזאָגט (ער האָט געזאָגט דעם יאָר), אַז דורך 2 זאַכן איז מען ממשיך גשמיות אויפן גאַנצן יאָר: דורך זאָגן ר"ה ויוהכ"פ נאָך שמונה־עשרה "לדוד מזמור" בכוונה עצומה, און דורך מאַכן מוצאי יוהכ"פ דעם אָפּפאַסטן זיך בהתרחבות.

סו.

אויך האָט אדמו"ר געזאָגט דאַן: די ד' ימים בין יוהכ"פ לסוכות זיינען דאָך אַנטקעגן די ד' אותיות פון שם הוי', דער ערשטער טאָג איז אַנטקעגן דעם יו"ד, דערפאַר רופט מען אים "ג־טם נאָמען".

סז.

אדמו"ר האָט איינמאָל געזאָגט: אונזער תורה, אַזאַ הייליקע אַזאַ שיינע תורה — איז די ערשטע מצוה פרו ורבו? דער תירוץ איז: ביסטו אַ איד, דאַרפסטו מאַכן נאָך אַ אידן.

סח.

אַ יונגערמאַן האָט מיר דערציילט, ער קלערט ביי זיך: זיין ווי חסידות מאָנט איז דאָך זייער שוער, איז מילא ווי מ'איז איז מען. ערשט אויף אַ פאַרברענגען זאָגט אדמו"ר זי"ע: אַז ער איז ניט ברשות עצמו, האָט זיין טאַטע געלערנט מוז ער לערנען, איז זיין זיידע געווען אַ חסיד מוז ער זיין אַ חסיד.

סט.

י"ט כסלו רפ"ה האָט אדמו"ר זי"ע אַ קוק געטאָן אויפן שמש פון זנאַמענסקע שול, ר' לויק, און זאָגט: "קרא לשמש ויזרח אור". וואָס איז די אַרבעט פון אַ שמש? אינדערפרי, מ'קומט דאַוונען, עס איז נאָך פינסטער, מ'קען נאָך ניט דאַוונען, דאַרף מען אונטערטראָגן אַ תהלים. און בכלל איז דאָס אויך די אַרבעט פון אַ שמש: די אינגלעך פון די בעלי־בתים זאָלן לערנען. און אַ שמש דאַרף וויסן, וואו די בעל־הבית'טע נעמט פלייש, און נאָך זאַכן וואָס עס געהערט צו איר.

ע.

אַמאָל אַ פּורים האָט אדמו"ר זי"ע געזאָגט: היינט פאַרברענגט מען און מען רעדט, און מאָרגן איז רעכט אַז מ'וועט דאָס דאַרפן רייבן און קראַצן מיט אייזערנע בערשטלעך, נאָר היינט דאַרף מען דאָס.

עא.

אדמו"ר האָט געזאָגט: מ'וועלט אַזוי שוואַך אַז די פּים גייען שוואַך, די אויגן זעען שוואַך, מ'וועלט אָן כוח, אָבער "וקוי ה' — יחליפו כוח".

עב.

דער לעצטער טאַנץ וואָס ביי מיר איז נחקק געוואָרן, איז געווען דעם לעצטן שמחת תורה בייטאָג. ער האָט געהאַלטן די הייליקע האַנט אין דער הויך און האָט געזונגען "ניע זוריצע חלאָפּצי" אינמיטן האָט ער מפסיק געווען און האָט געזאָגט: אַז מ'איז נותן אַ מתנה אָבער "אי לאו דלא עביד נייחא לנפשי' לא יהיב לי'". און האָט גערעדט הימל ווערטער וואָס איך האָב זיי ניט פאַרשטאַנען.

עג.

אדמו"ר זי"ע האָט געזאָגט מיין פעטער, ר' לייב שו"ב מייזל, ווען ער איז געקומען אין מאָסקווע בעטן מעות פון דזשאָינט: מ'דאַרף פאַר מיר מורא האָבן, דאָס רעדט מיט אייך דער אַלטער רבי (אין אַגלייך ווערטל).

עד.

איינמאָל י"ט כסלו אין לענינגראַד אינמיטן פאַרברענגען, זאָגט אדמו"ר זי"ע: די אידן וואָס אויף זיי איז געפאַלן דעם זיידנס קוק און

דעם עלטער־זיידנס קוק וויל איך אַז זיי זאָלן זיצן אַרום מיר, איך נעם פון זיי.

עה.

אַמאָל האָט אדמו"ר זי"ע גערעדט אין אַ מאמר אין לעניגראַד: ער איז אַבעל תאוה און וויל זיך נאָכגעבן אין אַלץ, שטייט דאָך אים ניט אָן, זאָגט ער אַז ער איז פון די וואָס גלויבן ניט.

עו.

דעם לעצטן הושענא רבה פאַרנאַכט, שטיי איך אַרום טיר. גייט אַרויס פון היכל אדמו"ר זי"ע החסיד ראַ"ח אַלטהויז הי"ד, פון דעם טיר וואָס צום זאַל ניט אין קאָרידאָר, און דערציילט וואָס דער רבי האָט אים געזאָגט בזה"ל: אין וועג איז מען דאָך פטור פון תורה, איז דאָך די תורה פון וועג אַפּטור'ע, אָט־די קעסטעלע האָט מען פאַר'חתמ'ט, איז מאַטער איך זיך אַהין און אַהער און עס איז פאַר'חתמ'ט.

עז.

דער נאָך זאָגט אדמו"ר צו אים: איך האָב עפּעס מורא, הגם עס איז ניטאָ קיין שום אָרט אויף מורא האָבן. נאָר אַ פּנים אַז עס איז כוח האם, די מאַמע איז דאָך אַ פחדנ'טע.

עח.

כ"ק אדמו"ר זי"ע האָט איינמאָל געזאָגט אין לעניגראַד, אַז ימים ושנים דאַרף זיין זיין עבודה בתפלה מיט דעם ענין פון מרא דחושבנא, ד.ה. דער ענין פון מרירות.

עט.

אויך האָט ער געזאָגט: אליך הוי נפשי אשא, — אַז "נפשי אשא" איז נאָר "אליך".

פ.

אין וואַגאָן אַוועקפאָרנדיק פון לענינגראַד קיין ריגע אסרו חג הסוכות תרפ"ח, האָט ער געגעבן אַגעזעגענונגם בריוועלע, און האָט געזאָגט: דעם בריוו האָב איך געשריבן ניט מיט האַרץ, נאָר די האַרץ.

פא.

שמעתי מאחד אַז אדמו"ר (הריי"צ) זי"ע דערציילט, אַז אביו אדמו"ר זי"ע האָט אים דערציילט, אַז ער איז געווען על אוהל אביו אדמו"ר מהר"ש זי"ע ערב ר"ה תרע"ג און האָט געזאָגט, אַז ער האָט אַלע מאָל געהאָרווען אין חסידות גופא, ניט אין דעם אַרום פון חסידות, על כן גיב מיר די שלימות. האָט אויסגעלאָזן אדמו"ר (הריי"צ) זי"ע: פון דעמאָלט אָן האָב איך אָנגהויבן הערן פון טאַטן אַ ריבוי סיפורים און האָב ביי אים ניט געפרעגט וואו ער האָט דאָס געהערט.

פב.

אדמו"ר זי"ע האָט אַ מאָל געזאָגט אין לענינגראַד אויף אַ פאַרברענגעניש: מיין פסוק וויים מען דאָך: איך דאַרף מער ניט אַז אָנהויבן, און הוי' איז שיים יגמור בעדי.

פג.

עס איז געווען אַ תלמיד פון תומכי תמימים אַלטער דווינסקער, איז

מיט אים געווען אַזאַ מעשה: מ'האָט אים געוואָלט נעמען פאַר אַ שו"ב אין אַ שטעטל, אָבער מ'האָט געוואָלט די הסכמה פון אדמו"ר זי"ע. איז ער געקומען אין מאָסקווע — דאָרט איז אדמו"ר געווען סוף תרפ"ב — און אַריין אויף יחידות. זאָגט אים אדמו"ר זי"ע: מ'דאַרף ניט זיין קיין שוחט. האָט ער אָנגהויבן טענה'ן: פאַרוואָס עפעס ניט? ענטפערט אים אדמו"ר זי"ע: עס שטייט אין פסוק "האדם יראה לעינים" און דעם אַנדער האַלבן פסוק ("וה' יראה ללבב") האָט מען אָפגעגעבן אונז, און האָט אים געגעבן אַן עצה לערנען זיך מאָמענטאַלנע פאָטאָגראַפיע.

ער האָט אַזוי געטאָן און געהאַט פרנסה בשופי. אָבער אַז מען האָט פון דעם ניט געקענט האָבן פרנסה, ערך תרצ"ה, איז ער געוואָרן אַשוחט אין האָראָדאָק, און אַז עס איז געוואָרן די רדיפות שטאַרק אויף אידישקייט, האָט מען אים תרצ"ח אַרעסטירט.

פד.

פורים כמדומה רפ"ז האָט אדמו"ר זי"ע אַ זאָג געטאָן: אַ איד גייט ניט אין מקוה אַ האַלב יאָר, אַז מ'וואָלט וויסן וואָס דאָס איז, וואָלט מען אָן מקוה ניט אַריין און ניט שרייבן קיין בריוו אָן מקוה, און מען וואָלט אין די ד' אמות ניט שטיין אָן מקוה.

פה.

ער האָט אויך אַ זאָג געטאָן צו אַ יונגערמאַן: דו האָסט דאָך געקוקט מיט מיר אין איין מגילה, דו האָסט זיך געדאַרפט גוט מיישב זיין צו קוקן מיט מיר אין איין מגילה, נאָר דו האָסט דאָך פאָרט געקוקט, איז...

פו.

דעם זעלבן יונגערמאַן הי"ד, האָט אדמו"ר זי"ע געשיקט עפעס

ברענגען. זאָגט ער: מ׳זאָל ניט פאַרנעמען מיין אָרט. זאָגט אדמו״ר (מיט אַשמייכל): דיין אָרט?

פז.

אדמו״ר זי״ע האָט געזאָגט, אַז איינמאָל (ער האָט געזאָגט דעם יאָר) האָט מיר דער טאַטע געזאָגט: איך נעם דיר אַריין אין רעדל, אַלץ טאָן על פי קבלה, עסן, טרינקען, און עס איז פאַראַן עצות אויף אַלעס; אַז מ׳דאַרף אַראָפּברענגען אַנשמה, איז אָקוראַט ווי מ׳טוט אַ קלאַפּ אין טיר: דעם מענטשן דאַרף איך, אַזוי איז דאָס, די נשמה דאַרף איך.

פח.

אַז אדמו״ר זי״ע האָט זייער גע׳מוסר׳ט דעם עולם, האָט ער געזאָגט: ״חם לי על זרעא דאבא״, און דערנאָך האָט ער אַ קער געטאָן די הייליקע קאָפּ צו זיין היכל און אַ זאָג געטאָן: איך וועל איבערגעבן מיינע געדאַנקען אַז זיי זאָלן מיר מער אַווינע שליחות׳ן ניט געבן.

דער פאַרברענגען איז געווען אין גרויסן זאַל, מקום בהמ״ד, און עס איז געווען אַ טיר צו זיין היכל.

פט.

אַמאָל האָט דער רבי גערעדט מיט איינעם פון די חסידים המפורסמים בדורנו ר׳ אלחנן מאָראָזאָוו וועגן די שווערקייט פון יחידות, אַז עס קומט איינער און זאָגט, אַז די קינדער וואָס זיינען געבאָרן געווארן ניט היטנדיק קיין טהרת המשפחה זאָלן נעדר ווערן. נו, איז וואָס זאָל מען ענטפערן?

צ.

כאשר קבלנו הידיעה המרה המחרידה (הסתלקות כ"ק אדמו"ר זי"ע, י' שבט, תש"י) נפלתי לארץ בלא קול רק שפתי נעו, אבדנו, אבדנו...

כעת נזכרתי מה ששמעתי מחסידים זקנים, כי אלו החסידים אשר אמרו "זה" בכל דור, האָבן געגרייזט. וגם אני בעצמי איזה זמן אחר אדמו"ר שלנו (הרש"ב) זי"ע פלעג זאָגן: אַז מיין טאַטע איז ניטאָ, נאַדיר אַן אַנדער טאַטן? נאָר דערנאָך האָב איך זיך געכאַפט, אַז עס איז דער זעלבער טאַטע און נאָך מיט מער שטאַרקייט. און וועג איך בין געקומען אויף ר"ה תרפ"ג, איז אויף דער ערשטער יחידות האָט דער רבי ריי"צ געזאָגט: פאַר אונזערע קינדער דאגה'נען מיר וועגן פרנסה.

צא.

עס איז געווען י"ט כסלו רפ"ה אָדער רפ"ו, דער טיש איז געשטאַנען נעענטער צום טיר פון סטאָלאָווע (עס צימער). איז געשטאַנען פון לינקער זייט של אדמו"ר זי"ע המיועד להיות חתנו הגרמ"מ שניאורסאן (כ"ק אדמו"ר שליט"א), אין דער אַנדער זייט אחיו, הרה"ח ר"ל. זאָגט אדמו"ר זי"ע: אַי ווי אייך דאַרף פאַרדריסן וואָס דער טאַטע האָט אייך ניט געזען (אָדער בזה הנוסח: וואָס איר זייט ניט געווען ביי דעם טאַטן).

איז ביי מיר דעמאָלט געווען אַקשיא: ווי האָט דאָס הגאון המקובל הרה"ח ר' לוויק נ"ע מיעקאַטערינאָסלאַוו ניט געפירט אַזוינע גערעטענע קינדער אין ליובאַוויטש און אויך ניט אין ראָסטאָוו? נאָר אדמו"ר (הריי"צ) זי"ע אין אַ שיחה מאַכט אַלעם רעכט, אַז דער בעש"ט הקדוש האָט ניט געהייסן ברענגען את אדמו"ר הזקן זי"ע צו אים, ווייל ער איז שייך צו מיין תלמיד.

צב.

הרבנית שטערנא שרה זי"ע האָט דערציילט איינעם, אַז אדמו"ר הרש"ב זי"ע האָט מיט איר געריידט וועגן שידוכים פאַר די קינדער. האָט ער איר געזאָגט: נו, פאַר חנה'ן איז דאָך דער, און פאַר מוסיען, רעכן איך, איינעם פון לייוויק'ס קינדער. אָט ווי דער רבי האָט אַלעם פאַרזאָגט.

צג.

סיפר החסיד ר' מיכאל דוואָרקין ז"ל, אַז עס איז געווען אין פּעטערבורג אַזאַ מעשה: אידן האָבן דאָך דאָרט ניט געטאָרט זיין, נאָר מ'האָט געדאַרפט האָבן ספּעציעלע פאַפּירן. האָט מעם איינמאָל פון פּאליציי געפֿסל'ט די פאַפּירן פון אדמו"ר (הרש"ב) זי"ע. האָט מען געדאַרפט טאָן וועגן דעם. איז החסיד ר' שמואל מיכל טרייגין געגאַנגען צו החסיד ר' חיים מאַשייעוו (אדמו"ר מהריי"צ זי"ע ברענגט אים אין קונטרס פּסח תש"י), און ער האָט געאַט אַ באַקאַנטשאַפט אין יענעם בעצירק, האָט ער אויסגעפירט און געבראַכט צוריק צו אדמו"ר זי"ע די פאַפּירן. איז ער אַריין און זאָגט: ב"ה אַז איך זע אייך דעם רבי'נס אייניקלעך אין אַזאַ ציור.

— ער איז דאָך געווען אַחסיד פון אדמו"ר הצ"צ זי"ע —

נעמט אים אדמו"ר זי"ע פאַרן האַנט, און פירט אים אַריין נאָך אין אַ צימער פון האָטעל, און ווייזט אים דעם זון, ד.ה. אדמו"ר הריי"צ זי"ע.

צד.

עס האָט מיר דערציילט החסיד ר' דוד בראַוומאַן ז"ל, אַז נאָך אין ראסטאָוו בתחילת נשיאותו האָט אים געזאָגט אדמו"ר הריי"צ זי"ע, אַז די האָרעוואַניע דאַרף זיין אויף ממעט זיין אין שינה, ד.ה. שלאָפן וואָס ווייניקער, אָבער ניט אין אכילה.

צה.

שמח"ת תרפ"ז, ביי דער מוטער די רביצין שטערנא שרה זי"ע, האָט אדמו"ר זי"ע געבעטן, אַז מ'זאָל זאָגן אַלע טאָג דעם תהלים ווי ער איז צוטיילט לימי החודש. זאָגט ר' אלי' חיים הי"ד: ער זאָגט פאַרן דאַוונען. ענטפערט אדמו"ר זי"ע: דער תהלים וואָס פאַרן דאַוונען איז אַן ענין פון תשובה, און וואָס נאָכן דאַוונען איז אַן ענין פון תורה, כעין אַ התחברות פון תפלה מיט תורה. דערפאַר זאָל מען דאָס זאָגן אַרום דעם טיש וואָס מ'לייענט די תורה.

שפּעטער פון די מכתבים פון ריגע און פּולין, האָט שוין אדמו"ר זי"ע געהיסן, אַז מ'זאָל דאָס זאָגן גלייך נאָך עלינו אַרום עמוד.

צו.

אַז מ'האָט דעם רבי'ן אַרעסטירט האָט מען געפּונען די צעטעלע וואָס איז געדרוקט אין דעם קונטרס י"ב תמוז תש"ח. און ער איז געווען ביי פּנחס ב"ר אלי' חיים ז"ל אין לענינגראַד. אַלע י"ב תמוז פלעגט מען מאַכן אַ פאַרברענגעניש ביי אים אין שטוב, און ער פלעגט אַרויסנעמען פון אַ באַהעלטעניש דעם צעטעלע, און אויך די 2 בריוו וואָס אדמו"ר האָט געשריבן ביום י"ב תמוז, איינער אַ כללות'דיקער בריוו, און דער אַנדערער צו אלי' חיימ'ען בפרט, און מ'פלעגט זיי ליינען.

וזהו העתק מהצעטיל שנמצא על שלחן גבוה בהיכל כ"ק אדמו"ר זי"ע אחר המאסר ביום ד' ט"ו סיון תרפ"ז בלענינגראַד:

"הערט חסידים און אַלע אידן וואָס האָפן אויף משיח'ן, גיט איבער אין מיין נאָמען אַלע חסידים אין דער וועלט, אַז איך האָב געהיסן, אַז אין אַלע חסידישע שולן זאָל מען נאָך תפלת שחרית אַלע טאָג — שבת אויך אין כלל — זאָגן אַ שיעור תהלים אָט ווי דער תהלים איז צעטיילט אויף די טעג פון חודש, מיט אַ מנין און נאָך דעם זאָגן קדיש אַלע מאַרק מענטשן, געשעפּסטלייט, וואָס זיינען נאָר

היימישע זאָלן גיין אין שוהל דאַוונען און זיין בשעת מען לערנט עין יעקב וועט זיי דער אויבערשטער העלפן פרנסה בריוח, חסידים זאָלט איר זאָגן אַז איך היים זיי, און אַזוי אידן זאָלט איר זאָגן אַז מצד אהבת ישראל, און טובת ישראל, בעט איך זיי, אַז זיי זאָלן מקיים זיין, און דער אויבערשטער זאָל העלפן אַ גליקליכן יאָר אין רוחניות וגשמיות און מיר זאָלן זוכה זיין צו אַ גאולה שלימה דורך משיח'ן, אמן".

צז.

פּורים תרפ"ז איז געווען מורא'דיק. דער רבי האָט געשריען: ווער זיינען זיי די יעווסעקעם? אַ רב'ס אַ אינגל, אַ שוחט'ס אַ אינגל, אַ קליינשטעטלדיקן בעל־הבית'ס אַ זון, איך וועט פאַר זיי ניט נתפעל און האָט זיך אַזוי צוקאָכט, אָפּגעשפּילעט דעם סורטוק אַז עס האָט זיך דערזען דער טלית קטן. ער האָט געשריען: איך בין אויף זיך מקבל די ד' מ. אַז איר וועט זען אַז דער גוף ברענט זאָל איר קיין רחמנות ניט האָבן.

החסיד ר' מאיר שמחה האָט אָנגהויבן שרייען: מיר דאַרפן דעם רבי'ן דאָ. און דער רבי האָט אַלץ געזאָגט, אַז מען דאַרף גיין אויף מסירת נפש און ניט אָפּגעבן די קינדער אין זייערע שקאָלעס.

אַזוי ווי מ'האָט געוואוסט אַז דאָ זיינען פאַראַן זייערע מענטשן און מ'האָט זייער מורא געהאַט, האָט מען געדרופן די רביצין אמו נ"ע, אַז זי זאָל אים אָפּהאַלטן. איז זי געקומען האָט ער זיך גלייך געשטעלט, און געזאָגט: מאַמע, גיי צוריק אין צימער און זאָג אַ קאַפּיטל תהלים, ווייניען קיינער זאָל ניט זען — דאָס העלפט. און דערנאָך האָט דער רבי איר געזאָגט: איך טו אַליין גאָרנישט, איך האָב געפרעגט ביי דעם טאַטן.

די רבצין איז אַלץ געשטאַנען און געערדט, ביז דער רבי זי"ע האָט געחלש'ט, און איז קוים געקומען צו זיך. און אַזוי איז געווען ביי אַלעמען די שרעק, און נאָך שבועות איז שוין געווען די אַרעסט.

צח.

מיר האָט דערציילט דער משרת פון בית אדמו"ר זי"ע, הערצל. אַז מ'האָט אָנגעקלאַפט אין טיר דינסטיק ביינאַכט אַזייגער האַלב איינס, און אדמו"ר איז געווען אין עס־צימער, ווייל עס איז געווען נאָך יחידות, איז צוגעגאַנגען בתו של אדמו"ר, חנה תחי', פרעגן ווער איז דאָס. האָט מען געזאָגט: דער אופראַוודאָם (מענעדזשער פון הויז). האָט געזאָגט אדמו"ר, עס איז ניט דער אופראַוודאָם נאָר ג.פ.או. נאָכן אביסק אַז מ'האָט גאָרניט געפונען, און אדמו"ר זי"ע האָט געבעטן אַז מ'זאָל אים לאָזן דאָמאַשנע אַרעסט (הויז־אַרעסט), און די סלעדאָוואַטעליעם האָבן געדעדט אין טעלעפאָן און זיי האָבן אין געזאָגט, אַז זיי מוזן אים אַרעסטירן. האָט דער רבי זיי געזאָגט: איר האָט זיך געדאַרפט גוט מיישב זיין צי אייך לייענט מאַכן דעם געשעפט.

צט.

שמואל קרעמענטשוגער ז"ל (הנקרא שמואל דער פרוש) האָט דערציילט, אַז ווען דער רבי איז געווען אַרעסטירט, האָט איינמאָל די רבצין שטערנא שרה נ"ע געעפנט דעם ארון הקודש און האָט געשריען: הייליקע ספר תורות, וואָס שווייגט איר!

ק.

ג' תמוז אַז אדמו"ר זי"ע איז געקומען פון שפּאַלערקע, איז ער אַריין אין בית המדרש, און איז צוגעגאַנגען צום ארון קודש, און געזעצט זיך אויפן באַנק און געזאָגט: עס איז סדר און מ'דאַרף דאָס וויסן. עס איז אַ מסירה און פון דאָרטן. אויך האָט ער געזאָגט: איך האָב געזען השגחה פרטית אַרום טיר פון שפּאַלערקע, איך האָב גלייך אַ טראַכט געטאָן: נעמסטו אויף זיך ווייטער צו שרייבן וועגן תשב"ר און תלמוד־תורות, איז גוט, אַז ניט, איז לפּתח גו'. אַ שרייבערקע האָט ביי מיר געפרעגט: אפשר

דאַרפט איר, רבי, עפּעס איבערגעבן צו אייך אַהיים? איז ביי מיר אויסגעקומען, אַז זי שלאָגט זיך אָן, דאַרף מען ניט.

קא.

אַז איך און גיסי יצחק מינקאָוויץ ז"ל זיינען אַריין אין חדר פון די קינדער, פרעגט דער רבי: האָט איר געלערנט חסידות די צייט? האָבן מיר געענטפערט: מ'האָט געזאָגט תהלים. זאָגט דער רבי: איך האָב געשריבן די מאמרים ביז וואַנען מ'האָט צוגענומען דעם קאַראַנדאַש.

אין אַפּאר שעה אַרום, אַז אדמו"ר זי"ע האָט אונז אָפּגענעבן די מאמרים פון שבועות, ע"י אדמו"ר דעתה שליט"א, איז אויף דעם ערשטן מאמר אנכי כו' געשטאַנען: נכתב במאסר י"ט סיון תרפ"ז. און אויף דעם מאמר וידבר כו' איז געשטאַנען: נכתב במאסר כ' סיון תרפ"ז. דער לעצטער וואָרט איז געווען "אור".

(אַז איך בין געווען אין מאַלאַכאָווקע און געבעטן דעם סוף פון דעם מאמר, האָט דער רבי מיר געענטפערט: עס שרייבט זיך ניט מער).

קב.

אַז מ'האָט געדאַרפט פּאָרן צום וואָקזאַל, פּאָרן אין קאָסטראַמאַ, האָט ער געזאָגט, אַז מ'זאָל זען אַז עס זאָלן זיין אַ פּולע מענטשן ביים וואָקזאַל צו באַגלייטן אים. עס איז אָבער געווען שווער איבערצוגעבן אַז עס זאָל זיין גאָר אַ גרויסער עולם.

זונטיק ג' תמוז פאַרנאַכט, אַז אדמו"ר האָט שוין געדאַרפט גיין צום פּאָיעזד אויף פּאָרן אין קאָסטראָמאַ אויף סילקע אויף דריי יאָר, איז אַרום טיר, זאָגט החסיד ר' בנימין ז"ל אַלטהויז צו אדמו"ר זי"ע: דער אַלטער רבי האָט נאָך פּעטערבורג אָנגהויבן פירן ביד רמה. האָט געענטפערט אדמו"ר: מ'האָט דאָך געדעדט במאמרי שבועות ג' ידות, יד הגדולה, יד

החזקה, יד רמה, "רמה" איז כתר, אותיות כרת, זאָל זיין וכל אויבֿיך יכרתון.

קג.

אויפן וואָקזאַל באַגלייטן אדמו"ר זיינען געווען אמו הרבנית ש"ש זי"ע און הרבנית נחמה דינה שליט"א אויף די קעפּ ווייסע זיידענע שאַרפֿן. אין פּענסטער פון וואַגאָן האָט אדמו"ר געזאָגט לאמו הרבנית: מאַמע, עס איז דאָך יהי הוי' אלקינו עמנו כאשר הי' עם אבותינו כו', עס וועט געווים זיין אל יעזבנו ואל ימשנו. נאָך דעם האָט דער רבי זאַך אַ קער געטאָן צו אונז און געזאָגט: אַה, עס איז גאָר אַן איבעריקע נסיעה. נו, איר וועט דאָך מסתמא זאָגן "יברכך".

קד.

דעם שבת וואָס אדמו"ר זי"ע איז געווען אין קאָסטראַמאַ, איז געווען אין שטוב אין לענינגראַד אַ קידוש פאַר געציילטע מענטשן. די קינדער האָבן געזאָגט, די מאַמע גיט דעם קידוש, דער טאַטע איז דאָך יעצט פריי (הגם אדמו"ר האָט אַזוי ניט געהאַלטן: ער איז דאָרט אין קאָסטראַמאַ ניט געווען מפטיר און אויך ניט געמאַכט הגומל). די רבצין שטערנא שרה זי"ע איז געזעסן בריט אויפן דיוואַן וואָס עס איז געשטאַנען אַרום פּענסטער אין עס־צימער, און האָט דערציילט זייער אינטערעסאַנטע זאַכן: "מאַמע, מאַמע" — האָט ער מיר געזאָגט — "גזלנים, זיי האָבן זיך געוואָלט נוקם זיין". אויך האָט ער איר געזאָגט: איך האָב אַלע טאָג בשעת איך בין געזעסן אין תפיסה געזאָגט ענגו. אויך האָט זי דערציילט, אַז זיי האָבן ביי אים געפרעגט: איר זייט דער ליובאַוויטשער רבי, אַ פירער ביי אידן? און זי האָט צוגעלייגט: אַ פירער ביי אידן, וואָס דאַרף ער זיין אונטער דער ממשלה פון אַזוינע גזלנים?

קה.

חתנו של אדמו"ר הרש"ג שליט"א, איז געקומען פון קאָסטראַמאַ אויף שבת, און נאָך מנחה אין גרויסן זאַל אַרום באַלקאָן, האָט ער אונז געציילטע יונגעלייט דערציילט בשם אדמו"ר זי"ע זייער פיל שאלות און תשובות וואָס מ'האָט ביי אים געפרעגט. און בכלל ווי ער האָט זיך דאָרט געהאַלטן:

אַז ער איז אַריין אין אויספאָרשונגס צימער, איז געזעסן אַ סליעדאָוואַטעל, אַ קורנאָסער, אַביסל אַזאַאיקער, נאָר דער צימער איז געווען מיט פאַנערנע וועגט און הינטן זיינען געווען גאָר גרעסערע בעאַמטע.

אַז עס זיינען אַריין לולאָוו און נאַחמענסאָן, זאָגט צו זיי אדמו"ר זי"ע: עס וועט דאָך זיין ניט שיין פאַר דער היסטאָריע, וועמען מ'האָט אַוועקגעשטעלט אויספאָרשן דעם ליובאַוויטשער רבי'ן. מ'האָט אָנגעהויבן אים באַשולדיקן אין שפּיאָנאַזש, האָט ער זיי שאַרף געזאָגט: נעמט דאָס אַראָפּ גלייך, וואָס ווילט איר מאַכן דיעלאָ ביילסאַ (ביילסעם פּראָצעס)? אַז מ'האָט מיט אים אָנגעהויבן רייַדן וועגן הרבצת התורה, האָט ער געזאָגט: איך בין ניט קיין מלמד, איך פּריוועטסטוועווע (באַגריס) לערנען תורה.

ביז מ'האָט ניט אָפּגעגעבן די תפילין האָט ער ניט געענטפערט אויף קיינע שאלות.

אויף דער סלעדסטווע אַז מ'האָט אים געגעבן אַ גלאָז וואַסער, האָט ער אָנגיטאָן די שליאַפּע און געמאַכט די ברכה שהכל. זאָגן זיי: וואָס איז מיט אייך די גרויס, איר קענט דאָך ווערן מיט אַ קאָפּ נידעריקער? האָט ער געענטפערט: "מלא כל הארץ כבודו".

קו.

בעת דער רבי זי"ע איז געווען ל"ע אין תפיסה בשנת תרפ"ז, האָט מען ביי אים געפרעגט, וויפל ער איז אַלט, און די יאָרן פון פאַספּאָרט האָט ער ניט געוואָלט זאָגן (זלמן אידלס יאָרן), האָט ער געזאָגט: עס איז אַ גאָלדענע קייט איבער 150 יאָר, אין יעדער דור טוט זיך אָן אַ ברעלאָק, אַ העכערער ברעלאָק, אַ פּרעסטערער ברעלאָק, אָבער די קייט איז אַ גאָלדענע.

קז.

אין קאָסטראַמאַ האָבן די אידן דאָרטן געזאָגט, אַז ביי זיי איז געווען אַ גוטער איד 7 יאָר. האָט דער רבי געענטפערט: מיר וועלן דאָס מאַכן געכער.

קח.

אַז ער איז געקומען אין ג.פּ.או. דינסטיק און מ'האָט אים געזאָגט, אַז ער דאַרף קומען איבערמאַכטאָג מיטוואָך. (עס איז דאָס געווען אַגעזעץ אַז מען דאַרף זיך מעלדן). זאָגט ער, אַז ער וויל אַז זיין טאָג זאָל זיין דינסטיק. האָבן זיי געלאַכט: וואָר וויל דאָס קומען צו זיי מיט אַ טאָג פריער? אָבער כאָטש י"ב תמוז, דינסטיק, איז געווען אַ וויכאָדנאָי, דאָך האָט אים איינער געזאָגט, אַז עס איז געווען אַ טעלעפאָנע גראַמע מיט דעם אונטערשריפט פון דערזשינסקי, אַז ער איז פריי. און מ'האָט אים געזאָגט, אַז עס טרעפט טעות'ן און גרויסע טעות'ן און מ'בעט מחילה ביי אים. אַזוי האָט מען געהייסן פון מאָסקווע.

קט.

ווי דער רבי האָט געדאַווענט דעם שבת אין קאָסטראַמאַ האָט

דערציילט ר׳ מיכאל דוואָרקין ז״ל. ער איז געזעסן די גאַנצע צייט וואָס דער רבי האָט געדאַוונט, און אלי׳ חיים איז געגאַנגען מאַכן קידוש, נאָר ער איז צוריקגעקומען. דער רבי איז אומגעגאַנגען הין און צוריק אין בהמ״ד. נאָכן דאַוונען האָט דער רבי אים געזאָגט: איך האָב זיך היינט צואוואַרעמט אין דאַוונען. גייענדיק פון שול איז דער רבי געגאַנגען גלייך מיט אים, ניט מיט אלי׳ חיימ׳ען, ווייל אַזוי איז ער אַלע מאָל דאָרטן געגאַנגען מיט אלי׳ חיימ׳ען און ער אָן אַ זייט.

קי.

מיט אַ טאָג אָדער 2 פאַר י״ב תמוז, האָט דער רבי געזאָגט, אַז עס איז שוין באַלד אַ חודש אַז איך האָב ניט געשריבן וועגן תשב״ר, וואָס דאַרף מען גאָר האָבן די פינגער כו׳.

קיא.

פאַר דעם אַרעסט האָט דערציילט פאַר אדמו״ר זי״ע הרה״ח שלמה האָרנשטיין שי׳, ווי ר׳ נחום משטערנאָבל איז געזעסן אין אַ בור. האָט געענטפערט אדמו״ר זי״ע: וואָס דאַרף מען דערציילן אַזוינע מעשיות?

קיב.

י״ב תמוז נאָך דעם אָנזאָגן, ניט אָפיציעל, אַז ער איז פריי, האָט דער רבי דערציילט: י״ב תמוז אין יאָר תרנ״ד (י״ב תמוז איז דער יום הולדת פון אדמו״ר זי״ע, און אין דעם יאָר תרנ״ד איז ער אַלט געוואָרן פערצן יאָר) זיינען זיי געווען אויף דאַטשע, האָט אביו אדמו״ר (הרש״ב) זי״ע געגעבן משקה. זאָגט רשב״ץ ז״ל: וואו האָט איר דאָס געזען, ביי אייער טאַטן, ביי אייער זיידן? האָט אים אדמו״ר געענטפערט: פאַרלאָזט זיך אויף מיר. און דער רבי האָט אויסגעלאָזן ״און איך בין אים דאַנקבאַר״.

(אויף יחידות ביי כ"ק אדמו"ר דעתה שליט"א, ריידנדיק וועגן ענין יום הולדת, האָב איך דערציילט די מעשה. פרעגט ביי מיר אדמו"ר שליט"א: וועמען האָט דער רבי געמיינט "איך בין אים דאַנקבאַר"? זאָג איך, אַז איך דערצייל שטענדיק די מעשה אַז ער האָט געמיינט דעם טאַטן. זאָגט אדמו"ר שליט"א: ניין, ער האָט געמיינט רשב"צ'ן, איז האָט דאָך דערפאַר אדמו"ר נ"ע געזאָגט "פאַרלאָזט זיך אויף מיר", דאָס איז געווען דער נם פון י"ב תמוז).

קיג.

די בריוו וואָס עס איז געווען ביי פּנחס בן א"ח זיינען דאַטירט י"ב תמוז, איינער פון זיי לכללות אנ"ש: אין אַזאַ צייט האָט מען געדאַרפט שרייבן וועגן תורה ועבודה, אָבער אין הזמן גרמא, איז דאַנקט ער אוים אַלעמען אויך די ב"ב, די פאַמיליעס, פאַרן זאָגן תהלים און פאַר בעטן השי"ת פאַר אים. דער אַנדער בריוו געשריבן צו ר' אלי' חיים אַלטהויז, געדענק איך גוט דעם אָנהויב: "הנה הוא הראשון בין מקושרי אאמו"ר כו' אשר פגשתי בעת ל"ע הובילו אותי לשפאַלערקע, והנה הוא הראשון אשר ברכני בברכת מז"ט בעת שבשרוני כי הנני חפשי. ההשגחה פרטית עפ"י דרכי החסידות הוא ראית אלקות במוחש ואשר האיש אשר שם כו'". מער געדענק איך ניט די וועדטער נאָר דעם תוכן: אַז מ'דאַרף וויסן ווי אויפצופירן זיך.

קיד.

דעם מאמר הגומל, איז ווי עס האָט דערציילט החסיד מיכאל דוואָרקין, האָט דער רבי אים געוואָלט זאָגן מיטוואָך י"ג תמוז אין קאָסטראַמאַ ווען עס איז געקומען אַן עולם, אָבער מ'האָט אַרויסגערופן פון לענינגראַד און אָנגעזאָגט אַז מעסינג, דער הויבט פון ג.פ.או. האָט איבערגעגעבן, אַז ער זאָל ניט סמייען קומען צוריק אין לענינגראַד. איז

געווען סברות אַז מ׳זאָל פּאָרן אין חאַרקאָוו אָדער אין מאָסקווע, אָבער אדמו״ר זי״ע האָט געזאָגט: מיר פּאָרן אַהיים. נאָר דערנאָך אַז עס איז געווען אַ סברא צו פּאָרן אין סטאַרע רוסע אָדער אין מאַלאַכאָווקע, האָט אדמו״ר זי״ע געזאָגט, אַז לענינגראַד ג.פּ.או. האָט מיך אַרעסטירט און מאָסקווער האָט מיך אַרויסגעלאָזן, דאַרף איך בעסער זיין אונטער מאָסקווער. און איז געפּאָרן אין מאַלאַכאָווקע.

קטו.

פּרייטיק ט״ו תמוז איז דער רבי געקומען אין לענינגראַד. פּאַר קבלת שבת האָט ער געגעבן דעם הגומל כי״ק לחתנו ר׳ שמרי׳ גוראַרי׳ שליט״א, און מ׳האָט אים געלערנט פּאַר קבלת שבת. אלי׳ חיים האָט דערציילט, אַז ער האָט געפּרעגט, צי עס וועט זיין חסידות שבת, האָט דער רבי געענטפערט, אַז עס איז דאָך נותנין לו שבת א׳.

שבת איז געווען אַ קידוש. אדמו״ר זי״ע האָט זייער שפּעט געדאַוונט. מ׳האָט געהערט דורך דער ווייסער טיר אַז ער האָט געדאַוונט מיט דעם ניגון פון אבינו מלכנו. ביים טיש האָט ער געזאָגט: דאָס איז דאָך די סעודת הודאה — במשך פון פּאַרבערענגען האָט ער עטלעכע מאָל איבערגעג׳חזר׳ט דעם וואָרט ״עס איז דאָך די סעודת הודאה״ — (ווייל דער רבי האָט דאָ אין לענינגראַד געבענטשט גומל).

דאָס איז געווען ביי אַלעמען אַ וואונדער. דעת בעלי בתים איז, אַז ער האָט נאָך געדאַרפט בענטשן גומל אין קאָסטראַמאַ, בפרט אַז מ׳וויים וואָס עס איז געווען, ווי אדמו״ר זי״ע האָט אַליין געזאָגט, עס איז געגאַנגען מלמעלה למטה, ד.ה. משפט מ. און דערנאָך 10 יאָר סאַלאַווקי, וואָס דאָס איז דאָך געווען אָפּיציעל אין די ספּיסקעס, און דערנאָך 3 יאָר קאָסטראַמאַ.

קטז.

אַז מען שיקט אים אין קאָסטראַמאַ האָט מען נאָך געוואוסט פריער, ווען ר' מיכאל דוואָרקין איז אַוועקגעפאָרן אַהין אויף שבת.

איך האָב געהאַט אין דעם אַ שטיקל חלק, איך בין געפאָרן אין נעוול, וואָס אויף הוצאות האָט מיר געגעבן הרש"ג שליט"א. בין איך געקומען צו הרב רפאל כהן, און עס איז דאָרט געווען החסיד מאיר שמחה, און מ'האָט גערופן דעם פאָטער פון דעם סלעדאָוואַטעל וואָס האָט אַרעסטירט דעם רבי'ן, און מ'האָט אים געבעטן אַז ער זאָל פאָרן אין לענינגראַד מיט מיר. ער האָט זייער ניט געוואָלט, ער האָט גע'טענה'ט, אַז ער איז מיט זיין זון צוקריגט, ער האָט געטאָן אַ שידוך ניט ווי ער האָט געוואָלט. דאָך איז ער געפאָרן. און אַזוי ווי ער איז געווען, ווי מען זאָגט דאָ, אַ לאַנדסמאַן מיט ר"מ דוואָרקינען, ביידע פון אוסוועט, פלעגן זיי זיך טרעפן אין אַ גאָרטן און דאָרט פלעגט ער אַלץ איבערגעבן. איך וויים ניט וואָס פאַראַ טובות מ'האָט געהאַט, אָבער די אינפראָמאַציע אַליין איז זייער אַ גרויסע זאַך.

קיז.

שבת צום טיש זאָגט נחמי' גינזבורג: איך וועל נעמען אַ כוס, און זאָגן פאַרוואָס. ענטפערט דער רבי: דער גראַם איז דאָך שוין געווען, און האָט אים ניט גלאָזט ריידן.

קיח.

אינמיטן סעודה זאָגט אדמו"ר זי"ע: מ'האָט דאָך געדאַרפט ריידן חסידות, אָבער עס איז ניט קיין צייט, וואָס הייסט עס איז ניט קיין צייט? אָבער עס איז פאָרט ניט קיין צייט, און האָט אַזוי אנגהויבן: די ערשטע חסידות וואָס דער אַלטער רבי האָט געזאָגט קומענדיק פון טיינע

סאָוייעט, איז געווען, "שאו ידיכם קודש". ווייל ביים אַלטן רבי'ן און דעם מיטעלן רבי'ן איז געווען אַ כעין חילוקי דעות: דער אַלטער רבי האָט געהאַלטן אַז "לב" איז דער עיקר, און דער מיטעלער רבי — אַז "מוחין" איז דער עיקר. אַז דער אַלטער רבי איז געקומען פון פּעטערבורג, האָט ער אים געזאָגט: געראָטן ביזטו, נאָר מ'דאַרף זען אַז די מוחין זאָלן מאיר זיין אין די מדות, און האָט אַזוי געזאָגט: שאו ידיכם קודש, מוחין איז קודש, און מדות — ידיכם, מ'דאַרף אויפהויבן די מדות אַז אין זיי זאָל מאיר זיין מוחין.

אָט דאָס איז וואָס איך געדענק, עס קען זיין אַז עס פעלן וועלטער, אָבער ח"ו צוגעלייגט האָב איך קיין אות ניט.

קיט.

דער רבי האָט דערציילט קומענדיק: אַז איך בין אַריין אין צימער פון טורמע האָב איך דאָרט געזען נאָר קעפּלעך. אַי איז דאָרט אַן אָרט פון תשובה.

קכ.

אויך האָט ער דערציילט: איך בין אויף פּראָגולקע ניט געגאַנגען, ווייל איך האָב ניט געוואָלט אַז מ'זאָל מיך זען אין אַזאַ ציור.

קכא.

עס האָט מיר דערציילט התמים דובער ממינאַ, אַז ער איז געגאַנגען זען אַ דירה מיט אדמו"ר זי"ע אין יאָר תרפ"ד, אויף פראַנצוסקע נאַבערעזניע, וואָס שפּאַלערקע גייט אויך אַרויס צו דעם זייט, דאָרט אַנטקעגן זעט זיך אָבער דער טייך נעווא, פּעטראָפּאַוולסקי קרעפּאָסט, וואָס דאָרטן איז געזעסן אדמו"ר הזקן זי"ע. זאָגט אדמו"ר זי"ע: יע, עס

וועט זיין שיין, דאָרטן איז געזעסן דער זיידע, און דאָ וועט זיצן דער אייניקל. וכך הי'.

קכב.

מיר האָט געשריבן פון ריגע התמים דובער יודאָוויץ, אַז י"ב תמוז תרפ"ח איז כ"ק אדמו"ר זי"ע געווען אין אַקור־אָרט אַרום ריגע. צו דער פאַרברענגען האָט מען אָנגהויבן זינגען "פּרה בשלום", האָט אדמו"ר זי"ע ניט געלאָזן און האָט געזאָגט, כל זמן די רוסישע אידן איז ניט גוט, לויג איך אויך מיט זיי אין פאַם.

קכג.

סיפּר לי הרה"ח התמים ר' אברהם ברוך ז"ל פעווזנער, אַז ער איז איינמאָל געפאָרן מיט אדמו"ר זי"ע אין ראָסטאָוו, זיינען זיי דורכגעפאָרן פאַרביי דעם צ.ק. האָט ער גערעדט מיט אים וועגן מאַכן אַ ברכה. ווייזט ער אים: דאָ בין איך געזעסן, און דאָ האָט מען מיך געהיט.

קכד.

אדמו"ר זי"ע האָט געזאָגט אין קאָסטראַמאַ להחסידים אלי' חיים הי"ד און מיכאל דוואָרקין ז"ל: מ'דערציילט דאָך אַז ביי אדמו"ר הזקן נבג"מ זיינען געווען אין טיינע סאָוויעט דער בעש"ט און מעזריטשער מגיד נ"ע, עם איז ביי מיר איצט קיין וואונדער ניט, דער טאַטע איז פון מיר ניט אָפּגעטראָטן.

קכה.

דער רבי שרייבט דאָך אַרום אין די "רשימות המאסר" די השגחה פּרטית וואָס די סלעדאָוואַטעליעם זיינען געווען פאַרנומען מיט אים

זייער פיל צייט און עס האָט ניט געהאָלפן זייער איילן זיך.

— האָט מיר דערציילט בערל מינייער הי״ד, אַז אין מיטן נאַכט איז צו אים געקומען צולויפן מ.ש. און האָט אים געזומען און מ׳איז אַוועק צו ח.ל. און מ׳האָט אים דערציילט וואָס עס טוט זיך ביי אדמו״ר זי״ע, און מען האָט שוין אַלעס רעכט געמאַכט אַז מ׳זאָל ניט געפינען וואָס מ׳דאַרף ניט, און מ׳איז טאַקע געקומען צו אים, ד.ה. צו ח.ל. און מ׳האָט אים אַרעסטירט. אָבער דערנאָך אַז אדמו״ר זי״ע איז שוין געווען אין ריגע האָט מען זיך זייער שטאַרק משתדל געווען און מ׳האָט אים אויך אַרויסגעלאָזט פון רוסלאַנד.

קכו.

דער רבי זי״ע האָט דאָך זיך זייער שטאַרק פאַרנומען מיט עבודה ציבורית. מ׳האָט דאָך דאַן אַרויסגעגעבן אַ געזעץ אַז מ׳טאָר ניט לערנען אין חדרים, און דער רבי פלעגט אומפאָרן אין מאָסקווע זוכן פּראָטעקציע ביי מענטשן וואָס שטייען נאָענט צו דער רעגירונג.

האָט מיר דערציילט אַ איד קלמן פון נעוול, ער איז געווען די לעצטע צייט אַ שמש אין לעבקעם מנין אין נעוול, אַז עס איז אָנגעקומען אַ בריוו פון רבי׳ן צום רב רפאל כהן הי״ד, אַז ער, קלמן, זאָל פאָרן צו גאַסט צו זיינער אַ טאָכטער, דער איידעם איז געווען אַ גרויסער מענטש אין דער רעגירונג, באָגדאַנאָוו. אַז ער איז געקומען צו אדמו״ר זי״ע — דער רבי איז דאָך געווען אין מאָסקווע — זאָגט צו אים דער רבי, אַז ער זאָל רייַדן מיט זיין איידעם. זאָגט ער, אַז ער איז ניט אין דער זאַך פון בילדונג. זאָגט צו אים אדמו״ר זי״ע, ער זאָל ניט אַוועקפאָרן און זיין דאָרט צו גאַסט.

איינמאָל איז געווען ביי זיי אין שטוב אַגרויסער באַנקעט, און עס זיינען געווען מסתמא מיניסטאָרן, און ער האָט געהאַט דאָרט אַצימער. רופט מען אים אַריין אויך זיצן צום טיש. נו, האָבן זיי מיט אים אָנגעהויבן

רײדן, וואָס זאָגט ער אויף דער נייער מלוכה? זאָגט ער: עס איז אַלעס זייער גוט, אָבער פאַרוואָס לאָסט מען ניט אידישע קינדער לערנען? עס זיינען געווען דאָרט גרויסע מענטשן וואָס האָבן געהאַט צו טאָן מיט דעם ענין, און דערנאָך איז אַרויס דער געזעץ אַז ביז מיט 6 קינדער מעג מען לערנען.

קכז.

וועגן דעם ניגון וואָס מ'רופט דאָ ביי אונז אין ליובאַוויטש "דער בינוני" (נדפס בספר הניגונים ניגון מ"ו), האָב איך געהערט פון אדמו"ר זי"ע אין לענינגראַד 2 מאָל רײדן וועגן אים. איין מאָל, כמדומה י"ט כסלו תרפ"ז, בזה הלשון: איך בין דאָך ניט קיין מנגן, דער טאַטע איז געווען אַ מנגן — דאָך זע איך, אַז אהרן (היינו החסיד אהרן חאַריטאָנאָוו ז"ל, שו"ב דעיר ניקאָלייעוו) מאַכנדיק דעם ניגון וואָלט ביי זיך מצייר געווען ווי ער שטייט אויף יחידות ביי דעם טאַטן — פעלט דאָ עפּעס...

און אַ צווייטן מאָל, מוצאי יוהכ"פ תרפ"ח: אַז מ'האָט געזונגען דעם ניגון, איז נאָכן זינגען, זאָגט אדמו"ר זי"ע: דאָס איז אַ ניגון פון אַ בינוני. וואָס איז אַ בינוני? דו ווייסט דאָך — פאַרוואָס ביזטו ניט...

(איך האָב געשריבן די מעשה לכ"ק אדמו"ר שליט"א דאָ אין ברוקלין, און אויסגעלאָזן אַז דעם וואָרט קען יעדערער ביי זיך געפינען, והוטב בעיני כ"ק).

קכח.

אויך האָט דעמאָלט, מוצאי יוהכ"פ תרפ"ח, מנשה הי"ד — הוא ידידי התמים ר' מנשה הי"ד בן בנימין אַלטהויז — צוגענומען די טעלער כו'. זאָגט צו אים אדמו"ר זי"ע: אָבער קלאָר ווערן אין תניא. און ער האָט מקיים געווען, ער איז געווען זייער גוט באַהאַוונט אין תניא.

קכט.

אַז כ"ק אדמו"ר זי"ע אין געווען סוף תרפ"ט אין אה"ק, איז מיר אָנגעקומען אַ בריוו פון מיין ברודער ישראל נח הלוי שי', אַז ער איז געווען אויף יחידות ביי אדמו"ר, און ער האָט ביי אים געפרעגט, וואו איז די מאַמע? און וועגן די ברידער, האָט ער אים געזאָגט בזה"ל: איך וויים גוט וואָס מיט זיי טוט זיך, גרים זיי, און שרייב זיי אַז איך פאַרגעס ניט אויף זיי.

קל.

כ"ק אדמו"ר זי"ע האָט געזאָגט אין לענינגראַד אַ סאַך מאָל: דער זיידע (היינו כ"ק אדמו"ר מוהר"ש זי"ע) איז דאָך געווען אַבעל שם׳סקער איד.

כבוד מעלת
הרב הגאון הצדיק החסיד המפורסם
מוה"ר יצחק אייזיק הלוי עפשטין זצ"ל
אב"ד דק"ק האמליא

הסתלקותו כ"ו אייר (יסוד שביסוד) תרי"ז

א.

אַמאָל איז געזעסן ביי אַ פֿאַרבערענגעניש י"ט כסלו ר' אייזיק האָמליער נ"ע, מיט דרייען: דער זיידע, ר' אליעזר שמעון טאַמאַרקין (ר' יוסף טאַמאַרקינ'ס אַזון און ר' אייזיק האָמליערס אַן אייניקל), און דער דריטער געדענק איך ניט. זאָגט ר' אייזיל: מיר זיינען דאָך פירן, אַנטקעגן די ד' אותיות שם הוי', זאָלן מיר מאַכן אַ הסכם פירן זיך נאָר אַזוי און ניט אַנדערש.

ב.

ביי ר' אייזלען איז דאָך געווען איין זון ר' יעקב יוסף ז"ל, און ביי אים איז געווען אַ בן יחיד ר' נחום עפשטיין. געדענק איך אַז איך בין געווען אַ קליינער אינגל, אַיאָר 11־12, און עס איז געווען אַ "יומא דפגרא", דער זיידע איז געזעסן אויף אַ קאַנאַפּע און איך אַרום אים. דערציילט ער די מעשה, ווי אַמאָל האָט געגומען ר' אייזיק זיין אייניקל נחום און האַלט אים פאַרן האַנט — און דער זיידע האָט געגומען מיין האַנט און דערציילט ווי ר' אייזיל האַלט די האַנט פון זיין אייניקל — און זאָגט: דו ביסט דאָך מיין רעכט האַנט, הגם חסידות ווייסטו ווי מיין רעכטע האַנט; זיי אַן ערלעכער אידי! און ביי דעם זיידן האָט זיך געגאָסן טרערן.

ג.

ר' אייזיק נ"ע פלעגט זאָגן, אַז מיר קענען ניט האָבן קיין בטחון. וואָס איז בטחון? אַז איך האָב אַ גוטן פריינט און טו אַלץ וואָס ער הייסט, בין איך בטוח אַז ער וועט מיר טאָן וואָס איך בעט. אָבער אַז איך טו אַלץ פאַרקערט ווי ער הייסט, ווי קען איך האָבן בטחון? נאָר איך האָב אמונה אַז השי"ת איז דאָך אַ טוב און חפץ חסד, וועט ער געווים ממלא זיין בקשתי.

ד.

די לעצטע יאָרן פלעגט זיך ר׳ אייזיק לאָזן בעטן ביז וואַנען ער פלעגט זאָגן חסידות. פלעגט ער זאָגן: ניט וואָס מיינע סחורה איז בעסערע, נאָר מיך קאָסטט דאָס טייער, ווייל איך טייערער.

ה.

א״ז ר׳ מרדכי יואל האָט דערציילט: ר׳ אייזל האָט געזאָגט די לעצטע צייט פאַר זיין הסתלקות: די וועלט פאַלט, מ׳וועט דאַרפן האָבן אויף דער עולם נאָכאַמאָל דעם רבי׳ן (היינו אדמו״ר הזקן זי״ע). אין אַ צייט אַרום האָט ער געזאָגט: די וועלט פאַלט שטאַרק, וועט מען דאַרפן אַ סדר, ד.ה. דעם בעש״ט, דעם מעזריטשער מגיד און דעם אַלטן רבי׳ן.

ו.

ביי ר׳ אייזיקן איז דאָך געווען אַן אייניקל הערש בער ז״ל, וואָס איז געווען אַ רב אין האָמליע אַ סאַך יאָרן. בחיי ר׳ אייזיקן האָט ער געפירט שניט סחורה פון מאָסקווע אין האָמליע. איינמאָל איז ער געקומען פון מאָסקווע מיט אַ געשוואָלענעם באַק, און ביי אים איז מאָרגן יאָרצייט, איז ער צוגעגאַנגען צו ר׳ אייזיקן. זאָגט ר׳ אייזיק: אַז דו וועסט צוזאָגן געבן משקה, וועט דאָס דורכגיין. שמייכלט ער. זאָגט ר׳ אייזיק; ביי אַלטע חסידים איז דאָך דאָס (געבן משקה צו יאָרצייט) געווען פייער און פלאַם.

ז.

ר׳ אייזל איז דאָך געווען אַמאָל אין אַ שליחות פון אדמו״ר צמח צדק זי״ע ביי הרה״ק ר׳ ישראל רוזינער נ״ע. האָט ביי אים געפרעגט ר׳ ישראל; פאַר וואָס הויבט זיך אָן ביי אייך די חסידות מיט אַ פסוק, אַז

אין די חסידות רעדט זיך דאָך גאָר אַנדערע ענינים? האָט אים ר' אייזל געענטפערט; ביי אונז איז פֿאַראַן אויך פשוט'ע אידן וואָס די רייד פון מאמר פֿאַרשטייען זיי ניט, איז ווייסן זיי כאָטש דעם פסוק על־פי חסידות. און דאָ — האָט ר' אייזל שפּעטער געזאָגט — האָב איך אים ניט געזאָגט דעם אמת'ן טעם. עס איז גאָר אַן אַנדער כוונה אין דעם ענין.

ח.

אַז ר' אייזל איז געווען ניט געזונט, זיינען זיינע תלמידים אַריינגעגאַנגען אים מבקר־חולה זיין. זאָגט ער צו זיי: איר וויסט דאָך אַז איך האָב פיינט אומעטיקע צורות. גייט נעמט אַ ביסל משקה, דערנאָך וועט איר צו מיר אַריינגיין.

ט.

ר' אייזל האָט זיי דערציילט אַז עס איז געווארן די גזירה אַז מ'זאָל נעמען אידן אין נעקרעטן (אין מיליטער), איז געווען איינער וואָס האָט אַ סך געווייגט און געפאַסט ביז וואַנען צו אים זיינען געקומען זיינע רביים. האָט ער צו זיי געזאָגט: סטייטש, דאָ איז אַזאַ גזירה, פֿאַרוואָס שווייגט איר? האָבן זיי געענטפערט: מיר האָבן טאַקע געמאָנט, האָט מען אונז געוויזן דעם תענוג של מעלה פון די בירורים. האָבן מיר זיך געשעמט זאָגן אַז למטה איז דאָס אַ גזירה.

י.

צו 70 יאָר האָט ר' אייזיק אָנגעטאָן שבת ויום־טוב ווייסע בגדים, ווי עס שטייט אין קבלה ספרים, נאָר איך געדענק ניט צי 4 אָדער 7 בגדים.

יא.

דער זיידע דערציילט וואָס אים האָט דערציילט ר' מרדכי ז"ל, דער משרת פון ר' אייזיקן נ"ע. איינמאָל איז ר' אייזיק אויפגעשטאַנען ווי דער סדר זייער פרי, האָט אָפּגעזאָגט ברכות השחר, און אַזוי אינמיטן שטוב שטייענדיק האָט ער אָנגהויבן זאָגן תהלים "אשרי תמימי דרך" האָט דאָס געדויערט ביי 3 שעה. ער האָט דערנאָך געדאַרפט קערן די טרערן, וואָס עס האָבן זיך אָנגעגאָסן אויפן בריק, מיט אַ בעזים.

יב.

ר' אייזל פלעגט דאָך זיך זייער משפּיל זיין צו דער עלטער. נאָר ער האָט געזאָגט, אַז אַמאָל האָט ער געהערט ווי זיינער אַתלמיד ר' יצחק האָט גע'חזר'ט מיט די איבעריקע תלמידים, און האָט זיי געגעבן פאַרשטיין ווי דער רבי, היינו הרה"צ ר' אייזל, האָט יעדער זאָך פאַרוואָרנט — איז אַ סימן אַז יונגערהייט האָב איך געקענט לערנען.

יג.

אויך פלעגט ער זאָגן, קוקנדיק דעם "שני המאורות", אַז הפנים יונגערהייט האָב איך פאַרשטאַנען אַ וואָרט חסידות.

יד.

אויך האָט ער געזאָגט, אַז ער האָפּט צו הש"ת אַז פאַר דעם "שני המאורות" וועט ער זוכה זיין לאסתכלא ביקרא דמלכא.

טו.

אַמאָל שפּעט ביינאַכט זיינען די תלמידים געזעסן ביי ר' אייזלען און מ'האָט פאַרבראַכט. זאָגט ר' אייזל: אַז מיר זיינען געווען יונגעלייט איז

ביי פאַרברענגען געווען אַ געהויבענער פאַרבייסן: זויערע קרויט און אוגערקעס, נאָר צו בולבע קומט דאָס ניט. און איז אַוועק און האָט געזאָגט: עלקע, שטיי אויף קאָכן בולבע פאַר חסידים. דערנאָך אַז די בולבע איז פאַרטיק געווארן האָט ער געבעטן שמאַלץ. איז זי געקומען מיט אַקלייניעם טעפעלע און ווייזט ווי זי האָט ניט. זאָגט ר' אייזל: זאָגסטו אַ ליגן, דו האַלסט אין האַנט און דו זאָגסט אַז דו האָסט ניט — וועט מען דאָך איבער דיר טאָן וואָס מ'וועט וועלן, און איך וועל ניט אַ קוק טאָן אין יענעם זייט.

טז.

ר' אייזל האָט ניט געטראָגן קיין וואָל מצד חשש שעטנז, האָט ער איר אויך ניט געלאָזן טראָגן קיין וואָל.

יז.

ליכט האָט ר' אייזל ערב שבת געבענטשט אין זיין חדר אַליין.

יח.

מ'האָט דערציילט פאַר ר' אייזלען אַז אידן לאַכן פון ליינגע פיאות. האָט מען דערנאָך געהערט ווי ער זאָגט: רבש"ע, אידן לאַכן שוין אויך פון לאַנגע פיאות, נעם מיך צו פון דעם וועלט.

יט.

איינער אַ איד האָט דערציילט דעם זיידן, ווי ער איז אַריינגעגאַנגען צו ר' אייזלען, אַז ער זיצט אויף אַ ליזאַנקע און וואַרעמט זיך. ווי ער האָט צוגעריבט צום ליזאַנקע האָט ער זיך אָפּגעבריט. דאָס איז געזעסן ר' אייזל און געטאָן זיך סיגופים.

כ.

ר׳ אייזיק האָט זיך געפירט אין שטוב רייך. אין יעדער חדר איז געווען אַ זייגער. ער איז געווען אַן איסטנים, היינו אַז ער האָט געגעסן אין דער וואָכן, איז די חלה געלעגן אויף אַ טעלער.

כא.

דער אַלטער רבי האָט אים געבענטשט: אייזיק זיי אַ נגיד. איז פלעגט מען ביי אים אינלייגן השלשות און ער איז געווען רייך.

כב.

דין תורות האָט ער ניט געפראַווען, ווייל מ׳קריגט זיך, נאָר שאלות האָט ער געפסקנ׳ט. מ׳האָט שוין געוואוסט אַז נאָך שמונה עשרה קען מען שוין ביי אים פרעגן שאלות.

דער זיידע ר׳ מרדכי יואל נ״ע האָט מיר געזאָגט, אַז ווען ער איז געווען אַ קליינער אינגל, פלעגט ער אויסטראַכטן שאלות, אַבי ריידן מיט אים. אויך פלעגט ער בעטן די שכנות, אַז זיי זאָלן אים שיקן פרעגן זייערע שאלות.

כג.

וען ר׳ אייזיק האָמליער פלעגט דאַרפן זאָגן ״כתר״ (אין קדושה), פלעגט ער אַגעשריי טאָן: אַי כתר.

כד.

אבי החסיד ר׳ דובער מנחם מענדל ז״ל סיפר אַז זיין פעטער, הרב שניאור זלמן נ״ע, אין געקומען אין האָמליע. איז מיין פאָטער געקומען

אים מבקר חולה זיין, און ער זיצט אין בעט און טוט אויס די תפילין. זאָגט ער צו אים: בערע מענדל, אַז עס קומט צו דער מעשה, הויבט זיך ניט אָן. זאָגט מיין טאַטע: איך האָב געהערט פון טאַטן (היינו א"ז רמ"י נ"ע) אַז אַמאָל האָט איר געזאָגט צו ר' אייזלען נ"ע: אַזוי ווי מיר זיינען דאָ אַרום אייך נאָענט, זאָלן מיר דאָרטן אויך זיין אַרום אייך. און ר' אייזיק האָט געענטפערט: איך זאָג אייך ניט צו, בעטן מעגט איר.

ווי דער פעטער זלמן נ"ע האָט דאָס דערהערט, זאָגט ער: ניין, אַזוי האָט ער געזאָגט: דאָס דאַרפט איר טאַקע בעטן.

כה.

אַז דעם זיידנס, ר' מרדכי יואל, פאָטער ר' אברהם הלוי ז"ל באָרשצאָווקער איז געווארן שוואַך, איז דודי רש"ז נ"ע געקומען צו פאָרן פון קאָרמע. ער איז אָפגעזעסן אַ פּאָר וואָכן און האָט געמוזט אַוועקפאָרן צוריק אַהיים, ווייל ער איז דאָך געווען אַ רב אין קאָרמע. מיין טאַטע ז"ל איז געשטאַנען דערביי ווי ער זעגנט זיך מיט דער עלטער זיידן אברהם, און זאָגט: נו, די ערשטע זאַך זיי געזונט, און (מיט אַ ניגון) טאָמער ניט, זאָלסטו ניט מורא האָבן ניט פאַר קיין מלאך, ניט פאַר קיין שרף, נאָר פאַר ג־ט אַליין.

כו.

בכלל ביי ר' אייזלען זיינען זיי געווען די לעצטע יאָרן 4: דער פעטער זלמן און שמערל מאָשקעס, 2 חברים — עלטערע, און דער זיידע רמ"י נ"ע און אליעזר שמעון בן הרה"ג ר' יוסף טאַמאַרקין מקרעמענטשוג — אינגערע. ר' אליעזר שמעון איז געווען ביי ר' אייזילם זון, יעקב יוסף עפשטיין'ען אַן איידים. דער זיידע האָט מיר דערציילט באריכות ווי ר' אליעזר שמעון ז"ל איז אָנגעקומען אין האָמליע איז ביי אים אויסגעקומען אַז זיי זאָלן זיך צעניפגיין. אַז ער איז געקומען אין האָמליע

איז ער שוין געווען קלאָר גאַנץ לקוטי תורה. האָבן זיי אָנגעהויבן צוזאַמען לערנען נגלה און חסידות.

כז.

אויך האָט דער זיידע מיר דערציילט, אַז ר׳ אייזל האָט זיך באַרימט, אַז דעם "וקנה לך חבר" ווי דער אַלטער רבי זי"ע האָט געוואָלט, אוכל ושותה וישן במטה אחת, האָב איך אויסגעפירט ביי מרדכי יואל׳ן מיט לייזער שמעונ׳ען.

כח.

איינמאָל האָט דערהערט ר׳ אייזל אַז זיי לערנען אַ נייע גמרא, האָט ער זיי גלייך אויסגערעדט וואָס זיי האָבן ניט געמאַכט קיין סיום: אַסימן אַז תורה איז ניט טייער.

כט.

איינמאָל גייט אַרויס הרה"צ ר׳ אייזיק נ"ע צו זיי, און פרעגט: האָט איר מורא פאַר דעם וואָס איז מיט די פולע אויגן? ענטפערן זיי: מיר טראַכטן ניט וועגן אים, מיר טראַכטן וועגן אַביסל משקה. האָט ער נאָכאַמאָל איבערגעפרעגט. ענטפערן זיי: אויב שוין מורא האָבן, איז פאַר דעם אויבערשטן. האָט ר׳ אייזל געזאָגט: החייתני, ווייל אַמאָל איז דער אַלטער רבי אויך אַרויס צו זיי און געפרעגט די זעלבע שאלה, און זיי האָבן אים אויך אַזוי געענטפערט. היינט אַז מיינע ענטפערן אויך אַזוי, בין איך צופריידן.

ל.

דער זיידע רמ"י נ"ע איז דאָך געקומען צו אדמו"ר צמח צדק זי"ע אין

ליובאַוויטש זומער תרי"ד. ווינטער תרי"א האָט געדאַרפט קומען אין ליובאַוויטש פון פּעטערבורג ר' אייזיל האָמליער. ער איז געווען אין אַ שליחות פון אדמו"ר צ"צ אין פּעטערבורג (ר' אייזיל האָט געוואוסט זייער גוט שפּת המדינה, ריידן און שרייבן). האָט מען אויף אים געוואַרט אויף שבת, און ער איז ניט געקומען. האָט דער רבי דער צ"צ ניט געוואָגט קיין חסידות יענעם שבת. דערנאָך איז ער געקומען. דער זיידע פלעגט דערציילן באריכות גדולה וואָס אדמו"ר צ"צ'ס קינדער האָבן אים דערציילט, און וואָס ער האָט אַליין געזען, ווייל בנו של אדמו"ר, הרה"ק רחש"ז, האָט געלאָזן אַ ביסל אָפן די טיר.

ר' אייזיל האָט אים, ד.ה. דעם זיידן דערזען און זאָגט: דאַכט זיך אברהם בארשצאָווסקערם אינגל, דער קלענערער; וואָס טוסטו דאָ? ענטפערט ער: געקומען צום רבי'ן. האָט ער אים אָנגעהויבן בענטשן אויסערגעווינלעכע ברכות, פאַר קינדער און אייניקלעך. דערנאָך פרעגט הרה"ק רחש"ז ביי ר' אייזלען: קענט איר אים נעמען פאָרן אין האָמליע? זאָגט ער: אַ ודאי יע. קורץ, מ'איז אַוועקגעפאָרן מיט פאָטשטע. ד.ה. די פערד האָט געגעבן פאָטשט און דער טאַראַנטאַש איז געווען ר' אייזלס.

לא.

הגם דער רבי דער צ"צ האָט זיך געזעגנט מיט אים פאַרן שלאָף, נאָר ער איז ווייטער אַרויס אַזייגער 2-3 אינמיטן נאַכט. שטייט דער זיידע רמ"י נ"ע און קוקט: זעגענען זיי זיך ווי פּראָסטע אַלטע אידן: איר זאָלט האָבן נחת פון קינדער פון אייניקלעך וכו'. דערנאָך — זאָגט דער זיידע — האָבן זיי אַוועקגעלייגט די קעפּ, דער רבי דער צ"צ אויף ר' אייזיל אַקסל און ר' אייזיל אויף דער רבי'נס אַקסל. און דער זיידע זאָגט, הגם איך האָב קיין זייגער ניט געהאַט, נאָר איך קען זאָגן בדרך עדות: ניט ווייניקער פון 20 מינוט און ניט מער אַז אַ האַלבע שעה זיינען זיי אַזוי געשטאַנען מיט פאַרוואָרפענע קעפּ. דאָס האָב איך געזען ווי "שתי רוחות מספּרות זו עם זו". דערנאָך האָט זיך ר' אייזיל אָפּגערופן: זייט

זשע געזונטערהייט, וואָרום מיר וועלן זיך מער ניט זען סיידן אַז משיח וועט קומען. און דער רבי דער צ"צ איז נאָכגעגאַנגען און האָט געמאַכט מיט די הייליקע הענט אין דער הויך: פאָרט לשלום, פאָרט לשלום.

לב.

דער זיידע פלעגט דערציילן די גרויסקייט פון ר' אייזילם גאונות, וואָס דעם רבי'נס קינדער פלעגן דערציילן:

דער רבי האָט ביי אים געפרעגט איין שו"ת, האָט ער אים גלייך געענטפערט. נאָכדעם האָט ער ביי אים געפרעגט אַ שו"ת וואָס ער ליגט שוין אין איר כמה שנים און ער, ר' אייזיל האַלט איצטער ניט דערביי. יונגערהייט האָט ער ביי אַלץ געהאַלטן. האָב איך געזען — זאָגט דער רבי דער צ"צ צו די קינדער — אַז ער קען גלייך ענטפערן, נאָר ער האָט אָפגעלייגט אויף שפעטער, און דערנאָך געענטפערט. פלעגט דער רבי דער צ"צ זאָגן אויף ר' אייזלען: אָדער זיין גאונות איז מסוף העולם ועד סופו, אָדער אַ סאָלדאַט וואָס דינט דעם קייסער אַזוי אָן קיין שום געצאָלט, גיט מען אים וואָס ער וויל אַליין.

לג.

אויך פלעגט דער זיידע דערציילן בשם אדמו"ר צ"צ'ס קינדער, אַז דער טאַטע האָט זיי דערציילט: איך האָב מיט אים, ד.ה. מיט ר' אייזלען, געדעדט שפעט אין דער נאַכט דברים העומדים ברומו של עולם, דערנאָך בין איך אַוועק אָפרוען. דערנאָך האָב איך זיך מיישב געווען, איך וועל גיין אַ קוק טאָן וואָס טוט דעם זיידנס סאָלדאַט? ערשט ער שטייט און לערנט גמרא שטייענדיקערהייט, ווי אַ יונגערמאַן אַ מתמיד וואָס האָט שוין לאַנג געלערנט.

לד.

דער זיידע רמ"י פלעגט זאָגן בשם ר' אייזיל: דער וואָס לערנט אַ גאַנצן טאָג, וואו איז זיין אתכפיא? — חזר'ן. איז פלעגט טאַקע אַזוי ר' אייזיל טאָן, אָפּלערנען עטלעכע בלעטער גמרא און איבער'חזר'ן.

לה.

דער זיידע דערציילט בשם הרה"צ ר' אייזיל נ"ע דעם סדר ווי ער איז געפֿאָרן לְאדמו"ר הזקן זי"ע אין ליאָזנע.

ביי דעם אַלטן רבי'ן איז געווען דער סדר אַז עם האָט זיך געהערט אַז אין אַ שטאָט איז פֿאַראַן אַ גערָאטענער יונגערמאַן פלעגט דער אַלטער רבי שיקן אַ משולח איינרייַדן אים אַז ער זאָל ווערן אַ חסיד. איז אין האָמליע נאָך סוכות געקומען אַ שד"ר און ער איז מיט אים אַוועקגעפֿאָרן. ר' אייזיל איז געווען ביי זיין פֿאָטער ר' מרדכי ז"ל אַ בן־יחיד. ר' מרדכי פלעגט זיין אין לייפּציג. ר' אייזיל איז געקומען אויף פּסח פריער ווי דער פֿאָטער ר' מרדכי. האָט ער געמאַכט אַ מנין מ'זאָל דאַוונען נוסח חב"ד. ר' מרדכי איז געקומען האַרט צו פּסח, האָט ער גוזר געווען בגזרת כיבוד אב אַז ער זאָל אין מנין ניט גיין.

צום סדר האָט אים דער פֿאָטער ר' מרדכי געפונען, האָט ער געזעדט לומדות אין דער הגדה. אַז ער האָט דערזען אַז חסידות האָט אים ניט געשאַט, האָט ער אים דערלויבט אויף מאָרגן גיין אין מנין חב"ד. אויף די אַנדערע טעג פּסח איז שוין ר' מרדכי אויך געגאַנגען דאַוונען אין חסידישן מנין, און אויף שבועות האָט ר' אייזיל אים שוין געטומען אין ליאָזנע.

לו.

ר' אייזיל פלעגט דערציילן אַז ער איז געקומען אין ליאָזנע, האָט ער

שוין געווען אָפּגעלערנט זיבן מאָל ש"ס מיט אַלע נושא כליו, פלעגט מען אים רופן "דער זיבעלע", האָט ער זיך געשעמט כבושת גנב.

לז.

ביי אים איז געווען זייער פיל אָנגעשריבן לומדות, נאָר אַז ער איז געקומען פון ליאָזנע האָט ער דאָס פאַרברענט. צו דער עלטער האָט אים דאָס פאַרדראָסן. ער פלעגט זאָגן, דאָרטן איז געווען גוטע זאַכן.

לח.

אַז הרה"צ ר' הלל פּאַריטשער נ"ע פלעגט דורכפאָרן פאַרביי האָמליע, פלעגט ער זיין ביי ר' אייזלען. איז געווען אַ טיש. בעט ר' הלל ביי ר' אייזלען ער זאָל זאָגן חסידות. זאָגט ר' אייזל: וואָס עפּעס איך, זאָגט איר. רופט זיך אָפּ ר' הלל: איך בין דער גאון, איך בין דער צדיק, איך בין געווען ביי דעם אַלטן רבי'ן? ענטפערט ר' אייזל: אַ גאון — עס איז דעם אויבערשטנס תורה, אַ צדיק — איך בין ניט קיין צדיק, ביי דעם אַלטן רבי'ן — און האָט זיך אַוועקגעשטעלט מלא קומתו, און האָט אַגעשריי געטאָן — אַ דאַנק דיר רבש"ע, איך האָב נייענצן יאָר געדינט דעם רבי'ן.

לט.

איינמאָל האָט דאָס דער זיידע רמ"י דערציילט פאַר הרה"ח צבי אַוועבוך, הירשל צוריוועצער, דעם רבי צ"צ'ס אַ חסיד. זאָגט דער זיידע: מ'טאָר דאָך ניט דינען אַ מענטשן, דוכט זיך אייך, ער האָט אָבער פּאָרט אַזוי געשריען.

הרה"ח ר' צבי אַוועבוך הנ"ל איז געווען אַ ש"ס איד, איז געווען קלאָר אין ש"ס. נאָך ר"ה תרע"ג בין איך געקומען פון ליובאַוויטש, איז געווען דער מאמר "שובה", ניט קיין שווערער מאמר, האָב איך ווי עס

איז געזחזר'ט אים. האָט דאָס הרה"ח ר' צבי דערהערט איז ער געקומען צו אונז און איך האָב פאַר אים געמוזט חזר'ן דעם מאמר. דער ביטול פון אַזאַ גרויסן חסיד!

מ.

דער זיידע רמ"י נ"ע פלעגט דערציילן 3 פלאים'דיקע מעשיות.

די ערשטע מעשה: ביי ר' אייזלען איז געווען אַ חלוקת הש"ס און י"ט כסלו פלעגט זיין דער סיום. אין האָמליע אין ליובאַוויטשער שול איז דער סדר געווען אַזוי: ר' אייזיל האָט געהאַלטן דעם צעטל פון חלוקת הש"ס און פלעגט צורופן יעדערן און פרעגן: דו האָסט אָפּגעלערנט די גמרא? אַז יענער פלעגט ענטפערן אַז יע, פלעגט ער רופן אַצווייטן. אויף איין גמרא האָט ער צוגערופן איינעם (דער זיידע רמ"י נ"ע פלעגט זאָגן דעם נאָמען פון דעם מענטשן און דער גמרא). זאָגט יענער: אָפּגעלערנט. ר' אייזיל היימט אים ניט אַוועקגיין, און פרעגט ביי אים נאָכאַמאָל, און ער זאָגט: אָפּגעלערנט. דעם דריטן מאָל זאָגט ר' אייזיל נ"ע: דו האָסט אָפּגעלערנט היי יאָר? ענטפערט ער: ניין, 10 בלאַט האָט ער אָנגעהויבן פאַר פאַראַיאָרן י"ט כסלו. האָט געהיסן ר' אייזיל נ"ע מ'זאָל נעמען גמרות און מ'זאָל אָפּלערנען די 10 בלאַט גמרא.

מא.

די צווייטע מעשה: אַן אשה עגונה איז געקומען אין ליובאַוויטש צו אדמו"ר צ"צ זי"ע פרעגן וועגן איר מאַן. האָט ער זי געשיקט אין האָמליע צו ר' אייזלען. אַז זי איז געקומען אין האָמליע, זאָגט ער: פון וואַנען ווייס איך ווו דיין מאַן איז? אָבער זי פּאָרט ניט אַוועק. איז זי אָפּגעווען אין האָמליע אַפּאָר וואָכן, און גייט אַלע טאָג צו ר' אייזלען און וויינט, און ר' אייזיל טרייבט זי אַרויס.

איינמאָל איז זי געקומען און שטייט, מיטאַמאָל האָט ער זי אָנגעהויבן

טרייבן, און זי גייט ניט. ביי ר׳ אייזלען איז געווען אַ משרת, מ׳האָט אים געפופן מאָטל גאַבייציק (איך געדענק אים נאָך, ער פלעגט טראָגן פלייש אין די הייזער, אַ איד מיט לאַנגע ניט געשאָרנע פיאות). האָט ר׳ אייזיל גענומען שטופן מאָטלען, און מאָטל דער אשה, און מ׳האָט זי אַרויסגעשטופט אַלע חדרים ביז אויפן גאַס. ר׳ אייזילס שטוב איז געווען אויף דער גאַס וואָס עס גייט אין האָמליע דער שאָסעינער וועג קיעוו־פּעטערבורג. ערשט ווי מ׳האָט זי אַרויסגעשטופט, עס פּאָרט אַ פור און עס זיצט איר מאַן. האָט זי געמאַכט קולות, און מ׳האָט אָפּגעשטעלט די פור און מ׳האָט געמאַכט אַ טאָלק.

מב.

די דריטע פּלא׳דיקע מעשה: אַז ר׳ אייזיל איז נסתלק געוואָרן — דערציילט דער זיידע — איז דאָך קיין וואונדער ניט וואָס זיי, זיינע תלמידים, וויינען. אָבער איינער אַ יונגערמאַן וויינט אויך מורא׳דיק. פרעגן זיי ביי אים: וואָס וויינסטו אַזוי. זאָגט ער: אַי, ער האָט דאָך מיך געראַטעוועט. אַז ער איז געווען אַ בחור, האָט זיך אים פאַרוואָלט טאָן אַן עבירה. גייט ער אַזוי אויפן שווישטאָק, ר׳ אייזיל גייט פון הינטן, ער איז געגאַנגען פון ליובאַוויטשער שול, פון דאַוונען. שרייט ר׳ אייזיל צו אים: וואוהין גייסטו?! ענטפער איך אים ניט, און גיי. ביז ער האָט אַ געשריי געטאָן: וואוהין גייסטו? גיי אין שול זאָגן אַ קאַפּיטל תהלים! — היינט אַז ער האָט מיך געראַטעוועט אין לעבן ווי זאָל איך ניט וויינען אויף אַזאַ צדיק?

ר׳ אייזיל פלעגט אים זאָגן: דו ביסט אַ מוצלח. (אַז דער איד איז נפטר געוואָרן, האָט מיר דער זיידע געזאָגט וועט דאָס איז).

מג.

ר׳ אייזיל נ״ע פלעגט אַלע טאָג דאַוונען אין שול.

בימי נשיאות פון דעם מיטעלן רבי'ן זי"ע, האָט ר' אייזיל נ"ע געהאַט אויף זיך גרויסע רדיפות פון דער משפּחה מאַיאַנץ (מלמד שחשדוהו כו'). האָט ער געמאָנט ביי דעם מיטעלן רבי'ן זי"ע. האָט ער אים געזאָגט: דו ביסט מיחד יחודים אין תפילה אין שטוב, טויג דאָס ניט. דו זאָלסט דאַוונען אין בית המדרש.

מד.

אין אַ יאַריד, ווען אַלע אידן דאַוונען אָפּ פרי. פלעגט ר' אייזיל אויך דאַוונען פריער. ער פלעגט זאָגן: אַ סאַך אָפּשטעלן זיך פון אידן וויל ער ניט.

מה.

ר' אייזיל האָט אַמאָל געזאָגט חסידות אויף יעדער פּסוק פון שיר השירים. פלעגט דערציילן דער זיידע, אַז אים האָבן דערציילט אַלטע אידן, אַז בעת ער האָט געזאָגט חסידות אויף דעם פּסוק "שובי שובי השולמית וגו'", האָט געברענט פייער. אַז ער האָט געענדיקט חסידות אויף גאַנץ שיר השירים, האָט ער געמאַכט אַ סעודה.

מו.

דעם לעצטן יאָר, אַז די תלמידים זיינע פלעגן בעטן חסידות, פלעגט ער ענטפערן: זאָגן וואָס איך טראַכט קען איך ניט, און גלאַט זאָגן קען איך ווייטער ניט.

מז.

איינמאָל האָט ער געזאָגט אַטיפן מאמר, און אינמיטן האָט ער אַ געשריי געטאָן: "סבא סבא", וואוהין ביסטו פאַרקראָכן.

מח.

דער זיידע פלעגט דערציילן, ווי זיי פלעגן דאָך אויפשטיין פרי, איז איינמאָל זיצט מען אַזוי, און מ׳האָט זיך צערעדט במרירות גדולה "וואָס וועט זיין דער סוף כו׳". זאָגט ער: נו, לאָמיר גיין צו אים (צו ר׳ אייזלען). איז מען אַוועקגעגאַנגען, מ׳איז אַריין און מ׳האָט זיך אַזוי גוט אויסגערעדט. ענטפערט ער זיי: "האי גברא נמי בהאי פחדא יתיב".

מט.

ר׳ אייזיל פלעגט זיי זאָגן: אַז מיר זיינען געווען יונגעלייט ביי דעם אַלטן רבי׳ן, פלעגן מיר אויך פאַרברענגען, נאָר פאַר יעדער פאַרברענגען פלעגט מען אָפּריידן וואָס זאָל אַרויס פון דער פאַרברענגעניש.

נ.

ר׳ אייזיל פלעגט זאָגן: אַז מיר זיינען געווען יונגעלייט, פלעגט מען אַ גאַנצע נאַכט לערנען שטייענדיקערהייט, און דערנאָך, אינדערפרי, פלעגט מען נעמען די העקעלע, און אָן אַ פוטער — ניט וויל מען האָט ניט געהאַט נאָר וויל מען האָט ניט געוואָלט — גיין אויסהאַקן די פּעלקע (אייז) און טובל זיין זיך. און דערנאָך ערשט דאַוונען. ביי היינטיקע יונגעלייט קען מען דאָס ניט מאָנען, אָבער לערנען און דאַוונען קען מען היינט אויך.

נא.

ר׳ אייזיל פלעגט אַזוי זאָגן מיט אַ ניגון: אַז דער רבי (היינו אדמו״ר הזקן זי״ע) האָט געזאָגט חסידות, איז דער נפש הבהמית אַנטלאָפן, היינט קען מען הערן חסידות און לערנען חסידות, און דער נפש הבהמית איז

בתקפה בגבורתה און אים אַרט ניט. נאָר דאַוונען באריכות און פאָרן צו אַ רבי'ן, דאָ שטעלט ער זיך.

פלעגט דער זיידע רמ"י זאָגן, אַז בעלי־בתים פון סאָסניצע, וואו דער זיידע איז געווען אַן איידים, האָבן אים דערציילט, אַז איידער זיי פלעגן דאַרפן פאָרן צו אדמו"ר צ"צ זי"ע, פלעגן זיך מאַכן די גרעסטע מניעות, און אַז זיי האָבן גובר געווען און פאָרט געפאָרן, איז קומענדיק פון ליובאַוויטש פלעגן זיי זען ווי די מניעות זיינען גאָרניט.

נב.

דער זיידע פלעגט דערציילן ווי אים האָט דערציילט הרבנית עלקע, זו' של הרה"צ ר' אייזיק, אַז איינמאָל האָט ער זיך פאַרפאַסט מוצש"ק און געפאַסט אַהפסקה ביז שבת קידוש, און קיינער האָט ניט געוואוסט, און דער סדר עבודה איז געווען ווי אַלעמאָל. אַז ער האָט געדאַרפט מאַכן קידוש האָט ער זיך אַשאַטאַיע געטאָן, האָט זי זיך דערשראָקן. זאָגט ער: עס מאַכט ניט אוים, מ'וועט גאַנץ זיין.

נג.

דער זיידע דערציילט, ווי איינמאָל פסח האָבן זיי אָפגעדאַוונט און ווילן גיין. זאָגט דער זיידע לאָמיר וואַרטן. דערנאָך זיינען זיי אַריין צו אים אין חדר, ערשט ער ליגט אויפן סאָפקע. ווי ער האָט זיי דערזען, זאָגט ער: איר וויסט ניט ווי מ'דאַרף האָלט האָבן אַ אידן, וואָס איז אַ איד? נשמה און אמונה און תורה ומצות, ווי האָט מען דאָס ניט האָלט? און האָט איבערגע'חזר'ט נאָכאַמאָל די זעלבע רייד. דערנאָך זיינען זיי געווען זייער צופרידן.

נד.

ביי ר׳ אייזלען נ״ע איז געווען איין זון ר׳ יעקב יוסף ז״ל, און ביי אים איז געווען אַ זון, נחום עפשטיין, און דריי איידימס: ר׳ אליעזר שמעון טאַמאַרקין בן הרה״ג ר׳ יוסף מקרעמענטשוג; הערש בער, וואָס איז געווען אַ רב אין האָמליע און דער עלטערער איידים ביי ר׳ יעקב יוסף׳ן איז געווען ר׳ ישראל ז״ל, ר׳ אייזילס אַ פלימעניק.

דער ר׳ ישראל איז געווען געפערלעך קראַנק אין אַפאַראַליז, און זי די אייניקל איז געווען מיט קליינע קינדער, און אין קראָם — זי האָט געהאַט אַ שניט קראָם — איז געגאַנגען זייער שלעכט, איז זי אַריינגעגאַנגען צום זיידן, ד.ה. צו הרה״צ ר׳ אייזיל נ״ע, און ווײנט. זאָגט ער צו איר: וואָס האָסטו צו מיר, ער (דער אויבערשטער) מעג מיט מיר טאָן וואָס ער ווייל, וועל איך אים קיין דיעה ניט זאָגן.

נה.

א״ז החסיד רמ״י נ״ע דערציילט בשם הרה״צ ר׳ אייזיל האָמליער. אַמאָל איז דאָך געווען לאָמפּן וואָס האָבן געברענט מיט קאַראַסין מיט אַ גלאָז. האָט ר׳ אייזיל אַזוי געזאָגט: אַנדערע מענטשן זעען אַרום דעם גלאָז אַ מין בלאָ־רויטן רעדעלע און אַנדערע זעען אַריינעם פייער. דער תירוץ איז אַזוי: חלושי ראיה זעען אַרעדעלע, און אַ זכי ראיה, ליכטיקע אויגן, זעען גאָרניט קיינע רעדעלעך. ד.ה. ווייל זיי זעען קיין העלם והסתר ניט, נאָר דעם אלקות.

נו.

ר׳ בצלאל אַזאַריצער איז דאָך געווען אדמו״ר צ״צ״ס אַ שוד״ר, איז ער געווען ביי ר׳ אייזלען. ר׳ אייזיל האָט זיך ניט געהיט פון אַ סירכא, האָט ביי אים דאָס געמאָנט ר׳ בצלאל נ״ע. האָט ער אים לכתחילה געענטפערט: איך בין דאָך אַ רב אין אַ שטאָט, פסק׳ן איך אַז עס איז

כשר, געפין איך ניט אַז איך בין שענער פאַר יענעם אידן אַז איך זאָל ניט עסן. אָבער ר' בצלאל איז נאָך צוגעשטאַנען, ביז וואַנען ר' אייזיל האָט אים געענטפערט: הער צאַלע, איך בין שוין אַן אַלטער איד אַ פאַרפאַלענער, דו וועסט מיך פרימער ניט מאַכן.

האָט מען דאָס אָפּגעטראָגן דעם רבי'ן דעם צמח צדק. איז אַז ר' בצלאל אַזאַריצער איז געקומען, זאָגט אים אדמו"ר צ"צ זי"ע: וואָס דאַרפסטו זיך אָנהויבן מיט דעם זיידנס סאָלדאַט?

נז.

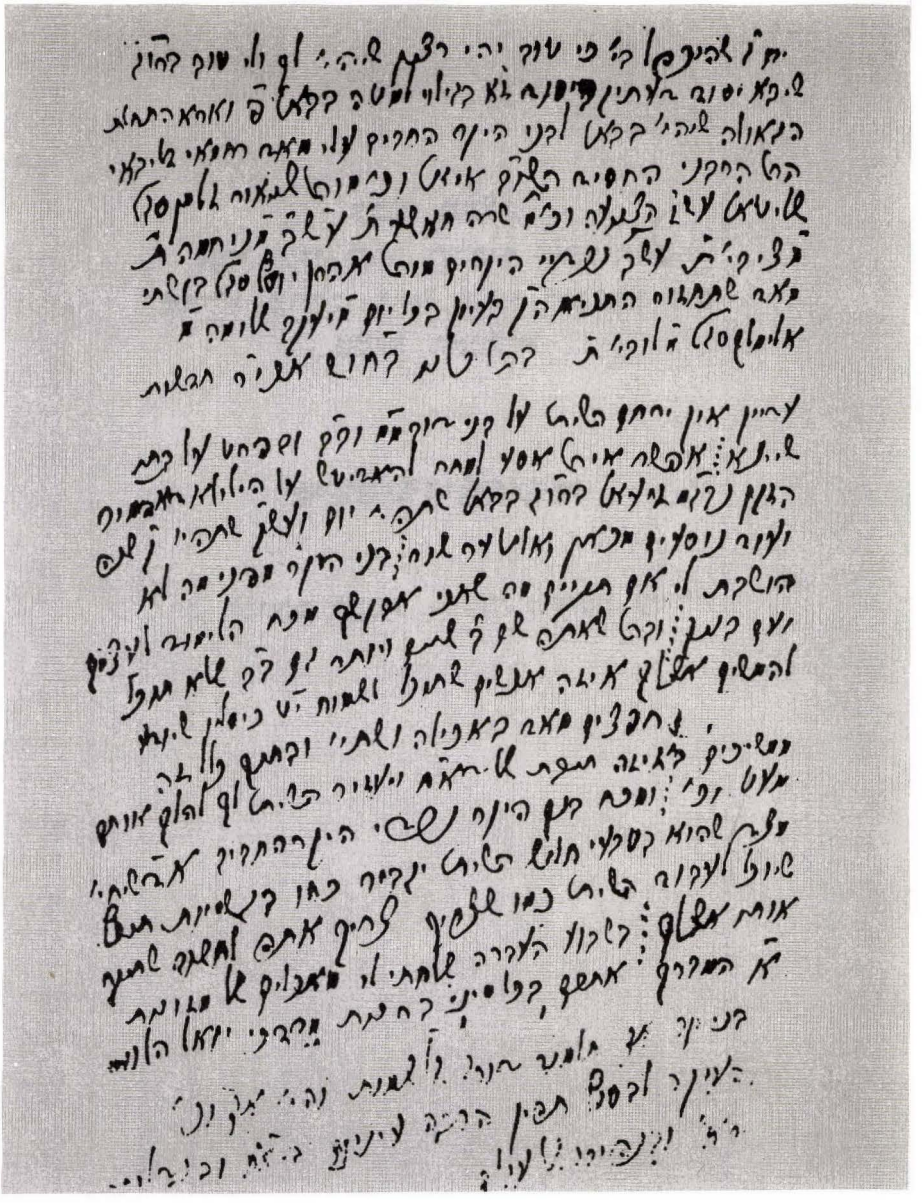
ביי ר' אייזלען האָט איינמאָל געדאַוונט פאַרן עמוד איינער זייער גיך. זאָגט ער: וואָס עפּעס אַזוי געאיילט? ענטפערט יענער: עס זאָל ניט זיין קיין מחשבות זרות. זאָגט ר' אייזיל: קיין מחשבות זרות וויים איך ניט, נאָר קיין מחשבה טובה איז געווים ניט געווען.

נח.

איינמאָל האָט ר' אייזיל געטייטשט "כי אתה שומע תפלת כל פה": אַפילו אַ תפילה וואָס גייט דורך מער ניט אַז דורכן פּה.

כבוד מעלת
אבי זקני הרב החסיד המפורסם
מוה"ר מרדכי יואל הלוי דוכמאן נ"ע
מעיר האמליא

יום המיוחס תקצ"ו — ה' מרחשון עטר"ת

פאקסימיליא ממכתב א״ז הרה״ח ר׳ מרדכי יואל נ״ע שכתב לבנו, דודי שניאור זלמן ז״ל שהי׳ שו״ב בעיר טאָראָנטאָ, קנדה, אשר נתן לי במתנה ידידי הרה״ח המפורסם ר׳ חיים ליבערמאַן שי׳, בחורף תשכ״א.

א.

כ"ק אדמו"ר הריי"צ זי"ע שרייבט אין אַ שיחה, אַז אונזער שטאָט האָמליע איז געווען פון די ערשטע חסידישע שטעטל.

אַפילו אין מיין צייט איז ביז עס איז געווָארן די באָלשעוויקעס, איז נאָך אין ליובאַוויטשער שול געווען אַ חב"ד'ניצע און דער מנין האָט געדאַוונט כמעט 2 שעה, ווי דער אַלטער רבי שרייבט אין אגרת הקודש.

פאַר אַ זכרון האָמליע, איז פאַר די סיפורים פון מיין זיידן ר' מרדכי יואל נ"ע, וועט זיין אַ אויסצוג פון אַ שיחה פון כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ זי"ע, וואו ער באַשרייבט אַ האָמליער אידן אַ קאָמיסיאָנער.

קטע משיחת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע
חג הפסח, תש"ג

איך האָב געקענט דעם זיידנס אַ חסיד, ר' פסח האָט ער געהייסן. דער פאָטער זיינער איז געווען אַ הלוסקער בעל הבית אַ קרעמער, ר' ישראל, דעם עלטער זיידנס, דעם צמח צדק'ס אַ חסיד. ר' פסח איז געווען זייער אַ פשוטער אין לערנען, אויך אין מילי דעלמא איז ער געווען ניט פעאיק צו מסחר. זייענדיק אַהאָמליער איידים איז ער געווָארן אַ קאָמיסיאָנער און האָט געפירט פאַרשידענע סחורות פון האָמליע צו די קרעמער אין די אַרומיקע שטעטלעך, און געהאַט פרנסה בשפע.

אויף ר"ה תרכ"ז איז ער געפאָרן מיט נאָך חסידים, ובראשם החסיד ר' מרדכי יואל נ"ע צום זיידן אין ליובאַוויטש. אין זיין צעטל האָט ר' פסח געשריבן זיין פרנסה אַרבעט אַז ער אַליין פאָרט מיט דעם וואָגן סחורה. דער זיידע האָט אים געבענטשט מיט שפע ברכה און געזאָגט:

קענסט כסדר מקיים זיין שאו מרום עיניכם, שמע איז ישראל.

אַרויסגייענדיק פון יחידות איז ער געגאַנגען צו ר' מרדכי יואל'ן דערציילן זיין יחידות, און געבעטן אַז רמ"י זאָל אים געבן צו פאַרשטיין דעם רבי'נס יחידות ווערטער.

הרמ״י האָט אים דערקלערט וואָס עס איז דער ענין פון שאו מרום עיניכם, אין בית הכנסת מאַכט מען גרויסע פענסטער, אַז אַ חוץ וואָס עס זאָל זיין ליכטיק, זאָל מען קענען זען דעם אויר הרקיע וואָס רקיע דומה לכסא הכבוד, וואָס עס איז אַ סגולה צו יראת שמים. דאָס איז וואָס דער רבי האָט דיר געזאָגט קאָנסט מקיים זיין כסדר שאו מרום עיניכם, ווייל דו פאָרסט אין וועג און דו זעסט דעם אויר הרקיע ניט נאָר זייענדיק אין בית הכנסת נאָר כסדר קענסטו מקיים זיין דעם שאו מרום עיניכם. שאו מרום עינים איז ראשי תיבות שמע, און אַז עס איז פאַראַן דער שמע דעמאָלט איז מען אין דער דרגא פון ישראל. — הרמ״י האָט מסביר געווען ר׳ פּסח׳ן דעם ענין פון יעקב און ישראל (ראה לקו״ת סד״ה תקעו בשופר (הראשון והשני), רד״ה שובה ישראל), און דאָס איז וואָס דער רבי האָט דיר געזאָגט שמע איז ישראל. אַז מען איז מקיים דעם שאו מרום עיניכם איז מען אין דער דרגא פון ישראל.

איך האָב געזען ר׳ פּסח׳ן דעם ערשטן מאָל — ער פלעגט יעדע צוויי־דריי יאָר קומען קיין ליובאַוויטש, אָבער איך האָב אים געזען דעם ערשטן מאָל ערב ראש השנה תרנ״ב — גייענדיק אין בית הכנסת פון אוהל — האָט ער מיר דערציילט באריכות די ערשטע יחידות זיינע וואָס ער האָט געהאַט ביי דעם רבי׳ן דעם זיידע מהר״ש ביום ד׳ תשרי תרכ״ז בין מנחה למעריב.

וועג ר׳ מרדכי יואל — האָט מיר ר׳ פסח דערציילט — האָט מיר געגעבן צו פאַרשטיין דעם רבי׳נס יחידות וועגן ערטער, איז ביי מיר געווארן ליכטיקער די האַרץ און עס האָט זיך אָנגהויבן וועלן עפּעס פאַרשטיין. מיין שכן החסיד ר׳ הירשל דער זייגער־מאַכער האָט מיט מיר מזמן לזמן עפּעס געלערנט, ביז אין משך פון יאָרן האָב איך שוין אַליין געקענט לערנען אַפאָר שורות תניא, אַפאָר שורות תורה אור, לקוטי תורה, דעם רבי׳נס יחידות וועגן האָבן מיך געשטעלט אויף די פיס.

איך בין נאָך דעמאָלט געווען צו יונג אויף קענען פאַרשטיין, און וועג רעט פילן, די איבערלעבונג וואָס ר׳ פּסח האָט דעמאָלט — וועג ער האָט דערציילט — איבערלעבט, אָבער דעם חיות און אינערלעכן פאַרגעניגן וואָס ר׳ פּסח האָט געהאַט בשעת ער האָט דערציילט האָב איך גוט פאַרשטאַנען. און עס האָט מיך דעמאָלט שטאַרק געווואונדערט, אַז נאָך דעם ווי עס איז דורכגעגאַנגען אַ משך פון פיר און צוואַנציק יאָר זאָל אַ מענטש האָבן אַזאַ חיות און פאַרגעניגן אין איבערדערציילן זיי.

איצטער וועז איך בלעטער די רשימות פון די פאַסירונגען וואָס עס איז געווען מיט 52 יאָר צוריק און לייגן די רשימה פון ערב ר״ה תרנ״ב איז ביי מיר ב״ה פריש אין זכרון דער ציור פון דעם אהל בית הכנסת און ווי איך זע די אַלע מענטשן — וועלכע איך האָב געוואוסט זייערע נעמען — און די וואָס איך האָב זייערע נעמען ניט געוואוסט — וואָס זיינען דעמאָלט דאָרט געווען.

שפעטער מיט יאָרן, ר׳ פּסח איז געווארן אַן עושר, איז ער אריבער קיין לאָדז, געווען איינער פון די גרעסטע מאַנופאַקטור סוחרים. — אין יאָר תרפ״ח — זייענדיק אַ טיפער זקן — אַ בן תשעים לערך, האָט ר׳ פּסח ז״ל מיר ווידער דערציילט די ווערטער וואָס ער האָט געהערט פון זיידן אין זיין ערשטע יחידות. ער האָט דאָס מיר דערציילט מיט אַזאַ פאַרגעניגן איבערלעבונג, ווי ערשט נעכטן האָט דאָס פאַסירט, און האָט מסיים געווען, אַז פון דער צייט וואָס ער איז געווארן אויס קאָמיסיאָנער, אַליין אַרומצופאָרן אין די שטעטלעך מיט סחורה, האָט ער אַלעמאָל געזוכט אַ דירה מיט גרויסע פענסטער, און זיין זיץ פלאַץ איז אַלעמאָל געווען נעבן פענסטער, ער זאָל קענען כסדר מקיים זיין דעם שאו מרום עיניכם. איבער צוויי און זעכציק יאָר — זאָגט מיר ר׳ פּסח — אַז איך האָב זוכה געווען הערן פון רבי׳ן, אייער זיידן, אַז שמע איז ישראל, איז פון יענעם מאָל אָן, יעדער מאָל וואָס איך האָב געזאָגט שמע ישראל, הן אין קריאת שמע הן בשעת הוצאת ספר תורה און קדושת כתר, הן אין לאַנג והוא רחום און הן יום כפור נאָך נעילה, האָב איך געדענקט דעם רבי׳נס ווערטער אַז שמע איז ישראל. מיין בקשה ביי השי״ת איז, אַז אין לעצטן שמע ישראל אומקערנדיק דעם נשמה פקדון, זאָל איך האָבן אַ דעת צלולה און געדענקען דעם רבי׳נס הייליקע ווערטער: שמע איז ישראל.

אודה ולא אבוש אַז קוקנדיק אויף דעם גאָר פשוטן האָמליער קאָמיסיאָנער ר׳ פּסח בר׳ ישראל, זעענדיק זיין הדרת זקנה פנים, די ווייס גראָע בארד און די עלטערע איידילקייט וואָס ליגט אויף אים מיט די תמימות ההתקשרות צום רבי׳נס ווארט, האָב איך אים מקנא געווען.

ביי אַזאַ תמימות׳דיקן אידן, ניט קוקנדיק ווי פראָסט אין ידיעת התורה ער זאָל ניט זיין, דאַרפן וועלן האָבן אַ ברכה פון אים, ווייל זיינע אַ ברכה איז געוויס אַ דבר חשוב למעלה.

ב.

שמעתי מא"ז רמ"י נ"ע: ר' הלל נ"ע איז דאָך געווען ר' מאָטעלע טשערנאָבעלערס אַ חסיד, דערנאָך איז ער אַוועקגעפאָרן צו אדמו"ר האמצעי. איינמאָל, בעת נשיאות אדמו"ר צ"צ, פאָרנדיק אין וועג, האָט הרה"צ ר' מרדכי מטשערנאָבל באַגעגנט ר' הלל'ן. זאָגט ער צו אים: הילקע, וואָס ביסטו עפעס אַוועק פון מיר? האָט ער אים געענטפערט: "וואָס ער האָט אים געענטפערט". זאָגט ר' מאָטעלע: אַז עס פאַלט אַראָפּ אַ בלעטעלע פון אַ בוים, איז אַ סימן אַז אין דעם בוים איז אַ חסרון. דערנאָך איז געווען אַ טיפערער רייד, ביז הרה"צ ר' מאָטעלע האָט געזאָגט: דו זאָלסט ניט האָבן קיין הדרת פּנים און ליגן מיטן פּופּיק אַרויף. איז ר' הלל גלייך אַוועקגעלאָפן צו דעם רבי'ן דעם צ"צ און האָט אים דערציילט די מעשה. זאָגט דער רבי: מ'פאָרט אויף אַ פּור און די פּור קערט זיך איבער, ליגט מען מיטן פּופּיק אַרויף. אויף דער אַנדער זאַך האָט דעם רבי'ן ניט געאַרט. איז טאַקע ביי ר' הלל'ן נ"ע ניט געווען קיין שיינע הדרת פּנים, ד.ה. אַ באָרד.

ג.

אַז ר' הלל נ"ע איז נסתלק געוואָרן, איז ער געבליבן אַ בעל־חוב, וואָס ער פלעגט לייגן אויף צו טיילן צדקה, און פלעגט דאָס צענויפקלייבן אין מאַלאַראָש, ד.ה. אוקראַינע. האָט דער רבי דער צ"צ אָנגעשריבן אַ צעטעלע "אַזוי ווי עס איז נסתלק געוואָרן הרב ר' הלל"...

ד.

דער זיידע פלעגט דערציילן, אַז דעם רבי'נס קינדער האָבן אים דערציילט, אַז דער רבי האָט געזאָגט: מ'קען שרייבן "הצדיק". האָט דער זיידע אַליין געזען דעם צעטעלע ביי דעם משולח, איז דער וואָרט "הצדיק" געשטאַנען אויבן.

ה.

אין חדש תמוז תרכ"ד, דער יאָר וואָס ר' הלל איז נסתלק געוואָרן, איז דער זיידע רמ"י נ"ע געווען אין סאָסניצע. קומט פרייטיק פרי אַ פור פון קאָרופ, אַז ר' הלל בעט ווייַן. זאָגט דער זיידע צום רב און צו דאָרטיקע חסידים: דאָס מיינט ער אַז מ'זאָל קומען אויף שבת צו אים אין קאָרופ.

ו.

מוצש"ק האָט ער זיך זייער געאיילט אויף אַוועקפאָרן (דער זיידע פלעגט צולייגן: נו, ער האָט דאָך געאיילט צו י"א מנחם אב אין חערסאָן, עס איז געווען אין די ל' יום וואָס די נשמה פילט). ר' הלל האָט זיך דערווייַלע צוגעלייגט, און אין חדר ביי אים האָט מען זיך געפאַקט און געקלאַפּט. זאָגט דער זיידע צו די מענטשן, עס זאָל זיין שטיל. ענטפערט ר' הלל נ"ע: אויף מיין גוף בין איך אַ בעל־הבית, אַז איך היים אים שלאָפן, שלאָפט ער.

ז.

דער זיידע פלעגט דערציילן ווי ר' הלל פֿאַריטשער נ"ע האָט אין ליובאַוויטש אויף זיין סטאַנציע געגעבן איינעם אַ האָמליער יונגערמאַן קוגל. זאָגט יענער: ער עסט קיינמאָל ניט. זאָגט ער: דו עסט גאָרניט קיין קוגל? דער אַלטער רבי האָט דאָך געזאָגט, אַז מיט קוגל אום שבת איז מען ממתיק דינים ווי מיט שופר אום ר"ה. אי זאָל מען ר"ה עסן קוגל און ניט בלאָזן קיין שופר? זעען מיר דאָך, אַז יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת איז קוגל עסט מען און קיין שופר בלאָזט מען ניט. נאָר דאָס איז "נובלות", ד.ה. אַוועקטל, אָבער וועמענס? דעם אַלטן רבי'נס. אָבער די ערשטע זאַך איז אַזוי דער ענין.

ח.

ר׳ פסח מאלאסטאווקער נ״ע האָט זייער מקרב געווען דעם זיידן רמ״י. האָט ער אים געזאָגט: דו ווייסט פאַרוואָס איך בין דיך מקרב? ווייל דיין זיידע מרדכי האָט מיט מיך געלערנט דעם ערשטן פרק תניא און האָט מיך געפירט צום רבי׳ן.

ט.

ר׳ פסח נ״ע האָט דערציילט דעם זיידן, ווי ער איז אַריין אויף יחידות צו אדמו״ר צ״צ זי״ע. זאָגט ער צו אים: פסח, וואָס טוסטו פאַרן דאַוונען? זאָגט ער: עס שטייט דאָך (היינו מה שכתוב בלקוטי תורה: מקוה, צדקה וזהר). זאָגט אים דער רבי דער צ״צ: צדקה איז אַ מצוה אַ גאַנצן טאָג, מקוה — דו דאַרפסט זיך ניט מוסר נפש זיין אויף מקוה, זהר — האָט דאָך דער זיידע (היינו אדמו״ר הזקן זי״ע) געמיינט חסידות.

י.

דער זיידע איז אַמאָל געפאָרן מיט ר׳ הלל׳ן. אַז עס איז געקומען אַ הרעבליע (בלאָטע) האָט מען געדאַרפט אַראָפגיין פון פור. גייט ער מיט ר׳ הלל׳ן, און ר׳ הלל טראָגט אַליין דעם טלית ותפילין. ר׳ הלל׳ס טלית ותפילין איז געווען זייער אַ שווערער, חוץ וואָס דאָרט איז געווען תפילין דרש״י דר״ת, דראב״ד, דשימושא רבא, איז דאָרט געלעגן קבלה ספרים, דער עמק המלך, און ר׳ הלל איז געווען זייער שוואַך און האָט געהאַט אַ שבר. זאָגט צו אים דער זיידע: גיט מיר אייער טלית ותפילין. זאָגט צו אים ר׳ הלל: דו ביסט ביי מיר זייער טייער, און איך וואָלט דיר אַלעם אָפגעגעבן, אָבער זיך אַליין קען איך דיר ניט אָפגעבן, דאָס בין איך אַליין.

יא.

דער סדר עבודה ביי דעם זיידן מרדכי יואל נ"ע איז געווען אַזוי: ער האָט זיך געלייגט אָפּרוען האַלב איינם אָדער דרייפערטל איינם, אויפגעשטאַנען האַלב פיר אָדער דרייפערטל פיר. דאָס איז געווען אין מיינע צייטן, נאָר מיין טאַטע ז"ל פלעגט זאָגן: וויפל איז פאַראַן אַז דער טאַטע לייגט זיך, אַ יאָר פופצן אַן ערך, ביז פופציק אָדער פינף און פופציק יאָר האָט ער זיך קיינמאָל ניט געלייגט, נאָר אַזוי זיצנדיקערהייט.

איך געדענק טאַקע, אַז עס איז געווען ביי דעם זיידן אין שטוב אַ גמרא ביצה, אַ ביסל פאַרברענט, האָט מיר געזאָגט דער טאַטע ז"ל, אַז דער זיידע איז געזעסן און געלערנט און אַדרעמלט געוואָרן, דערווייל האָט זיך אָנגעצונדן פון דער ליכט.

יב.

ער פלעגט זיך לייגן אין היטל מיט דער יאַרמלקע און אין חאַלאַט. צודעקן פלעגט ער זיך נאָר ווינטער, אין די גרויסע פרעסט. ביי דער באָבען איז געווען אַ באַזונדער צימער. מיט דער באָבען ביי איין טיש האָט ער געגעסן נאָר שבת און יום־טוב. אַז די באָבע איז געווען אַ גרויסע זקנה האָט זי מיר געזאָגט, אַז פון נאָך דער מומען שרה רבקה, איז ער געווען בפרישות (זיי האָבן געהאַט דריי זין און 2 טעכטער).

יג.

אינדערפרי נאָך ק"ש של שחרית (וואָס דאָס איז געווען אַלע טאָג אין תפילין אַפילו ווינטער) פלעגט ער זיך צולייגן אויף 30־20 מינוט, כדי ער זאָל קענען דאַוונען באריכות. דער דאַוונען באריכות איז געווען ביז די לעצטע טעג. ער פלעגט זיך שטעלן 9 פרי און האָט מהדר געווען שמ"ע שטיין ניט שפעטער אַז 12. נאָר די שיורי התפלה און לערנען משניות

און אלפס פלעגט געדויערן ביז האַלב צוויי. נאָכן עסן פלעגט ער זיך צולייגן, און נאָכן אָפּרו פלעגט ער לערנען זייער פיל גמרא.

יד.

אין מנין איז געווען ביי אונז אַ חלוקת הש"ס, איז איינמאָל האָט געפעלט זייער פיל גמרא'ס, האָט ער געהיסן אבנר'ן (ער איז געווען אַ האָמליער, פלעגט פּאָרן אַלע יאָר אין ליובאַוויטש), ער זאָל שרייבן "בא"ה", עס מאַכט "בן אברהם הלוי".

טו.

מעריב אַלע טאָג האָט דער זיידע רמ"י אויך געדאַווענט באריכות. פּסח ביידע נעכט פלעגט ער זאָגן הלל פּאַרן עמוד מיט אַ שטענדיקן ניגון. ביי דעם זיידן אין שטוב איז שבת ויו"ט געווען אַ מנין, אָבער בחול איז ער געגאַנגען אין בהמ"ד. אַז ביי אים פלעגט זיין יאָרצייט, פלעגט ער יענעם טאָג מאַכן ביי זיך דעם מנין, און אויך דאַווענען באריכות. שבת האָט ער זיך געשטעלט דאַווענען גאָר פרי, פריער ווידער אינדערוואָכן, ווייל ער האָט מהדר געווען מוסף דאַווענען ניט שפּעטער אַז איינם אַזייגער.

אַמאָל איז געווען ביי מיין טאַטן ז"ל אַ שלעכטע צייט. זאָגט צו מיר דער זיידע: אַז ער דאַווענט מוסף נאָך 1, סטייטש, ר' יהודה'ס דיעה.

טז.

אינמיטן דאַווענען פלעגט דער זיידע שטארק צעזינגען זיך. עס איז געווען אַ תענוג נפשי צו הערן.

יז.

אז מ'פלעגט אַ מאָל שבת מקצר זיין, פלעגט א"ז החסיד רמ"י נ"י גלייך פרעגן, איז אַז מ'האָט געענטפערט: נו, מ'האָט אַ גאַנצע וואָך ניט געלערנט קיין חסידות, איז מיט וואָס זאָל מען דאַוונען? פלעגט ער ענטפערן: ניין, דאַרף מען דאָך אַ ודאי דאַוונען באריכות. היינו ענין של תשובה.

יח.

דעם זיידנס סדר איז געווען אַלע טאָג בין מנחה למעריב זאָגן תניא. אַז ער פלעגט אַפילו קומען אין אַ שטאָט, איז דאָך געווינלעך פלעגט ער גיין אין שול, איז אַרויסגענומען דעם תניא און געזעצט זיך ביי דעם טיש לערנען תניא. וועד עס פלעגט צו אים קומען, איז אַ פּרק תניא. מיט אינגעלעך פון ר' דובער באָראָוו'ס חדר אין האָמליע, פלעגט ער עטלעכע מאָל אַ וואָך לערנען תניא. געווען אין האָמליע אגרויסער גביר, אַלטער שור, פלעגט דער זיידע אַפאָר מאָל אַוואָך אינדערפרי פּאַרן דאַוונען גיין צו אים לערנען תניא.

יט.

דער זיידע פלעגט דערציילן די מעשה פון הרה"צ ר' הלל פּאַריטשער, ווי איינמאָל אין רעציצע ביי אַ פּאַרבערגענגעניש זאָגט ר' הלל: בעלי בתים, איך וועל אייך עפּעס בעטן, איר זאָלט ניט אָפּגעבן די קינדער לערנען צו... מלמדים, איר ווייסט ניט וואָס פּאַראַ כוח זיי גיבן אַריין. דערנאָך זאָגט ר' הלל, אַז מ'זאָל לערנען מיט קליינע אינגעלעך תניא, די פּעולה וועט זיין אַז קיין אַפּיקורסים וועלן זיי ניט זיין.

כ.

אויף ר׳ הלל׳ן פלעגט דער זיידע זאָגן, אַז מ׳האָט ביי אים געמאָנט וואָס איז ער אַזוי זהיר אין אַלץ, פלעגט ער ענטפערן: איך וויל אַזאַך, היינו פאַרשטיין אַ וואָרט חסידות אַז עס זאָל זיך ביי מיר אָפּלייגן, האָב איך מורא אַז דאָס וועט מיר שאַטן, און דאָס וועט מיר שאַטן, דערפאַר היט איך זיך.

כא.

ביי דעם זיידן רמ״י נ״ע איז געווען דער מנהג אַז ער פלעגט זאָגן שבת דא״ח 2 מאָל, בין קבלת שבת צו מעריב, און צו שלש־סעודות פלעגט די באָבע באַקן קליינע חלה׳לעך, און עס פלעגט זיך וואַשן אַ מנין, און עס פלעגט זיין פיש און קאָמפּאָט. מ׳פלעגט זינגען בני היכלא מיט דעם ניגון הידוע, און דערנאָך פאַר חסידות אַ ניגון, און בענטשן פלעגט מען נאָך דעם מאמר.

כב.

אין אַ יומא דפגרא בכלל פלעגט דער זיידע אויך רעדן חסידות. די מעשיות וואָס איך וויים איז דאָס געווען וואָס איך האָב שוין געוואוסט וועז איז ביי דעם זיידן די גוטע צייט, ווייל דער זיידע פלעגט זאָגן: אין קליפּה איז נאָר געלאַכט און פריילעך, און אין קדושה האָב איך געזען איז ״קפידה״ (כ״ק אדמו״ר הריי״צ זי״ע דריקט דאָס אויס בעסער: ״רציני״).

כג.

אַז איך בין געקומען פון ליובאַוויטש, און האָב זיך אָנגעהערט החסיד רש״ג׳ס פאַרברענגענישן, זאָג איך צום זיידן: אין ליובאַוויטש אויף אַ

פאַרברענגעניש רעט מען "אַרום חסידות". זאָגט ער: אַזוי? אַז דער מיטעלער רבי איז אָפּגעוועזן זיבן יאָר רבי זאָגט ער: איצט רעכן איך אָנהויבן ריידן אַ וואָרט חסידות. פרעגט מען: און ביז איצט וואָס איז געווען? זאָגט ער: דאָס איז געווען אַלץ אַרום חסידות. איז אויב אַזוי איז ביי ר' גרונם'ן, איז גוט.

כד.

א"ז החסיד ר' מרדכי יואל נ"ע מהאָמליע, אַז ער פלעגט ריידן וועגן זיין רבי'ן אדמו"ר צ"צ זי"ע פופציק יאָר נאָך די הסתלקות, פלעגט ער זאָגן: "דער רבי זאָל געזונט זיין" און פלעגט זיך פאַרכאַפּן "אין גן עדן".

כה.

דער זיידע ר' מרדכי יואל נ"ע איז דאָך צו אדמו"ר מוהרש"ב נבג"מ זי"ע ניט געפאָרן, ווייל ער האָט געוואוסט פון די פסקים וואָס עם האָבן געהאַט די וואָס האָבן זיך געמישט אין די ענינים נאָך די הסתלקות פון אדמו"ר צ"צ זי"ע. נאָר די לעצטע יאָרן איז געווען זיינע געגועים צו זען אדמו"ר נ"ע מוראַ'דיק. זומער תרע"ו בין איך ניט געווען אין האָמליע. אַז איך בין געקומען, זאָגט מיר דער זיידע: אַי מיך פאַרדריסט זייער וואָס דו ביסט ניט געווען, מיט דיר וואָלט איך דאָך פאָרן אין פּעטערבורג אויף דער חתונה פון זיינעם אַן אייניקל, אָבער דער עיקר כוונה איז דאָך וואָס איך וואלט זיך זען מיט "אים".

כו.

אַז דער זיידע פלעגט ריידן די גרויסקייט פון אדמו"ר מוהרש"ב, פלעגט ער זאָגן, ווי איך וויים די טייערקייט וואָס אדמו"ר מוהר"ש איז געווען ביי דעם רבי'ן (הצמח צדק), היינט אַז ער האָט געלאָזן אַ זון אַ

פירער ביי אידן איז מען דאָך אים משפיע גשמיות און רוחניות וויפל ער ווייל אַליין.

אויך פלעגט ער אויף ר"ה אַז איך פלעג פאָרן, געבן מיר אַ פדיון. איינמאָל האָב איך איבערגעלייענט, איז געשטאַנען אַז ער בעט אויף "תשובה עילאה".

כז.

אַז אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע האָט געשריבן צום זיידן אַ בריוו וועגן מעות רמבה"נ, האָט ער געשריבן "ידידי החסיד הישיש", און אין דער ברכה איז געשטאַנען "ברוחניות וגשמיות".

כח.

איינמאָל האָבן אַרויסגערופן האָמליער גבירים רש"נ'ען פון באָברויסק. איז דער זיידע מיט אַ טאָג פריער אַנטלאָפן אין קאַריוקאָווקע.

כט.

אַז עם האָט זיך געהערט אַז אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע וועט אפשר קומען אין פּאָדאַבראַנקע אויף ר"ה תרע"ז, האָט דער זיידע געזאָגט, אַז ער וואָלט לויפן צופוס זעך זיך מיט אים.

ל.

אַז ער האָט געזען דעם קונטרס העבודה פון תרע"א, איז ער שטאַרק נתפּעל געוואָרן.

לא.

דער זיידע פאַר דער פּטירה האָט ער געזופן זיינעם אַ ידיד, אַ האָמליער גביר, און האָט אים געבעטן אַז מ'זאָל אים מיט זיך געבן דעם תניא. האָט מען אים אַוועקגעלייגט דעם שער בלעטל.

לב.

בשעת דער פּעטער, ד.ה. זיין זון ר' שניאור זלמן ז"ל, וואָס איז געווען אַ שו"ב אין טאָראָנטאָ, קאַנאַדע, איז אַוועקגעפאָרן פון רוסלאַנד אין קאַנאַדע, האָט דער זיידע אים אָנגעזאָגט, אַז אים וועט אָנקומען די ידיעה, זאָל ער דאָס צונעמען מיט מוחין, און לערנען די אותיות "מרדכי יואל" אין תניא. אַי וואָס קיין יוד איז ניטאָ, איז דער פּרק מ"ו, הגם ער הויבט זיך אָן "ויש", איז ווייל אדמו"ר הזקן האָט ניט געוואָלט שטעלן אין תניא דעם וואָרט "יש", וויל דער פּרק האָט ניט קיין שייכות צו פריער.

לג.

אין האָמליע איז געווען משה לעוויאַנט, איז אויף יאָרצייט פון זיין פאָטער מאיר ז"ל לעוויאַנט פון קאַריוקאָווקע, פלעגט ער קומען צום זיידן לערנען דעם נאָמען אין תניא.

לד.

מיר האָט דערציילט אין לענינגראַד נחמן קאָרף. אַז ער איז געזעסן אין תפיסה מיט משה לעוויאַנט, פלעגט ער זאָגן: אָט איז נפטר געוואָרן ר' מרדכי יואל, האָט ער דאָך אַוועקגעפירט אַהין אַ גאַנצע קראָם.

לה.

ביי דעם זיידן איז געווען אַ סדר נאָר דרעלעוועז, ד.ה. מוסר'ן. האָסטו געדאַוונט און צוזונגען זיך אין דאַוונען, האָט ער געזאָגט: נו, נאָכגעגעבן זיך די הערצעלע; האָסטו געדאַוונט שטיל — נו, געשטאַנען ווי אַ פגר מובם.

לו.

דער זיידע איז נסתלק געווארן פיר אַזייגער נאָך האַלבע נאַכט, אור ליום ו' עש"ק, ה' מרחשון שנת עטר"ת. מיר זיינען אַלע געשטאַנען די גאַנצע צייט וואָס ער האָט זיך געקערט פון אין זייט אויף דעם צווייטן, און ער האָט אַלעם געהאַלטן די יאַרמלקע אויפן קאָפּ, עס זאָל ח"ו ניט אַראָפּפאַלן. אַז עס איז געווען יציאת נשמה, האָט מיין פאָטער אַ געשריי געטאָן צו אונז "נפלה עטרת ראשינו", און האָט אַזוי אָפּגעשריען 6 שעה בלי הפסק. זי"ע ועל כל יח"ל.

לז.

דער זיידע פלעגט רייַדן פון די עמקות פון אַמאָליקע חסידים. ר' יוסף ליובאַוויטשער, אָדער דער פעטער יאָסעלע — ער איז געווען דעם רבי דעם צ"צ'ס אַ פעטער — איז איינמאָל געווען אין טשערניגאָוו יוהכ"פ. אין טשערניגאָוו איז געווען אַ רב ר' נחום. ער איז געווען ר' אייזילם אַ תלמיד, פון די עלטערע, און פון דעם מיטעלן רבי'נם חסידים, אַן אדם גדול. דער זיידע רמ"י פלעגט אים רופן ר' נחום טשערניגאָווער. פאַר כל נדרי האָט דער פעטער יאָסעלע זיך געשטעלט צום וואַנט, און איז אַזוי אָפּגעשטאַנען אַ גאַנצן מעת־לעת. דער סדר איז ביי חסידים אַז נאָך נעילה זינגט מען, און עס ווערט אַ גרויסער טומל. לויפט צו ר' יוסף נ"ע צו ר' נחומ'ען, און זאָגט: נחום, וואָס פאַראַ צעלאָזענע שטאָט איז ביי דיר, נאָך כל נדרי זינגט מען שוין?

לח.

על דרך זה האָט מיר דערציילט מיין עלטער זיידע ר׳ יצחק הכהן כאָהענמאַן ז״ל פון סאָסניצע, דעם זיידנס רמ״י שוועֿר (נפטר געווען ט״ז מרחשון תרע״ב בעיר האָמליע, בתשעים ותשע שנים לחייו). ער פלעגט פירן טאַבאַק פון סאָסניצע אין ריגע. איז ער אַמאָל געפאָרן צוריק פון ריגע פאַרבי האָמליע, און איז געקומען ערב יוהכ״פ. האָט אים דער זיידע — זיין איידים — געגעבן שלום און וויניק גערעדט, ווי ביי אידן ערב יוהכ״פ האָט מען קיין צייט ניט.

צו כל נדרי האָט זיך דער זיידע מרדכי יואל געשטעלט דאַוונען. אַז מ׳האָט אָפגעדאַוונט און ער, דער עלטער זיידע יצחק, האָט אָפגעדאַוונט דעם גאַנצן תהלים מיט אַ מנין, האָב איך — דערציילט דער עלטער זיידע — אַ קוק געטאָן: מיין מרדכי יואל שטייט. ער האָט זיך צוגעלייגט אויף אַפאָר שעה, נאָכדעם האָט ער זיך אויפגעכאַפט, עס איז דאָך יום כיפור. קורץ דער זיידע רמ״י איז אָפגעשטאַנען דעם גאַנצן מעת־לעת (נאָר ער קען ניט זאָגן אויף די פאָר שעה וואָס ער האָט זיך צוגעלייגט).

נאָך מעריב, אַז מ׳האָט זיך אָפגעפאַסט, זאָגט ער צו אים: שוועֿר, האָט קיין פאַריבל ניט, ר׳ אייזיל האָט געזאָגט, אַז מ׳האָט דאָך אַגאַנצע מעת־לעת ניט געלערנט קיין תורה, דאַרף מען זיך זעצן לערנען. און דער זיידע איז אַוועק זעצן זיך לערנען.

לט.

דער עלטער זיידע ר׳ יצחק ז״ל האָט מיר דערציילט, אַז אַמאָל איז ער אַריין אין ליאַדי צו הרה״ק רחש״ז, דעם רבי דעם צ״צ׳ס זון. פרעגט ער ביי אים: פון וואַנען איז אַ איד? זאָגט ער: פון סאָסניצע. זאָגט ער: אַ ודאי מרדכי יואל׳ס שוועֿר. (נו, איז דאָס ניט אַפלא?)

מ.

דער עלטער זיידע דערציילט מיר אַזאַ מעשה: בעת ער האָט געזומען דעם זיידן פאַר אַן איידים, האָט ער געוואוינט אין אַ דאָרף לעבן סאָסניצע, באַבאַ. אַז דער זיידע רמ"י איז אַהינגעקומען איינמאָל, גייט אַריין אַ נכרית, דער באָבע רחל'ס אַבאַקאַנטע פון דאָרף, און נעמט אים אַרום: אַי ראַכל'ס מאַן. איז ער גלייך אַנטלאָפן און געוואָלט נאָר גט. איז דער רבי דער צ"צ האָט געזאָגט, אַז ר' אייזיל זאָל היסן, ער איז דאָך זיינער אַ תלמיד, און ר' אייזיל האָט געזאָגט, אַז דער רבי הדור איז ער, דאַרף ער אים היסן. פלעגט ער, דער עלטער זיידע יצחק, וועגן דעם אומפאָרן. איז ער געווען אין האָמליע און האָט געערעדט מיט ר' אייזלען. אַוועקגייענדיק האָט ער אַקלאַפּ געטאָן די טיר. זאָגט צו אים ר' אייזיל: איטשע, ואָם קלאַפּסטו? האָט אים געכאַפּט די מחלה קדחת און ער האָט געליטן אַגאַנצן יאָר. בסוף האָט דער רבי דער צ"צ געהייסן עם זאָל זיין שלום. דער בכור דעם זיידנס איז געווען אַנאָמען נאָך ר' אייזלען נ"ע.

מא.

דער זיידע פלעגט דערציילן, ווי איינמאָל איז געקומען אין האָמליע ר' חאַצקל דרויער. איז אַרויסגעגאַנגען צו אים ר' אייזיל און זאָגט: איך האָב דאָך אויף אייך ניט געדאַרפט אַ קוק טאָן, איר זייט דאָך געווען אַנטקעגן מיין רבי'ן (היינו אדמו"ר האמצעי), נאָר איך זע אַז דעם רבי'נס כוח איז נאָך אין אייך פאַראַן. אָט האָט איר אַ חדר און זייט אייך. איז ער געווען אַפאָר וואָכן. זיי פלעגן דאָך וועלן פון אים הערן ענינים, און זיין נפילה איז געווען משקה, פיל טרינקען, און פלעגט דאַן אַלעם ריידן און דערציילן. נאָר ווי צו הערן חסידות, האָבן זיי זיך אויסגעלערנט פון אים.

מב.

מיין פאָטער החסיד דובער מ"מ ז"ל פלעגט דערציילן, ווי איינמאָל

אויפן יאָרצייט פון הרה"צ ר' אייזיל האָמליער, איז החסיד ר' אליעזר שמעון בן הרה"ג ר' יוסף טאַמאַרקין והרב צבי דוב נכדי הרה"צ ר' אייזיל, איז ביי זיי שוין געווען נאָכן דאַוונען, און ביי א"ז רמ"י נ"ע איז געווען אינמיטן. גייט ער דורך, און זיי נעמען שוין אַביסל משקה. זאָגן זיי: נו, עס איז שוין ארבעים שנה — עס איז געווען תרנ"ז — דאַרף דאָך זיין "קאים אדעתי' דרבי'"? ענטפערט זיי א"ז, איז דאָך אָבער אַז "בדרכיו הלכו".

מג.

דער זיידע דערציילט ווי אַמאָל ביי דעם רבי'ן דעם צ"צ אויפן הויף, איז אַרויס אַ יונגערמאַן און קוליעט זיך פון שמחה, וואָס, דער רבי האָט אים געזאָגט חסידות. זאָגט מען צו אים: ווי איז דאָס געווען? זאָגט ער, אַז ער איז אַריין צום רבי'ן און זאָגט: רבי, זאָגט מיר חסידות, זאָגט דער רבי: אויף וואָס דאַרפסטו חסידות? זאָגט ער: איך דאַרף האָבן מיט וואָס צו דאַוונען. זאָגט דער רבי: דו וועסט זיך מתבונן זיין אין "ממלא כל עלמין" אין "סובב כל עלמין" און "כולא קמי' כלא חשיב". ווער איז געווען דער יונגערמאַן? בערע, דער פּעציצער רב.

מד.

די מעשה פון סוכה של בעש"ט פלעגט דער זיידע דערציילן באריכות, ווי אַמאָל ביי דעם בעש"ט אין סוכה האָבן זיך צעניפגעקליבן די תלמידים און קוקן אויף דער סוכה, ווי זי איז פול מיט שאלות. האָט דאָס דער בעש"ט מרגיש געווען, און האָט געבעטן אַ שטיקל פּאַרמעט און האָט זיך אָנגעלייגט אויפן פּאַרמעט מיט גרויס דביקות. דערנאָך האָט ער אַרויסגענומען דעם פּאַרמעט פון אונטערן טישטוך, ערשט אויף אים איז אָנגעשריבן: סוכה של הבעל שם טוב כשרה, נאום מט"ט.

מה.

ביי ר' הלל פּאַריטשער נ"ע איז געווען דער מנהג, אַז אויף אַ פּאַרברענגעניש פלעגט מען מאַכן אַ צעטל און ער פלעגט שרייבן אַלעמען, אַפילו די וועלכע גיבן ניט קיין געלט, וועמען "שותה" וועמען "נותן".

איינמאָל האָט מען געמאַכט דעם צעטל, האָט איינער אויפן ברעג טיש אַ זאָג געטאָן: אַזויפיל געלט אויף משקה, מ'וואָלט דאָס בעסער אפּגעגעבן אויף צדקה? האָט דאָס דערהערט ר' הלל נ"ע, זאָגט ער: גוט, געראַכט, מ'דאַרף דאָס אָפּגעבן אויף צדקה. דערנאָך רופט זיך אָפּ ר' הלל צו דער עולם: נו, מיר האָבן דאָך מקיים געווען אַ מצוה פון צדקה, בעט ער אַז מ'זאָל געבן געלט אויף "שמחה של מצוה". האָט דער עולם געגעבן נאָך מער ווידער פריער.

מו.

אַמאָל איז דער זיידע רמ"י נ"ע געזעסן ביי ר' הלל'ן אויף אַ פּאַרברענגען, האָט ער עפּעס אַ זיפּץ געטאָן. האָט ר' הלל נ"ע ביי אים אָנגהויבן פרעגן, וואָס האָט ער געזיפצט. זאָגט ער אַז ער וויים ניט. און ר' הלל ווייטער, ווי קומט דאָס אַז איד זאָל זיפצן? ביז וואַנען אַז דער זיידע האָט אים געזאָגט: אפשר בהעלם, וואָס ביי אים איז פּאַראַן אַן עלטערע שוועסטער וואָס האָט ניט חתונה געהאַט.

מז.

סיפּר א"ז רמ"י נ"ע, אַז ביי ר' מיכל זלאָטשובער ז"ע זיינען געווען תלמידים. פלעגט ער זיי געבן אַלע פרייטיק פרי אויף הוצאת שבת. האָבן זיי געבעטן ביי אים, אַז ער זאָל זיי געבן בעסער דאָנערשטיק. האָט ער געענטפערט: גוט, ער וועט פרעגן. דערנאָך האָט ער זיי געזאָגט: מ'האָט

געזאָגט מלמעלה, אַ "פּעטאַק" איז קיין געלט ניט, אָבער יסורים איז טייער.

מח.

אין נעזין איז געווען אַ איד, דער רבי צ"צ'ס אַ קרוב. איז ער געווען זייער אָרעם. וועז דער זיידע איז געווען אין נעזין זאָגט דער זיידע צו אים: וואָס שווייגט איר? זאָגט ער: יע, עס איז געפאָרן איינער אין ליובאַוויטש, האָט ער געשיקט מיט יענעם אַ פּדיון. האָט דער רבי צ"צ צוגענומען און האָט גאָרניט געענטפערט. אַז יענער האָט געדאַרפט אַוועקפאָרן. פרעגט ער ביי דעם רבי'ן: וואָס זאָל איך אים ענטפערן? (דער זיידע פלעגט דערציילן בפרטיות מיט די נעמען) זאָגט דער רבי צ"צ זי"ע: עס איז דאָך פאַראַן אַ סך אָרעמעלייט, מסתמא דאַרף דאָס אַזוי זיין.

נו — האָט ער, דעם רבי דעם צ"צ'ס קרוב אויסגעפירט — איז וואָס זאָל איך שוין טאָן?

מט.

א"ז רמ"י נ"ע פלעגט דערציילן, אַז ער איז איינמאָל געקומען פון ליובאַוויטש פון אדמו"ר צ"צ, ער איז נאָך געווען אַ יונגער בחור, האָט ביי אים הרה"צ ר' אייזיק האָמליער אַרומגעפרעגט דעם סדר הנסיעה וכו'.

— ווי ליובאַוויטש און דער רבי צ"צ איז געווען ביי אים טייער, אַז ער האָט געוואָלט וויסן אלץ בפרטיות. —

אַז עס איז געקומען צו תשעה באב, פרעגט ער: וואו ביסטו געווען? זאָגט ער: אין קאָרמע. נו, און וואָס האָט מען געטאָן? זאָגט ער: געזעסן חסידות. זאָגט ר' אייזיל: אַזוי גרויס ביסטו ביי זיך, ת"ב ריידן חסידות?

נ.

א"ז פלעגט דערציילן מיט אַ התעוררות גדולה ווי ער האָט געזען ווי הרה"צ ר' הלל פּאַריטשער נ"ע איז געשטאַנען אַרום טיר פון אדמו"ר צ"צ גרייט אויף אַריינגיין אויף יחידות, און איז געווען אויסערגעווינלעך ערנסט, געגלעט די באָרד, פאַרריכט די פּיאות און איז געשטאַנען מלא פּחד.

נא.

דער זיידע פלעגט זאָגן: "גמרא" איז גמר אַלף, דורך לערנען גמרא קומט צו צו א"ס אלופו של עולם.

נב.

ביי דעם זיידן רמ"י איז געווען די סעודה די ערשטע נאַכט י"ט כסלו, און אויף מאָרגן נאָכן דאַוונען, אָבער כ' ניט. אַז מ'פלעגט אים זאָגן אַז אין ליובאַוויטש איז די סעודה די נאַכט צו כ', פלעגט ער ענטפערן, אַז דעם י"ט כסלו וואָס ער איז געווען ביי דעם רבי'ן דעם צמח צדק, איז די סעודה געווען די ערשטע נאַכט.

נג.

סיפּר לי א"ז החסיד המפורסם ר' מרדכי יואל נ"ע מהאָמעל, כאשר הי' לו יותר משמונים שנה, מזמן בחרותו, כאשר ישב בליובאַוויטש בימי נשיאותו של אדמו"ר בעל צ"צ זי"ע. בכלל בא לליובאַוויטש בשנת תריו"ד. עלה בדעתו אַז אַ רבי איז ווי ג־ט, און צו ג־ט וויל ער אַריין אָן אַ ממוצע. והתודע מזה המשרת ר' חיים בער, ואמר לו: משוגע ביסטו מרדכי יואל, ר' הלל גייט אַריין דורך מיר, אַפילו די קינדער גייען אַריין דורך מיר? וענה לו א"ז: אַפילו איר וועט כו' (דברים קשים) וועל איך

מיינם אויספירן. והפסיק ר' חיים בער ליתן לו על הוצאות אכילה. וככה עברו שלשה שבועות, וכל העת אכל בכל יום רק שני זעמעלעך אשר נתן לו הרה"צ ר' שלום דובער בן אדמו"ר מהרי"ל, כי א"ז למד עמו (זהו לא זעמעלעך כמו בפולין, זהו זעמעלעך שלנו, קליינע קיכלעך).

באחת הלילות יצא ר' חיים דוב ואמר, כי אדמו"ר צוה ששום אדם וועט היינט ניט אַריין. וכאשר א"ז ראה שהוא הולך לביתו, לוה אותו עד ביתו, וברח לביתו של כ"ק אדמו"ר לראות אם פתוחה פתח ביתו של אדמו"ר. וכן הי', הפתח היתה פתוחה, והלך להיכל כ"ק. ורק נגע בהפתח, ויצא כ"ק ואמר: הלא אמרו שלא ילכו! וענה לו א"ז שני דברים.

— הדגיש "שני" ולא שלשה, וסיפר לי כי הרה"צ ר' הלל שאל אצלו, באיזה שני דברים לקחת את אדמו"ר, ולא אמר לו. אָבער אַ נאַרעשקייט, געדאַרפט יע זאָגן ר' הלל'ן. —

ולקח אותו כ"ק אדמו"ר בידו הקדושה והוליכו לחדרו וישב על הכסא, ויחידות כזאת לא הי' עד עתה ולא יהי' כו'. אח"כ שאל אותו כ"ק, אם יש לו מה לאכול, וענה לכ"ק, כי שבת הוא אוכל אצל בנו הרה"ק ר' שניאור זלמן. ושאל אותו, ובחול? והוכרח לספר לו המעשה. וכאשר אמר לו "אַז אַ רבי איז ווי ג־ט און צו ג־ט ווייל ער אַריין אָן אַ ממוצע" האָט ער זיך פאַנאַנדערגעלאַכט, אַז ער לאַכט נאָך איצט אין גן עדן, און אַז עס איז געקומען אַז ער האָט אים אויפגעהערט צו געבן אויף עסן, האָט אדמו"ר נ"ע אַ געשריי געטאָן "אוי וויי איז מיר"

— אָט אַזוי האָט אים פאַרנומען אַז אַ איד האָט ניט וואָס צו עסן —

ואמר לא"ז: דו דאַרפסט אים ניט, דאָנערשטיק אינדערפרי וועל איך דיר אַליין געבן. און אַלע דאָנערשטיק פלעגט ער אים אַליין געבן 6 גרייוועניקלעך, נאָר אַז ער פלעגט ניט קומען צו דער צייט פינקטלעך, פלעגט אדמו"ר נ"ע איבערגעבן לאדמו"ר מהר"ש נ"ע, ווייל זיין חדר איז געווען אצל אביו אדמו"ר, און אדמו"ר מהר"ש פלעגט אים אָפּגעבן.

נד.

סיפר לי א"ז כי אדמו"ר מהר"ש זי"ע ידע את אשר הוא מדבר ביי אַ ביסל משקה אודות הדא"ח של הרה"צ ר' אייזיק מהאָמעל, הגם כי את ר' אייזיק הי' א"ז קורא "דער היגער", אָדער "דער האָמליער", און סתם רבי איז געווען אדמו"ר צמח צדק, מכל מקום פון ר' אייזילם דא"ח איז ביי אים געווען מורא'דיק, ווייל ער איז דאָך געווען זיינער אַ תלמיד מובהק.

איינמאָל זומער זייער פרי, גייט ער פון אַ פאַרברענגעניש און איז געווען גוט מבושם. ער גייט אַרויף אויפן חצר, ערשט אדמו"ר מהר"ש שטייט אין פענסטער און זאָגט: מרדכי יואל, קום אַהער. און האָט מיט אים פאַרפירט אַ רייד ביז מ'איז צוגעקומען וועגן ר' אייזלם חסידות. זאָגט א"ז (מיט אַ ניגון) דער רבי דאַרף ניט, די קינדער דאַרפן אויך ניט, נאָר די איניקלעך און אַזוי חסידים דאַרפן לערנען ר' אייזיקס חסידות. ווי ער האָט אויסגעלאָזט די לעצטע וועלטער, ערשט ער טוט אַ קוק אַז דער רבי צמח צדק האַלט די הייליקע קאָפּ אין דער צווייטער פענסטער. די רגע — דערציילט דער זיידע — האָב איך זיך אויסגעניכטערט און גלייך אַנטלאָפן.

נה.

אַז אדמו"ר מהר"ש נ"ע איז שוין געווען אַ רבי, איז ער אַמאָל געפאָרן פאַרבי האָמליע. פלעגט דער זיידע דערציילן 3 זאַכן: ער האָט געטרונקען שטאַרקע טיי, האָט ער געזאָגט, ווייל אין וועג שלאָפט מען דאָך ניט, איז שלאָגט דאָס פאַנאַנדער די אדים (די נערוון), און האָט געגעסן מאַלינע וואַרעניע. האָט ער געזאָגט: קוקט ניט אויף מיר, ביי מיר איז דאָס אַ רפואה. דערנאָך האָט ער געבעטן ר' אייזיק'ס כתבים. האָבן זיי געזאָגט: עס איז אָבער גרייזיקע. האָט דער רבי מוהר"ש געענטפערט: פאַר אונז איז גרייזן ניט קיין הסתר.

נר.

דער זיידע רמ"י נ"ע האָט מיר איינמאָל געזאָגט: זיאַמע דו מיינסט דער זיידע וועט אייביק לעבן? פאַרשרייב. נאָר דעמאָלט האָט מען פאַרשטאַנען די נויטיקייט פון דעם.

נז.

דער זיידע מרדכי יואל פלעגט זאָגן בשם הרה"צ ר' אייזל האָמליער: זכור את אשר עשה "לך" עמלק, וועמען כאַפּט עמלק, דער וואָס איז "לך", פאַר זיך, אָבער דער וואָס איז מיט חסידים, יענעם קען עמלק ניט כאַפּן.

נח.

וואָס איז דער ענין פון אדר מרבים בשמחה, פלעגט א"ז רמ"י זאָגן: די גמרא זאָגט, אַמאָל שטייט "עוז וחדוה במקומו" און אַמאָל שטייט "במסתרים תבכה נפשי", דער תירוץ, "הא בבתי בראי, הא בבתי גוואי". פלעגט ער זאָגן, אַז אַפילו בבתי גואי וואָס במסתרים תבכה נפשי, איז אדר מרבין בשמחה.

כבוד מעלת
הרב הגאון האלקי המקובל החסיד המפורסם
מוה"ר לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל
— אבי כ"ק אדמו"ר שליט"א —

שימש ל"ב שנים אב"ד דעיר יעקאַטערינאָסלאַוו

א.

עס איז דאָך רשימות זכרונות, וועל איך שרייבן פון אַ באַגעגעניש מיט אים אין לענינגראַד חורף תרפ"ח. הגם איך האָב אים געזען אין ליובאַוויטש תרס"ו אָדער ס"ז, און איך האָב טאַקע געהערט אין ליובאַוויטש, אַז דער רבי מוהרש"ב זי"ע האָט געזאָגט, אַז מיט די דריי יונגעלייט וועט ער זיך באַרימען בזה ובבא, היינו הרב ר' לוי יצחק שניאורסאָן, הרב ר' מנחם מענדל חן און הרב ר' שניאור זלמן שניאורסאָן.

ב.

די הנאה און פאַרגעניגן וואָס מיר האָבן געהאַט דאַן אין לענינגראַד איז ניט צו פאַרשרייבן. מיר פלעגן גיין צו אים כמעט אַלע נאַכט. די רייד איז געווען, מדרשים על פי חסידות. פינע פלעגט זאָגן: נו, זלמן, דו בייסט שוין די פינגער?

איינמאָל האָט זיך אָנגענומען ר' מיכאל דוואָרקין ז"ל מיט אַ שטאַרקייט: פון וואַנען ווייסט איר דאָס אַלעס? ענטפערט ער: מ'האָט מיר איבערגעגעבן. ער האָט געמיינט אדמו"ר הרש"ב נ"ע. ער האָט מיר איבערגעגעבן כללים.

ג.

אין לענינגראַד ווינטער ווערט שבת 3 אַזייגער. נו, איז נאָך סעודת ש"ק, פלעגן מיר קומען, ר' מיכאל דוואָרקין, ביידע פינעס, מנשה און אני הכותב. איינמאָל איז ער געלעגן אָנגעשפאַרט אויפן סאָפקע. זאָגט ער אונז, אַז איבערהויפט האָט אים אָנגעזאָגט אדמו"ר נ"ע אַז שטענדיק דאַרף מען טראַכטן אַפילו אַז מ'שפּאַרט זיך צו אַווייל.

ד.

איינמאָל פרעגט ר' מיכאל נאָך זיינעם אַ רייד: וואו שטייט דאָס? זאָגט ער: אָט אין דעם ספר און אויף דעם דף. עס איז געווען אַן עץ חיים. פּינע בנימין'ס איז דאָך געווען אַ שאַרפער, זאָגט ער: זלמן, עפּן אויף נאָך אַ בלאַט. ר' לייוויק איז געווען זייער אַן איידלמאַן. קורץ, ער האָט געזאָגט כמה בלעטער און האָט געזאָגט ווי אַ איד אשרי. האָב איך טאַקע אַמאָל געזאָגט, אַז איידער מ'ווערט קלאָר עץ חיים, איז מען קלאָר אַנדערע זאַכן.

ה.

אין לענינגראַד איז ער אַיינגעשטאַנען ביי דובער שילמ'ס (אַזוי האָט מען אים גערופן אין ליובאַוויטש). ר' שילם איז געווען אַן איידים פון הרב"ש בנו הבכור של אדמו"ר הצמח צדק.

שבת אויפן קידוש, כמדומה אַז עס איז געווען פרשת תולדות, ווייל ער האָט געזאָגט דעם ענין יצחק און רבקה, ווי דער פירונג פון קינדער איז זייער נוגע די עלטערן, האָט ער אָנגעהויבן זינגען אַסדר לסעודתא. האָבן זיך די "שפּיץ חסידים" אַ וואונדער געטאָן. זאָגט ער: עס שטייט דאָך אין עץ חיים.

ו.

הייליקע ווערטער זיינע געדענק איך זייער ווייניק, נאָר 2 ענינים: ער האָט געזאָגט דעם ענין וואָס ר' יוחנן האָט געזאָגט "דין גרמא דעשיראה ביר" (ברכות ה' ע"ב). וואָס הייסט, ער האָט זיך אַרומגעטראָגן מיט אַ ביינדל? נאָר דאָס איז די מדריגת המלכות וואָס זי איז אַלעמאָל גאַנץ.

ז.

אויך האָט ער געַרעדט וואָס דער כותל מערבי איז גאַנץ געבליבן, ווייל דאָס איז ה' אחרונה פון שם הוי', מלכות, כנסת ישראל, וואָס דערפאַר זיינען מיר בני ישראל גאַנץ און מיר וועלן גאַנץ זיין עד כי יבוא שילה בב"א.

ח.

ביי חסידים אויף אַ פאַרברענגען הויבט מען דאָך אָן מיט אַ הקדמה. האָב איך אַמאָל אויף אַ קידוש לכבוד זיין הילולא געזאָגט, אַז מיין זיידע האָט אַליין געהערט פון רבי'ן צ"צ זי"ע, אַז דער אַלטער רבי האָט געזאָגט: אויף וועמען פאַרלאָזט איר זיך, איר וועט מיין טיר אין גן עדן ניט טרעפן. אדמו"ר הרש"ב נ"ע האָט געזאָגט: איך גיי אין הימל און די כתבים לאָז איך מיט אייך.

— וועז איך בין געקומען אין ראָסטאָוו האָב איך געהערט איבערזאָגן דאָס בנוסח זה: די כתבים און דעם זון לאָז איך מיט אייך. —

און מיר האָט דערציילט האברך יוסף נעמויטין שי' (נכד הרה"ח המפורסם ר' יהושע נעמויטין נ"ע), אַז ר' לוויק זצ"ל האָט געזאָגט פאַר זיין פטירה: עס וועט געדויערן אַ ביסל צייט און מ'דאַרף זיך אַריבערוואַרפן אין אַן אַנדער עולם, אין אַ העכערן.

ט.

אַז ער איז אַוועקגעפאָרן פון לענינגראַד — דעמאָלט האָט מען נאָך ניט אַזוי מורא געהאַט — זיינען מיר אַלע, די פריער דערמאָנטע, געווען אויפן מאָסקווער וואָקזאַל באַגלייטן אים.

געווען אויך אַ יונגער בחור, האָט ער אים געזאָגט: געדענק, וחזקת והיית לאיש! שפּעטער איז דער בחור געפאַלן, אָבער איצטער פּירט ער אין אַ וויטע מדינה זייער אַ שיינעם שטאַט.

י.

אַז דער פּאָיעזד האָט געדאַרפט אַוועקגיין, האָט ר׳ מיכאל דוואָרקין ז״ל אַוועקגעגאַנגען אַ ריקוד מיט אונז.

סיפורים שונים

א.

חסידים דערציילן אַז ביי הרה"צ ר' מאָטעלע טשערנאָבעלער איז געווען דער מנהג אַז ער איז געשטאַנען מיטן טלית איבערן קאָפּ, און עס פלעגן קומען נשים און ער האָט זיי געבענטשט. אַמאָל איז ער געקומען אין אַ שטעטל, און דאָרטן זיינען געווען 2 יונגעלייט ניט קיין חסידים, האָבן זיי גענומען אַגוי' און אָנגעטאָן זי ווי אַ אידישקע און זי איז אויך אַזוי צוגעגאַנגען צו אים, און ער שטייט דאָך מיטן טלית איבערן קאָפּ. האָט ער אַזאָג געטאָן: "כמוהם יהיו עושיהם", איז לא היו ימים מועטים און זיי האָבן זיך כופר געווען ר"ל.

ב.

צום בעש"ט הקדוש זי"ע איז אַריין דער גאון "מאיר נתיבים" און זאָגט צו אים: איר זייט אַ יודע מחשבות, זאָגט מיר וואָס טראַכט איך יעצט. ענטפערט אים דער בעש"ט: דעם שם הוי'. זאָגט ער: איר פאַרשטייט אַז אַזאַ איד ווי איך איז מקיים דעם שויתי הוי' לנגדי תמיד. ענטפערט אים דער בעש"ט: איר טראַכט דעם שם הוי' מיט דעם ניקוד. זאָגט ער: פון וואַנען ווייסט איר, די ליכט האָבן אייך געזאָגט?

— ווייל ביי דעם בעש"ט איז געשטאַנען ליכט אויפן טיש —

זאָגט אים דער בעש"ט: יע, די ליכט, און די ליכט האָט מיר געזאָגט נאָך אַ זאַך, אַז אירע אַ חברׂטע אַ ליכט האָט איר געזאָגט, אַז איר האָט געטאָן פאַר ליכט וואָס מען טוט ניט פאַר ליכט. האָט ער זיך אַ כאַפּ געטאָן מיט גרויס התפעלות: אמת, אָבער אים האָט זיך אָפּגעדוכט אַז זי איז געווען אַ פאַרלאָשענע, און דערנאָך האָט זי זיך אַהויב געטאָן, ווי ס'איז די טבע פון ליכט.

ג.

ביי דעם מעזריטשער מגיד נ"ע זי"ע איז געווען דער זיווג שני. האָבן זי די תלמידים אָנגערעדט אַז זי זאָל מאָנען "עונה". חסידים האָבן געוואָלט אַז עס זאָל געבוירן ווערן נאָך אַזאַ זון ווי ר' אברהם דער מלאך, אָדער ווי אונזערע חסידים רופן אים "דער קדוש". נו איז ער מרוצה געווארן. אַז דער הייליקער מגיד איז אַריין אין צימער, האָט זי זיך זייער דערשראָקן און אָנגעהויבן שרייען: ניין, ניין, זי איז מוחל. האָט דער מגיד געזאָגט, אַז די ערשטע האָט מער ניט געהערט ווי דעם קלאַפּ פון טיר אַרייגייענדיק און דעם קלאַפּ אַרויסגייענדיק, און אַזוי איז זי געווען מופשט פון גשמיות.

ד.

שמעתי מהרה"ח ר' יצחק מתמיד הי"ד, אַז אין אַ שטעטל איז געווען אַ גרויסער חסיד ר' איצעלע. דאָרט אין שטעטל ביי אַ גביר איז קראַנק געווארן אַ טאָכטער. האָט ער געגעבן געלט דעם חסיד ער זאָל מאַכן אַ פ"נ. וואָס האָט געטאָן דער חסיד? ער האָט צענויפגעקלויבן זיינע חסידים און ער האָט געמאַכט אַ סעודה מיט אַ פאַרבערגענגעניש. זאָגט צו אים דער גביר: וואָס איז דאָס, אַזוי בעט מען דעם אויבערשטן? ענטפערט ער אים: אַז איצעלע פאַסט, אַז איצעלע וויינט, איז דאָס ביי דעם רבש"ע ניט קיין נייעס, אָבער אַז איצעלע האָט צענויפגעקליבן זיינע חסידים און פאַרבערגענגט, פרעגט מען, וואָס איז דאָס? דער תירוץ, ביי דעם גביר איז קראַנק די טאָכטער. אָט דאָס איז "וירא בצר להם בשמעו את רינתם".

ה.

ר' ישראל נעווועלער* ז"ל האָט געזאָגט בשם הרה"ח רשב"ץ נ"ע: וואָס פאַסטו מיטן טרעמבעך (בויך), פאַסט מיטן מויל!

* נפטר ט' אייר התש"ח ומנ"כ בעיר מינכען.

ו.

אַז איך בין געווען אַ אינגל אין ליובאַוויטש, תרס"ז־ס"ח, האָט מען פאַרבראַכט ביי גרונם'ן, האָט מען געריידט די אַלטע טענה וואָס מ'איז ניט רייך, האָט געזאָגט איינער אַ תמים, אַז ער האָט געזען אין אַן אַלטן ביכל כתבים, אַז די וואָס זיינען שייכות צו פּנימיות התורה זיינען ניט מקבל דורך ע' שרים. נו, אַז מ'דאַרף מקבל זיין פון אַהויכן אָרט, איז דאָס ניט גרינג און מ'דאַרף האָבן אַ זכות.

ז.

המשפּיע גרונם נ"ע אין ליובאַוויטש האָט דערציילט, אַז דער בעש"ט האָט געזאָגט: איך וואָלט קענען גאָר אויף אַן אַנדער אויפן, היינו ווי אלי' בסערה השמימה, נאָר איך וויל דורכגיין די תורה אינגאַנצן, עם שטייט דאָך "כי עפר אתה ואל עפר תשוב".

ח.

פאַליק גוראַרי' ז"ל, בנו של הרה"ח רמ"מ ואחיו של חדב"נ הרש"ג שליט"א, פלעגט ביי אַ פאַרברענגעניש זאָגן שטענדיק אַ זייער גוטן וואָרט, אַז מיר זיינען זייער פון אַגעהויבענעם קאַנטאָר, און אַפּירמע פאַרפּיאַטשקעט מען ניט.

ט.

דודי הרה"ג הרה"ח ר' לייב ז"ל חסדן דער סעבעזשער שו"ב אין האָמליע פלעגט זאָגן בשם אַלטע חסידים: "בכל עת יהי' בגדיך לבנים ושמן על ראשך לא יחסר" — אַ חסיד דאַרף שטענדיק קלערן אַז ער גייט אין ווייסע בגדים און אויפן קאָפּ איז ביי אים אַ קרוג בוימל, ווי ער טוט זיך אַ קער אַ האָר, פאַרפּאַטשקעט ער זיך אינגאַנצן זיינע לבושים.

י.

החסיד המשפיע רש"ג נ"ע פלעגט ריידן ווי דער ס"מ האָט געהאַט טענות צום רבש"ע: מ'רופט מיך מלאך המות, וויל מיך קיינער ניט פאָלגן. זאָגט דער רבש"ע: נו, מ'וועט דיך רופן שטן. נאָכדעם איז ער געקומען וווייטער מיט טענות. זאָגט דער רבש"ע: מ'וועט דיך רופן יצר הרע. איז ער וווייטער געקומען מיט טענות, אַז אַ יצה"ר וויל מען אים ניט הערן. זאָגט דער רבש"ע: מ'וועט דיך רופן נפש הבהמית, און נאָכדעם גאָר "יש". אָבער דער אמת איז "הוא היש, הוא הנה"ב, הוא היצה"ר, הוא השטן, הוא מלה"מ", און מ'דאַרף פון אים אַנטלויפן.

יא.

החסיד אלחנן מאָראָזאָוו דערציילט בשם הרה"ח רשב"ץ נ"ע, אַז ער האָט געפרעגט ביי החסיד ר' מיכל אָפּאָצקער נ"ע, פאַרוואָס ער פאָרט ניט צו אדמו"ר צ"צ זי"ע. האָט ער אים געענטפערט: די יחידה שבנפש האָב איך אָפּגעגעבן דעם רבי'ן (היינו לאדמו"ר הזקן נבג"מ זי"ע), איז וואָס זאָל איך צו אים פירן כו'?

יב.

איך האָב געהערט אין ליובאַוויטש פון אַ אידן, אַז ביי זיי אין קאָלאָניע אַרום ניקאָלייעוו איז געווען ר' הלל, און ווי דער סדר האָט מען געקליבן געלט פאַר אים. איינער אַ איד איז דאָרט געווען, וואָס ביי אים איז געווען אַן אַריינפאָר־הויז, און עס פלעגן דאָרטן איינשטיין פריצים און פריצעס (מיר זיינען געווען אינגלעך, האָט דער איד וואָס האָט דערציילט די מעשה געריידט פאַרשטעלטערהייט). איז יענער בעל אכסניא האָט געגעבן 10 רובל.

אַז מ'האָט געבראַכט די גאַנצע געלט וואָס מען האָט צענויפגעקליבן, נעמט ר' הלל און וואַרפט אַרויס די מטבע, דעם צענערל.

ע"ז העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: בהסיפור אשר "אַרויסגעווארפן די מטבע" — צ"ע מהענין א) דלא תשחית. ב) דכאו"א מבנ"י מחויב בצדקה. ואדרבא: חטאך בצדקה פרוק. ואולי א) ידע שזה הכסף מאיסורי הנאה. ב) אינו מדויק הסיפור, וצ"ל שהחזיר הכסף.

יג.

עס איז געקומען אין לענינגראַד אַן עלטערער איד אַ טשערנאָבעלער חסיד, האָט ער דערציילט אַזאַ מעשה, אַז עס איז געווען אַ איד וואָס האָט געפאַסט משבת לשבת, האָט אים געזאָגט זיין רבי, אַז מ'דאַרף ניט זאָגט ער, מ'וויים דאָך אַז אין דער צייט וואָס דער בעש"ט האָט געפֿראַווען התבודדות האָט ער געפאַסט משבת לשבת? ענטפערט אים זיין רבי, אַז דער בעש"ט פלעגט דאַרפן אַוועקגיין שבת־נאַכט אין די בערג בין קיטעוו לקאָסעוו פלעגט ער נעמען אַ גאַנצן זאַק מיט עסן, נאָר אַז ער פלעגט זיך כאַפן פרייטיק אַז ער דאַרף גיין אין שטאָט, ערשט ביי אים איז גאַנץ דער גאַנצער זעקל, ווייל ביי אים איז געווען דער "שכחתי מאכול לחמי", מצד די דביקות צו ג־טלעכקייט.

יד.

איך האָב געהערט אַזאַ מעשה: ביי איינעם פון הצדיק ר' משה לייב סאָסאָווערס חסידים אין אַ דאָרף איז געווען אַ גניבה און מ'האָט ניט געקענט געפינען דעם גנב. איז ער געקומען צום צדיק פרעגן. זאָגט ער אים, אַז שבת פאַרנאַכט זאָל ער זאָגן אשרי תמימי דרך.

דער סדר אין דאָרף ווייסן דאָך די גוים אַז נאָך הבדלה וועט מען זיי שוין פאַרקויפן בראַנפן, הויבן זיי זיך אָנקלייבן אין קרעטשמע. ערשט עס איז אַריין אַ גוי און ער האַלט שוין ביי דעם סוף פון קאַפּיטל, ער זאָגט דאָך הויך, און האַלט "תקרב רנתי גו'". אויף אוקראַיניש איז דער

טייטש "טי קראַוו" — דו האָסט געגנב'ט. ענטפערט דער גוי: ניט איך האָב געגנב'ט נאָר מיין שכן דער און דער איז דער גנב.

טו.

החסיד ר' חנן מאַראָזאָוו האָט געזאָגט פורים תרצ"ה צו מיר און צו ידידי פנחס אַלטהויז ז"ל אין לענינגראַד: "העם ההולכים בחשך ראו אור גדול". וואָס איז דאָס פאַר אַ פשט, עס איז דאָך חושך, היינט ווי ראו אור גדול? דער תירוץ איז: ווי קען מען גיין אין חושך, ווייל פריער איז "ראו אור גדול".

הוספות

קטע משיחת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ זי״ע
שמח״ת תרצ״א

איצטער איז געקומען די צייט אַז אַלע בני תורה אָן אַ חילוק פון מפלגה אַפילו די וואָס האָבן זיך אַמאָל געוופן מתנגדישע בני תורה, עולמשע ישיבות דאַרפן לערנען חסידות און זיין בעלי עבודה ווי חסידות מאָנט, ניטאָ איצטער דער ענין פון התנגדות ח״ו, דער וואָרט מתנגד דאַרף זיין און מוז זיין מרוחק בתכלית הריחוק, ביי אונז איז ניטאָ אונז עס דאַרף ניט זיין קיין חילוקים ח״ו.

עס איז פאַראַן און עס דאַרף זיין דער חילוק אין נוסחאות, וואָס דאָס זיינען שערים מיוחדים מכוונים להשבטים והשתחואות שבמקדש שהם כנגד י״ג שערים שבמקדש דלעתיד לבוא במהרה בימינו אמן, נוסח אר״י ז״ל נוסח אשכנז וכו׳ במילא איז דער נאָמען אשכנזים.

אין תורה ומצות איז ניטאָ קיין חילוקי נוסחאות, אַלע בני תורה ומצות פון אַלע נוסחאות אין תפלה, דאַרפן נתאחד ווערן אין דער עבודה פון תורה ומצות וואָס עס איז נתגלה געוואָרן בתורת החסידות, די טירן זיינען אָפן פאַר בני תורה, פאַר מקיימי מצות, די טירן זיינען אָפן פאַר אידן, פאַר די וואָס דער נקודת היהדות ציט זיי וואו אידן זיינען און וואו אידן זיינען זיך משמח בשמחת תורה.

קטע יו״ד כסלו תש״ז

אין דעם חנוך פנימי וואָס הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק האָט מיך מחנך געווען אין די גאָר יונגע יאָרן, האָט ער מיר געזאָגט, אַז סיפורי החסידים איז די הטבה כללית וואָס מאַכט פאַר אַ בעל מדות טובות און פאַר אַ עובד השם.

קטע מיומן כ״ק אדמו״ר הריי״צ זי״ע
א׳ כ״ז טבת תרנ״ו

שמעתי אומרת כבוד אמי זקנתי מאת כ״ק חותני אדמו״ר שאמר בעת סעודת ליל חנוכה — די חנוכה לאַטקע — בזה הלשון:

אַ חסידישער סיפור איז דער נפש פון חסידות, אַ חסידישער ניגון איז דער רוח פון חסידות, אַ חסידישער פאַרברענגען איז די נשמה פון חסידות. לערנען חסידות בעיון און דאַוונען מיט חסידות איז חי׳ יחידה פון חסידות.

ופעם שמעתי מאת כ״ק חותני אדמו״ר — בליל א׳ דפסח בעת עריכת הסדר — שאמר בזה הלשון:

מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, אַז מיט דעם סיפור פון יציאת מצרים וועט יציאת מצרים, אַפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה אַ גאַנצער חב״ד׳ניק דאָך איז מצוה עלינו לספר, בעדאַרף מען דערציילן אַ חסידישן סיפור, מיט דעם סיפור אַליין גייט מען אַרויס פון מצרים.

קטע מלקוטי דבורים

הרה״ח ר׳ חנוך הענדל האָט דערציילט, אַז ער האָט געהערט פון דעם באַוואוסטן חסיד ר׳ הירשל סמילאַנער, אַז דער וואָס האָט ניט קיין טמטום הלב איז אין די ד׳ אמות פון אַ צדיק קריגט ער בושה און אַז ער הערט אַ התעוררות וואָרט ווייניט ער מיט אַ התעוררות פנימי.

קטע ממאמר ענין ההשתטחות
לכ״ק אדמו״ר האמצעי זי״ע

כמ״ש במאמר ענין השתטחות לאדמו״ר האמצעי כ״ק אדמו״ר רבינו דובער נבג״מ בן לכ״ק אדמו״ר הזקן בעל התניא נבג״מ וז״ל: בהליכתו על קבורת הצדיק והקדוש יכול לבוא לידי בושה גדולה וביטול במציאות ממש שמתבושש מאד בכל מעשיו ומחשבותיו אשר עשה וחשב עד היום, כי גלויים המה כי הצדיק אפילו בהיותו בחיים

נודע לו מחשבות אדם ותחבולותיו כידוע כ״ש הנפש של הצדיק אחרי הסתלקותו עכ״ל.

קטע מפרק כ״ח מד״ה מים רבים תרל״ו
מכ״ק אדמו״ר מהר״ש זי״ע

וז״ע ה׳ דשם הוי׳ שבנפש האדם שהוא בחי׳ ההתבוננות באוא״ס ב״ה ואחדותו, וביותר בק״ש ובשתים שלפניה שמדברים בזה עד שמכל תיבה ותיבה ירגיש בנפשו אור הוי׳ וחיותו הנמצא בה שעי״ז יחי׳ חיי רוחני׳ בהרגשת החיות מאוא״ס המחי׳ אותו ומהוה, ועי״ז יזכה ליכלל ולהתכלל באוא״ס חיי החיים כו׳.

קטע משיחת י״ג תמוז תש״ט

חסידים האָבן כחות וואָס די רביים האָבן זיי מנחיל געווען לדורותיהם עד ביאת הגואל.

יעדער חסיד דאַרף זאָגן אַלע טאָג אַ קאַפּיטל תהלים ביחוד אַז דער זכות פון די רביים זאָל ביי זיי נמשך ווערן און עס זאָל ביי זיי נקלט ווערן דער גילוי אור אין אַ פּנימיות.

דער נקודת הענין איז: אור הקדושה איז דאָך אין סוף און צו דעם דאַרף מען האָבן כלים וואָרום אַז עס איז אין עוד כלי איז ויעמוד וגו׳.

קטע ממאמר אבות החסידות
מכ״ק אדמו״ר מוהריי״צ זי״ע

קבלה בידינו — אמר הישיש ר׳ יצחק שאול — מזקני החסידים ששמשו עוד לפני הרב המגיד ממעזריטש ואצל הבעש״ט הקדוש נבג״מ זי״ע, כי כל הבא מהסתופף בהיכל הצדיק מביא אתו עמו אור נאצל מהצדיק, וכפי שהננו יודעים מתורתן של רבותינו הקדושים הנה אור נאצל זה הוא רק אור מקיף בלבד, וזאת התורה והעבודה אשר שם כ״ק אדמו״ר לדורותינו דעה את הוי׳ אשר אור נאצל זה שמקבלים בהיכל

הצדיק יאיר בפנימיות ע״י כלים מכלים שונים בחכמה בינה דעת בתורה ומצות בעבודה שבלב בהתעוררות תקון המדות ובמדות טובות באהבת רעים...

וזו היא יתרונה של חסידות חב״ד להיות מוח שליט על הלב ע״י עבודה פנימית דוקא.

קטע משיחת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ זי״ע
כ׳ כסלו תרצ״ג

אַ אַמאָליקער דעם טאַטנס אַ פאַרברענגען איז יעדער וואָרט אַ פּערל, מרגליות טובה... ביי דעם וואָס האָט אייגצלטע פּערל, טייערע גוטע סחורה, אָבער דאָס איז פאָרט אייגצלטע פּערל. אָט די זעלבע פּערל אַז מ׳ציט זיי אַרויף אויף אַשנירל מיט אַ סדר מסודר, איז אין די פּערל אַליין איז קיין שום נייעס ניטאָ, נאָר עס איז נאָר אַן אַנדער יופי, עס באַלייכט דעם גאַנצן אַרום, און עס שאַפט זיך אַן אויר זך.

קטע משיחת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ זי״ע
חג הפסח תש״ג

פון די זקני החסידים איז מען מקבל דעם הוד והדר וואָס זיי האָבן זוכה געווען צו זען אין דער שכינה וואָס האָט גערוט אויף פני קדש הקדשים פון די הייליקע רביים זי״ע און דעם זיו וזוהר וואָס האָט גערוט אויף די זקני החסידים בדורם ווען זיי זיינען געווען יונגעלייט און האָבן זיך מתחנך געווען אין דער סביבה פון עדת החסידים.

קטע ממכתב כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ זי״ע
ג׳ כ״א אד״ש תרצ״ה

ההתועדות של אנ״ש שי׳ — אַ חסידישער פאַרברענגען — היא סם מרפא, המחי׳ נפשות ממש, ומביאה תועלת בלתי משוערת, כאשר אנו רואים במוחש אַז יעדער חסידישער וואָרט נכנס בפנימית המוח ופנימית הלב, יעדער תנועה פון אַ חסידישן ניגון מעורר הלב, מקרבו אל הטוב ומדבקו אל האמת, אבל סמי המרפא של התועדות אנ״ש באים ע״י דקירה, היינו בנוסח של תביעה ובהכרח הדבר כי המחט תהי׳ נקיה,

ומקום הדקירה יהי׳ מכובס בדבר השורף כל אבק הרפש וטיט... כי כל עניני עבודה נוגעים לנפש אנ״ש הם ביתם וזרעם יחיו.

קטעים ממכתב כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ זי״ע
ט״ז שבט תרצ״ה לבתו האמצעית
אשת כ״ק אדמו״ר שליט״א

(ההעתקה אינה מוגהת)

אַלעמען איז גוט באַקאַנט די תורה וואָס דער בעל שם טוב זאָגט אויף דעם פסוק בא אל התיבה, וואָס דער בעש״ט זאָגט אַז אַ נשמה קומט אַראָפּ אויף דער וועלט און דער מענטש ווערט פאַרנומען מיט די צרכי החיים אויף מפרנס זיין בני ביתו מיגיע כפיו דורך אַרבעט, וואָס ווי ידוע האָט ער, דער בעש״ט, געהאַלטן, אַז אידן באַדאַרפן זיך פאַרנעמען מיט אַרבעט מער ווי מיט האַנדל, איז אַז מען איז פאַרנומען מיט דער אַרבעט און די דאגות פון פרנסה נעמען אַרום דעם מענטשן אַז ער קען חלילה פאַרטרונקען ווערן — איז די עצה אויף דעם ״בא אל התיבה״, מדבק זיין זיך אין די ווערטער פון תפלה וואָס מ׳דאַוונט און די ווערטער פון תורה וואָס מ׳לערנט, און בזכות די דביקות אין די הייליקע ווערטער פון תפלה און תורה, זאָגט דער בעש״ט, וועט מגין זיין אַז ״אתה ובניך אשתך ונשי בניך״ וועלן געהאָלפן ווערן מהשי״ת אין אַלץ וואָס מ׳באַדאַרף. די דביקות אין אותיות התפלה און אותיות התורה איז אין תורת מורנו הבעש״ט איינע פון די גרעסטע מיטלען אויף שטייגן אין העכסטע רוחניות׳דיקע דרגות. דביקות, זאָגט דער בעש״ט, איז דער שליסל וואָס עפנט אַלע שלעסער, און דאָס מדבק זיין זיך אין די ווערטער איז ביי יעדערן אין האַנט. יעדער איד, אַפילו דער גאָר גאָר פשוט׳ער, קען צוקומען צו די העכסטע דביקות. ער, דער בעש״ט, זאָגט, אַז די אמת׳ע תמימות׳דיקע אמונה וואָס אַ פשוט׳ער איד און אַ פשוט׳ע אידענע זאָגן תהלים איז דאָס די גרעסטע דרגא פון דביקות. די נשמה איז ביי אַלעמען גלייך, נאָר ביי יודע ספר און תלמיד חכם איז די דביקות מיט די שערי ידיעה אין תורה, וואָס ביי פשוט׳ע אידן וואָס קענען ניט לערנען איז דאָס ניט פאַראַן. אָבער דאָס וואָס דער זכות פון דער דביקות אין די ווערטער פון תפלה דערוועקט דעם אויבערשטנס ברוך הוא רחמים, און איז פועל אַ ישועה פאַר דעם וואָס זאָגט די הייליקע ווערטער בדביקות, איז דאָס ביי דעם פשוט׳ן אידן און פשוט׳ע אידענע גאָר גלייך ווי ביי דעם גרעסטן תלמיד חכם. ביי ר׳ מרדכי׳ן אין דאַוונען זעט זיך דער ״בא אל התיבה״, ער אין גאַנצן

מיט דער קאָפּ און מיט דער האַרץ אַרײַנגעטאָן אין די וועלטער פון דאָוונען, יעדער פּסוק, יעדער אָפּזאַץ, איז ביי אים אַ גאַנצער לעבן.

מכתב כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ זי״ע

ב״ה. ו׳ אד״ר תש״ח. ברוקלין.

ידידי הנכבד וו״ח אי״א מוה״ר שניאור זלמן שי׳.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ״ד טבת העבר בדבר קביעות סדר בלימוד תניא ברבים. היא תקנה נפשית. בזה הנוסח זכיתי לשמוע מהוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק — בעת התחילו ללמוד עמי שיעור תניא בכל יום — בשם הוד כ״ק אביו אאזמו״ר הרה״ק בלוית סיפור פנימי מהוד כ״ק אביו אאזמו״ר הרה״ק צמח צדק. ותוכנו אשר המקיפים דנשמה, היינו מדרי׳ חי׳ יחידה מרגישים — פיהלן — דעם לימוד, און דורך עבודת התפלה און אַ חסידות פנימיות׳דיקן ניגון בכלל און בעת התועדות — אַ חסידות׳ן פאַרברענגען — בפרט, לעכערט דורך און רייניקט אויס די סתימה, אַז עס וועלט דערהערט אין קאָפּ און האַרצן, און עס שאַפט אַ פנימיות׳דיקן קרעכץ, וואָס ברעכט אָפּ און שייערט אָפּ די אָנגעוואַקסענע חלודה און עס וועלט נתגלה די אמת׳ע שיינע ריינע נפש׳דיקע פנימיות און די נשמה׳דיקע ליכטיקייט.

השי״ת יחיינו כולנו באור וחיות פנימי, אַז מען זאָל לערנען חסידות און די חסידות זאָל דערלייכטן די קאָפּ און זאָל מעורר זיין די האַרץ, אַז די לבושי הנפש מחשבה דיבור ומעשה זאָלן זיין ממולא מיט אהבת ה׳ אהבת תורה ועבודה און אהבת ישראל.

יפרוש גיני בשלום אחב״י הנמצאים אתו עמו ויגיד להם ברכתי, כי ישפיע השי״ת להם ולב״ב יחיו שפעת חיים וברכה מרובה ויסתדרו בסדר חיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

ידידו הדו״ש ומברכו (בכתי״ק:) וב״ב יחיו בהסתדרות טובה בגשמיות וברוחניות / חתי״ק.

קטע ממכתב כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ זי״ע
שכתב לאחד מאנ״ש שי׳

בדבר סדור קידוש והתועדות הצדק אתו, צריכים לסדר את ההתועדות של אנ״ש שי׳ כנהוג מלפנים אשר ההתועדות היתה מלאה תוכן פנימי ולא הי׳ בה מקום להתגלות המדות, ורוח של רצינית אמיתית — ערנסקייט — היתה שורה בתוך המשתתפים בהתועדות, זה שסיפר על איזו הנהגה שראה ברבו וזה מתאר את תפלת רבו אשר זכה לשמוע בזמן מן הזמנים, זה מספר מדברי היחידות שלו שאפשר לגלותם, וזה מעלה על זכרונו את דברי היחידות אשר לא ניתנו להתפרסם כי הם דברים אשר רק ידע אינש בנפשי׳ וברגעים אלה כל אחד ואחד מהנוכחים בהתועדות נעתק במחשבתו מזמנו ומקומו ורואה עצמו עומד לפני שנים רבות בהיכל רבו, מסתכל בהדרת פני קדשו ובחרדת קודש אשר כוללת בתוכה גם עונג פנימי נפלא מקשיב הוא לכל מלה מדברי היחידות ולא רק זכרונות בעלמא מעסיקו ברגע זה את המשתתף בהתועדות אלא חי הוא בהם, ער איבערלעבט עס, והתעוררותו מתבטאת בנגון מלא התוכן המתפרץ פתאום מכלם כאחד, ניגון של געגועים ושפיכת נפש של תחנונים כאחד.

ומה נעים היו לשמע בעת ההתועדות הסיפורים מחיי החסידים והמתארים את דרכי החסידות וכמו בניגון וגם בריקוד שאחר זה נבלע רחוק הזמן ומרגיש כל אחד כאילו ברגע זה ממש עומד לפני רבו בהיכלו, זאת היתה צורתה של התועדות חסידים לפנים, ולהתועדות כזאת כונתי בסדרי את תקנת הקידוש והתועדות ברבים, ואף זו אך ורק בשבת מברכים.

ובידעי את לבם הטהור וכונתם הטובה של אנ״ש שי׳ בטוח אני אשר בבארו להם את דברי הנ״ל יסדרו בע״ה להלן את הקידוש ברבים והתועדות רק בשבת מברכים ובאופן אשר יתאים לכונה הפנימית שבזה, לטוב להם בעזרת השם יתברך בגשמיות וברוחניות.

יפרוש נא בשמי בשלום כל אנ״ש שי׳ במחנהו וימסר להם ברכתי בגשמיות וברוחניות / חתי״ק.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ זי"ע
י"א שבט תש"ט

בדבר שאלתו אודות סדר אמירת תהלים, הלא ידוע ומפורסם לידידיי תלמידי התמימים ואנ"ש יחיו וכבר ת"ל נתפשט ונתקבל בכמה קהלות ד' עליהם יחיו, לאמר בכל יום אחר תפלת שחרית שיעור תהלים כמו שנחלק לימי החודש וקדיש יתום אחר אמירת השיעור.

מכתב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ זי"ע

ב"ה. חמשה עשר באב תש"ט.

ידידי הנכבד וו"ח אי"א מוהר"ר שניאור זלמן דוכמאַן שי'

שלום וברכה

במענה על מכתב ידידי מז' לחד"ז, נכון הדבר אשר בעזרתו ית' יסדר ידידי עם זוגתו תחי' את מסעם...

אמנם עד שיגיע הזמן לנסוע אי"ה נחוץ במאד אשר ידידי יכתוב ויודיע בפרטיות אודות משפחות היהודים הנמצאים בהמחנה בכלל ומשפחות החסידים לסוגיהם בפרט וממשפחות אנ"ש בפרטי פרטיות ולהודיע מהם לאיזה מקום נוסעים ואת האדרעסין בכדי שיהי' באפשרי לכתוב אליהם למקומם החדש שיסתדרו בעזרתו ית'.

כן להודיע אם צריכים איזה עזרה רוחנית בסידור שיעורי לימוד ברבים ולסדר את ילדיהם יחיו הגדולים בישיבה והקטנים בחדרים ובנותיהם באיזה לימוד מלאכה וחינוך המסודר במוסדי בית רבקה ובית שרה, ובודאי ימצא ידידי מי מידידינו אנ"ש יחיו אשר יהי' לו לעזרה בעניני הסידור ויהי' לתועלת מרובה.

ונכון הדבר אשר ידידי יבקר בעוד איזה מחנה אשר יהי' ביכולתו וכל ההוצאה שיעלה לידידי בזה, הן בהוצאות על הנסיעה והמשתייך לזה והן את אשר ימצא לנחוץ להגביל איזה סכום להוצאת סידור הענינים הנ"ל בהמקום אשר יבקר או אשר יבוא עמהם בכתובים, הנה בעזרתו ית' הכל ישולם לידידי בתודה וברכה.

(מכאן ואילך כתיבת ידו הקדושה) ידידו הדו"ש ומברכו בגשמיות וברוחניות / חתי"ק.

מכתב כ״ק אדמו״ר שליט״א

ב״ה, ה׳ כסלו תשי״ד, ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר שניאור זלמן שי׳ הלוי.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו ובו ג״כ המשך זכרונותיו, וחבל אשר מקצר בהם, ובודאי בהזדמנות הראוי׳ ימשיך בזה ובתוספת.

לפלא שאינו כותב דבר על דבר זריעה רוחניית, וכידוע פתגם כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע להנוסעים בענינים כמו נסיעתו עתה, אַז מען דאַרף קלייבן גשמיות און זייען רוחניות, וכיון שכללם ביחד ובתיבה של הוספה, הרי מוכח מזה שהא בהא תליא, ובפרט בנוגע למעמד, שגם הגשמיות שבזה רוחניות הוא, הרי גם לאידך גיסא הרוחניות שבזה הוא ג״כ גשמיות, היינו שצריך להמשיכה למטה מעשרה טפחים, ולא רק בענינים הגשמיים אלא גם בענינים החומרים. והיינו ע״ד שכתבתי במכתבי לר״ה השתא, שצריך אשר חלק הדצ״ח שבאדם יהפכו ג״כ לאדם, ואדם הוא מלשון אדמה לעליון, והאריכות בזה אך למותר. ובפרט בחדש כסלו הוא חדש הגאולה והחדש אשר בו יצא הפסק דין למעלה שמותר ובמילא מוכרח ג״כ להפיץ תורת החסידות ובמילא גם עניני החסידות בהרחבה והתפשטות, וכמסופר אשר לאחר שביארו לרבינו הזקן שהי׳ עליו הקטרוג מפני שמדבר בהתפשטות, בכ״ז הי׳ הסיום בזה שכיון שכבר התחיל ימשיך באופן כזה.

בברכת הצלחה בנסיעתו הן בקלייבן גשמיות והן אין זייען רוחניות. / חתי״ק

מכתב כ״ק אדמו״ר שליט״א

ב״ה, כו׳ תשרי תשי״ט, ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ וכו׳ מוה׳ שניאור זלמן שי׳ הלוי

שלום וברכה!

קבלתי הידיעה — בקשת־ברכה עבור הנער אהרן ברוך שי׳, ונעם לי להוודע אשר הכל מסתיים בשלום ובטוב. ויהי רצון שיחזור לאיתנו לגמרי, והוריו שיחיו יגדלוהו

וכל ילדיהם שיחיו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מוארים וחדורים באור וחום חסידותי.

והרי מבואר בכ״מ ביאור הכתוב, זאת התורה אדם, שהוא ע״ש השייכות וההשתוות שבין התורה ואיש הישראלי. ומרומז גם במאמר חז״ל, רמ״ח אבריו של אדם כנגד רמ״ח מ״ע ושס״ה גידים כנגד שס״ה מצות ל״ת. שעפי״ז מובן וגם פשוט, שכמו שהוספה בפנימיות ועצמיות חיות גוף האדם, ה״ז רפואה הכי טובה ודרך הכי פשוטה לחיזוק ותוספת בריאות הגוף, וכן הוא ממש בבריאות הנשמה, הוספה בפנימיות ועצמיות חיות הנשמה, ה״ז מביאה חיזוק ותוספת בריאות הנשמה ביותר — וחיות הנשמה הרי תלוי׳ בתורה ועניני׳, ז.א. שהנ״ל הוא ע״י פנימיות התורה ופנימיות המצות, שהדרך לבוא לזה ואליהם, הוא ג״כ ע״י לימוד פנימיות התורה. וכיון שבריאות גוף הישראלי תלוי׳ בבריאות נשמתו, שהיא חלק אלקה ממעל ממש.

כיון שגם גוף הישראלי קדוש הוא,

וכמבואר בתניא פרק מט׳ שעל גוף החומרי, נאמר ובנו בחרת, ומקום הבחירה למעלה — ה״ה דוקא במהותו ועצמותו ית׳, כמבואר בכ״מ.

הנה הוספה בלימוד פנימיות התורה, שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, וע״פ מרז״ל לא המדרש עיקר אלא המעשה, הליכה בהדרכותי׳ והנהגותי׳, הרי זו היא הדרך הישרה והכי טובה, גם בהנוגע לבריאות הגוף.

ובילדים בגילו של הנ״ל — הרי כל האמור חל הוא על הוריו שיחיו, כ״א מהם מתאים לענינו, וק״ל.

ויהי רצון שכמו שהביא הבקשה והידיעה האמורה, כן יבשר טוב גם בעתיד בכל האמור. בברכה לבשו״ט / חתי״ק

מכתב כ״ק אדמו״ר שליט״א

ב״ה. א׳ דר״ח כסלו תשט״ז, ברוקלין.

מרת גנעשא תחי׳.

ברכה ושלום!

אין ענטפער אויף אייער בריוו פון 11/8 מיט דאָס בייגעלייגטע, אין וועלכן איר

שרייבט אויך אַז מרת לעפקאָוו האָט אייך געזאָגט, אַז אַריינוואַרפן אַלע טאָג אין אַ צדקה באַקס, ווייס זי ניט אויב זי וועט דאָס קענען אויספילן. איר דאַרפט איר ערקלערן, אַז מען מיינט ניט מיט דעם אַז זי זאָל געבן מער וויפל איר מעגלעכקייט איז, נאָר אַז דאָס וואָס זי גיט איז אָנשטאָט צו געבן דאָס מיט איין מאָל, זאָל זי געבן דאָס צו ביסלעך יעדער טאָג. איז כאָטש פאַר דער צדקה קאַסע איז קיין אונטערשייד צי זי גיט מיט איין מאָל אָדער זי גיט דאָס אין מערערע מאָל, אָבער פאַר דעם מענטשן וואָס גיט די צדקה — איז יאָ אַגרויסער אונטערשייד, ווייל מען דאַרף זיך איינגעווויינען צו געבן צדקה יעדער טאָג. אָט אַזוי ווי אַ מענטש מאַכט אויסגאַבן אויף זיינע זאַכן וואָס ער דאַרף און וויל אַלע טאָג, אַזוי דאַרף מען אויך אַלע טאָג מאַכן אויסגאַבן אויף די זאַכן וואָס השם יתברך וויל און הייסט געבן, וואָס דאָס איז די זאַך פון געבן צדקה. און וואָס עס איז נאָך בעסער — אַז השם יתברך זאָל דורך דעם יעדער טאָג צוהערן די תפילות ובקשות פון דעם מענטשן, און צו השם יתברך דאַרף מען דאָך אָנקומען יעדער טאָג, און ניט נאָר איין מאָל אין פילע טעג. און זיכער וועט איר געפינען די פּאַסנדע ווערטער ווי צו ערקלערן איר דאָס, אַז צדקה — וויפל דאָס זאָל ניט זיין, מער אָדער וויניקער — דאַרף מען געבן יעדער טאָג — (זעלבעסטפאַרשטענדלעך, אויסער די טעג וועלכע מען טאָר ניט האַלטן קיין געלט, שבת און יום טוב) — און דאַנק אייך פאַר אייער טרחה אין דעם.

בברכה / בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א.

מכתב כ״ק אדמו״ר שליט״א

ב״ה, ערב שבת קדש, שבת תשובה תשי״א, ברוקלין נ.י.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״מ וכו׳ מהרש״ז שי׳.

שלום וברכה!

בזה שלוח הקונטרס לשבת תשובה — יום הכפורים הבע״ל. ובודאי יזכה בו את כל סביבתו, ומה טוב אשר יתאספו ויתקבצו כו׳.

וראה במקומות המסומנים בהקדמת הקונטרס שמבואר בהם ענין תשובה עילאה

(אשר בה הוא עיקר מעלת בעלי תשובה כמ״ש באגה״ת ספ״ח) שהוא אסיפת וקבוץ כל כחות הנפש, תש״ב אנוש, ובימים אלו הוא ג״כ אסיפת וקיבוץ כל פרטי הקומה שלימה של בנ״י ראשיכם שבטיכם גו׳ עד שואב מימיך, אשר ויהי בישורון מלך — בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל.

וגדולה מעלת תשובה עילאה, ובפרט בזמן הזה. כי הנה בזמן הסנהדרין חייבי מיתות ב״ד שעשו תשובה אין בית דין של מטה מוחלין להן, אבל עתה אשר רק דין ד׳ מיתות נשאר, ונמסר לב״ד של מעלה — אם עשה תשובה ב״ד של מעלה מוחלין לו, ואין שום רושם ממעשיו הראשונים (מכות יג, ב. ועייג״כ שו״ת נו״ב מהדו״ק חאו״ח סל״ה).

ואם בכפרת יום הכפורים הגבילו חז״ל אשר על פלגא דשיעורא לא מכפר, ויש אומרים אשר המחוייב עונש ולא חטא אין יום הכפורים פוטרו מן העונש (כריתות יח, ב. תוד״ה דחנקתי׳ שם ז, סע״א)

הנה אין לך דבו׳ העומד בפני בעלי תשובה.

ויהי רצון אשר תקויים בכל אחד ואחת מאתנו כולנו ברכת כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ שהי׳ רגיל לברך את הנכנסים אליו בערב יוהכ״פ אחר חצות לבקש ברכתו:

דער אויבערשטער זאָל מעורר זיין מיט אַ התעוררות תשובה אמתית מתוך פנימיות ונקודת הלב.

ונזכה לקיום היעוד: ישראל כיון שעושין תשובה מיד הן נגאלין.

המברך ומתברך לחתימה וגמר חתימה טובה / חתי״ק בצירוף שם אמו.

בכתי״ק: קבלתי מכתבו. ובינתים בטח קבל מכתבי שעם הקונ׳ לר״ה. ומש״כ ע״ד... — יעסוק בדא״ח, ויקבע ביחוד בתורת כ״ק אדמו״ר הכ״מ, ובהפצת תורה זו — און דאַמאָלס גייען מיר אַלע אויפן רבי׳נס פלייצעס, און ער וועט טאָן וואָס מ׳דאַרף טאָן, אויב מ׳דאַרף טאָן... —

הוספות למהדורה החדשה

הסיפורים דלהלן נמצאו
בין כתביו של המחבר ז"ל
אשר הכינם לדפוס
עבור ההוצאה השניה של הספר

כ"ק אדמו"ר הזקן

א.

אז הרמ"י נ"ע פלעגט שרייבן פדיונות אין האדיטש לאדמוה"ז זי"ע, פלעגט ער שרייבען, י"ג מידות הרחמים של משה רבינו ושל מיכה הנביא, און פלעגט זאגין אז די מדות פון משה רבינו איז אויף גשמיות, און מיכה הנביא איז אויף רוחניות.

ב.

בא דעם זיידן פלעגט מען, די פינפטע ליכטל חנוכה, מאכן א גרויסע פארבריינגעניש, און מ׳פלעגט מאכן די התחלה אויף ש"ס. אויך פלעגט דער זיידע דערציילן בקבלה פון אלטע חסידים, היינו חסידים פון אדמו"ר הזקן זי"ע, אז דער אלטער רבי איז ארויס די דריטע ליכטל, נאר די חסידים וואס זענען געווען ארעסטירט האט מען ארויסגעלאזן די פינפטע, דערפאר האט מען קובע געווען דעם יו"ט די פינפטע.

כ"ק אדמו"ר האמצעי

ג.

דער זיידע נ"ע פלעגט דערציילן בשם הרה"צ ר׳ אייזיק האמליער נ"ע, אז דער מיטעלער רבי האט געזאגט, פון וואנען וויס ארעלע וואס דער טאטע, היינו אדמו"ר הזקן, האט געזאגט: בא דעם טאטן איז דאך געווען אז אינמיטן ריידן חסידות פלעגט ער פון התפעלות אנהויבן זיך קייקלען. איז ארעלע פלעגט זיך אויך קייקלען. אבער איך פלעג פערקאשערן די פיאה און קייקלען זיך נאך דעם טאטן און צוהערן זיך וואס ער רעדט...

כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק"

ד.

איך האב געהערט פון החסיד ר"י מנעוויל, אז עס איז אריין איינער צו אדמו"ר הצ"צ זי"ע און זאגט אז ער גלויבט ניט. זאגט צו אים הצ"צ: ר' ישמעאל גלויבט, ר' עקיבא גלויבט — און דו גלויבסט ניט? אי, עס קען ניט זיין!

ה.

מיין זיידע הרמ"י נ"ע פלעגט זאגן, אז עס דרוקט זיך אפ א ספר, דארף מען אים לערנען. ער האט דאס געזאגט אויף דרך מצותיך, אדער ווי דער זיידע פלעגט אים רופן טעמי המצוות מאדמו"ר הצ"צ זי"ע. ר' חיים אליעזר ביחאווסקי ע"ה האט דאן געזאגט ביי דעם זיידען אין שטוב, אז די עולמ'שער וועלט האבן בא אים געמאנט אז זיי האבן געמיינט אז דאס וועט זיין אויף נגלה, ערשט אלעס חסידות.

ו.

דער זיידע פלעגט דערציילן, אז בשעת ער איז געווען אין ליובאוויטש בימי אדמו"ר הצ"צ א תלמיד אין ישיבה, אדער אמאליגער לשון "א זיצער", איז אז ס'פלעגט קומען א אורח און שטעלן זיך דאוונען באריכות, פלעגט מען אים פערווארפן מיט א פעקל: ביסטו געקומען אין ליובאוויטש דארפסטו קוקן ווי דער רבי דאוונט, ווי די קינדער, היינו בני אדמו"ר הצ"צ, דאוונען.

ז.

איך האב געהערט א מעשה פון אדמו"ר הצ"צ זי"ע, אז צו אים איז געקומען עפעס א גרויסער רב, אדער א קרוב, פון ארץ הקדושה און זאגט: רבי, איר זייט אויף מיר ברוגז. האט אדמו"ר הצ"צ געענטפערט: וואס לייגן איך ניט קיין קשעהמ"ט? איך זאג דאך "הריני מוחל"!

ח.

וועגן די טייערקייט בא חסידים ריידן וועגן רביים, אדער ווי כ"ק רופט דאס בלה"ק, וועגן די נשיאי חב"ד, איז מיין זיידע הרמ"י נ"ע מהאמליא, האט דאך דעם מיטלען רבי'ן ניט געקענט, דאך פלעגט ער אפמאלן מפי השמועה ווי ער האט אויסגעזען, א הויכער מיט א שווארצער בארד.

אויף אדמו"ר הצ"צ זי"ע פלעגט מען זאגן, אז בא אים איז געווען א געלע בארד. אויך אין מיין צייט פלעגן די חסידים פון אדמו"ר מוהר"ש זי"ע זאגן אז פון די 3 קינדער וואס מיר זעהן, איז דער אינגערער זון הרה"ח מ"מ שניאורסאהן עהנליך צום רבי'ן מהר"ש זי"ע.

כ"ק אדמו"ר מוהר"ש

ט.

אין ליובאוויטש פלעגט מען דערציילן אזא מעשה: צו אדמו"ר מוהר"ש זי"ע איז אריין א יונגערמאן און דערציילט נגעי לבבו. זאגט צו אים אדמו"ר מוהר"ש: יונגערמאן, דערציייל דאס וואס דו ווילסט ניט דערציילין. (און ווי חסידים פלעגן צולייגן צו דער מעשה: פון מיר וועסטו זיך ניט בעהאלטן)!...

כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב

י.

הרה״ח המשפיע החוזר משה זעבענער פלעגט דערציילן, ווי אין די ערשטע יאהרן נאך הסתלקות אדמו״ר מוהר״ש זי״ע, האט ער אויף יחידות געגעבן א צעטל לאדמו״ר הרש״ב זי״ע. האט ער אים געענטפערט: אויף דעם דארף מען האבן א רבי׳ן. עס וואלט זיין וואוהין — וואלט איך אויך פאהרין.

דארף מען ניט נתפעל ווערן פון די עניוות?

יא.

יום ב׳ דר״ה בעת תקיעת שופר, האב איך זיך דערמאנט א מעשה פון ליובאוויטש אז אדמו״ר הרש״ב נ״ע האט שיים געדאוונט אין גרויסן זאל. איז נאך די גרויס הכנות און בכיות, פריער צו מפטיר און דערנאך די פסוקים, איז בעיני ראיתי כ״ק אדמו״ר נ״ע האט גלייך געמאכט דעם טלית און געמאכט די ברכות. האט מען געדעדט בא א חסידות׳ן פארבריינגען, ווי דאס איז דער ענין אז נאך אלע כוונות דארף זיין די מצוה מיט קבלת עול. איז אז מ׳איז דאס מצייר אין דעם זעלבן זאך און מען קען זאגן אין דעם זעלבן מקום, ב״ה איז ווי מיין זיידע הרמ״י נ״ע זאגן, אז השתלשלות הכתרים איז זה מזה. בכלל בא דעם זיידן איז געווען דער ״רבי הדור״.

יב.

שמעתי סיפור פון הרב התמים מרדכי פערלאוו שי׳, אז בעת ער איז געווען אין ליובאוויטש, בעת עס איז געזעסן שבעה ל״ע אדמו״ר זי״ע נאך זיין ברודער הרז״א נ״ע, זענען אריין מנחם־אבל זיין המשפיעים ר׳ מיכאל נ״ע ור׳ גרונם נ״ע. זאגט זיי אדמו״ר נ״ע: וואס איז דער ענין פון ניחום

אבלים, מ׳זאגט דאך אים ניט גארניט אזוינע זאכן, נאר מיט דעם אריינגיין אליין ווערט אים גרינגער. נו, איז אז אזויפיל אידן כן ירבו האבן געזאגט לכ״ק: המקום ינחם אתכם כו׳ וועט געוויס זיין גרינגער און גרינגער, און ווי די וועלט זאגט, אז די מאמע נ״ע זאל זיין א גוטע בעטערן פאר איר זון כ״ק שליט״א, און פאר אנ״ש והתמימים שיחי׳ בכל מקום שהם, און פאר כלל ישראל כל טוב בכלל, און א שנה טובה ומתוקה בפרט, אכיה״ר.

יג.

חסידים פלעגן זאגן, אז פארוואס איז דער הויפט־פערבריינגען די צווייטע נאכט (פון י״ט כסלו), ווייל אדמו״ר הרש״ב האט דאך אויפגעטאן אז עס איז ר״ה, איז ממילא 2 טעג. און ווי איך האב אליין געהערט מפה״ק אין לענינגראד, און ווי אדמו״ר זי״ע האט דאס אפגעמאלט ווי ער איז אריין בעטן דעם טאטן ער זאל ארויס פערבריינגען די ערשטע נאכט, און וואס ער האט אים געענטפערט. עס איז דאך אין מקרא יוצא מידי פשוטו, עס איז דאך ר״ה, עס איז דאך א זמן פון תשובה. אבער בכלל די 3 י״ט כסלו וואס כ״ק אדמו״ר איז געווען אין לענינגרד, האט ער פערבראכט ביידע נעכט. תרפ״ה, די ערשטע נאכט פארן אוועק גיין, האט אדמו״ר זי״ע געזאגט: איך בעט אלעמען זאלן קומען אויף דער סעודה וואס איך מאך.

יד.

וועגן דעם גרויסן י״ט כסלו תרע״ב, איז מיין טאטע ר׳ דובער מ״מ ז״ל געווען, און אז ער האט אפגעגעבן דעם גרוס לא״ז גלייך ביינאכט קומענדיג פון פאיעזד, האט ער געברענט פון התפעלות און האט אפגעמאלט ווי מוצש״ק, אור ליום כ״א, איז ער געקומען ערב 11 און פארבראכט ביז נאך 7 פרי, און האט דערציילט, אז כ״ק אדמו״ר האט געזאגט פארן אוועקגיין, אז די אורחים זאלן ניט אוועקפאהרן, און זיין זונטאג ביינאכט אויף דער סעודה וואס די ישיבת תו״ת מאכט.

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

טו.

עס איז געווען א פורים אין לענינגראד, כמדומה תרס"ז, ווייל אזוי איז יעמאלט געשטאנען דער טיש. שטייט אזוי דער לאנגער טיש און אדמו"ר זי"ע זיצט, ווי מ'פלעגט אמאל זאגין "אויבען אן", און מיר שטייען ארום טיש. אונטער אונז שטייט שיים א ביינקל און אויף אים שטייען מענטשן און זיינען אנגעלייגט אויף אונז, ווייל זיי ווילן דאך הערן. האט זיך צובראכן דער ביינקל. זאגט בערעל (מינאער) יודאוויץ הי"ד, שטילערהייט אזוי: נאך בעסער. האט דאס דערהערט כ"ק אדמו"ר, האט ער דערנאך פיל מאל איבערגערעדט, אז צובראכן איז נאך בעסער.

טז.

אויך האט יעמאלט דערציילט אדמו"ר זי"ע א מעשה, ווי אויף א חתונה איז דאך א קאפעליע כלי־זמר, אין דער קאפעליע גייט אויך אריין א אינגעלע וואס קלאפט אויפן בארבאן און דארף זאגן "פרייליכער, פרייליכער!". אבער ער האט זיך פארגעסן קלאפן אויפן בארבאן צום טאקט. האט אים דער עלטערער כלי־זמר, דער וואס פירט אן מיט דער קאפעליע, געגעבן א פאטש. ווייניט ער און מוז זינגען: פרייליכער, פרייליכער...

יז.

כ"ק אדמו"ר שליט"א האט דאך דערציילט בשם חסידים, אז יו"ד שבט ביום הסתלקות אמו זקנתו הרבנית רבקה נ"ע, בשנת תרע"ד, איז כ"ק געווען צורודערט. מיין ברודער חיים ברוך ז"ל האט מיר דערציילט ווי ער איז געשטאנען מוצאי ש"ק, (ווייל יו"ד שבט איז געווען דאן ערש"ק) און האט געזען און געהערט ווי ער האט געדאוונט מעריב. איז דער געוויין געווען

ניט אויסצושרייבן. האט מען געדארפט, ווייל ער האט געזען אויף זיך די פארׂ־אנטוואורטליכקייט. זי האט אים געבעטן ארויסרופן דעם טאטן, היינו לאדמו״ר מוהרש״ב נ״ע. ער איז געווען דאן אין אויסלאנד, אין מענטאן, און ער האט זייער געזאטעוועט דעם טאטין. און ווי איך האב געהערט האט ער ארויסגערופן פון וויטעבסק א גרויסן דאקטער, ליבערמן, און ער האט געזאגט אז עס איז ניטא קיין סכנה. אז עס איז אנגעקומען די ידיעה תשי״ד, האב איך געדארפט אז יעצט איז שיים רעכט זיינע מורא׳דיגע צוטראגענקייט תרע״ד, און צוגעלייגט וואס אדמו״ר זי״ע איז אקוראט אווען געפארן און צוגאנגען און איז ניט געווען י״ג שבט תש״ב אין ניו־יארק.

יח.

אז מ׳האט געזונגען אין לענינגראד דעם ניגון וואס כ״ק האט אים געגעבן דעם נאמען ״בינוני״, האט ער געזאגט: איך בין ניט קיין מנגן. דער טאטע איז געווען א מנגן. איז בא מיר א גרויסע קושיא, אין א שיחה פון ל״ג בעומר תש״ט איז פאראן א העתקה פון יום כ׳ אייר תרנ״ו, מאלט כ״ק אפ מיט וואס פארא ניגון האט כ״ק אביו אדמו״ר נ״ע געדאוונט. בתוך הדברים שרייבט ער: הניגון הוא בעל שלש בבות, און קלייבט זיך גוט פאנאנדער אויף וואס ווייזט דער ערשטער פאל, און צווייטער און דריטער; וואס ער איז יעמאלט אלט געווען 16 יאהר, און זאגן אויף זיך אז ער איז ניט קיין מנגן (ראה ליקוטי דבורים חלק ג׳ דף תקל״א). נאר א פנים אז עס איז פאראן א הפרש פון זינגען א ניגון, און פארשטיין א ניגון.

יט.

א״ז ר׳ מרדכי יואל נ״ע פלעגט זאגן אז די רביים האבן ניט ליב אז מ׳דערציילט זיי די פאסקודסטווע (היינו עניני עבירות ר״ל), נאר אז מ׳רעדט מיט זיי אין חסידות. אבער פון אדמו״ר זי״ע אין פערבריינגען שמח״ת תרפ״ה, איז געווען זייער פיל רייד וועגן וידוי דברים, און מ׳איז געווארן

בעלי תשובה (ראה "לשמע אזן" דף 125 אות י"ב און י"ג). מיר האט אליין דערציילט א יונגערמאן פון נעוול, אז בא אים האט זיך געטראפן וואס מ'רופט צוגעשלאפן א קינד ר"ל, און מ'האט געזאגט אז כ"ק איז אין לענינגרד. ער קומט אין לענינגראד און מ'זאגט אז כ"ק איז שיים אוועק געפארין אין מאסקווע. ער קומט אין מאסקווע, ערשט כ"ק איז שיים געפארין אהיים. ער האט דאן געלעבט אין ראסטאוו, עס איז געווען כמדומה ווינטער תרפ"ג. איז ער אוועק געפאהרן אין ראסטאוו. האט ער מיר דערציילט ווי כ"ק האט אים געזאגט אז מ'וואלט וויסן ווי גוט עס איז דערציילן אבער אלעס, איינמאל אין א האלב יאהר, אדער איינמאל אין א יאהר, וואלט געווען זייער גוט.

כ.

דעם מאמר וקבל היהודים, קונטרס ע"ט, האט כ"ק אדמו"ר זי"ע גיזאגט פ' תצוה און האט אנגעהויבן מיט'ן פסוק ואתה תצוה. ער האט אים געזאגט די צייט פון סעודה שלישית. אין זאל, ד.ה. אין בהמ"ד, איז קיין ליכט נאך ניט געווען, עס איז געווען מורא'דיק, און גלייך מוצאי ש"ק איז ער אוועק גיפארין אין מאסקווע. אז עס איז אונז אנגיקומען תשי"א אין דייטשלאנד דער קונטרס מיט דעם בריף פון דעם רבי פון תרפ"ט, האט מען איבער גילעבט יענע צייט.

כא.

החסיד אלי' חיים הי"ד אלטהויז האט דערציילט, אז ער האט גימאנט ביי אדמו"ר זי"ע פארוואס ער לייגט זיך ניט צו ביי טאג. דער טאטע אין אייער צייט, ד.ה. אין אייערע יאהרן, האט זיך דאך יא צוגעלייגט. האט אים אדמו"ר זי"ע געענטפערט: איי, וואו דער טאטע האט גיהאלטען אין מיין צייט...

כב.

אויך האט ער דערציילט, אז כ״ק אדמו״ר זי״ע האט אים גיזאגט, אז אויף אפרועז די קאפ, חזר׳ט ער אלע טאג 10 קאפיטלאך תנ״ך.

כג.

אדמו״ר זי״ע איז געווען אין ליובאוויטש דער מנהל־פועל פון ישיבת ת״ת. אין ישיבה איז געווען אויך טרינקען טיי אזא קעסל איינגעבויעט אין א אויוון און מ׳האט געהייצט. פלעגט איבער נאכט בלייבן א ביסל וואסער וואס מ׳האט ניט געקענט אויסגיסן. האבן עטליכע בחורים אויפגעערט טרינקען מצד מים שלנו [בכלי מתכת]. איז כ״ק אדמו״ר זי״ע, ד.ה. דער זון, געווען פאראינטערעסירט און האט געבעטן בעהאלטענערהייט, מ׳זאל צו אים צושטעלן א צעטעלע ווער זיינען דאס די מהדרים.

כד.

דערציילט החסיד ר׳ יוחנן שו״ב (שי׳) [ע״ה], אז כ״ק אדמו״ר זי״ע איז געקומען פון רוסלאנד, איז פארענדיג אין ווארשא איז ער געווען אין ווילנא, איז אריין א חסיד א תמים בשם יעקב האכמאן (דאקשיצער) און געפרעגט, ווי מען זאגט ביי חסידים א רוחניות׳דיגע יחידות, היינו תיקוני תשובה. זאגט אדמו״ר זי״ע, ער קען ניט ענטפערן. זאגט ער, דער טאטע האט דאך געענטפערט. זאגט אדמו״ר זי״ע, איז דאך מסתמא האסטו געפרעגט. זאגט ר׳ יעקב, עס איז נייע זאכן. האט אים כ״ק אדמו״ר זי״ע יא געגעבן א תיקון, ער זאל לערנען א פרק תניא א גאנצע וואך דעם זעלבן פרק, וועסטו דאך קלאר ווערן תניא. און אזוי — פיהרט אויס ר׳ יוחנן — איז געווען, ער איז קלאר געווען תניא. בכלל זייער א גרויסער עובד. האט געדארפט פאהרן אין אמריקה, אבער געבליבן אין ריגא הי״ד.

כה.

בחורף תרפ״ה אין לנינגרד, האט כ״ק אדמו״ר זי״ע אליין געמאכט הבדלה בכל מוצאי ש״ק. ער פלעגט זיך שטעלן אויף דעם ברעג פון טיש וואס איז נענטער צום טיר, און ארום דער צווייטער טיר פלעגן שטיין אמו הרבנית ש״ש נ״ע, און לאורך ימו״ש ז׳ הרבנית. דעם ״אבטח ולא אפחד״ קלינגט נאך בא מיר ב״ה עד היום אין די אויערן.

כו.

בכלל, וועז דער רבי זי״ע איז געזעסן אין שפאלערקע, האט מען געהאט ידיעות וועגן אים. דארטן אין ג׳ פ. או. זענען געווען אזוינע וואס האבן איבערגעגעבן (ווי אדמו״ר זי״ע שרייבט אליין אין שפאלערקע האט אים דער סלעדאוואטל אנגערופן ״רבי״). האט מען שיים פרייטאג געוואוסט אז דער ״רבי״ דארף קומען אהיים, און אפילו ש״ק אין דערפרי האט מען געווארט מיט דעם דאוונען (באמת האט מען געוואוסט דאך פריער, ווייל החסיד מיכאל דווארקין ז״ל איז דאך אהין געקומען כמדומה פאר ש״ק אין קאסטראמע). אבער זונטיג ג׳ תמוז, אז עס איז געווארן בייטאג און כ״ק זי״ע איז נאך ניטא, זיינען מיר, ד ה. איך און גיסי יצחק מינקאוויץ, אוועק אויף א וויילע. עס עפעזים געקומען צולויפן צו אונז פיניע (החסיד פנחס ב״ר בנימין ז״ל אלטהויז) און זאגט, אז דער רבי איז שיים אין דערהיים. זיינען מיר געקומען צולויפן. ערשט כ״ק זיצט בא די קינדער אין חדר ״דא״. [דערציילנדיג י״ב תמוז די מעשה, האט מיר כ״ק אדמו״ר שליט״א אפגעשטעלט און זאגט, אז איך זאל זאגן וואס הייסט דער קינדערשטער חדר]. איז אריין איינע פון די טעכטער און זאגט: טאטע, יונגע־לייט ווילן דיר זעען. ווי מיר זיינען אריין, זאגט גלייך כ״ק זי״ע: האט איר געלערנט די צייט חסידות? ענטפערט גיסי: מ׳האט געזאגט תהלים. און גלייך זאגט כ״ק זי״ע: איך האב געשריבן די מאמרים וואס מ׳האט געדעדט שבועות, ביז וואנען מ׳האט דערזעען און צוגענומען דעם קראנדאז. שפעטער אין עטליכע שעה ארום, האט אונז ארויס גיטראגן אדמו״ר שליט״א די

מאמרים, אויף איינעם איז געשטאנען נכתב במאסר י״ט סיון תרפ״ז (התחלת המאמר אנכי), און אויף דעם צווייטן ״וידבר״ איז געשטאנען נכתב במאסר כ׳ סיון תרפ״ז. דער לעצטער ווארט איז געווען ״אור״. אז איך בין געווען אין מאלאחאווקע, דארט איז כ״ק זי״ע געווען אויף דאצע, און געבעטן דעם סיום, האט מיר כ״ק געענטפערט: עס שרייבט זיך ניט.

כז.

כ״ק האט געדארפט פארן צום פאיעזד, איז הגם פיל זענען אוועק געפארן צום וואקזאל פריער, אבער איך בין געווען פון די וואס זיינען געבליבן אין שטוב. האט מען זיך אויסגעשטעלט אין צוויי שורות, און כ״ק זי״ע האט אנגעהויבן גיין. האט החסיד ר׳ בנימין ז״ל אלטהויז אנגעהויבן זאגן און כ״ק האט זיך אפגעשטעלט. עס איז ידוע אז נאך פעטערבורג האט אדמו״ר הזקן זי״ע אנגעהויבן פירן ביד רמה, האט כ״ק זי״ע געענטפערט: מ׳האט דאך געדארפט שבועות ״יד הגדולה״, יד החזקה, יד ״רמה״, וואס ״רמה״ איז כתר, אותיות כרת, זאל זיין וכל אויבך יכרתון. אז מיר זיינען געקומען אויפן וואקזאל, איז שיים כ״ק געווען אין וואגאן, א געלער וואגאן צווייטער קלאס, און כ״ק איז געשטאנען אין א אפענער פענסטער. איז צוגעגאנגען הרבנית ש״ש נ״ע. זאגט צו איר אדמו״ר זי״ע: מאמע, עס איז דאך יהי ה׳ אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו, עס וועט געוויס זיין אל יעזבנו ואל יטשנו. און כ״ק זאגט צו אונז: גאר א איבעריגע נסיעה. אויך זאגט כ״ק זי״ע: איר וועט דאך מסתמא זאגן יברכך.

כח.

החסיד מיכאל דווארקין ז״ל זאגט, אז כ״ק האט זיי געזאגט אין קאסטראמא: פארוואס האט מיר געדארפט קאסטן די מקוה אין קאסטראמא בלוט?

כט.

אויך האט ר׳ מיכאל הנ״ל דערציילט, אז א פאר טעג פאר י״ב תמוז, זיצענדיג אין קאסטראמא בא דעם שוחט אין הויף און גארטן, זאגט דער רבי, שיים באלד אז א חודש אז איך האב ניט געשריבן וועגען תשב״ר — וואס דארף מען גאר האבן די קינדער פינגער, און נאך א פאר וועדטער וואס איך וויל ניט שרייבן.

ל.

אין ריגע, ווינטער תרפ״ח, האט דערציילט א נעוועלער איד, אנשיל זוואגען, אז ער איז געווען אויף א וויזיט בא זיין טאכטער אין דווינסק, איז ער צוגעפארן אין ריגע אויף יחידות. זאגט ער צו אדמו״ר זי״ע: וואס זייט איר אזוי אומעטיק? אין לענינגראד אז איך פלעג אריין צו אייך, זייט איר גיווען פריילין. זאגט אים כ״ק: ״מיר האט מען דאך ארויסגעשיקט (אדער בזה״ל — ארויסגעטריבן)״.

לא.

א מעשה וואס איך האב געהערט פון מיינער א קאזין, השו״ב שניאור זלמן חסדן ז״ל. מיין פעטער, ד.ה. מיין מוטערס א ברודער׳ס א זון, א בעוואוסטער חסיד פון אדמו״ר מוהר״ש, און נאך געווען בא אדמו״ר הצ״צ, רי״ל חסדן דער סעבעשער שוחט אין האמליע ז״ל, האט ער דערציילט ווי איינמאל שטייט ער אויף יחידות בא אדמו״ר הרש״ב זי״ע אין ליובאוויטש. מיט אמאל האט זיך גיעפנט די טיר, ניט פון וואנען די אורחים גייען אריין נאר פון א קליין חדר צווישן סטאלאווע און דעם זאל וואו כ״ק פראווענט יחידות, און עס גייט אריין דער זון. האט כ״ק אדמו״ר הרש״ב זי״ע א זאג געטאן: דו האסט זיך פארט אריינגעכאפט. און ער איז גלייך ארויס (מיין שוועסטער־קינד).

איך האב דערציילט לכ״ק די מעשה וואס איך האב אליין גיהערט פון כ״ק זי״ע אין לענינגראד, ווי ער האט געוואלט גיין מיט אלעמען ערב ר״ה אפגעגעבן דעם פדיון. האט כ״ק שליט״א מיר געזאגט: נאך מער, אפילו יחידות האט ער אויך אמאל געוואלט גיין מיט אלעמען.

לב.

מ׳פלעגט דערציילן אין ליובאוויטש, אז כ״ק אדמו״ר זי״ע האט דערציילט אז איינמאל אין אויסלאנד, פרעגט בא אים אביו זי״ע צו ער האט דא מיט זיך די שטרייטמיל, אדער ווי כ״ק שליט״א רופט זי אן ״סויבלענע היטל״. (בכלל איז דער ענין ניט מובן, אז די דאטשע איז דאך גיווען זייער נאהנט צו ליובאוויטש, דאך איז שיים אדמו״ר הרש״ב זי״ע דארט געגאנגען אין דער זיידערנער היטל, מ׳האט געזאגט דעם טעם, ווייל אז אדמו״ר מוהר״ש האט דאס אים געהייסן, האט ער געזאגט אין ליובאוויטש). האט געהייסן אדמו״ר זי״ע ער זאל זיך אנטאן בגדי ש״ק. און ער איז געזעסן אויך אין בגדי ש״ק און האט אנגעהויבן ריידן א מאמר, און אינמיטן מפסיק געווען און האט אים געזאגט, אזוי ווי ער שרייבט דא די מאמרים, איז בא אים געווארן א ספק ווי ער האט געערעדט, און דערפאר האט ער געדארפט עס זאל זיין דער ציור ווי אין ליובאוויטש. אין א צייט ארום האב איך געהערט, אז דאס איז געווען דער מאמר ומקנה רב רס״ו...

לג.

אדמו״ר זי״ע אין לענינגראד האט געזאגט אויפן פסוק ״העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט״, בזה״ל: עס איז גאר ניט דער סדר אז דער עשיר זאל מרבה זיין און דער דל זאל ממעיט זיין, עס איז גאר אדרבה...

לד.

כ״ק אדמו״ר זי״ע האט מיר געזאגט אין לענינגראד אויף יחידות, אז מען היט די צייט, איז אויף אלעס דא צייט.

לה.

פעם אחת חפץ הרה״ח ר׳ יצחק מתמיד הי״ד לספר מעשה, השיב לו כ״ק: אלע מעשיות וואס איך דארף וויסן — ווייס איך.

לו.

אדמו״ר זי״ע האט געזעדט מיט איינעם דעם ענין פון זאגן א מאמר, די נעכט וואס מ׳הארעווען אויף אים, און דערנאך אז מ׳דארף אים ריידן איז אקוראט ווי מען דארף א אייגענעם קינד אוועק שיקן אויף דער וועלט.

לז.

אט די טעג דערציילט ר׳ יוחנן גארדאן, אז אים האט דערציילט החסיד דוד שיפרין ז״ל, אז ער האט דערזען דא אין 770 בא אדמו״ר זי״ע א מזוזה אויפן טיש צוגעדעקט מיט א גלאז. זאגט ער, בא אייך ליגט א מזוזה? ענטפערט אדמו״ר זי״ע: בא דעם בעש״ט הקדוש איז אויך אזוי געווען. האט דאס דערהערט צמח גורעוויץ, זאגט ער אז זיין טאטע (החסיד המפורסם ר׳ יצחק מתמיד הי״ד) פלעגט אלע טאג אינדערפרי לייענען קריאת שמע פון א מזוזה.

לח.

עס איז געווען א איד וואס האט געלעבט אויף שפאליערנע גאס נומער 17, זיין נאמען געדענק איך ניט, מיט א גלאטן פנים. איז ער איינמאל

געקומען צו א פארבריינגען, האט אים אדמו״ר זי״ע דערזעהן, זאגט אדמו״ר זי״ע, ער איז דאך פון אונזערע מנין לייט.

לט.

זייענדיג אין סט.־לואיס, האט מיר דערציילט א פרומער איד וואס רעדט מיט א פולישן אקצענט. מיט גרויס התפעלות האט ער געזאגט: אייער רבי האט געהאט רוח הקודש. וואס איז געווען? דער רבי איז געווען אין סט.־לואיס דאן וועז ער איז אומגעפארן איבער אלע גרויסע שטעט. אין שול (וואו דער איד האט מיר דערציילט די מעשה) איז געשטאנען א גרויסער ליין פון אידן, און דער רבי האט געזומען קוויטלאך בא יעדער אידן. ביי איין אידן האט דער רבי געזומען דעם קוויטל און צונויפגעדרייט ווי א פאפירוס און געזאגט: מען קען אייך ניט העלפען. וואס האט זיך ארויס געוויזן? דעם אידן׳ס טאכטער, וועלכע האט געלעבט מיט א גוי, איז געווען געפערליך קראנק און פערשטייט זיך מיט וואס דאס האט זיך געענדיגט.

מ.

איך האב געהערט זייענדיג אין טאשקענט (מאת החסיד רש״ח זיטאמירער) — הוא כעת משפיע בתו״ת באה״ק — אז אים האט דערציילט איינער וואס איז געווען מיט הרה״צ רז״א נ״ע אין אויסלאנד, און איז געגאנגען מיט אים שפאצירען אין גאס, און אז ער האט בא אים עפעס געפרעגט גייענדיג האט ער אים גיענטפערט. ווי זיי גייען, גייט אנטקעגן זיי דער ראבינער און הרז״א האט אים ניט געענטפערט אויף זיין בעגריסונג. האט זיך דער ראבינער אומגעקערט צוריק, און נאך אמאל געגאנגען אנטקעגן זיי, און הרז״א נ״ע האט אים ווייטער ניט געענטפערט. שפעטער פרעגט דער וואס איז מיט אים געגאנגען: פארוואס האט איר אים ניט געענטפערט? זאגט הרז״א: איך האב אים ניט געזען, איך בין געווען פערנומען. זאגט ער: איר האט דאך מיר געענטפערט וואס איך האב געפרעגט? האט אים הרז״א געגעבן צו פארשטיין, אז אויף אים איז בא אים

געווען בעשטימט אין מחשבה אז ער דארף אים ענטפערן, אבער אזוי האט ער קיין זאך ניט באמערקט. משמעות אז בא גרויסע מענטשן קען אזוי זיין.

מא.

א מעשה ווען איך שרייבן פון דעם ראגאטשאווער גאון ר׳ יוסף ראזין נ״ע. מיינער א שוועסטער־קינד שלום מייזיל הי״ד איז בא אים גיווען אין פעטערבורג שטענדיק. האט ער בא אים געפרעגט: וויפיל דארף מען קענען לערנען איר זאלט זאגן פויער? האט ער גיזאגט: א סאך א סאך. אויך האט ער דערציילט, אז דער ראגאטשאווער גאון האט אים אמאל גיזאגט: מ׳זאגט דאך אז דער שאגת אריה האט אפגעלערנט 600 מאל ש״ס. איך געדענק ניט וויפיל מאל איך האב געלערנט, נאר דאס ווייס איך אז איך בין געווען אויף קעסט אין וואַרשא, האב איך צוויי יאהר געזעסן ש״ס 18 שעה אין טאג, און ניט ווייניגער אז 18 בלאט א שעה.

מב.

די רעביצן נחמה דינה שתליט״א [ע״ה] מאכט דעם ערשטן טאג שבועות בא זיך די מילכיגע סעודה, ד.ה. א קידוש. האט זי דעם יאהר געהאלטן וועגן דער באבע, הרבנית רבקה אשת אדמו״ר מהר״ש זי״ע, וועגן איר דאוונען, אז זי האט געדאוונט ווי די גרויסע חסידים באריכות (איך בין געווען זייער צופרידן הערן דאס, ווייל אין ״לשמע אזן״ איז פאראן וואו מיין פעטער, הרי״ל חסדן שו״ב נ״ע מהאמליע, האָט דערציילט, אז ער האט געזען ווי אין ״אחד״ האט זי געטראכט איבער 2 מינוט), און דערנאך ווי די טאכטער פון אדמו״ר מהר״ש דבורה לאה איז געווען א קאפ מענטש, און האט זי ד.ה. די רעבצין גילויבט וואס זי ערציט די קינדער גוט. זי האט דערמאנט דעם פעטער רז״א, און אויך איר שווער, היינו אדמו״ר הרש״ב זי״ע. האט זי זיך בארימט, אז זי פלעגט אריינפירן די קינדער ערב ר״ה און ערב יוהכ״פ, פלעגט ער אויף איר אויך בענטשן מיט די הענדט איבערן קאפ.

מג.

אז כ״ק אדמו״ר זי״ע איז געווען ארעסטירט אין תרפ״ז האט ער געזאגט אויף דער אויספארשונג אז ער קען ניט רײדן קיין רוסיש. דערנאך האט ער געזאגט אויף דעם טעמים. נאר איך האב געהערט איינמאל ווי ער האט געזעדט; עס איז געווען אין ראסטאוו מוצאי ר״ה, כמדומה רפ״ג. האט מען געוואלט צו מאכן דעם ביהמ״ד אויף בראטסקי 44, איז ארויס צו דעם בעל־הבית אדמו״ר זי״ע און זאגט צו אים: פאדומייטשטא ווי נאדעלאלי פרישלי איוו מאטיטוועני דאם אי נארושילי מיטיטווא ייטא אי פאדלא אי גלופא. ער האט זיך פארשעמט כבושת גנב און גלייך אוועק געגאנגען.

חסידים

מד.

מיין זיידע פלעגט דערציילן סיי די מעלה פון ר׳ אייזיל׳ען און סיי די תמימות פון אמאליגע אידן און אידענעס. עס האט אמאל געטראפן אין האמליע, אז עס איז אויסגעגאנגען, ד.ה. מ׳האט אויספערקויפט די פסח׳דיגע מעל. עס איז דאך געווען פראסטע מילען און מ׳האט די וויין ניט געוואשן. האט ר׳ אייזל, וואס ער איז געווען דער רב אין האמליע, האט ער מתיר געווען די פראסטע מעל. קומט א אידענע און זאגט: רבי, מ׳זאגט אז איר זאגט אז מ׳מעג באקן מצה פון די חמץ׳דיגע מעל. זאגט ער: חמץ אום פסח טאר מען ניט עסן, נאר פון די פראסטע מעל, מעג מען באקען מצה. און אזוי א גאנצן טאג האט ער געמוזט האבן עגמ״נ פון דעם. (איך געדענק טאקע, אז מ׳פלעגט בא אונז צו דער צווייטער קשיא חמץ און מצה, צולייגן: און חמץ טאר מען ניט עסן).

מה.

מיין זיידע ז״ל האט אלע מאל יוהכ״פ געזאגט א מאמר. מסתמא האט ר׳ אייזיק האמליער אזוי געטאן.

מו.

מיין זיידע ר׳ מרדכי יואל נ״ע פלעגט דערציילן, אז ר׳ אייזיק האמליער זצ״ל פלעגט מיט זיי פארברייגען נאר ביומא דפגרא, אבער יו״ט ניט. דער זיידע פלעגט זאגן דעם טעם, אז יו״ט איז ער גיווען העכער ווי אראפלאזן זיך צו זיי.

מז.

בא אונז, ד.ה. בא מיין זיידן, איז געווען אין שטוב ש״ק און יו״ט א מנין. פון פארינט פלעגן דאוונען נשים און ער פלעגט דארפן דורכגיין. האט ער געבעטן מ׳זאל מאכן א פארהאנג די נשים זאלן אויף אים ניט קוקן, און האט געזאגט בזה״ל: אז מ׳זעט אויס ווי א שטיקל מענטש און זיי קוקן, נעמען זיי אראפ כחות.

מח.

מיין זיידע נ״ע פלעגט זאגן, אבער איך געדיינק ניט בשם מי, אז בשעת קריעת ים סוף איז געווען מורא׳דיגע גילויים. האט משה רבינו ע״ה מורא געהאט אז די מצרים זאלן אויך קענען מקבל זיין, האט משה רבינו געזאגט תהלים, דעם קאפיטל ס״ו, הסוררים אל ירומו למו; הסוררים גייט אויף די מצרים, איז זיי — אל ירומו.

מט.

אז רמ״י נ״ע הי׳ מספר בשם ר׳ פסח מאלאסטאווקער אז ער איז קיינמאל ניט אריין געפאלן אין דעם נעץ פון רבנות, און טאמער איז מיין ברודער אריין געפאלן האב איך אים ארויסגעכאפט.

נ.

א ווארט פון זיידן נ״ע וועגן מקוה. דעם טאג פון מיין בר מצוה איז גאנץ פרי געפארן דער זיידע מיט מיר אין מקוה. צוריק פארענדיג האט ער מיר געזאגט: זאלסט וויסן אז מקוה איז העכער פאר פאסטן, וויילע אז מ׳פאסט ווי מ׳זאל ניט וועלען, האט מען אביסל ישות, אבער מיט גיין אין מקוה איז ניט שייך מען זאל האבן ישות, דערפאר איז מקוה העכער ווי פאסטן.

נא.

פעם א׳ בפעטערבורג, כמדומה בי״ט כסלו פ״ט, שלח א״ז א׳ להביא כוס מים קרים, ובנציון הביא אחר ולא לקח ואמר ״מי האט דאך געשיקט״.

נב.

א חסיד אין האמליא, זאב וואלף ארלאוו ז״ל, וואס מיט אים האט א״ז הרמ״י נ״ע אנגעהויבן לערנען גלייך ווי עס האט זיך אפגעדרוקט דער ספר דרך מצותיך פון אדמו״ר הצמח צדק זי״ע. איז ווי מ׳זאגט דא אין אמעריקא, איידער ער האט געדארפט ״אוועק גיין״ פון דעם עולם, זאגט ער: איך האב איבער 25 יאהר אלע וואך מעביר געווען די סדרה אין ליקוטי תורה, וואלט איך בעסער איינמאל פאר מיין לעבן אפלערנען ליקוטי תורה און זיין קלאר.

נג.

מ׳דערציילט, אז הרה״ח המפורסם ר׳ יעקב מרדכי נ״ע האט געזאגט קודם פטירתו: 30 יאהר געשלאפן אויף א ביינקל; איינמאל לייגן תפילין איז טייערער ווי דער שלאפן 30 יאהר אויף א ביינקל. האט מען ״געערעדט״, אז דער הערען די טייערקייט פון תפילין ווי ער האט דערהערט — דארף מען פריער אזוי פירן זיך.

נד.

עס איז געווען י״א אלול תרצ״ו, ש״ק, איז געווען בא מיר א קידוש. האב איך זיך צורעדט ווי א קידוש וואס מ׳מאנט אויף יי״ש (ווייל וויין איז דאך געווען נאר פסח), מיט גרויס דאנקבערקייט צו השי״ת. זאגט החסיד מיכאל דווארקין ז״ל: זלמן, עס שטייט אין דער תורה, אז לאה האט געזאגט הפעם אודה, איז ותעמוד מלדת. אט אזוי האט געלערנט א עלטערער חסיד, אז מ׳דארף זיין אפגעהיט אין רייד.

נה.

איינמאל שטייענדיג בא דער מאשינע, מ׳האט געארבעט מיט׳ן האנד, גייט אריין החסיד המפורסם ר׳ מיכאל ז״ל דווארקין. האט ער מסתמא דערזען אויף מיין פנים, זאגט ער: עבדו את הוי׳ בשמחה... ווייל מ׳האט געהאלטן ווי אדמו״ר זי״ע האט געזאגט, ששת ימים תעבוד — איז א מצוה.

נו.

אז מ׳פלעגט רופן הרב מ״מ הלוסקין ע״ה כסדר אין נ.ק.וו.ד. פלעגן זיי אים זאגן, זייערע קידושים געפעלט אונז גאר ניט. נו, עס איז דאך כינוס צדיקים הנאה להם כו׳.

נז.

עס איז געווען אדמו״ר הצ״צ׳ס א חסיד, שמו הירשל דובראוונער, אדער הירשל דער דאוונער, געווען א עובר ושב. זיין דאוונען האט מיר דערציילט מיין טאטע איז געווען זייער געשמאק. איז אינמיטן דאוועגען פלעגט ער א געשריי טאן: גאווארי פראוודא. ד.ה. זאגט אמת, אדער זאג מיט א אמת...

נח.

ר׳ בן ציון ראסקין ז״ל איז געווען, ווי מ׳זאגט, א חסידי׳שער איד. איז אז ער איז שיים געווען אין לענינגראד אזוי אלע יאהרן, האט ער געהאט א פאבריק פון סאדע־וואסערין אין גזאטסק. קום איך איינמאל אין שול מיט 3 אינגעלעך, דער קלענערער ישראל שיחי׳ איז געווען א יאר 5. רופט ער מיר צו און זאגט: זע, זלמן, דו קענסט גאר ניט מחנך זיין, פארוואס גייט ער בא דיר אזוי אין קירצערע הייזעלעך און קורצע זאכין. אויך איינמאל גיי איך אריין צו אים אין שטוב מבקר חולה זיין, עפענט ער אויף דעם תניא

און ווייזט מיר פרק מ״ד די ווערטער: כמ״ש הזהר שם, דבעי בר נש מרחימותא דקב״ה למיקם בכל לילה לאשתדלא בפולחני׳ עד צפרא כו׳. אט אין דאס זענען געלעגן אמאליגע חסידות׳שע אידן.

נט.

חסידים אומרים משל לזה, כי הדגים היו במים אך כאשר יורד גשם אז פותחים את פיהם. אך דער תירוץ איז, ״אז א פרישע קאפעלע איז זייער טייער״.

ס.

מיר האט געשריבן פון אה״ק אחי ברוך ז״ל, אז ער האט געהערט פון אלטע חסידים דעם טייטש שברו על ה׳ גו׳, אז די צובראכענקייט זאל זיין על ה׳, ד.ה. אויף רוחניות, אבער אין גשמיות זאל זיין אידן גוט.

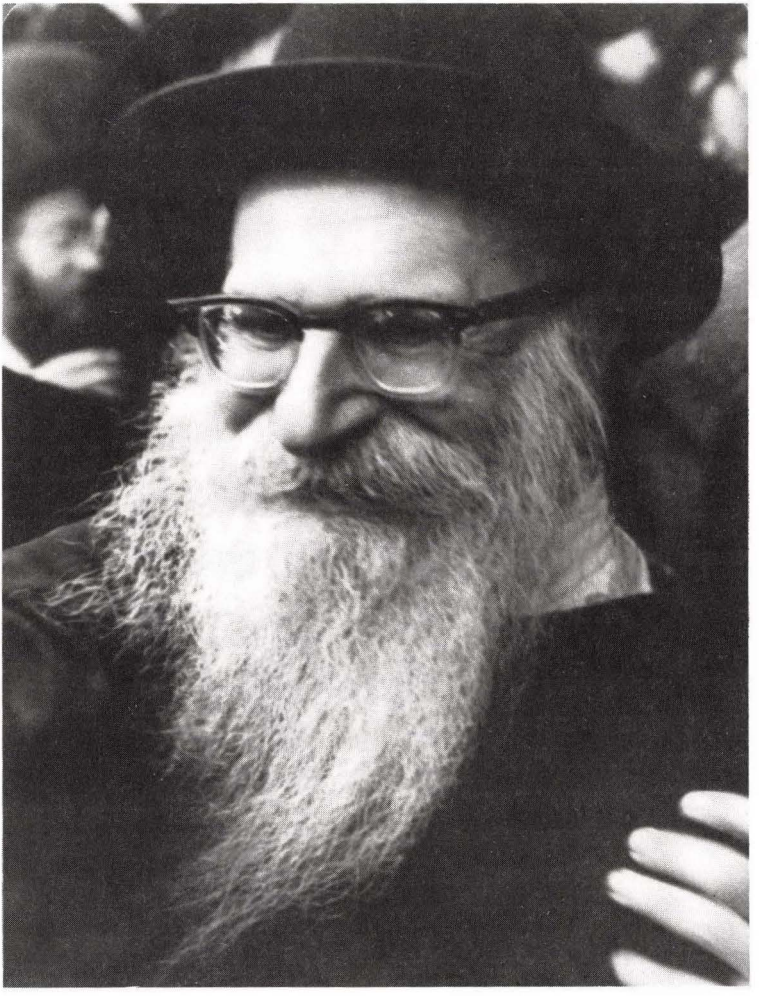
ואלה העומדים על הברכה

בנדבתם "לו" (ב"פ ח"י) לזכרון שנת השלשים ושש — ג' תמוז תרפ"ד-תשכ"ג — בו יצא כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ממאסרו בשפאליערקא, להתחלת הדפסת הספר — לשמע אזן — ביום זה.

הרה"ח שניאור זלמן ב"ר ישראל ברוך ז"ל בוטמאן
" שלום דובער ב"ר שניאור זלמן בוטמאן
" צמח מנחם מענדל ב"ר יצחק אייזיק ז"ל באַרטפעלד
" יחזקאל ב"ר חיים בנימין הלוי בראָד
" יוחנן גאַרדאַן שו"ב ובניו הרבנים ניסן, שלום דובער, ישראל
" שניאור זלמן בן החסיד נתן ז"ל גוראַרי'
" נתן ב"ר שמרי' גוראַרי'
" יצחק מאיר ב"ר שניאור זלמן גוראַרי'
" ישראל ב"ר שניאור זלמן הלוי דוכמאן
" דוד ב"ר מנחם מענדל דייטש
" שלום ב"ר מנחם מענדל דייטש
" האחים יעקב שלמה ואלימלך בני דודי שניאור זלמן ז"ל דוכמאן, טורונטו
" יעקב צבי ב"ר יצחק מאניס ז"ל האַלצמאַן
" יהודה בן לאה ווייגשטאָק, טאָראָנטאָ
" שמואל בן החסיד המפורסם שרגא פייבש ז"ל זאַלמאַנאָוו
" צבי בן הרה"ח יהודה חיטריק
" חיים חייקל בן החסיד שניאור זלמן יצחק ז"ל חאַנין
" נחום בן החסיד מנחם מענדל ז"ל חדש (נאָוויקאָוו)
" מרדכי דוב ב"ר מנחם מענדל ז"ל טעלעשעווסקי
" משה פנחס ב"ר אברהם מרדכי הכהן ז"ל כ"ץ
" יעקב ב"ר שניאור זלמן הכהן כ"ץ, שיקאָגו
" שמואל ב"ר דוד ז"ל ליובאשיצקי
" אלי' עקיבא בן הרב חיים צבי ז"ל ובנו חיים צבי ליפסקער, טאָראָנטאָ
" ישראל בן החסיד ר' יצחק יעקב ז"ל מינקאָוויץ
" יהודה לייב בן הרה"ח פרץ מאַצקין
" אברהם ב"ר דוד ז"ל פרשן, טאָראָנטאָ
" שלום ב"ר יצחק זלמן ז"ל פעווזנער, פיטסבורג
" שלום דובער בן החסיד ר' שמואל ז"ל פעווזנער
" שמואל אייזיק ב"ר אברהם הלוי פאפאק
" שמואל ב"ר נחום מאיר ז"ל קראקאָווסקי שו"ב, מאָנטרעאָל
" האחים זאב ארי', משה אליעזר, יוסף דוב, פנחס שמואל, חיים יהודה בני הרה"ח ר' שמעי' ז"ל שו"ב קרינסקי
" אברהם אהרן ב"ר שניאור זלמן ישכר געצל הלוי רובאַשקין
" גבריאל ב"ר שניאור זלמן ישכר געצל הלוי רובאַשקין
" אברהם חיים ב"ר יוסף ז"ל ראַפאַפאָרט, טאָראָנטאָ
" יחיאל מיכל בן החסיד אהרן לייב ז"ל ראַסקין
" ברוך ב"ר צבי הירש ז"ל שיפרין, פאַריז
" אלי' נחום ב"ר לוי יצחק ז"ל שקליאַר
" מנחם מענדל בן הרה"ח ר' בן ציון שם טוב

הרבנית לאה בת החסיד ר' נתן ז"ל ואשת הרה"ג הרה"ח חיים אליעזר ז"ל קאַראַסיק, תל אביב, אה"ק
מרת נחמה בת דודי ש"ז שו"ב ואשת ר' משולם זוסמאן ז"ל לעהמאן, שיקאָגאָ

הרב החסיד
רבי שניאור זלמן הלוי דוכמאן ז״ל

מהותו של חסיד

קשה מאד להרחיב את הדיבור על אישיות מסוגו של אחד מזקני החסידים הקודמים, שריד לדורות העבר, על ״פערצייטישער חסידישער איד״, אשר בכל הקשור להוויות העולם — אין ביניהם ולא כלום; מאיסה מוחלטת בהבלי העולם.

חסידים נהגו תמיד במשנה־זהירות לבלי להפריז בשבחיו של האדם, שלא להבליט את מעשיו ופעליו על אדמות ולא לספר אחר מיטתו, כי על כן — כך גם נתחנכו בחיים חיותם, אשר כל מעשי האדם ופעולותיו בעלמא דין אינו אלא לכבוד קונם וצורם, להשלים את הכוונה של ירידת הנשמה למטה, ולגרום נחת רוח ליוצרו, מבלי לרצות למצוא חן בעיני בשר ודם, בעיניו של פלוני או אלמוני.

מאידך, יש ולפעמים דוקא מתעורר הרצון לספר קצת את האמת, להבליט את הטוב ולהדגיש את היפה שבאדם — למען ידעו זאת הדורות הבאים וילמדו מדרכיהם; אם באשר לפשטותם ויראתם את אלקים, או במסירותם והתקשרותם לרבותיהם הקדושים; בתמימותם וענוותנותם המרובה, או בהתבטלותם המופלאה בפני כל איש, כגדול כקטן, איש שיבה או נער צעיר; בלימוד תורה וחסידות מתוך הדחק, או בחביבות מצוה.

ומכאן הרצון הכן לשרטט, לפחות בקוים כלליים את דמותו של אותו חסיד, שריד לדור דעה, רבי שניאור זלמן, למען ילמדו הצעירים וידעו צאצאיו מהותו של תמימות וטובה של פשטות, יקר ערכה של התבטלות והוד רוממותה של עניוות, סוד ההתקשרות לרבי וחביבותו של רבי לחסיד, עבודת הבורא מתוך הדחק — לעומת הרצון ״לרצות את הכל״.

פרק ראשון

ביאוגרפיה קצרה

הרב החסיד התמים רבי שניאור זלמן הלוי דוכמן ז״ל, נולד ביום י״א אלול תרנ״א, לאביו הרב החסיד רבי דובער מנחם מענדל הלוי ז״ל, ולאמו מרת פיגא רישא ע״ה.

למד והתחנך אצל זקנו, אבי אביו, החסיד המפורסם רבי מרדכי יואל ז״ל, מהומיל, אשר היה מה״יושבים״ אצל כ״ק אדמו״ר ה״צמח צדק״ נ״ע.

בהיותו כבן שש עשרה הגיע, בל״ג בעומר תרס״ו, לליובאוויטש אל כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע ולמד בישיבת ״תומכי תמימים״, ושם ספג את עיקר חינוכו וחסידותו במחיצת כ״ק הרבי נ״ע.

את ביתו בנה עם בתו של הרה״ח המפורסם ר׳ לימא מינקוביץ ז״ל מנעוול, מרת חיה גרוניה ע״ה, ועבר לגור בעיר הומיל.

מדי שנה בשנה, לקראת הימים הנוראים, נוהג היה לנסוע ולהסתופף במחיצת רבו, כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע, ולפעמים יותר מפעם בשנה.

עם הסתלקות כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע, ביום ב׳ ניסן תר״פ, המשיך לנסוע לכ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע ברוסטוב, ולאחר שרבינו נאלץ להעתיק את מקום מגורו ללנינגרד, עבר אף הוא לשם וקבע את דירתו לא הרחק מבית רבינו נ״ע. הוא גר בלנינגרד מקיץ תרפ״ד, ומשך כל העת שהה במחיצתו של הרבי, עד אותו היום, אסרו חג סוכות תרפ״ח, בו נאלץ רבינו על ידי השלטונות לעזוב את רוסיה.

בעת המאסר הקשה של רבינו בלנינגרד, בחודש סיון תרפ״ז, לא סר אף לרגע מבית הרבי, והוא אף היה בין אלה אשר כ״ק אדמו״ר שליט״א, בתור חתנא דבי נשיאה, מסר לו כתבי־יד קדש להחביאם מעין השלטונות. (ראה להלן מכתב אד״ש מי״ב מרחשון תש״ט).

באלול תש״ו, לאחר שנפתח אשנב וצוהר במסך הברזל הכבד, ואור דק החל לחדור באפילת החושך הגדולה — זכה אף רבי שניאור זלמן לצאת מארץ

הדמים דרך לעמבערג. הוא הגיע לקראקא שבפולין, לאוסטריה, ולאחר מכן — למחנה הפליטים בגרמניה.

באחד מימי מרחשון תש״ט, קיבל בעת שהותו במחנה בגרמניה, מכתבו של כ״ק אדמו״ר שליט״א בו הוא מבקשו, בשם חותנו הגדול כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ, לאסוף ולרשום מפי זקני החסידים מאורעות שאירעו בליובאויטש, סיפורים ופתגמים חסידיים, להעלותם על כתב ולשלוח אליו.

כחסיד נאמן ומקושר, קיבל על עצמו בשמחה משימה קשה זו. התחיל לאסוף מזקני החסידים כל מיני זכרונות וסיפורים מרבותינו הקדושים; סיפורים חסידיים, פתגמים קדישין ואמרות נפלאות, מכ״ק רבותינו נשיאינו הקדושים לדורותיהם, והעלה הכל על גליון. סיפורים אלה כללו בעיקר פרקי זכרונות ששמע הוא עצמו מזקנו, החסיד רבי מרדכי יואל, מאשר אירעו בליובאוויטש, וכן ברוסטוב ובלנינגרד.

כארבע שנים שהה במחנות בגרמניה עם זוגתו ע״ה. בחודש אלול תשי״א הגיע לארצות הברית, ועבר לגור בברוקלין במחיצת כ״ק אדמו״ר שליט״א עד יומו האחרון.

בסוף שנת תשכ״ג זכה להוציא לאור את ספרו ״לשמע אזן״ ובו פרקי הזכרונות, סיפורים ופתגמים מכ״ק רבותינו הקדושים נ״ע, אשר על כך מסופר בארוכה בספר זה בפרק ״זכרונותיו״.

רבי שניאור זלמן נפטר ביום ח׳ אדר א׳ תש״ל, ומנוחתו כבוד בבית העלמין מונטיפיורי הישן בנ.י., ליד האהל של כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע.

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

פרק שני

ברוסיה הסובייטית

שחר נעוריו

ר׳ זלמן גדל והתחנך, כאמור, בבית זקנו הגדול, החסיד הידוע ר׳ מרדכי יואל, אשר היה מתלמידי כ״ק אדמו״ר ה״צמח צדק״ נ״ע, ובד׳ אמותיו ספג אל תוכו חסידות ויראת שמים.

בגיל צעיר, בשנתו השש־עשרה, הגיע לליובאוויטש ללמוד בישיבת ״תומכי תמימים״, שם עלה והתעלה בתורה וחסידות, במחיצתו של כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע.

משפחתו

בין חשובי החסידים בליובאוויטש היה החסיד הידוע ר׳ לימא מינקוביץ ז״ל, מנעוול. (היו שכינו אותו ״ל י מ א כתנאי״, מחמת גודל חשיבותו).

למרות שהיה לו עסק גדול ומכניס, התפלל כל יום באריכות, ובמשך רוב שעות היממה עסק בתורה ובתפילה, כאשר ניהול העסק היה בעיקר בידי זוגתו, מרת חיה מינה, שמיעטה לערב את בעלה בעניני העסק שלא להפריעו מלימודו. רק לעתים נדירות היה מתערב בעסק.

ר׳ לימא היה בעל הדרת פנים רב, ואף הגוים שהכירוהו ידעו לכבדו ולהעניק לו את הכבוד הראוי.

כאשר הגיע הבחור זלמן לפרק האיש מקדש, הציעו לו נכבדות את בתו של ר׳ לימא, מרת חיה גרוניע. השנים באו בקשרי שידוכין ונקבע זמן החתונה.

אולי מן המענין לציין, בדרך אגב, כי בעת שר׳ לימא ובני משפחתו עמדו לנסוע ברכבת הנוסעת מנעוול להומיל, שם אמור היה להתקיים החתונה, הספיקו בני המשפחה לעלות לרכבת, ואילו הכלה עצמה לא הספיקה לעלות — והרכבת החלה בנסיעתה.

כאשר הבחין בכך אביה, ר׳ לימא, מיהר אל האחראים על הרכבת וביקשם לעצור את הרכבת הממשיכה לנסוע. האחראים, אשר הכירו את ר׳ לימא ושמעו

את שמעו, נענו מיד לבקשתו, עצרו את הרכבת בנסיעתה, כאשר כל הנוסעים מחכים עד שעלתה לרכבת...

★

נשואיו של ר׳ שניאור זלמן התקיימו בערב שבת. היתה אז תקופה קשה ונוראה, ובעיר הומיל שרר רעב כבד ומגיפת הטיפוס השתוללה — אם כי הדבר לא השפיע כלל על שמחת החתונה שנחוגה בשמחה מרובה. אביו, ר׳ דובער מנחם מענדל, כבר לא היה אז בחיים. הוא הספיק להשלים את שנת האבילות על אביו החסיד המפורסם רבי מרדכי יואל ז״ל, ובאותה עת נפלו כל בני משפחתו של ר׳ בערע מענדל למשכב במחלת הטיפוס. הוא היה היחיד שטיפל בעמל רב עם החולים, עד שהתאוששו והחלימו ממחלתם המסוכנת.

בסופו של דבר, חזרו כל בני המשפחה לבריאותם, ואילו הוא עצמו כרע ונפל תחת כובד המחלה האיומה ולא זכה לקום ממיטת חליו — עד שנפח את נשמתו והחזירה ליוצרה, לאחר שהספיק להתאבל ולומר קדיש במשך כל השנה הראשונה על אביו ר׳ מרדכי יואל ז״ל.

★

שלשה בנים ובת אחת נולדו לו לר׳ זלמן: הבכורה רחל תחי׳; דובער מנחם מענדל, מרדכי יואל, וישראל, זכרונם לברכה.

מרדכי יואל נשלח על ידי אביו ללמוד בישיבת ״תומכי תמימים״ בכותאיסי שבגרוזיה, ואילו מנחם מענדל וישראל למדו בבית, עם המלמד המיוחד ששכר עבורם.

חיי צער

ר׳ זלמן התגורר בהומיל, אבל לאחר שהרבי מוהריי״צ נאלץ להעתיק את מקום מגורו מרוסטוב ללנינגרד, בשנת תרפ״ד, העתיק אף הוא את דירתו ללנינגרד, לא הרחק ממקום מגורת רבינו, כדי להיות אתו במחיצתו ובקירוב מקום.

בלנינגרד היה קשה מאד להשיג דירת מגורים מתאימה, כאשר כמה משפחות מתגוררות בדירה אחת ומטבח משותף לכולן. למזלו הצליח ר׳ זלמן להשיג דירה מתאימה בביתו של רופא, וכך היתה לו דירה נפרדת ללא שותפות עם שכניו הגוים.

ר׳ זלמן התפרנס ממכונת אריגה שהיתה לו בביתו, ממנה הוציא פרנסתו בדוחק ובצמצום רב. מכונות מסוג זה היו לרבים מאנ״ש ברוסיה, כאשר היו מקבלים מהשלטונות חומר גלם לייצר מהם בגדים שונים, ועם עיבודם היו מוסרים אותם לשלטונות אשר שילמו להם בעד עבודתם. עיסוק מעין זה היה מתאים ביחוד ליהודים שומרי תורה, מאחר שלא היו קשורים בשעות עבודה מסוימות, או ימים מסוימים, וכך הצליחו לשמור שבת כהלכתה, כאשר איש אינו מפריע או כופה עליהם סדרי עבודתם.

בני משפחתו מספרים, כי נוהג היה ר׳ זלמן לעמוד ליד המכונה, כאשר ידו אחת מסובבת את הגלגל, ואילו בידו השניה מחזיק ספר תהלים ואומר מזמורי תהלים בהשתפכות הנפש, או ספר התניא, כאשר הזיעה ניגרת מעל פניו כל העת.

חי חיי דחקות ועוני והיה מסתפק במועט. גם הריהוט שבבית היה דל ביותר. מסופר, שכאשר זוגתו הציקה לו פעם להחליף את הכסא המרופט והקרוע שבבית ולקנות כסא חדש, היה אומר לה: למה לך להצטער על כך — העבירי אותו מחדר האורחים אל החדר הצדדי, שם לא יראהו איש ולא יהיה לך ממה להתבייש...

הכנסת אורחים

מופלא היה ר׳ זלמן במידת הכנסת אורחים. למרות דחקו היה מביא לביתו אורחים, אומללים ומרי־נפש, ומעניק להם אכילה שתיה ולינה. את החדר הגדול היה מחלק בוילון לשנים; מחציתו ייעד עבור בני הבית, ואילו המחצית השניה לאורחים.

מדי שבת היה מביא אל ביתו, בחזרו מבית הכנסת בתום תפילתו, אורחים קשיי־יום או חולי נפש. כאשר זוגתו היתה מעירה לו מדוע מצליח הוא להביא תמיד אנשים מסוג זה ואינו מביא אורחים חשובים — ענה לה: ומה ביכלתי לעשות? כאשר גומר אני את תפילתי בשעה מאוחרת, אין כבר איש בבית הכנסת, ובעת שעושה הנני את דרכי חזרה ופוגש ברחוב אנשים אומללים וחולים, אשר איש אינו בא לעזרתם ואף אחד אינו פונה לעברם, והם רעבים וצמאים — האם עלי להשאירם מתגוללים בחוצות לגווע מרעב, חס ושלום?!

מסופר, כי יום אחד בא לביתו אחד החסידים והביא עמו עוד יהודי אחד. ר׳ זלמן הכניס את האורח לחדר מיוחד, ולפנות ערב אמר לזוגתו, כי הערב יצטרכו כל בני הבית לישון בחדר השני, כדי שלא להפריע לאותו אורח הנמצא בחדרו.

איש מבני הבית לא ידע מיהו אותו אורח חשוב אשר מצא לנכון להקדיש לו חדר מיוחד, ואשר בגללו נאלצו כל בני המשפחה להצטופף בד׳ האמות של החדר השני, אבל הם ידעו כבר היטב כי בכל הכרוך לאורחים אין להקשות יותר מדי.

באמצע הלילה נחרדו בני הבית לשמוע קולות אנחה. בעלת הבית הבחינה מיד כי האורח חולה קשה במחלת הנפילה ר״ל. משך כל העת ישב ר׳ זלמן לידו ושמר עליו, עד למחרת היום. רק לאחר שהאורח עזב את הבית, הבינו בני הבית למה ומדוע ציוה להקדיש לו חדר מיוחד, למען לא ירגישו בני הבית באורח החולה, פן ייעלב וירגיש עצמו שלא בנוח.

מידת החסד שהיתה כה טבועה בלבו היה מקנה גם לבניו, ומחנכם להתאמץ ביותר במידה זו. אלה שהיו פוקדים את ביתו לעתים קרובות מספרים, כי לא אחת היו בני הבית חוסכים מפתם ומלחמם ונותנים לאורחים. לעתים תכופות היו גם מציעים לאורחים את מיטותיהם, ואילו הם עצמם מחפשים להם פינה כלשהי באחת מפינות הבית ושוכבים לישון על הרצפה הקרה.

מסירות נפש

ביתו שבמרכז העיר היה פתוח לא רק לאורחים ומרי נפש — אלא גם מקום תורה לרבים. בביתו התקיימו שיעורי תורה שונים, בנגלה ובחסידות, בבוקר ובערב.

קיום שיעורי תורה באותן השנים, כרוך היה בסכנת נפשות. לא אחד ולא שנים נאסרו והוגלו בעון הרבצת תורה וחסידות, כאשר רבים מהם אף לא זכו לבוא לקבר ישראל ר״ל. אך ר׳ זלמן לא חת ולא פחד מאיש, והמשיך בקיום השיעורים בביתו.

באותו בנין התגורר הממונה מטעם השלטונות, שמתפקידו היה לפקח ולעקוב אחר כל המתרחש בבנין זה, כנהוג ברוסיה הדיקטטורית. איש זה ידע היטב לאן מועדות פניהם של כל אותם יהודים, עטורי זקן ופיאות, אשר היו באים לשם פעמיים ביום. הוא ידע כי כתובת אחת להם במקום זה — דירתו של דוכמן, מקום שם מתרחשים דברים הקשורים בלימודי יהדות וכדומה. אך ר׳ זלמן לא נרתע, והמשיך בקיום השיעורים תמידין כסדרן.

בסופו של דבר הגיע יום הפקודה. היבסקים ידעו כנראה היטב על פעולותיו בשטח הרבצת תורה ויהדות, והחליטו לשים ידם עליו. מדי יום ביומו פקד את ביתו אחד מחוקרי הנ.ק.וו.ד. יהודי בשם סארקין, אשר לקחו מביתו אל משרדי

הנ.ק.וו.ד. ושם העמידוהו תחת חקירות קשות ומתישות בכל הנוגע לפעולותיו בשטח היהדות.

בעיקר רצו לדעת את שמות האנשים הבאים אליו וכתובותיהם, אודות השיעורים המתקיימים בביתו ובמקומות אחרים, ועוד עשרות פרטים אחרים. אולם, ר׳ זלמן עמד כצור איתן ולא סיפר מאומה מכל אשר ידע.

כך היה מובל מדי יום למרכזם הטמא, תחת חקירות ועינויים, ובשעות הערב החזירוהו לביתו.

בדרך כלל היו רשעים אלה אוסרים את האנשים, דנים אותם למאסרים ארוכים והגליות למקומות מסוכנים. אך, משום מה, התנהגו אתו אחרת; בשעות הבקר היו מביאים אותו לחקירות, ובערב החזירוהו לביתו, וחוזר חלילה.

במהלך החקירות היו גם מענים אותו בעינויים קשים. הוא עצמו סיפר, כי החוקרים היו תוחבים את אצבעות ידיו בציר הדלת, והיו סובבים את הדלת על ידי סגירתה ופתיחתה על אצבעותיו. את סימני העינויים ניתן היה לראות גם שנים רבות אחרי זה, כאשר לא ראו כל סימן של צפורנים על אצבעות ידיו שנעקרו על ידי האכזרים.

בדרכו למרכז הנ.ק.וו.ד. היתה בתו רחל (ליפסקר) תחי׳ מתלוית אליו, ונשארה לשבת על יד השער בחוץ במשך כל שעות היום, עד ששחררוהו. בתו גם מספרת, כי לאחר שיצא מהחקירות לא גילה לאף אחד את תוכן החקירות, על השאלות ששאלוהו ועל העינויים, ורק לאחר שנים רבות סיפר על כך. הוא רצה, כנראה, למנוע את הצער והעגמת נפש מבני משפחתו.

★

בהיותו מקושר ודבוק ברבו כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע בחיים חיותו, נוהג היה מדי שנה לפקוד את ציונו ברוסטוב ביום ההילולא, ב׳ ניסן. היו זמנים אשר הנסיעה לשם היתה כרוכה בסכנה חמורה ביותר, הן מצד השלטונות שהיו עוקבים בתדירות אחרי החסידים, והן מצד האזרחים האנטישמיים אשר שנאת ישראל היתה טבועה בלבם. אך הוא לא התחשב בכל אלה, אלא היה עושה את דרכו הארוכה והמסוכנת מבלי להתחשב בכל המונעים ומעכבים.

בתקופת המלחמה

בשנות המלחמה האיומות, כאשר הנאצים צרו על לנינגרד — "בלאקאדע" — שרר כידוע רעב נורא בעיר, ורבים חללים הפילה. הגרמנים היו מפציצים את העיר, ואלפים רבים מתו מדי יום ביומו, כתוצאה מההפצצות והרעב גם יחד, והיו מתגלגלים נפוחי כפן בחוצות העיר.

בתקופה זו חלה גם ר' זלמן, וגופו היה כבר נפוח ותשוש מרעב. לא היתה שום אפשרות להעבירו לבית החולים, כי בבתי החולים הדחוסים לא היו מסוגלים לקבל חולים חדשים. אך גיסתו, אחות אשתו, שעבדה באחד מבתי החולים, הפעילה מאמצים מרובים עד שהצליחה להכניסו וכך נצלו חייו.

כאשר הרעב היה כבד מנשוא ולא היה במה להחיות את נפשות העוללים הרכים, היה הילד הצעיר, ישראל בן ה־11, נודד אל מקום ריכוזי החיילים, שהיו מחבבים את הילד הפיקח, והיו זורקים לו מפעם לפעם מצרך אוכל כלשהו — אותם הביא הביתה ומחיה את בני הבית הרעבים.

בני משפחתו

שני בניו הצעירים, בעריל מנחם מענדל ומרדכי יואל ז"ל, לא האריכו ימים, ובעודם צעירים לימים נקפד פתיל חייהם בתקופת המלחמה. בעריל מענדל גויס בכח לצבא עם פרוץ המלחמה עם הנאצים, וכעבור זמן קצר הודיעו שלטונות הצבא כי הוא נהרג בחזית המלחמה, ועקבותיו לא נודעו עד היום. ואילו מרדכי יואל טבע בנהר בעת שנסע עם משאית שהביאה מצרכי מזון לעיר לנינגרד הנצורה, וכאשר נסעה מעל מימי הנהר הקפואים נסדקו לפתע שכבות הקרח הקפואים, והמשאית על כל אשר בה, יחד עם הבן היקר, ירדו למצולות.

מסופר, כי בעת שבאו לבשר לר' זלמן על האסון הטראגי שקרה לבניו — נשתנה צבע שערותיו, וכאשר קם למחרת ממשנתו קשה היה להכירו, מפני שכל שערותיו הפכו לבן, מגודל הצער והעגמת נפש.

★

בחודש תשרי תרפ"ח, כאשר התכונן הרבי מוהריי"צ נ"ע לצאת מרוסיה מחמת גזירת השלטונות, התקבצו ובאו החסידים להפרד מהרבי. המונים רבים באו ללנינגרד כדי להפרד ממורם ורבם; בלבו של כל אחד קנן החשש — מי יודע אם יזכה עוד אי פעם לראות את מורו ורבו האהוב.

בין החסידים שבאו להפרד היה, כמובן, ר׳ זלמן אשר לקח אתו גם בתו הקטנה, רחל, בת השמונה.

זכתה הילדה לקבל ברכה לבבית מהרבי, אשר הניח את ידיו הקדושות מעל לראשה וברך אותה.

★

בתקופת המלחמה האיומה, כאשר הגרמנים סגרו את לנינגרד והפציצו אותה ללא־רחם, שלחה הנהלת בית הספר הגבוה שבעיר 500 סטודנטים, לחפור תעלות בחזית המלחמה נגד הגרמנים, בפרברי העיר. בין אלה היתה גם בתו רחל שלמדה שם.

האקלים ששרר במקום היה קשה; רטיבות גדולה ובוץ בכל אשר יפנו. כחודש ימים עבדו שם, עבודה קשה ומפרכת, עד שגמרו את החפירות. רחל, שהיתה נערה חלשה, חלתה קשות תוך כדי מהלך העבודה, ידיה ורגליה שותקו עד שלא היה מסוגלת ללכת על רגליה.

כאשר ראו את מצבה הקשה, התנדבו שני סטודנטים, האחד יהודי והשני לא יהודי, להעבירה אל הרכבת הנוסעת ללנינגרד כדי לאשפזה. אולם, בהגיעם לתחנת הרכבת מצאו, שהתחנה הופצצה ונהרסה על ידי המפציצים הגרמניים וכמעט שלא ניכר בה שהיתה אי פעם תחנת רכבת.

עמדו שם השנים ולא ידעו מה לעשות. יעץ להם שומר התחנה, כי בעוד זמן קצר תעבור בכאן רכבת־משא. רכבת זו אינה עוצרת אלא מאיטה בנסיעתה בעת שעוברת בתחנה, ולכן עליהם לעמוד הכן וברגע שתחלוף הרכבת יקפצו עליה יחד עם הנערה החולה, וכך יוכלו להגיע אתה.

עשו השנים כעצתו, וכאשר הגיעה הרכבת מיהרו וקפצו עליה, וכך הגיעו ללנינגרד ואושפזה בבית החולים בעיר. מצבה הלך והשתפר עד שיצאה מכלל סכנה ויכלה להתהלך על משענתה.

אותו היום שהעבירוה לתחנת הרכבת, הגיחו לפתע להקות מפציצים גרמניים אשר הפציצו ללא רחם את המקום. חמש מאות הסטודנטים שהיו שם נהרגו כולם ולא נשאר מהם אחד — פרט לאלה השלשה שיצאו משם שעות מספר לפני כן.

כאשר ר׳ זלמן היה מבכה את בניו שנעלמו בתקופת המלחמה ברוסיה, היה מקונן ואומר, כי אם היה זוכה לקחת גם את שני בניו אל הרבי, בעת שבאו להפרד

ממנו לפני יציאתו מרוסיה, בטוח הוא שבניו היו נשארים בחיים. נוהג היה לספר לעתים תכופות את הסיפור עם הילדה רחל שהביא אל הרבי לקבל ברכת הפרידה ממנו, ואשר אין ספק שהודות לברכתו הקדושה נצלה בשנים שלאחר מכן, בעת שהגרמנים חסלו את כל הקבוצה הגדולה ששהו שם, ורק בנס נצלה רחל ברגע האחרון.

בסיביר הרחוקה

בתקופת המלחמה כאשר נסעו, ר׳ זלמן ובני משפחתו, ברכבת מלנינגרד שהיתה אמורה להגיע לטשקנט, שינתה הרכבת את מהלכה, ובמקום להגיע לאסיה התיכונה, שמה פניה לעבר סיביר הרחוקה.

בהגיע הרכבת לאחת התחנות בסיביר נעצרה הרכבת, וכל הנוסעים נתבקשו לרדת. הללו התמרמרו מאד, כאשר רימו אותם בצורה אכזרית כל כך, ובמקום להסיעם למקום מבטחים בטשקנט וסמרקנד, כפי שהבטיחו להם, הסיעום לסיביר הקפואה. אך כל ברירה לא היתה בידם ונאלצו לרדת שם.

השלשה, ר׳ זלמן, רעיתו ובנם ישראל, מצאו עצמם לפתע במצב חמור מאד ; אין הם מכירים את המקום ואין להם בעיר זו שום מכיר, ידיד או קרוב משפחה. ביחוד התחיל להעיק עליהם הקור הקשה שחדר לעצמות. והנה, בעוד השלשה עומדים נבוכים ואינם יודעים מה לעשות, נגשה אליהם לפתע אשה אחת, רוסית, והזמינה אותם לבא אל ביתה. אשה נכרית זו, בראותה את ר׳ זלמן הוקסמה מהדרת פניו הפטריאכלית, וראתה לעצמה לזכות להכניס איש קדוש זה לביתה.

כך נצלו מהכפור והרעב גם יחד. ובעוד ששאר הנוסעים נאלצו לנדוד ולהמשיך למקומות בלתי ידועים, זכה ר׳ זלמן ומשפחתו לאכסניה טובה, כאשר האשה דואגת לכל הצטרכויותיהם במקום נדח זה.

★

כאן המקום לציין, כי לאחר שזכה לצאת מרוסיה, לאחר ששיכל את שני בניו היקרים, החליט כי משאיר הוא מאחוריו את כל הוויות העולם, וכי אין הוא רוצה להתעסק יותר בענינים גשמיים. ואכן, כל מעייניו נתונים היו לשלשת העמודים עליהם העולם עומד, תורה עבודה וגמילות חסדים, ועד סוף ימיו שקוע היה כולו בענינים רוחניים גרידא.

★

פרק שלישי

ארחות חייו

תמימות והתבטלות

תמים היה ר׳ זלמן. תמים במעשיו ותמים בארחותיו. תמים בעבודת אלקים ותמים ביראתו. התמימות והפשטות היו מנת חלקו כל הימים, חלק מנשמתו.

גם לאחר שזכה לצאת מעמק הבכא והגיע בשלום לארצות הברית, לא ידע כלל כי נמצא הוא באמריקה הגדולה, ארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות. דומה היה עליו תמיד כי נמצא הוא בליובאוויטש שברוסיה, או ברוסטוב.

הרוח והחיות החסידית אותם ספג עמוק לתוך נשמתו בליובאוויטש הרחוקה — נשארו חבויות וספונות בלבו ובנשמתו שנים ארוכות, ובהן חי עד נשימתו האחרונה. מסוגל היה להיות במדינה זו קרוב לעשרים שנה — ולא ידע כלל היכן הוא נמצא. כל התענוגות של אמריקה המדושנת התמקדה אצלו במאת המטרים שמפתח ביתו ועד לפתח היכלו של הרבי, ויותר על זה לא עניין אותו מאומה. אף את השפה האנגלית לא ידע, למרות שחי שנים רבות במדינה זו. שום רוח מצויה ואינה מצויה לא יכול היה להוציאו מרוח העיירה החסידית שספג אל לבו.

כל כולו אמר תמימות, וכן התבטלות מוחלטת והתקשרות אל הרבי. יתר על כך — כלא היה נחשב בעיניו.

למרות גילו הגבוה, צעיר היה ברוחו וצעיר בנפשו; צעיר זקני חב״ד. מעולם לא נכנע לגילו הגבוה ולזקנתו המופלגת, ותמיד נדמה היה לו כי עדיין הוא בשנות השלשים או הארבעים שלו.

בנוסף לכך שמסוגל היה להתכופף ולהיות נכנע תחת כל אברך וצעיר — הרגיש את עצמו גם די נוח בנוכחותם ובסביבתם. נוכחותו בין תלמידי התמימים הצעירים השרה עליו רוח טובה והרגשה חביבה. סביב צעירי התמימים הרגיש עצמו גם הוא צעיר כגילם, ושכח לגמרי על שבעים שנותיו שגזו ועברו עליו; נדמה היה לו כי סך הכל אין הוא אלא תמים צעיר בין כל התמימים.

מעולם לא נאנח או הרים קול אם היה נדחף אצל הרבי בין כל השאר; ותהיה זאת בהתוועדות או בכל מצב אחר במעמדו ונוכחותו של הרבי. היה זה כה טבעי בעיניו, אשר לא חשב כלל כי יכול להיות אחרת.

תפילתו וסדר לימודו

נוהג היה לעלות על יצועו מדי ערב, בשעה אחת עשרה לפני חצות, ובשעה שלש לפנות בקר כבר עמד על רגליו.

באותן השעות, מאז קומו ועד שהלך להתפלל, היה לו שיעורים שונים: לימוד זוהר של פרשת השבוע, תורה אור או ליקוטי תורה מפרשת אותו שבוע, יום תהלים של אותו יום מימי השבוע. היה זה אצלו חוק בל יעבור — במשך השבוע עליו לגמור את כל הלימודים השייכים לאותו שבוע: זהר השייך לאותו שבוע, תורה אור או ליקוטי תורה, וכל ספר התהלים.

בתום שיעוריו הלך לטבול, ולאחר שלמד שיעור נוסף משיעוריו הקבועים — היה הולך לבית הכנסת לתפילת שחרית.

מקום קבוע היה לו, לר׳ זלמן, באולם הקטן שב־770 למעלה, שם היה שופך צקון לחשו לקונו בתפילת שחרית. לאחר ששמע בציבור את כל הקדישים, ברכו, שמונה עשרה, קריאת התורה וכל הקדישים — היה מתיישב לו בפינתו שליד העמוד, מכסה את פניו בטליתו, ומשתקע כל כולו בתפילתו שהיתה מלווה בקול שיר ערב וניגון חרישי.

שעות ארוכות היה יושב לו על מקומו ומתפלל בדביקות. ואם בתפילת שחרית של חול כך — בתפילת שבת קודש, על אחת כמה וכמה. מעולם לא גמר את תפילתו בשבת לפני השעה שתים או שלש אחר חצות היום, ורק לאחר שגמר את תפילתו הלך הביתה לקדש ולאכול סעודת שבת קודש.

אלה שהכירוהו מרוסיה מספרים, כי גם בתנאים הקשים ששררו שם לא היה גומר את תפילתו בחול לפני שעת הצהרים. ומספר חסיד אחד שהיה בלנינגרד ונקלע בבית הכנסת בשם ״קופעציסקע״, כי כאשר בא בשבת הגדול לאותו בית כנסת כדי לשמוע את דרשת הרב לשבת הגדול, היתה כבר השעה שלש אחר הצהרים — ועדיין מצא את ר׳ זלמן עטוף בטליתו מעל לראשו ומתפלל בדביקות, ולא הרגיש כלל בכניסתו וביציאתו.

כדברים האלה סיפרו גם אלה שהכירוהו בלנינגרד, בטשקנט, או אלה שנמצאו יחד אתו במחנות הפליטים בגרמניה — שלא לדבר על כל אלה החיים אתנו כיום שהכירוהו בתור שכזה שנים רבות, עד ליומו האחרון.

לומד היה מדי יום מאמרי חסידות רבים, אם מאותן ה״ביכלאך״ הכתובות בכתב יד, אשר לא רבים הם הלומדים בהם — ואם היו אלה מאמרי הרבי שליט״א.

שעות רבות היה גם מקדיש ללמוד את שיחותיו הקדושות של כ״ק אדמו״ר שליט״א. מאז שהחלו להדפיס את הליקוטי שיחות השבועיות, היה לומד ויגע בהם עד שידעם על בורים. הוא היה מהמשתתפים הקבועים בשיעורו השבועי הקבוע של הגה״ח רבי מרדכי מענטליק ז״ל, שהיה לומד כל שבוע בשיחות הרבי. הוא לא למדם בתור לימוד גרידא, אלא היה מתייגע וחי בהם, אם בתוכן השיחה עצמה ואם בההערות והמראי־מקומות של הרבי.

כן היה חבר בחברה קדישא גחש״א, וכאשר חזר מהלוויה כלשהי, היה כולו שבור ורצוץ לרגל המקרה, ומצטער בצער המשפחה.

בשדה החסד

בפרק הקודם כבר עמדנו על פעולות החסד והכנסת־אורחים שלו עוד בהיותו ברוסיה העניה, אבל בל נחטא לאמת ולקפח את זכותו במידת הכנסת האורחים שבו גם בהיותו בארצות הברית, בה המשיך במידותיו וארחותיו פי כמה.

בני ביתו מספרים, כי לא עבר אצלו כמעט אף שבת אחת שלא היו אצלו אורחים שסעדו על שולחנו או לנו בביתו. הוא וזוגתו ממש חסכו מפת לחמם ונתנו לאורחים, ואילו הם עצמם הסתפקו במועט שבמועט.

ולא רק במידה זו של הכנסת אורחים הצטיין, אלא כל כולו היה חסד, חסד בממונו וחסד בגופו. ומספרת בתו תחי׳ אפיזודה מענינת המאפיינת את טוב לבו בכל הקשור למידת החסד ולעשיית טובה ליהודי:

היה זה באסרו חג סוכות. רק לפני שעה קלה שכב לנוח, לאחר שהיה ער כמעט שני לילות ברציפות, בליל שמיני עצרת ושמחת תורה, וכולו עיף ותשוש מכל העבודה הקשה הקשורה בשני ימים אלה במחיצתו של הרבי שלט״א.

ויהי כאשר אך הספיק לשקוע בתרדמה, נקש על דלת ביתו אישיות רבנית מפורסמת מהשכונה, ובפיו משאלה דחופה: היות והשלטונות עומדים לגרש יהודי חשוב משטח ארצות הברית בגלל שלא היו ברשותו הרשיונות המתאימים, והיום הוא היום האחרון שיכול הוא להשאר כאן. אותו רב הטעים, כי רק יהודי חשוב מסוגו עלול להציל את המצב, באם ילך להעיד בבית המשפט לטובתו של האיש, אחרת יגורש למחרת היום!

תחילה ניסתה זוגתו להסביר לו כי הוא עיף מאד ואך זה עתה עלה על יצועו לנוח, וקשה לו מאד לצאת כעת מהבית. אך כאשר שמע מחדרו במה המדובר,

התלבש מיד ויצא עם הרב. תשוש ועיף שרך את עצמו שעות ארוכות, עד אשר הגיע לבית המשפט שבמנהטן והעיד בשבחו של אותו יהודי, וכך הצליח למנוע את גירושו מהמדינה.

בליל שמחת תורה, בשנים תשי״ח — תשכ״ד, נוהג היה הרבי שליט״א ללמד את הקהל ניגון חדש. באותם הלילות נמשכו ההתוועדויות שעות ארוכות, ובדרך כלל נגמרו בשעה חמש — שש בבוקר.

בשעות אלו היה ר׳ זלמן ממהר לביתו וסוחב בידיו מיכלים של שתיה חמה ומחלק לקהל העייף והצמא, כדי להחיות נפשות רבות מישראל.

כזאת היה נוהג כמעט בכל לילה מלילות חג הסוכות. היה זה בטרם אורגן בית הכנסת־האורחים, והאורחים היו מצטנפים בסוכה הצרה שבחצר, כשהקור חודר לעצמות. אז היה ר׳ זלמן מכתת עצמו לביתו והביא לאורחים שתיה חמה, להתחמם מעט מהקור והעייפות.

מסופר, כי בעת שהיה מקבל מהממשלה את ההקצבה החדשית שלו בתחילת החודש, היה ממהר להביאו לבעל חנות לממכר מצרכי מזון, שהיה בעל משפחה גדולה וזקוק למזומנים, והפקיד את הכסף בידיו, כדי שיוכל בינתיים להשתמש עם הכסף. ואילו היה מקבלם חזרה לסירוגין, וכל אימת שהיה זקוק לסכום כסף כלשהו היה בא אליו לבקש את הסכום הדרוש לו.

עניוותו

כבר הודגש מידת התבטלותו בפני כל, ועל מידת הענוה שהיתה טבועה בנפשו. ביחוד היה מרגיש התבטלות והכנעה בפני כל תמים שלמד בתומכי תמימים, ויהיה צעיר ככל שיהיה.

למרות מעמדו בין זקני החסידים, היה מכניע ומבטל את עצמו בפני קטן התמימים. מסוגל היה להתיישב ליד בחור צעיר ולבקשו כי ישמיע בפניו איזה ענין בדא״ח או שיחה מהרבי.

הרה״ח ר׳ מענדל שם טוב שי׳ מספר, כי עם בואו לראשונה אל הרבי, והוא עדיין צעיר כבן שש עשרה, ניגש אליו ר׳ זלמן באותו בוקר ראשון ושאלו באם יסכים להיות החברותא שלו, ללמוד אתו חסידות בצוותא. הוא היה כבר בשנות הששים שלו, אך הדבר לא הפריע לו כלל — עקב הענוה המרובה שבקרבו, ומחמת החביבות המיוחדת שהיה רוחש לכל תמים.

פרק רביעי

קשריו עם כ״ק אדמו״ר שליט״א

המעלעל בהעתקי מכתביו של ר׳ שניאור זלמן אל הרבי — עומד משתומם למראה הפשטות והתמימות המדהימה שסימלו את האיש; אם זה במכתבים בו הוא מעלה את פרקי זכרונותיו, ואם במכתביו האישיים.

תשובותיו המידיות של הרבי על מכתביו מצביעים, ללא ספק, על מידת חשיבותו של הרבי אליו, וכפי שהדבר מתבטא לכל אורך התשובות המרובות והמענים המרובים אליו.

מן המענין לציין כמה עובדות מענינות בכל הכרוך בנושא זה — על קשריו המיוחדים עם כ״ק אדמו״ר שליט״א ועל התיחסותו של הרבי אליו:

בחג הסוכות שנת תשי״ב, היה זה מספר שבועות בלבד לאחר שהגיע אל הרבי, וחג הסוכות הראשון של קבלת הנשיאות, פנה ואמר אל הרבי, כי בלנינגרד לא היו לו מעולם ארבעת המינים, ונהג תמיד לברך על לולבו ואתרוגו של הרבי. מכיון שכך, מבקש הוא גם השנה לזכות ולברך על ארבעת המינים של הרבי.

ההורמנא ניתנה לו, ואמנם היה הוא הראשון שזכה לברך על אֶרבעת המינים של הרבי.

מיהר ר׳ זלמן וסיפר על כך בתום לבו לחסידים, אשר גם המה אזרו אומץ לבקש מהרבי שיורשו לברך על לולבו ואתרוגו. ההרשאה ניתנה גם להם, ומני אז ואילך נתקדש המנהג שכל החסידים זוכים ומברכים על לולבו של הרבי. וכל זאת — הודות למעשהו החלוץ של ר׳ זלמן.

כאשר הגיע לארצות הברית ונכנס לראשונה ליחידות, אמר לו הרבי:

— נו, ר׳ זלמן, פון לנינגרד ביז ניו יורק — און מ׳זעהט זיך, ברוך השם! (נו, ר׳ זלמן, מלנינגרד עד ניו יורק — ומתראים ת״ל).

נענה רבי זלמן ואמר לרבי:

— יא, אבער דער בילעט האט געקאסט צו טייער! (כן, אלא שהכרטיס עלה מחיר כבד מדי) — — —

(כידוע נפגש כ״ק אדמו״ר שליט״א, בתור חתנא דבי נשיאה, הרבה עם ר׳ זלמן בלנינגרד, בביתו של הרבי מוהריי״צ. ותשובת ר׳ זלמן היתה, כי הכרטיס עלה ביוקר רב, כלומר, צרות רבות ורעות עברו עליו ברוסיה עד שזכה להגיע לארה״ב).

★

הרה״ח ר׳ ליב גרונר שי׳, מזכירו של כ״ק אדמו״ר שליט״א, מספר:

כאשר נפטר אחיו של רבינו, הר׳ יהודה ליב ז״ל, בשנת תשי״ב, בלונדון, ערך כ״ק אדמו״ר שליט״א רשימה של חסידים בעלי סוד, שיתפללו אצלו בחדרו — כידוע ישב הרבי ״שבעה״ על אחיו בחדר היחידות — למען לא יוודע הדבר לאמו הרבנית ע״ה. תחילה דובר שהרבי עצמו יסע ללונדון ללויה, אך לבסוף לא יצא הדבר לידי פועל, פן יוודע הדבר לאמו. הרבי חיפש אז איש מיוחד שיאמר קדיש עבורו למשך כל השנה. לא קל היה הדבר, מאחר שהיה צריך להיות בעל סוד גדול, וכן אחד האומר לפרקים קדיש גם בלאו הכי, כדי למנוע עובדת פטירתו לאמו, לבל תצטער ח״ו.

המשימה הוטלה אז על ר׳ זלמן כאיש אשר כל אלה לו. הוא האיש אשר הרבי בחר בו להתפלל לפני התיבה ולומר קדיש לעילוי נשמת אחיו, ואף לא רצה שהדבר ייעשה ללא תשלום, אלא שילם לו כתמורה מחיר מלא.

כן היה ר׳ זלמן בין מנין העשרה שהתפללו בחדרו של הרבי בכל ימי השבעה.

הרה״ח ר׳ בנציון שם טוב ז״ל היה אז בדובלין, אירלנד, והרבי ביקש ממנו לטפל בהלויית אחיו ז״ל. הוא עצמו, רב״צ, התאכסן אצל בנו של ר׳ זלמן, הרה״ח ר׳ ישראל דוכמן ז״ל, וכך יצא שנפל בגורלו של ר׳ ישראל לשוחח טלפונית עם הרבי בענינים שהיו כרוכים בהלויתו.

אולי כאן גם המקום לספר בדרך אגב: כידוע, נוהג היה הרבי לכבד את אמו הרבנית ע״ה ולבקר מדי יום בביתה. בשהותו במחיצת אמו, נוהג היה לעמוד לידה ודיבר אתה מה שדיבר. אולם, בכל ימי השבעה, המשיך אמנם הרבי במנהגו לבקר אצלה למען לא תרגיש מהמתרחש, אלא שנעל נעלים אחרות. אולם, בניגוד למנהגו תמיד, לא עמד הרבי לידה בשוחחו אתה, אלא עמד במרחק יותר למען לא תרגיש בנעלי האבל שנועל.

הוא גם אמר לאמו הרבנית, כי השבוע הוא עסוק באופן יוצא מהכלל. (מסופר, שהרבנית אף התענינה אצל זקני החסידים על מה שקורה אצל בנה שליט״א בשבוע זה, ומדוע הוא כה עסוק בימים אלה)...

לאחר פטירת הרבנית חנה ע״ה, בחודש תשרי תשכ״ה, התענין הקהל לדעת באם ישתתף הרבי בעת הקמת המצבה. כתמיד, היה זה גם הפעם ר׳ זלמן שנתבקש להיות שליח הקהל לשאול את הרבי על כך.

נכנס המזכיר, הרב ליב גרונר שי׳, אל הרבי ושאלו, בשם ר׳ זלמן, באם הרבי ישתתף בהקמת המצבה. תשובת הרבי היתה, כי לא שמע על מנהג כזה אצל חסידים.

עם קבלת התשובה, ביקש ר׳ זלמן שוב מהרב גרונר לשאול את הרבי באם יכול הוא לארגן מנין מיוחד להתפלל על הקבר ביום הקמת המצבה. אולם הפעם לא הסכים הנ״ל לשאול את הרבי, אלא הביע את דעתו שלו, כי כדאי לעשות הדבר גם מבלי לשאול. עשה ר׳ זלמן כן וארגן מנין מיוחד לאותו היום.

כאשר חזר מביה״ע והרב גרונר הודיע על כך לכ״ק אדמו״ר שליט״א, ביקשו הרבי להביע בשמו ת״ח גדול לר׳ זלמן על מעשהו הטוב.

★

כדאי לציין בהזדמנות זו, כי בעת שהביאו את הרבנית מבית הרפואה לפני ההלויה, ביקש הרבי ממנו לשמור על הבית ועל כל אשר בו, ובאותו מעמד גם פנה לבנו ר׳ ישראל ואמר לו: מן הסתם לא תשאיר את אביך כאן לבד — — —

★

באחת ההתוועדויות באו אורחים רבים, ועל פניו הק׳ של הרבי פרושה היתה ארשת של רצינות מיוחדת. עמד ר׳ זלמן ואמר אל הרבי: איך ייתכן הדבר שאורחים נכבדים כה רבים באו להסתופף בצלו של הרבי, ואילו הרבי עצמו שרוי במצב רוח שכזה?!

חייך הרבי למשמע דבריו וציוה מיד לקרב את האורחים. הורה להם בידו לומר ״לחיים״ והראה להם אותות־התקרבות מיוחדים, כאשר תוך כדי כך פנה כל העת לר׳ זלמן ושואלו בחיוך על פניו הק׳: נו, ר׳ זלמן, את מי עוד צריך לקרב, וכן הלאה. ואמנם, החל מאותה שעה התנהלה ההתוועדות באופן אחר לגמרי, מלווה בשמחה גדולה לכבודם של האורחים הנכבדים.

★

ר׳ זלמן היה, כידוע, האיש שהכריז את כל ההכרזות שהיו צריכים להכריז בפני הצבור הגדול בעת ההתוועדויות.

בדרך כלל לפני ההתועדות היה מכריז שכל אחד יטול את ידיו לסעודה, ולפני ברכת המזון היה אומר לו הרבי להכריז על הסדר של כוס של ברכה. בניגונו המיוחד היה מכריז, בדרך כלל באופן קבוע, כך: הסדר יהיה כזה — הרבי יברך ברכת המזון, אחר כך יתפללו תפלת ערבית, אחר כך יעשה הרבי הבדלה ואחר כך יחלק הרבי כוס של ברכה. לא פעם היה הרבי מחייך לשמע הכרזתו והטעמת דבריו, ונראה היה על פניו חיוך של שביעות רצון בעת ההכרזה.

פעם במוצאי ראש השנה, לאחר שר׳ זלמן גמר את הכרזתו, עצם לפתע הרבי את עיניו הק׳ ואמר בדיוק באותו נוסח ובאותו ניגון כפי שר׳ זלמן היה מכריז: ובכן הסדר יהיה כך: כעת יוצאים מראש השנה ונכנסים לשנה טובה ומבורכת, אחר כך יתן ה׳ לכולם שנה טובה, אחר כך יתן להם כל משאלות לבם לטובה ואחר כך ישלח את משיח צדקנו — — —

★

פעם בעת התוועדות הבחין הרבי כי ר׳ זלמן זורק מבטים על הקהל ועיניו משוטטות לכאן ולכאן. נענה ואמר לו הרבי בחיוך: ר׳ זלמן, וואס זוכט איהר — אייערע אייניקלאך?!

החל מאז נהג שבמשך כל ההתוועדות הסתכל ר׳ זלמן אך ורק על פניו הק׳ של הרבי, ועד לסוף ההתוועדות לא גרע עיניו ממנו.

★

באחת ההתוועדויות, כאשר שרר רעש בין הקהל עקב ההצטופפות הגדולה, ניסה ר׳ זלמן להשקיט את הקהל, בהכריזו, כמנהגו בקול גדול: שא, שטילער! שא, שטילער (שקט, שקט)! אחד הנוכחים שלא סבל משום מה את הכרזתו, גער בו לבל ירים קולו ובל יבלבל. לשמע דבריו נענה כ״ק אדמו״ר שליט״א: ר׳ זלמן׳ס שא — איז נישט מבלבל (השתקתו של ר׳ זלמן אינו מבלבל)!

★

בהתוועדות של ליל שמחת תורה, כאשר על הבמה היו ילדים רבים, הראה להם הרבי פנים שוחקות והתקרבות מיוחדת. היה זה ר׳ שניאור זלמן אשר שר עם הילדים ״המלאך הגואל״, לשביעות רצונו המרובה של הרבי.

★

באחת ההתוועדויות בשבת־קודש שתה ר׳ זלמן יתר על המדה והיה מבודח מאד. בין השאר, כאשר הרבי ירד לתפילת מנחה, עצר את הרבי ורצה להגיד לו דבר־ מה. ענה לו הרבי, כי כל רגע אצלו יקר ומחושב, ואם הוא מעכבו עליו לדעת, שבעד כל דקה יצטרך להחזיר לו סיפור אחד.

קיבל עליו ר׳ זלמן באהבה את ההצעה, ולאחר שעיכבו שתי דקות, שלח למחרת אל הרבי שנים מספוריו...

★

פעמיים בשנה היה ר׳ זלמן נוסע למקומות מיוחדים לאסוף כספי מעמד. בדרך כלל נסע לשני מקומות קבועים: בשאטאנוגע — טענסי, שם התגורר החסיד הנודע הרב חסדן, שהיה שוחט ומזקני החסידים, וגם היה קרוב משפחתו של ר׳ זלמן. המקום השני היה — טורונטו, קנדה.

לא פעם היה מתאונן בפני הרבי כי אין לו מה לעשות שם, שאין הוא מכיר ואינו יודע את השפה האנגלית, וגם אינו מסוגל לאסוף כספים. ענה לו הרבי, כי עצם הדבר שהוא מבקר במקומות אלה ורואים אותו ואת הדרת פניו — בזה כבר מילא את שליחותו ועשה את המוטל עליו.

בדרך כלל היה נוסע למקומות אלה לתקופה של חדשיים; חודש אחד, בדרך כלל אחר חנוכה, שהה בשאטאנוגע, וחודש נוסף, בתקופה שבין פסח לעצרת, בטורונטו.

אחרי כל נסיעה היה נכנס ליחידות אל הרבי שהיה מתענין אצלו על כל פרט ופרט, ור׳ זלמן היה מוסר לו בפרוטרוט על כל מה שעבר עליו בנסיעותיו אלו.

★

נוהג היה לנסוע מדי חודש בחדשו אל האוהל להשתטח על ציון כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע. הנסיעה היתה קשה עליו במאד, כי היה מיטלטל ונוסע באוטובוסים וברכבות, וזה לקח אצלו שעות רבות. פעם הזמינו הרבי שיסע יחד אתו במכוניתו בעת שהוא נוסע לאוהל.

★

בכל שבת מברכים היה אומר את כל ספר התהלים לפני התיבה. (אולי מן הראוי לציין, כי בעת שאמר תהלים לפני התיבה והיה מסיים את המזמור הראשון, לא

אמר בקול את כל הפסוק אלא את מחציתו הראשון — "כי יודע ה' דרך צדיקים", ואילו המלים "ודרך רשעים תאבד" היה אומר בלחש).

כן היה השליח צבור בתפילת שחרית בראש השנה וביום הכפורים, החל משנת תשי"ב, עם בואו לארה"ב, ועד סוף ימיו.

כאשר הגיע לגיל שבעים, ביקש מהרבי לשחררו מהתפקיד של שליח צבור בימים הנוראים. הדבר היה קשה עליו, כי לא התברך בקול רם וקשה היה לצבור לשמוע את תפלתו. גם היה בוכה מפעם לפעם בעת התפלה, וכל אלה גרמו לו לבקש מהרבי לשחררו מתפקידו, בהציעו למסור את התפקיד לאחר יותר מתאים ממנו.

תשובת הרבי היתה, כי אין הוא בעל־בית על השחרית ולא יוכל להשתחרר מזה. הרבי הביע בפניו את דעתו הברורה, כי רצונו שדוקא הוא יהיה הבעל־שחרית בימים הנוראים!

★

רגיל היה ר' זלמן לומר בפני כל: עלינו להיות חיילים, חיילים פשוטים של הרבי, ועלינו לציית לכל מה שיאמר לנו!

★

פעם אושפז ר' זלמן בבית הרפואה כדי לעבור ניתוח. בטרם הלך לשם, נתן לו הרבי סידור ותניא, ואמר לו כי עליו לדאוג שיהיו על שלחן הניתוחים בעת הניתוח — והניתוח עבר, ת"ל, בהצלחה.

מאוחר יותר, ביקר פעם בשיקאגא ושם נעלם ממנו הסידור. הוא כתב על כך אל הרבי, אך הרבי לא ענה לו על כך.

כעבור זמן הגיע אל ביתו הרב יעקב כץ משיקאגא, ובידו הסידור שאבד לו. לתדהמתו הגדולה של ר' זלמן סיפר לו הרב כץ, כי נכרית אחת מצאה את הסדור באיזה מקום, ובידעה שזהו ספר של יהודים הביאתו לבית הכנסת. גבאי אותו בית כנסת, בראותו שזהו סידור "תהלת ה'" הבין כי זה שייך לאחד מחסידי חב"ד ולכן העביר את הסידור לבית הכנסת חב"ד שבעיר.

הרב כץ התפלל באותו בית כנסת, ולפי הרשום ראה מיד כי הסידור שייך לר' זלמן, והביא את הסידור אליו — — —

★

לא רבים יודעים כי המכתב של הרבי הנדפס בספר תהלים אודות הקדישים — היה זה מכתב שהרבי כתב לר׳ זלמן.

★

כאמור, כל הנכתב למעלה, אלו הן עובדות שנרשמו בתור דוגמאות, ומהן ללמד על הכלל כולו יצא. ישנם סיפורים רבים ושונים מכל מה שקרה עם ר׳ זלמן עם הרבי שליט״א, מהן שנשתכחו או שאיש לא שם לב לזה כלל, מאחר שנראו כה טבעיים שאין להתעכב עליהם. אבל הצד השוה שבהם — החיבה המיוחדת והבלתי רגילה שכ״ק אדמו״ר שליט״א רחש אליו בכל התקופות ובכל הזמנים, החל מהיום הראשון שהגיע לכאן ועד יומו האחרון!

פרק חמישי

פרקי זכרונותיו

העלאת פרקי הזכרונות ומאורעות קורות הימים שארעו והתרחשו בדברי ימי חב״ד, הפכו להיות אצלו טבע שני, הרגל טבוע בדם — הודות להמרצתו התמידית של כ״ק אדמו״ר שליט״א.

כפי שכותב בעצמו בהקדמה לספרו ״לשמע אזן״, בשחר ילדותו התחנך כבר אצל זקנו, החסיד הידוע רבי מרדכי יואל דוכמאן ז״ל, מהומיל, אשר היה מחסידי אדמו״ר ה״צמח צדק״; ממנו שמע סיפורים רבים שקיבל מפי מדריכו ומשפיעו הגאון החסיד הידוע רבי יצחק אייזיק הלוי עפשטיין, אבדק״ק האמיל, מי שהיה מגדולי תלמידיו של כ״ק אדמו״ר הזקן.

זקנו, רבי מרדכי יואל, היה בעל זכרון נפלא ודייקן גדול, ומכאן שהסיפורים שסופרו על ידו היו מדויקים ביותר.

★

כל ענין כתיבת הסיפורים והזכרונות החלו אצלו בשנת תש״ז, לאחר שזכה לצאת מעמק הבכא הסובייטי. בעת שהותו במחנה הפליטים בגרמניה, קיבל מכתב מכ״ק אדמו״ר שליט״א בו הוא מבקשו, בשם כ״ק חותנו הרבי מוהריי״צ נ״ע, לאסוף מזקני החסידים סיפורים ומאורעות שהתרחשו בשנים עברו בליובאוויטש.

ואמנם, החל מאז התחיל להעלות על־כתב את כל מה ששמע מזקני החסידים בכלל, ומזקנו בפרט, והיה שולחם לכ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע; או אל, יבלחט״א, כ״ק אדמו״ר שליט״א.

מכתבים אלה התחיל לכתוב בחודש מרחשון תש״ט. את המכתבים היה כותב תמידין כסדרן, לפחות אחת בחודש, ובזמנים הראשונים — כמעט כל שבוע.

נוהג היה להעלות את פרקי הזכרונות תחילה במחברת, וממנה היה מעתיקם למכתבים ששלח אל הרבי. בהיותו איש מסודר, היה מציין תמיד על המכתבים: מכתב ראשון, מכתב שני, מכתב שלישי וכן הלאה. אף הרבי היה עונה, לעומתו, בלשונו: במענה על מכתב ראשון, מכתב שני וכו׳.

המציץ ומעלעל בנירותיו ובמכתביו, מתרשם עד מהרה ממקוריות הסיפורים — שנכתבו בעסיסיות מרובה בשפת האידיש — השופעים חיים וחיות, ולא אחת נדמה לקורא כי אך זה עתה קרה המאורע. ר׳ זלמן לא היה אמנם סופר במלוא מובן המלה, וכללי הכתיבה היו ממנו והלאה, אך לפעמים — דוקא והיא הנותנת; צורת כתיבה זו, בהיותו משוחרר מכללי כתיבה ומעצורים טכניים, היא שנותנת את החיות החסידית, הנשמה שבסיפור, אמיתותה ומקוריותה הזכה, ללא שמץ של גינונים זרים או דמיונות ותוספות, כידו של כל סופר הטובה עליו. ומכאן השכנוע הרב במידת מהימנותם ונכונותם של כל מה שכתב, אשר מעטים הדומים לו.

ר׳ זלמן לא כתבם בעל כרחו, כאילו נכפה עליו מלמעלה. ניכרים הדברים, שכל מה שנכתב עשה זאת בחביבות נאמנה, באהבה וחיבה, כשליח ועבד נאמן הרץ למלא את מצות אדונו.

בכתיבת זכרונות אלה זכה לחביבות מיוחדת אצל כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע ואצל, יבלחט״א, כ״ק אדמו״ר שליט״א, כפי שמשתקף הדבר מתוך מכתבי המענה שהיה מקבל על מכתביו.

במיוחד נפלאתה אהבתו המרובה של כ״ק אדמו״ר שליט״א אליו, אותה אפשר לראות כמעט על כל מכתב ופיסת־ניר שהיה שולח אליו, והמענה שקיבל. באוסף מכתביו הנמצא אצל בני משפחתו שיחיו, אפשר לראות את גכתי״ק של כ״ק אדמו״ר שליט״א וחיבתו המרובה שרחש לו, וכפי שאפשר להווכח מהציטוטים דלהלן.

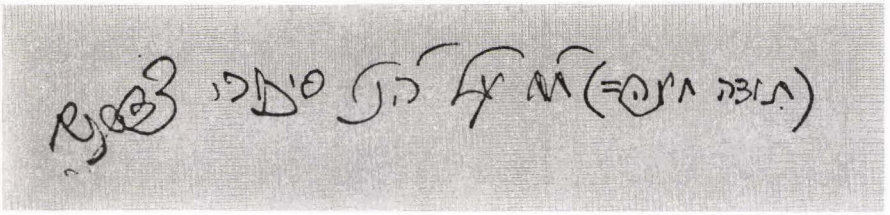
מעטים הם אלה שזכו לכך אשר כ״ק אדמו״ר שליט״א בעצמו הואיל לעבור ולהגיה כל מה שכתב; גרע או הוסיף, מחק או רשם, הוסיף חצאי עיגול או מוחק לגמרי.

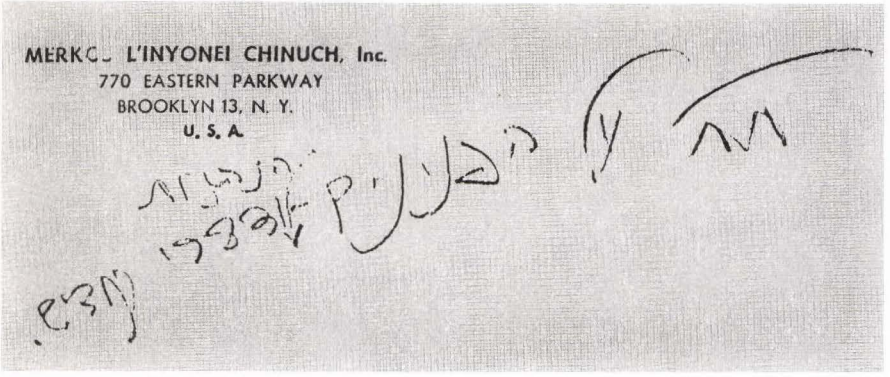
לפעמים היה מתאונן בפני הרבי על הקשיים שלו בהעלאת הזכרונות ועל חוסר היכולת שלו בזה. אך במקרים אלה היה כותב לו הרבי די בפשטות: מען נעמט א פאפיר מיט א פען, און עס שרייבט זיך. או: ״גם לזה שייך ופרצת גו״.

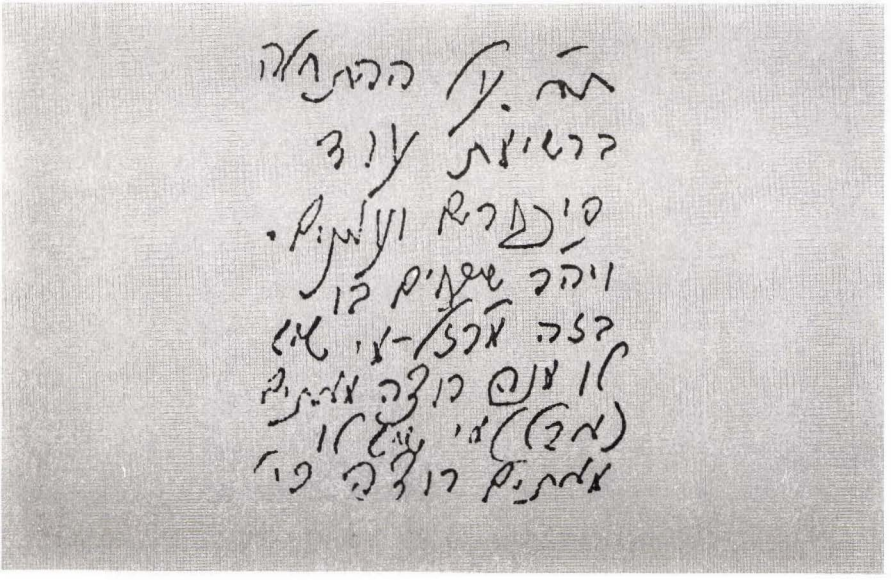
אולי גם מענין לציין, כי בעת שמסר את ספרו לדפוס והוצע לו השם ״לשמע אזן״, מסר הרה״ח רמ״ל ראדשטיין ז״ל לכ״ק אדמו״ר שליט״א אודות הצעת השם. נענה אז הרבי ואמר שאכן מתאים שם זה, כי פירוש המלים ״לשמע אזן״ — שהוא משמיע לאחרים רק מה ששמעו אזניו בלבד, כאשר אינו מוסיף מדיליה כלום. (מפי הרב ליב גרונר שי׳).

★

על עידודו והמרצתו של הרבי אליו בכל הקשור לכתיבת פרקי הזכרונות ולהוצאתם לאור, ניתן לראות מהציטוטים דלהלן:

MERKOS L'INYONEI CHINUCH, Inc.
770 EASTERN PARKWAY
BROOKLYN 13, N. Y.
U. S. A.

דערנאך האט ר׳ יוסף דערציילט, אז דעם אנדער י״ט כסלו, ד. ה. דעם ערשטן אין ליאזנע, איז זיך צענויפגעפאלן א גרויסער עולם. געווען איז יענער י״ט כסלו א וואכעמער. האט מען געמאכט אויפן הויף שאלאשן און אדמו״ר הזקן זי״ע איז אליין ארומגעגאנגען און געבעטן מ׳זאל עסן און טרינקען און זיין פריילעך, ווייל מיין יום טוב איז העכער [illegible] אויף רוחניות, [illegible] אויף גשמיות, [illegible] און דער אויבערשטער האט געהאלפן, בעט ער אז מ׳זאל זיין פריילעך.

יוסף יצחק שניאורסאהן
ליובאוויטש

RABBI J. SCHNEERSOHN
OF LUBAWITZ
770 EASTERN PARKWAY
BROOKLYN 13. N. Y.
SLOCUM 6-2919

ב"ה כ"ג ניסן חש"ז.
ברוקלין.

ידידי וו"ח אי"א מוה"ר שניאור זלמן שי' דובמאן

שלום וברכה!

במענה על כתבו בדבר נסיעתו לפה יחדבר עם חתני הרב רש"ג שליט"א העוסק בסידור אנ"ש והחמימים יחיו ובאופן האפשרי נודאי ישתדל לסדר והשי"ח יהי' בעזרה בנשמיות ובהוחניות,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר. ת. [illegible]

RABBI I. SCHNEERSOHN
OF LUBAWITZ
770 EASTERN PARKWAY
BROOKLYN 13, N. Y.
SLOCUM 6-2910

יוסף יצחק שניאורסאהן
ליובאוויטש

כ"ה ו' אד"ר תש"ח.
ברוקלין.

ידידי הנכבד וו"ח אי"א מוה"ר שניאור זלמן שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ד טבת העבר בדבר קביעות סדר בלימוד חניא כרבים, הריא חקנה נפשית בזה הנוסח זכיתי לשמוע מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בעת התחילו ללמוד עמי שיעור חניא בכל יום בשם הור כ"ק אביו אאזמו"ר הרה"ק בלוית סיפור פנימי מהוד כ"ק אביו אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק, ותוכנו אשר המקיפים דנשמה. היינו מדרי' חי' יחידה מרגישים "פיהלן" דעם לימוד און דורך עבודת התפלה און א חסידות פנימיות דיקן ניגון בכלל און בעת התועדות "א חסידות'ן פארבריינגן" בפרט, לעכערם דורך און ריינקם אויס די סחימה, אז עס ווערט דערהערם אין קאפ און הארצן, און עס שאפט א פנימיות'דיקן קרעפטן, ואס כרעכט אפ און שאייערט אפ די אנגעוואקסענע חלודה און עס ווערט נחגלה די אמת'ע שיינע ריינע נפש'דיקע פנימיות און די נשמה'דיקע ליכטיגקייט.

השי"ת יחיינו כולנו באור וחיות פנימי'אז מען זאל לערנען חסידות און די חסידות זאל דערלייכטן די קאפ און זאל מעורר זיין די הארץ, אז די לכושי הנפש מחשבה דיבור ומעשה זאלן זיין ממולאים מים אהבת ה' אהבת תורה ועבודה און אהבת ישראל.

יפרוש נינו בשלום אחב"י הנמצאים אתו עמו ויגיד להם ברכתי, כי ישפיע השי"ת להם ולכ"ב יחיו שפעת חיים וברכה מרובה ויסתדרו בסדר חיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

ידידו הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק שניאורסאהן
ליובאוויטש

RABBI J. SCHNEERSOHN
OF LUBAWITZ
770 EASTERN PARKWAY
BROOKLYN 13, N. Y.
SLOCUM 6-2919

ב"ה, י"ב ניסן תש"ס.
ברוקלין

ידידי וו"ח אי"א מוה"ר
שניאור זלמן שי' דוכמאן

שלום וברכה.

במענה על כתבו, הטעם שלא עניתי לו על שאלתו אודות הנסיעה לאה"ק ת"ו, כי בחפצי לברר בתחלה אופן ההסתדרות של אנ"ש שי' בשם והנני מקוה אשר אחר חגה"פ הבע"ל יתברר אי"ה המצב ואז אכתוב לו אי"ה דעתי בזה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

RABBI J. SCHNEERSOHN
OF LUBAWITZ
770 EASTERN PARKWAY
BROOKLYN 13, N. Y.
SLOCUM 6-2919

יוסף יצחק שניאורסאהן
ליובאוויטש

ב״ה, ל׳ חשרי תש״י
ברוקלין.

ידידי ו״ח אי״א מוה״ר
שניאור זלמן שי׳ דוכמאן

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, תודה בעד הידיעות מהמצב בהמחנות ובודאי ימשיך בזה גם להלן והשי״ת יברך אותו ואת ב״ב שי׳ ויצליחם בכל הצריך להם.

ידידו הדו״ש ומברכם בכל טוב

בגשמיות וברוחניות

RABBI J. SCHNEERSOHN
OF LUBAWITZ
770 EASTERN PARKWAY
BROOKLYN 13, N. Y.
SLOCUM 6-2919

יוסף יצחק שניאורסאהן
ליובאוויטש

ב"ה, כ"ד מבת תש"י
ברוקלין.

ידידי ו"ח אי"א מוה"ר
שניאור זלמן שי' דוכמאן

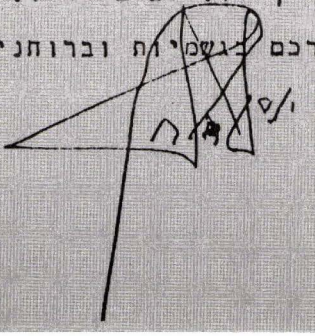
שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בענין בנו מר ישראל שי' בחבתי לפאריז כדי לברר אם יש האפשרות לקחת אותו לדובלין והשי"ת יהי' בעזרו להסתדר בטוב בגשמיות וברוחניות.

נעים לי לדעת כי מנצל את כל הזדמנות שלפניו לעורר את הרבים במאמרים או שיחות ובודאי יחזק בזה גם להבא.

השי"ת יחזק את בריאותו ויברכו ויצליחו בכל הצריך לו. ולב"ב יחי'.

המברכם בגשמיות וברוחניות

MACHNE ISRAEL, Inc.
770 EASTERN PARKWAY
Brooklyn 13, N. Y.
Tel. SLocum 6-2919

מחנה ישראל
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין 13, נ. י.
טעל. סלאקום 6-2919

ב"ה

יב חשון תש"ם

הח"ח איש נו"נ וכו' החמים מוהרש"ז שי' דוכמאן

שלום וברכה.

מסר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א את מכתבו בבקשה לשלוח לו מהנדפס ע"י.

והנה מה ששולחים אנו ע"ש הרמ"פ שי' הכהן הוא בפירוש ע"מ לזכות בזה את הרבים, כי אין ביכלתנו לשלח לכל יחיד ויחיד בפ"ע.

בכ"ז כיון שבקשתו באה אלינו בדרך יוצא מן הכלל הננו למלאותה ג"כ בדרך יוצא מן הכלל. ובלבד: א) שיזכה בהנשלח על שמו, בהחבילה בפ"ע, את הרבים. ב) חותם מכתבו שהוא נכד הרמ"י נ"ע מהאמעל. ולכן מטובו לשלוח מזכרונותיו מה שיודע ע"ז זקנו וגם אחי זקנו, כי זה מכבר רצון כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לקבל הידיעות עד"ז יקני החסידים. ובטח בשך הזמן יהי' בזה ג"כ זכות הרבים.

בפ"ש כל החבורה והרמ"פ שי'

הרב מנחם שניאורסאן

מדומה, שבימי מאסר כ"ק מו"ח אד"ש בפ"ב הי' הוא מאלו שנתתי להם להחביא את הכתי"ק?

מכתבי כ"ק אדמו"ר שליט"א אל המחבר

TEL. PRESIDENT 4- {0507 1814 1866

מרכז לעניני חנוך

MERKOS L'INYONEI CHINUCH INC.

CENTRAL OFFICE
770 EASTERN PARKWAY • BROOKLYN 13, N. Y.

ב"ה

יט כסלו חש"ם

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מהורש"ז שי'

שלום וברכה.

הנני מאשר בזה את קבלת מכתבו השלישי מז' כסלו, ובנחיים ודאי הגיעו מכתבי מח' כסלו.

בטח ימשיך בשילוח רשימותיו חכופות, ולאות תודה ובחור זירוז על להבא, מוסג"ם הקונט' ליט"כ שה"ל זה עתה ובל"נ יזכה בו את הרבים.

המחכה למכ' וכל"ל ופו"ש כהרו"ש.

בברכת חג הגאולה
הרב מנחם שניאורסאן

מרכז לעניני חנוך

Merkos L'Inyonei Chinuch, Inc.

770 EASTERN PARKWAY, BROOKLYN 13, N. Y.

RABBI JOSEPH I. SCHNEERSOHN, *President*

Chairman, Exec. Committee
RABBI MENDEL SCHNEERSON

Director
RABBI M. A. HODAKOV

Executive Secretary
NISSAN J. MINDEL, M. A.

כ"ק אדמו"ר שליט"א סליובאוויטש,
נשיא

יו"ר ועד הפועל:
הרב מנחם מ. שניאורסאן
מנהל:
הרב ח. מ. א. חדקוב
מזכיר ראשי:
ניסן י. מינדל

ב"ה

יט טבת חש"ט

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מהורש"ז שי'

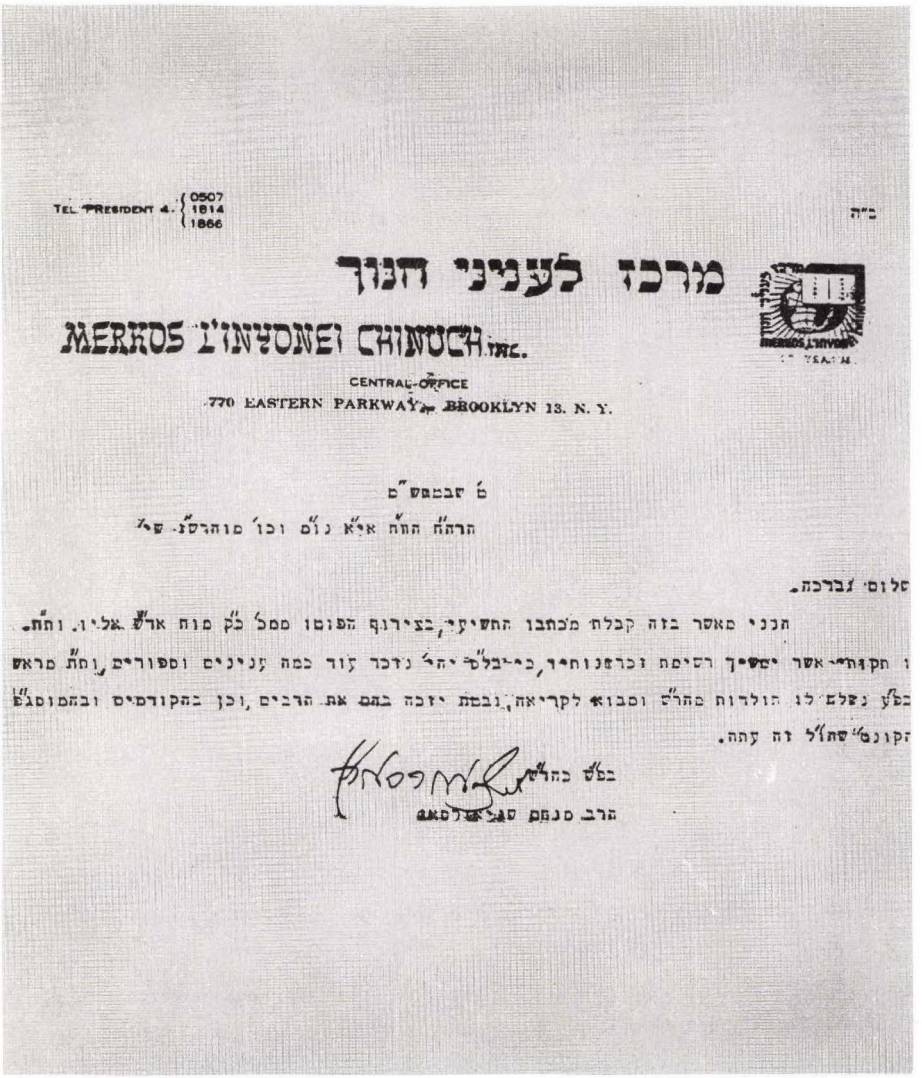
שלום וברכה.

הנני מאשר בזה קבלת מכתביו השביעי והשמיני, ומוסג"ם קונט' לכ"ד טבת מל' כ"ק מו"ח אד"ש ומכ ממחנה ישראל, וישתדלו ע"פ הכתוב בהנ"ל – שהוא שייך לאו דוקא לחסידים.

בתחילה בפ"ע נשלח לו עוה"כ בבקשה: ס' הזכרונות, שיחת פסח תש"ג, קובץ מכתבים שני, רייד פאר פרויען, ובודאי יאשר קבלתם ויזכה בהם אם הרבים.

מובן אשר כ"ק מו"ח אד"ש יודע ששולח לכאן רשימת זכרונות, וזל"ל בזה: זייער א גליקע זאך כן, מזמן לזמן, הנני מוסר תוכן מכמה מהמכתבים ובכל פעם גורם נחת.

בפ"ע ובתוקף לקבלת המשך רשימותיו
הרב מנחם שניאורסאן

בס״ד

TEL. PRESIDENT 4- { 0507 1814 1866

מרכז לעניני חנוך

MERKOS L'INYONEI CHINUCH INC.

CENTRAL OFFICE
770 EASTERN PARKWAY, BROOKLYN 13, N. Y.

ס״ט

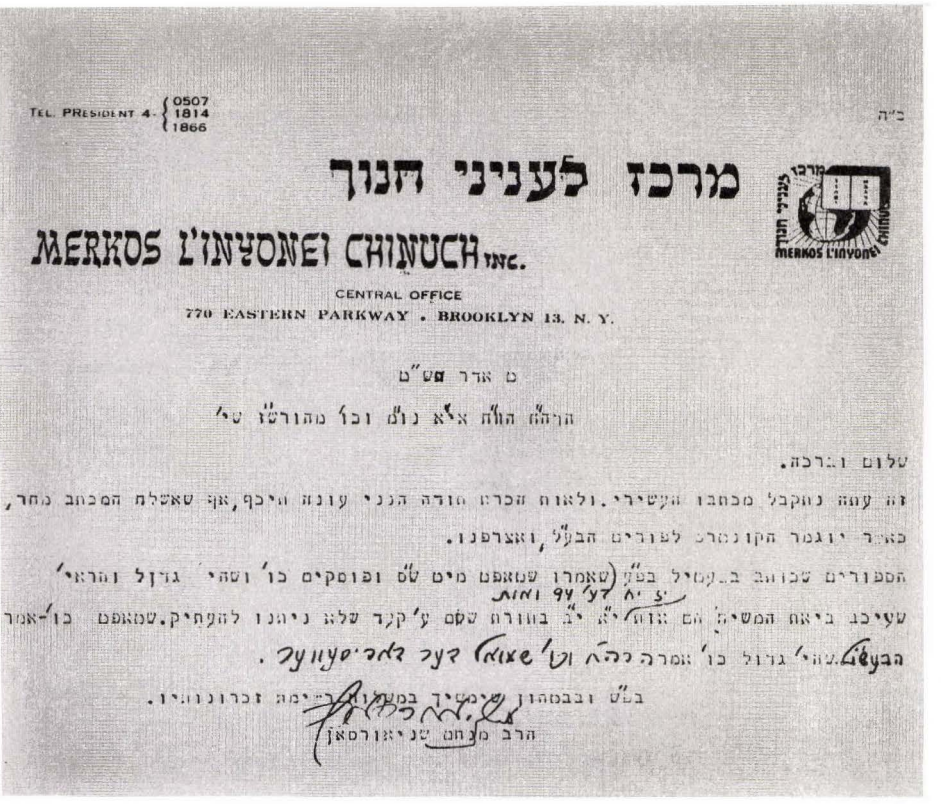
הרה״ח הת״ח איש נו״נ וכו׳ מוהר״ש שי׳

שלום וברכה.

הנני מאשר בזה קבלת מכתבו החשיבי, בצירוף הפומו ממל כ״ק מוח אדמו״ר שליט״א. והת״ח
ו חקותי אשר ישים רשימת זכרונותיו, כי-בלי ספק יהי׳ נזכר עוד כמה ענינים וספורים, והת״ח מראש
בעל נשלם לו תולדות מהר״ם ומבוא לקריאה, ובטח יזכה בזה את הרבים, וכן בהקודמים ובהמוסגג
הקונג״ש שחלל זה עתה.

בכל כהנ״ל

הרב מנחם שניאורסאהן

בס"ד

TEL. PRESIDENT 4- { 0507 1814 1866

מרכז לעניני חנוך

MERKOS L'INYONEI CHINUCH INC.

CENTRAL OFFICE
770 EASTERN PARKWAY . BROOKLYN 13, N. Y.

ט אדר תש"ט

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מהורש"ז שי'

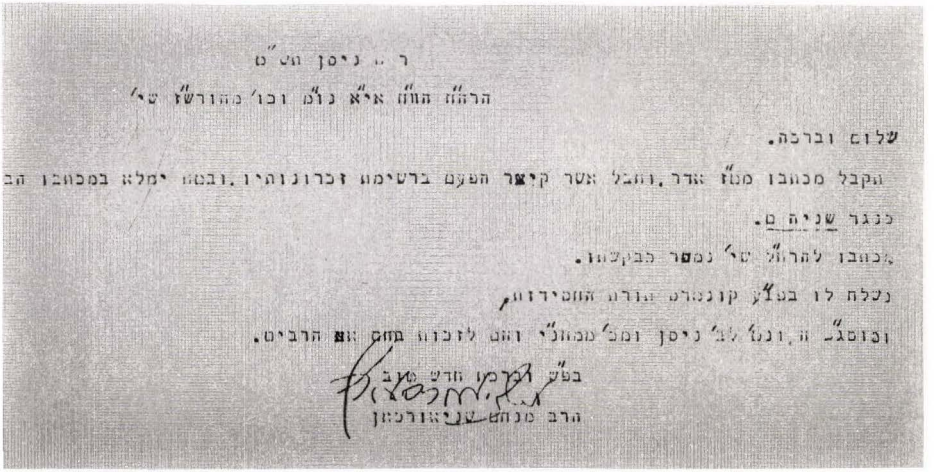
שלום וברכה.

זה עתה נתקבל מכתבו מעשירי. ולאות תכרת הודה הנני עונה מיכף, אף שאשלח המכתב מחר, כאשר יוגמר הקונטרס לפורים הבע"ל, ואצרפנו.

הספורים שכותב בעקיל בש"ע (שאמרו שמאפט מיט שס ופוסקים כו' ושהי' גדול והראי' שעיכב ביאת המשיח הם אותיות יב"ש בתורת שם ע"ק שלא ניהנו להעתיק. שמאפט כו'-אמר הבעש"ט שהי' גדול כו' אמרה בהא ולו שאומרי דעך דאר.סעוועך.

בש"ט ובכבוד שיעשיר במעלות ובשימת זכרונותיו.

הרב מנחם שניאורסון

ר' ניסן הט"ט

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מהורש"ז שי'

שלום וברכה.

הקבל מכתבו מט"ז אדר, וחבל אשר קיצר השעם ברשימת זכרונותיו. ובטח ימלא במכתבו הב כנגד שניית ם.

מכתבו להרו"ח שי' נמסר בבקשתו.

נשלח לו בש"ע קונטרס תורת התמידין,

ובוסב"ה, ונו"ל ב' ניסן ומ' מכתבי ואם לזכות מחם את הרבים.

בש"ט ובכבוד חדש טוב

הרב מנחם שניאורסון

MACHNE ISRAEL
770 EASTERN PARKWAY
Brooklyn, N. Y.
Tel. SLocum 6-2919

מחנה ישראל
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.
טעל. סלאקום 6-2919

יג ניסן תש"ם

הרה"ח ר' אי"א נו"ם וכו' וכו" מוהר"ש שי'

שלום וברכה.

מכתבו מיום ה' ניסן קבלתי. ועל של עמו באתי לה מג"ם מקונט להת"ם שחול זה עמו, ובלם יזכה בו את מרבים באותן שמתאים.

ואתחום בברכה חג"ב כשר ושמח, ובמן דקביעות שנה זו היא בקביעות שנת יצ"מ (שבח פו .ב) כן יקויים בת מיעוד בימי באתך מארצך אראנו נפלאות, ועינינו תחזינה.

תח אנולע ע
הצל לשיאת
מכרונותיו וכן
יוסיף לישא הלע

כש"ת ואהבה כט"ס
מרב מנחם שניאורסון

MACHNE ISRAEL
770 EASTERN PARKWAY
Brooklyn, N. Y.
Tel. SLocum 6-2919

מחנה ישראל
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.
טעל. סלאקום 6-2919

יג אדר תש"ח

תרומ"ח תע"ת אי"א נו"ס וכו' סומרעק שי'

שלום וברכה!

הנ"ל

מכתבו/ נתקבל ומוסג"ם הלקו"ד ללג"ע בעומר הבע"ל. ובודאי יעכב בו את מרביט באופן המותאם וכשונה בשיחת זו מב' ובלה"ק.

ויש לקשר זה עם לג"ע בעומר בפרט, ע"פ מרו"ל (יבמות מב, ב) דבמשך ימי אסירות לא נתגו כבוד זבז ולכן כו' משאב בלג"ע בעומר משקו.

באיחולי הט"ס וכמ"ש בהדגש ותת"ע שיהיה מעורר ומתן לתוספת בהידור

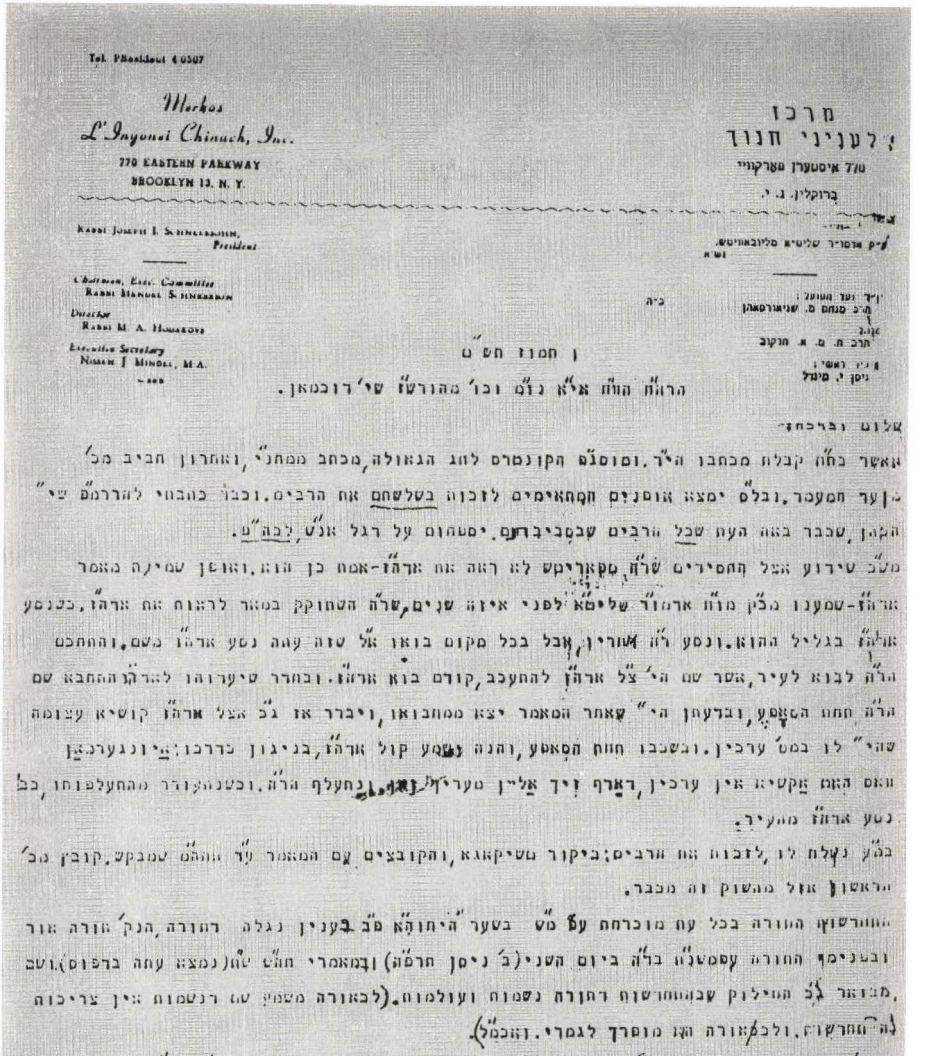
הרב מנחם שניאורסאן

- ב -

ויש להוסיף עוד. שמם מרבר בלע"ל. ולכן אין צריך האומדן"ע שום קישור באומדן"ם. משא"כ בנדו"ד שקרם לזמן דלע"ל, נזקקו לאותיות עב"ם באומדן"ם. ולכן זה גופא שאין מוקדין ביו"ט שר"ח שחל בשבת כי נעשה באומדן"ע, בא בציווי מתורה. ובקרם ע"י גזירת חז"ל, אלא שהוא באופן שלילי. ואינם מצוות אלא רק גזירה וסיג. ואכמ"ל יומר.

בברכה כוח"ט לו ולכהר"מ

הרב מנחם שניאורסאן
יו"ר ועד המועל

Tel. PResident 4-0507

Machos
L'Inyonei Chinuch, Inc.
770 EASTERN PARKWAY
BROOKLYN 13, N. Y.

מרכז
לענייני חנוך
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין 13, נ. י.

Rabbi Joseph I. Schneerson,
President

Chairman, Exec. Committee
Rabbi Hanoch G. Hendel
Director
Rabbi M. A. Hodakov
Executive Secretary
Nissan P. Mindel, M.A.

ר' יוסף י. שניאורסאהן
נשיא

ר' חנוך ג. הענדל
יו"ר הועד המנהל

ר' מנחם מ. א. הודקוב
מנהל

ר' נסן פ. מינדל
מזכיר ראשי

ב"ה

ו' חמוז חש"ם

הרה"ח הוה"ח אי"א נ"ם וכו' מהורש"ז שי' דוכמאן.

שלום וברכה!

מאשר בזה קבלת מכתבו הי"ד. ומוסיף הקונטרס לחג הגאולה, מכתב מפתני' ואחרון חביב מכ' ניסן העבר. ובלי ימצא אוסנים המתאימים לזכות בשלשתן את הרבים. וכבר כתבתי להרמ"ש שי" הקהן, שכבר באה העת שכל הרבים שבסביבתם יסתמו על רגל אנ"ש לכה"פ.

מש"כ שידוע אצל התמימים שרש"ק מקאריפש לא ראה את אדה"ז-אמת כן הוא. ואין שמיעה מאמר אדה"ז-שמענו מכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לפני איזה שנים, שרש"ק השתוקק במאד לראות את אדה"ז, כשנסע אדה"ז בגליל התורה. ונסע רש"ק אחריו, אבל בכל מקום בואו אל שזה עתה נסע אדה"ז משם, והתחכם הרש"ק לבוא לעיר, אשר שם הי' צל אדה"ז להתעכב, קודם בוא אדה"ז. ובחדר שיערוהו לאדה"ז התחבא שם הרש"ק תחת הספסל, ובדעתו הי" שאחר המאמר יצא ממחבואו, ויברר אז גם אצל אדה"ז קושיא עצומה שהי" לו במ"ש ערכין. ובשכבו תחת הספסל, והנה נשמע קול אדה"ז, בניגון כדרכו: איינגערכין וואס האט אקשיא אין ערכין, דארף זיך אלין טערישן [זאל] נחעלף הרש"ק. וכשנתודע מהחעלפותו, כל נסע אדה"ז מהעיר.

בס"ד נשלח לו, לזכות את הרבים; ביקור משיקאגא, והקובצים עם המאמר ע"ד וחש"ם שמבקש. קובץ מכ' הראשון אזל מהשוק זה מכבר.

מהדורת התורה בכל עח מוכרחת עפ"י מ"ש בשער היחודים פ"ב בענין גאלה דתורה הנק' אורה אור ובשינוי החורה עפשט"ן בלה"ז ביום השני (ב' ניסן תרפ"ה) ובמאמרי חש"ם שי' (נמצא עתה ברפוס) ושם מבואר ג"כ החילוק שבין מהדורת נשמות ועולמות. (לבאורה משמע שם דנשמות אין צריכות לה' מחדשות, ולבאורה הוא מופרך לגמרי. והכמ"ל).

ראי' למהדורת התורה מלבושים הנתנה בתורה ל"הוה, מובא גם במדרש (ילק' איכה) כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה בנגדו, ומדרש (פסדר ואתחנן) בכל יום נראין בעיניהן כחדשים

בס"ד כל החבורה חש"

הרב מנחם שניאורסאהן

MACHNE ISRAEL
770 EASTERN PARKWAY
Brooklyn, N. Y.
Tel. SLocum 6-2919

מחנה ישראל
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.
טעל. סלאקום 6-2919

ב"ה יג אלול תש"ט

הרה"ת הוו"ת אי"א נו"ט ובו" מהורש"ג שי"

שלום וברכה!

טו"ג"ט הקונטרס לחי אלול וג' דסליחות, שזה עתה הו"ל. ובל"ט יוכח בו את הרבים, באופן היותר מתאים.

ידוע פתגם כ"ק טו"ת אדמו"ר שליט"א (שיחת חי אלול תש"ת) אשר הבעש"ט ואדה"ז, שניתם תשתיכו בכאו"א מישראל, היק, חיות מיוחד, בהעבודה דאלו"ל, אני לדודי ודודי לי.

ובדאה"י, שבעבודה זו גופא בעל הבעש"ט, בעיקר, בלמעלה-מהשתי, ישנו תוכן הדרוש, הליכותיו ונסיעותיו אל המקבל. ואדה"ז בעיקר בדרך בלמטלמ"ע.

ויש לקשר זה ג"כ עם שני הענינים שבראש וסוף המוסף א) לוורשא להבעש"ט, אשר עמך הסליחות ב) לטעול שיהי"לטען הו"ד יראה ע"צטייח. ואכמ"ל.

בברכה בקוו"ט ועמ"ש כהנ"ל

הדב מנחם מ"מ יאורטאן

מרכז לעניני חנוך
MERKOS L'INYONEI CHINUCH, Inc.
תחת נשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש

770 EASTERN PARKWAY, BROOKLYN 13, N. Y.
Tel. PResident 4-0507

ב"ה

ערב חג הסוכות התש"י

הרה"ח הח"ח אי"א נו"מ וכו" מהור"ש שי"

שלום וברכה!

מוסג"פ תקונטרס ליל ח' חשו' והח"מ חבעל, ובל"ס עינו מובה לזכות בו את כאו"א אשר השפעתו עליו.

ובפרט בסוכות, שבמצותו אמרז"ל ראוים כל ישראל לישב בסוכה אחת, וארבעה מינים מורים על אחדות כל הסוגים שבישראל, וכמובא ג"כ במאמר.

ויה"ר אשר ב"ב יוכה גוי אחר לביום החוא יהי" ה' אחד ושמו אחד.

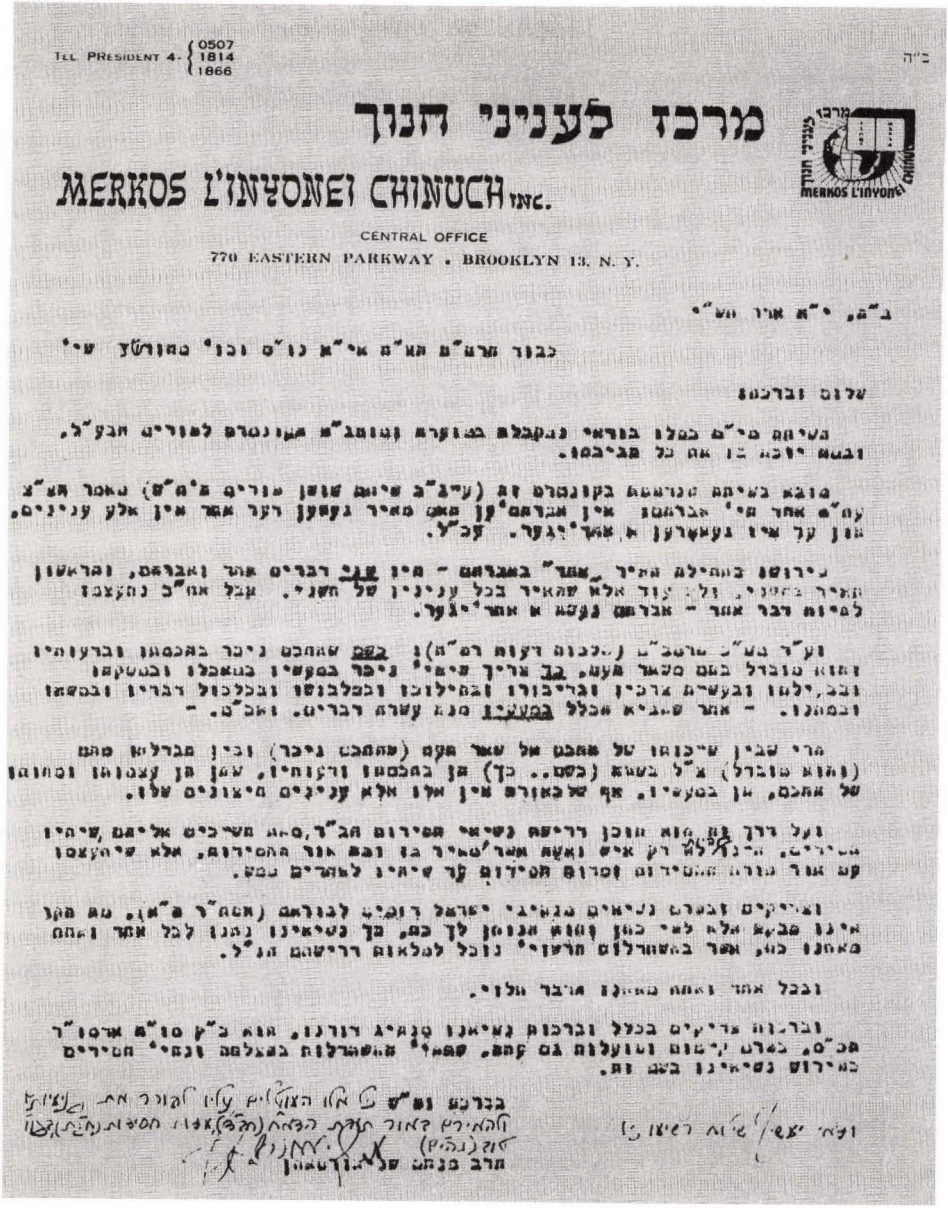
בברכת חג שמח וכשר
החתומה חת"ל
חרב פתום שניאורסאן

הקונט' וס'
הקצורים
שרים ושאו
לו ריצא לאות הכר"ם.

MACHNE ISRAEL
770 EASTERN PARKWAY
Brooklyn, N. Y.
Tel. SLocum 6-2919

מחנה ישראל
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.
טעל. סלאקום 6-2919

[illegible]

ב"ה

מרכז לענייני חינוך

MERKOS L'INYONEI CHINUCH INC.

CENTRAL OFFICE
770 EASTERN PARKWAY • BROOKLYN 13, N. Y.

TEL. PRESIDENT 4-{0507 1814 1866}

ב"ה, י"א אדר תש"י

כבוד מרדכי חיים א"א נ"י וכו' מונקאטש שי'

שלום וברכה

מעתה מ"מ כמלו בורארי נתקבלה במזרח ומוסג"מ אמונטרם למורים תבע"ל. ובמה יוכה בו אם כל מגיבמו.

סובא בשיטת מונטשא בקונטרס זה (עיג"כ שיטת שמן מורים מ"מ) נאמר תש"צ עמ"ש אחר תי' אברמטו אין אברמס"ן מאי נעמען רער אחר אין אלע ענינים. מון על איז נעמערען א אחר'יגער. עכ"ל.

נירושו בתחילת מאיר "אחר" באברמס - מין אחר דברים אחר ואברמס, וברשון תאיר בתוספת, ולא עוד אלא שמאיר בכל ענייני של חשנ". אבל אמ"כ נתעצמו לפרש דבר אחר - אברמס נעשה א אחר'יגער.

וע"ד תש"ב מרמב"ם (הלכות דעות רפ"ו) בשם שאתכם ניכר באכמתו וברעותיו ובמוסרו, ילמו ובעשית ארכין וגריבורו ובמילוכו ובכלבושו ובכלכול דבריו ובמשאו ובמתנו. - אחר שמביא אכלל במעשיו מנא עשרא דברים. ואכ"מ. -

הרי שגבין שיכוחו של אחתם של שאר אתם (שאתכם ניכר) וכין מברלון אתם (זוהא מובדל) א"ל בשאר (כשם.. כך) אן באכמתו ורעותיו, שאן אן עצותו וכוונו של אתכם, אן במעשיו. אף שלכאורה אין אלו אלא ענינים מיוחדים שלו.

ועל דרך זה מוכן דרישת נשיאי הסירות הג"ר,סיא משריכים אליהם שיהיו שלוחים, שיבלאו רק איש ואשת אחר'שאיר בו דבא אור האסירות, אלא שיתעצמו עם אור עזרת האסירות וסרוח תסידות עד שיהיו לאחרים נשמ.

וצריקים זכרם נשיאים מגדולי ישראל דובים לבוראם (אמר"ר פ"א). עם מה אינו מבוא אלא לאי כאן זוהא אנוכן לך כח, כך נשיאינו נאנו לכל אחר ואחם מאחנו כח, אשר באשרלום תרוצי' נוכל לטלאות דרישתם הג"ל.

וכבל אחר ואחת מאחנו אחבר טלוי.

וברכה צריכים בכלל וברכות נאיאנו סגיא דורנו, הוא ב"ק סו"ם אחרו"ם כמ"ם, כמרם יקיטום וטועלות גם קמא, שמאי' מאשרלות בצלמם וגמי' חסירים כשירוש נשיאינו בשם זה.

בברכה וש"ם ש"ן אלו הצעלות עלי לקוב את [illegible]

חתם בנתם של אברמטון

TEL. PRESIDENT 4-{0507 1814 4600

כ"ה

מרכז לענייני חנוך

MERKOS L'INYONEI CHINUCH INC.

CENTRAL OFFICE
770 EASTERN PARKWAY . BROOKLYN 13, N. Y.

ב"ה, כ"ח אדר, תש"י

כבוד הרה"ח הת' וי"א נ"י וכו' וכו'
מחו"ש שי'

שלום וברכה

מוסג"ב הקונגרס לשני-עשר אייר תמ"ל, והוא לזכות בו את הרבים. ובטח זיכה מהם גם בקונגרס מורים מנשלת סכבר, וזכות הרבים הלוי בו.

ועל דרך המבואר במאמר שבקונגרס פי"ט, אשר "מסירת הזוער הוא ע"י שרים וסקידים עוקא, אבל תכואת מניסים הם אנשי חחיל אשר בחם ועל ידם בא הנצוח בפועל".

ונוסף בענייננו, אשר סלבד זה שהשר מוסר מאוצר לאיש מהיל, הרי גם הוא בעצמו יכול ורציב לחיות איש חיל.

כי הנה במשל הם שני אנשים נפרדים, וקוד יהוד מזה, שהם גם בעוגים שונים, שר (מצר עשור ג"ב משוגל לזה) וסקיד (נחעלה ע"י עחכונה) - או איש חיל.

אל משל ... אשר אור אחד ואחת סבנ"י הנה טוך מוך יגיעו לזה עיחיו בחם שני אחדונה גם יחד, אן דשר וסקיד (חבנה וחחשחוה), הן האיש חיל (קבלה עול וביטול), וכמבואר מענין גב"ם.

ואל יאמר אדם איך אשתדי מדבר וזהו שני חסכים בנושא אחד,

כי כשם שחבורה חרי בחקום גח לחן שם אחת מוצא עצומחו, הנה גם בנברא נעשק חדין אשר בחקום חחנשאות איחוד גרולה - מלך - ולפי ערך חחנשאות צריך להיות חקבלת הביטול. וכלשון אדמו"ם (הל' סלכים פ"ב ה"ו) ברוך שחלק לו מכחמה מכוד אדרול ומיב חכל בגבורה שם איזחו לחיות לבו בקרבו שאל ונחלל כו'.

ואדמ"ל (ברכות לה.) מדיום בורא חמילה ומוך כמ"ג חחלת כל ברכה חכלך כיון שכלך עוב אינו ונקף.

ובמוחש, גם לעני בשר-נראה זאת בנשיאי חחסידות. כן חבעל שם טוב ורבנו הזקן מלחיגי עם ישראל חשרשים עוצם חחסידות מכללים וחוצת מסירות הב"ד וחסיצים אוחם - וביחד עם זה משולים בקבלות מסרים במחנם בגופם ובנפשם עם עם אנשים כפוטים - ועד נשיא דורנו. הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר מה"ג, חסליץ מעינות עוצם החסידות חוצח ביאר שאם וביאר עז. ואחקצין וסשחרל ופחעסק במאבה קטן וקטנה בישראל.

ודוגמא חת מנשיאינו עקדמים, פעמים ודורקים שאם כל אחד ואחת מחשרכים אליחם לעשוחם לחיות שר ומקיר - לחחעסק בהזרת חחסידות ולחפיצה, ולחשפיע על סביבחן בחוקף אמונת וחיהדות - וביחד עם זה לחיות איש חיל, איש המעשה בעניניים של קבלת עול בפועל.

והיום ב' פיסן, יום אחילולא של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב ויום חכנסו בנשיאוח של כ"ק מו"ח אדמו"ר מה"ג, חוא אחד היום חמסוגל לכל אחד ואחת לקבל על עצמו ולעשות ללכת בדרכיהם אשר אורו, בקבלה בר קיימא, על כל חעת כלה. וע"י חבפחת חנשיאים, בפחב ובעל פה, חרי זה כלי לקבל ברכחם בגשמיות וברוחניות.

באיחול כ"ט וברכה חג כשר וזמן חדיוחנו.

מאיר חקורא חעוצה חקבוע

Tel. PRospect 4- { 0507 / 1866

מרכז לענייני חנוך
Merkos L'Inyonei Chinuch, Inc.
770 EASTERN PARKWAY, BROOKLYN 13, N. Y.

Rabbi Joseph I. Schneersohn, President
Chairman, Exec. Committee: Rabbi Mendel Schneerson
Director: Rabbi M. A. Hodakov
Executive Secretary: Nissan J. Mindel, M. A.

כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש, נשיא
ר"ר ועד הפועל: הרה"ת מנחם מ. שניאורסאהן
מנהל: הרה"ת מ. א. חודקוב
מזכיר ראשי: ניסן י. מינדל

ב"ה

ז אייר תשי"ז

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"מ וכו"

מהרש"ז שי"

כלום וברכה:

מכתב ו מכ"ו ניסן הגיעני, וכבקשתו, קראתי ע"נ בשבילו בהיותי על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, כן הזכרתיו בהיכלו מקום שם נכנסים ליחידות ולנחינת פדיונות. בנוגע שואל בעצה רוצאים מומחים, והרופא חולי כל בשר ישלח לו רפואה שלימה בקרוב ממש, ויתעסק, במרץ, במילוי רצונות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ מתוך תרחבת הדעת.

תמחכה בשורות טובות ממנו בהקדם

הרב מנחם שניאורסאן

מוסג"ם תובדח שהו"ל זה עתה, ויזכה בם את הרבים.

וימה, בהשתיק. רשימת זכרונותיו, ובל"ס ימשיך, וביחר שאת ויחל עז.

Tel. PResident 4-0507

"KEHOT"
Publication Society
770 EASTERN PARKWAY
BROOKLYN, N. Y.

כ"ה

הוצאת ספרים
"קהת"
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, י"א חמוז השי"ח

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"מ וכו' מהורש"ת שי'

שלום וברכה:

מוסג"פ הקונטרס לחג הגאולה יב - יג תמוז הבע"ל. ובודאי יזכה בן את כל סביבתו מבלי הבדל סוג, מחאים לדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ במכתבו (נדפס בקונטרס נט' ע' 27) אדות גאולה זו, אשר "לא אותי בלבד גאל הקב"ה בי"ב תמוז כי אם גם את כל מחבבי תורתנו הק', שומרי "מצות, וגם אשר בשם ישראל יכונה",

אשר בזה נכללו כל סוגי בני בנות ישראל: אלו שיש בהם תורה ומצות, אלו שיש בהם תורה או מצות, אלו שאין בהם לא תורה ולא מצות זרק אשר בשם ישראל יכונה.

וכידוע אשר כנוי הוא דבר ושם המעלים ומכסה על ענינו של הנקרא בכנוי זה, עד שאפשר שאינו שמו העצמי, גם לא קיצור שמו, גם לא פירוש שמו, גם אפילו לא בלשון שנקרא שמו, גם לא כנויו מצד עצמו אלא שנקרא כך רק על שם משפחתו - ראה ויקרא רבה פ"ל,יב. תקוני זהר דף טו,א, מאורי אור כ' כד. טוטו"ע חלק אה"ע סקכ"ט ונ"כ. קב ונקי כלל לח. שד"ח אס"ד מע' גט ס"ז. מאמר יט' כסלו השי"ח - קונטרס עג - פ"ב).

במילא

ולא רק יזכה בקונטרס זה את הרבים אלא,עפ"י דריש רז"ל/ע"ס חסים לפני-הם, גם יסביר לכל אחד ואחת, אשר העיקר הוא להביא המדרש והלימוד למעשה ופועל, בכל אחד ואחת לפי ענינו במוחין, במדות וכו'.

אשר גם על זה מקבלים חיות וכח מראש הדור, הוא נשיא הדור, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, וכמש"כ בהקדמת הקונטרס, שמהנשיא מקבלים יניקה וחיות לכל הענינים שלנו מכל הענינים והמעלות אשר מנו בו: מסנ"פ (כתר), גאון (מוחין). בעל מדות (חג"ת ונ"ה. עיקר המדות), צדיק (יסוד), רועה"ק (מל'), מלומד בנסים ותורה ועבודה (מחדו"מ).

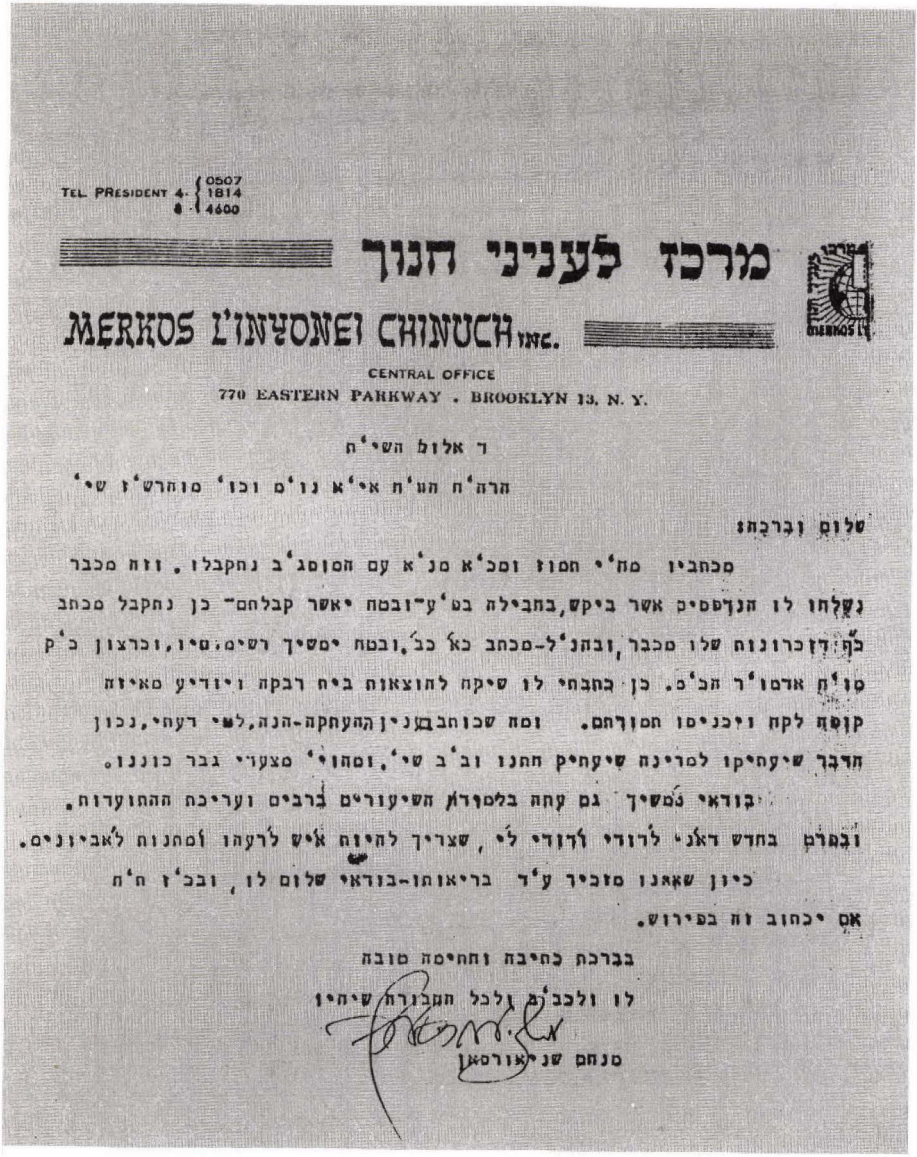
כ ו ל ח ע ל כ ל ז ה נ ז ח נ ח ל נ ו, ח פ ץ ב כ ל ז ה ש ל נ ו, ו ק ש י ח י' ה ר צ ו ן - א י ן ל ך ד ב ר ה ע ו מ ד ב פ נ י ה ר צ ו ן.

בברכת חג הגאולה

מנחם שניאורסאהן

ואיחול כ"ט לכל חסידותא תי'
ובברכת רבואה וברכאות הטובות

סט"ז אין זה שייך לרבי אותיות.
רא"ע ההתעוף ואין אפר אצלו. וקדושי
כה עתה נתלקו אפרתם צומו תצוו.
וקלל מצטער צאר את שאוהבים על הלחן
כרכם שם. הנע דעתלן, צה שכך
צה עתה נתלקו אפרתם צומו תצוו.

TEL. PRESIDENT 4-{0507 1814 6-4600

מרכז לעניני חנוך

MERKOS L'INYONEI CHINUCH INC.

CENTRAL OFFICE
770 EASTERN PARKWAY . BROOKLYN 13, N. Y.

ד אלול השי"ח

הרה"ח הנ"ח אי"א נו"ם וכו' מוהרש"ז שי'

שלום וברכה!

מכתבו מח"י חסוי ומכ"א מנ"א עם המוסג"ב נתקבלו. וזה מכבר נשלחו לו הנדפסים אשר ביקש, בחבילה בט"ע ובטח יאשר קבלתם- כן נתקבל מכתב בה"ד מכרונות שלו מכבר, ובהנ"ל-מכתב כאל כבי, ובטח יסשיך רשימותיו, וכרצון כ"ק אדמו"ר הכ"פ. כן בחבתי לו שיקח לתוצאות ביח רבקה ויודיע מאיזה קופה לקח ויכניסו חסורתם. ומה שכותב בענין ההעתקה-הנה, לשי רעתי, נכון תדבר שיעתיקו לסרינה שיעתיק חתנו וב"ב שי', ומהוי' מצערי גבר כוננו.

בודאי נמשיך גם עתה בלמודת השיעורים ברבים ועריכת ההתוערות. ובפרט בחדש דאלי לרודי ולדודי לי, שצריך להיות איש לרעהו ומתנות לאביונים.

כיון שאנו מזכיר ע"ד בריאותו-בודאי שלום לו, ובכ"ז ח"ת אם יכתוב זה בפירוש.

בברכת כתיבה וחתימה טובה

לו ולכב"ם ולכל המבורת שיחיו

מנחם שניאורסון

כ"ה CABLE ADDRESS: HAMELACH, NEW YORK TEL. PRESIDENT 4-{0807 1814 4600

מרכז לעניני חנוך

MERKOS L'INYONEI CHINUCH INC.

CENTRAL OFFICE
770 EASTERN PARKWAY • BROOKLYN 13, N. Y.

אוטשעג ערב
פסח, התשי"ח.

הרה"ח הוו"ח אי"א וכו'
מו"ה שלמה שי'

שלום וברכה:

הפ"נ שלו נתקבל, ואקראהו בל"נ על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, ליום יו"ט פסח הבע"ל.

וצדיקא דאתפטר, דאשתכח בהאי עלמא יחיר מבחיוהי, בטח יתן ברכתו וחשי"ח ימלא ברכתו בגשמיות וברוחניות.

איך זשה אין אמעריקע:
שלח יתברך, חג, שם עד יום! - פערזאנ וועלט אזן מאלדיד ייעצן אזיכיך. ישתבח ויהללך אעיניות פאר חוצה, ודאי"א הק' דקע פה.

בברכת חג הגאולה ומצ"ע
ק' האדורה תי'
האחפה לרשום לשלום
מנחם שניאורסאהן

ב"ה, ט מבת התשי"א, ברוקלין, נ.י.

הנהמ"ח הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מהרש"ג שליט"א

שלום וברכה:

מוסג"ם הקונטרס לחשעה במבת - סיום אחר עשר חדש מיום הסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע הכ"מ - וכמו קונטרסים הקודמים, הוא לזכות בו את הרבים ואת סביבתו בכרט, זכות מל' זיכוך וברור, ועל ידי זכות נוסף למסה ממשיכים תוספות אורות מלמעלה ומקבלים אותם בתוכו.

וכמבואר בהקדמת הקונטרס, שיש לומר אשר לאחר יא' חודש מתחיל סדר חדש בעלויות הנעשה בג"ע גופא (כמו שבאלו השייכים לזה עולים אז מבהינום לג"ע)

וא"כ על כל המקושרים החובה והזכות להתעלות גם הם ממצבם ומעמדם עד עתה למען לא תהי' תלישות ח"ו בהתקשרות, ואדרבה.

ואומני ההתקשרות כבר ביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ בכ"מ.

כן בואחי להזכיר, אשר מעתה ועד יום היארצייט (יו"ד שבט) עלי' תבאה אחרי עלי' הנ"ל, כי הרי אז מתעוררים העניינים דיום ההסתלקות, ישתדל כל אחד בהוספה בלי נדר בשלשת הקווין דחורה עבודה וגמ"ח. והוא:

א) יגמור עד היארצ"ט חמשה טרקים מסניות (משנה אותיות נשמה, אשר חמשה שמות נקראו לה) בע"פ או בכתיבה. ומה טוב שיחלקו באופן כזה את כל הש"ס משנה. ויוכלו לצרף יחד איזה ביהכנ"ס או קבוצי אנ"ש.

אמירתן
ב) להלים בכל יום באופן שיגמור קודם היארצ"ט כל התהלים פעם אחת.

ג) יתן בכל יום עד היארצ"ט (כמובן מלבד בשבתות) צדקה "קודם התפלה או לאחרי" בפרוטות הינו במטבעות קטנות שאדמו"ר הזקן קורא "קטקטים" ולעניות המסתר מפעם לפעם כדי שלא יעשה לחיוב נדר, ולחלקם את"כ לצדקות שונות".

ונוסף על כל זה - עשר היארצ"ט ילמוד בע"פ ויחקוק בזכרונו ממאמרי חורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, ובפרט המאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, קונטרס עד) כולו או חלק ממנו - אשר עי"ז תורחו עוכנה בקרבו גם כשיופסק במילי דעלמא.

ומובן אשר כל המוסיף בכל הנ"ל - מוסיפין לו.

המצפה להתבשר מתוצאות התוכות בכל הנ"ל

מנחם מענדל דוכמאן

מנחם מענדל שניאורסאהן
RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Office Address:
Lubavitch, 770 EASTERN PARKWAY
BROOKLYN 13, N. Y.
HYacinth 3-9250
בייה, כייח אדייר תשייא
ברוקלין.

הרהייח הוויח איייא נויים וכו'
מוהייר שניאור זלמן שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מ' וייט אדייר:
בדבר הצעת השידוך לבנו חתמים מר ישראל יצי' עם מגת רחל תי' בת ר' געציל רובאשקין שי', כבר עניתי לבנו שי' כי יהי' הקשור בשעה טובה ומוצלחת ובבנין עדי עד, ויהי' למזל טוב בגשמיות וברוחניות.

תודה בעד הרשימות שממשיך לכותבם, ורצוי שיעשה כן גם לחבא,

את הפיינ אקרא אייה על ציון כייק מוייח אדמוייר לכשאהי' שם בעריח הבעייל.

בברכה

מנחם מענדל שניאורסאהן

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Office Address:
Lubavitch, 770 EASTERN PARKWAY
BROOKLYN 13, N. Y.

HYacinth 3-9250

ב"ה
י"א ניסן ה'תי"א
ברוקלין, נ.י.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"מ וכו' מוהרש"ז שי'

שלום וברכה:

מוסג"ם הקונטרס לחג הפסח הבע"ל, והוא לזכות בן אח של סביבתו ללמוד בו, וגם ללמוד מסנו לעשות ולקיים את המסקנא מהאמור בו, הן בהנוגע לעצמו, הן בנוגע לזולתו: פעולת נפש האלקית על נפש הבהמית, כעולה על הזולת ממש. כי

האמור (בשיחה דחוה"מ פסח אשר בקונטרס) לר"מ ומנהלי הישיבות ובנוגע לאמריקא - הוראה ברורה היא לכל אחד ואחת אשר בעל השפעה הם, וכלשון הרב, תוא כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, בשיחתו זו:

מען דארף קלאר מאכן פאר איך דא אחריות, וויס די השפחה השלינה האט ארויפגעלייגט אויף איר...

אז עס געפינט זיך אין א שטאט א יונגערמאן א בן תורה, דארף זיך דאנקען ד ע ר ה ע ר ן אז עס איז רע א י ד אין שטאט...

א י ר ד א ר פ ט נ ע מ ע ן ד י י ו נ ג נ ם א י ן א י ע ר ע ה ע נ ט . עכ"ל

וכל ארבעת הסוגים של בנים ובנות בפלל זה: תכם ורשע, חם (טפש) ושאינו יודע לשאול - אין יוצא, וכמש"נ ו א ר ב ת את זרעו.

ועל ידי ה"לקיחה" (נעמען) והגישה המחאמת לכל אחד ואחת מהם, נמשך ומתקיים הברכה שבסיום שיחה הנ"ל, אשר השי"ת נותן הצלחה בכילוי של יחות ועבודה זו.

בברכת חה"פ כשר ושמח
ופ"ס כל החבורה וכו'

לזולתו. על נפש תבהמית: ראה תניא פכ"ט,
ד"ה מצה זו (בקונטרס סוף פ"א.
כל אחד ואחת: בראשית רבה פל"ט,יד;
מכילתא שמות טו,כא. ועוד.
טפש: גירסת הירושלמי פסחים פ"י ה"ד.
וארבה: ארבה בגימט' ד' פעמים בך (שער הלקוטים ולקוטי תורה להאריז"ל, ריש פ' בא; פע"ח שער הק"ש, פכ"ח).

דוכמאן-ברוקלין

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
בריקלין, נ. י.

ב"ה. כה' תמוז תשפ"ז
ברוקלין

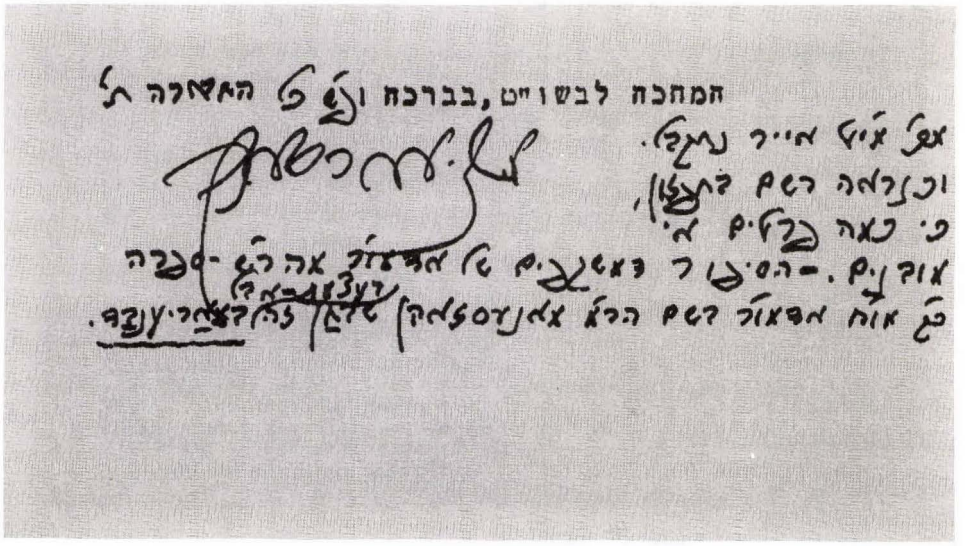
הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה' שניאור זלמן שי' הלוי.

שלום וברכה!
במענה על מכתבו בברכתו,

הנה כל המברך יתברך בברכתו של הקב"ה, שתוספתו פרובה על העיקר.

ובברכה לו ולכל אלה שמילאו ידו בכתיבתו-לבשר טוב בגשמיות וברוחניות ובטוב הנראה והנגלה דוקא, ומובן שדיוק זה נצרך גם בהנוגע לענינים רוחניים, ויהי רצון שנזכה על זה-לראי' ג"כ בענינים פנימים.

בברכה

דוכמן־ברוקלין

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ.י.

ב"ה, ח' מנחם־אב, הילולא של האריז"ל תחי'
ה'תשכ"ב. ברוקלין, נ.י.

תרח"ת תח"ת אי"א נו"נ כו'
מו"ח שניאור זלמן שי' הלוי

שלום וברכה!

נעם לי להודיע מתחעוררות לתוספת בפעולות לטובת כולל חב"ד
רמבעה"ן, סיסודו של כ"ק אדמו"ר מזקן ובהנהלתו ואחרין כ"ק רבותינו
נשיאינו ועד לנשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר - זצוקללה"ח נבג"מ זי"ע,

אשר אם בזמנם אז חיבה יחירה נודעה מהם לפעולות לטובת הכולל
חב"ד,

עאכו"כ ברורנו ובזמננו עקבות משיחא ממש,

וכיון אשר הגאולה תלוי' במעשינו ועבודתינו, מובן אשר בתקופת
זו ביחוד הזמן גרמא לענינים חשיבים לארצנו הקדושה, פעולות אשר
על ידן יתוסף בארץ חיים זו בליסוד תורתנו תורת חיים ובקיום מצותי'
עליהן נאמרו ותי בהם,

ומרי זוהי מטרת וחכליח כולל חב"ד, במבואר בספרי רבותינו
נשיאינו בזה בארוכה.

ויהי רצון אשר פעולות האמורות, ביחד עם הפצת מעינות דברי
אלקים חיים חוצה, תסתרנה הגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח
צדקנו במהרה בימינו ממש.

ויתפכו ימים אלו - רבין תמצרים - לששון ולשמחה.

בכבוד ובברכה לכל המשתתפים בתנ"ל -
העושים והמעשים גם יחד - שלים"א

ח' מנחם אב הילולא: שם הגרולים (להחיד"א) בערכו. וראה ג"כ תענית
כו, א. תגאולה תלוי': ראה אגה"ק ס"ד. בארץ חיים: ארץ ישראל (יחזקאל
כו, כ. אדר"נ נספל"ד. זח"א קסו, א). ויתפכו.תמצרים: ע"ג"כ רשימות
אדמו"ר הצ"צ לאיכה (חג"ת עת"ם איכה, ושם סו"ם ג').

ב"ה מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א להרש"ז שי' הלוי על מכתבו מיום י"א אלול ה'תשכ"ד בקשר לסדר הלימוד של יום ראשון בשבוע:

כאשר הלימוד בכל יום א' בשבוע לא* נפסק ח"ו אך נתמעטו הלומדים, ע"כ אני שולח הרשימה בעד ארבעה שבועות ונקוה להט"ח כי כאשר יבואו מנאות דשא יתרבו המשתתפים בענין זה בעזהשי"ת.

המענה:

"ח ב ל ש ל א ה ש ח ד ל ו ן ש ע כ "פ י ה י' ב ע ש ו ה
– ו כ ד ב ר י ו ה נ ע ל י א ס ש ל א ר ה "י ז א ג ה "ק
– ב ז ה "

על מכתבו של הנ"ל מיום ו"י אלול ט.ז.:

רצוף לי רשימה פון היינטיקן יום א' קביעות. בסח האט כ"ק באמערקשנג בעהאלפן וויזיל מיר האבן שוין געראט מיט יונגע לייט בפרט אז זיי זאלן קומען. אז מי רעט שייס וועגן דעם ענין, וואלט איך זייער וועלן וויסן דעם פשט עון דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א "דבריו הנפלאים" – מי טרייבט דאן אלע מאל קדושים, איז דאן בעוויס א כוונה ער וואלט?

הואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לענות בכתי"ק:

רבותי (ה"ה והבעש"ט) אימחה כו' "בל"ג ותכלית"

הנמשך ע"י עשרה – היינו מה שלמע' מעשרה כ"ז כהר – פלא – למע' מחב' – קדוש. ועוד: פועל'ן אויך אזייפן נפה"נ – קל יזהר ע"י נעלאים כאשר ע"י קדושים.

::::::::::::::::::::::::

מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א להרש"ז שי' הלוי שי' יו"ד בסלו על כתבו שמהפס מלהטריח את כ"ק אדמו"ר שליט"א בהכנסת רשימות המשתתפים בלימוד בכל יום א'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א הואיל לרשום בכת"י קדש בזה"ל:

עיין בפרשיס לדבריס (א,י"ב) שאין זה טרחא. ואדרבה – ענין של נח"ר רב מהמשתתפים שי' – כן יהבו – ביחד עם ההיעץ על אלה שלע"ע אין משתתפים, שעליהס י"ל ענין הטירחא – ע"פ פי' הראב"ע שס.

::::::::::::::::

ג) ולגבי אירוח המתפללים ביום ה' בבוקר ע"י הרב הנ"ל

דוכמן - ברוקלין
RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקווייי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, ימי חסליחות ח' חשכ"ן
ברוקלין, נ.י.

חרח"ת אי"א נו"נ וכו'
מוחרשנ"ז שי' חלוי'

שלום וברכה!

לקראת חשנה חחדשה, חבאה עליני זעל
כל ישראל לטובה ולברכה, חננני בזה לחביע
ברכתי, לו ולכל אשר לו, ברכת כחיבה
וחחיסה טובה לשנה טובה ומחוקה בגשמיות
וברוחניות.
הלא שאדלו זלטא.

בברכה

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, עש"ק אחר חצות,
כ"ד סבת ה'תשכ"ז
ברוקלין, נ.י.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
מו"ה שניאור זלמן שי' הלוי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבך, [illegible]

וביום ה[illegible] הילולא של כ"ק אדמו"ר הזקן,

אשר [illegible] כי' מקובל"ה מצעבא של הארץ" ובעת ההסתלקות "אליו נשא את נפשו בשמחה ושוב לבבי ר"כל מה שעסק כל ימיו עלה עם שדוש נשמתו בעלותו בשעה ההיא",

ומלמעלה למטה, הרי בכלל "כל עמל האדם שעמלה נפשו בחיין למעלה בבחי' העלם והסתר מחלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה בעת פסירתו" ו"מאיר חסד ה' לעולם עד עולם על יראיו ופועל ישועות בקרב הארץ",

ומדי שנה בשנה, הרי הימים האלו (כאשר הם) נזכרים (כדבעי, הרי אז כל ההארות וההמשכות) נעשים.

וגופא בתר רישא אזיל, כל אלה הלומדים תורתו וכו',

אשר כשמו שניאור כן הוא - יחלה תורה ופנימיות התורה (תורת החסידות),

לימוד המביא לידי מעשה, קיום המצות [illegible] ורחימו;

כמצוה עלינו וכמבואר באר היטב ע"י [illegible] החילולא בטבריא תניא קדישא ובמאמרי דא"ח שלו.

ויהי רצון יאשר בדורנו עקבתא דמשיחא, שהוא עש"ק אחר חצות (במנין שיח אלפי שני דורי עלמא), יגמרו ההכנה לקבלת השבת,

ובהחלה דכועמי' חיים זכו, לסעום מכל "תבשיל וחבשיל" של יום השבת בעש"ק,

ובמו שיום השבת עניינו מנוחה ונצטוינו לכבדו ולענגו - כך גם הכנה זו תהא מתוך מנוחה, בכבוד וענג,

ונזכה בקרוב, בתכ"י, לקיום היעוד והאכלתיך נחלת יעקב אביך, נחלה בלי מצרים וכמ"ש ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה.

בברכה [illegible]

[illegible]

מסיבה נחעכ. המכתב עד מעלי שבתא דעשירי בשבט - ויומא קא גרים - יום הסתלקות הילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר, והקביעות בשנה זו חל בשבת ההיא - ביום השבת קודש.

בחד..הארץ: הקדמת בני אהה"ז לשו"ע שלו. וראה זח"ג (רפח,א): כל יומין.. מחד קטירא כו'. אלין..לבב: שם. כל..ההיא: סידור שער הל"ג בעומר (דש סוף סדר ב. וראה ג"כ שם בסוף השער). ומלמעלה למטה..בעת פסירתו: צ"ע אם גם בעת פסירתו זהו מ"ד הבאים ע"י העלאת מ"ן אז - נר"נ שלו. ולהעיר מקו"א סד"ה עיין ע"ח. כל..הארץ: אגה"ק סי' כח. הימים האלה: לב דוד פכ"ס (ע"פ מש"כ הרמ"ז בס' חיקון שובבים). (וראה משנה ספ"ג דגיטין). שו"ת הר"י אירגס (בסו"ס מבוא פתחים) ס"ה בארוכה. שניאור: ראין אור אלא תורה (תענית ז, ב). במנין שיח כו': ראה רמב"ן עה"ת בראשית (ב, ב). דטועמי'..ותכשיל: ש' הכוונות ענין סבילת ע"ש. שו"ע אדה"ז סו"ס ר"נ. השבת עניינו מנוחה: ראה רש"י בראשית (ב, ב). סוף תמיד. צ"צ להחליט עה"פ מזמור שיר ליוה"ש. והאכלתיך..ונגבה: ראה שבת קיח,

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, ג' תמוז ה'חשכ"ז
ברוקלין, נ.י.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
מו"ח שניאור זלמן שי' הלוי

שלום וברכה!

מכתבו נתקבל (רב תלונה [illegible]).

ובעמדנו לפני יום השגולה יב-יג תמוז תבע"ל,

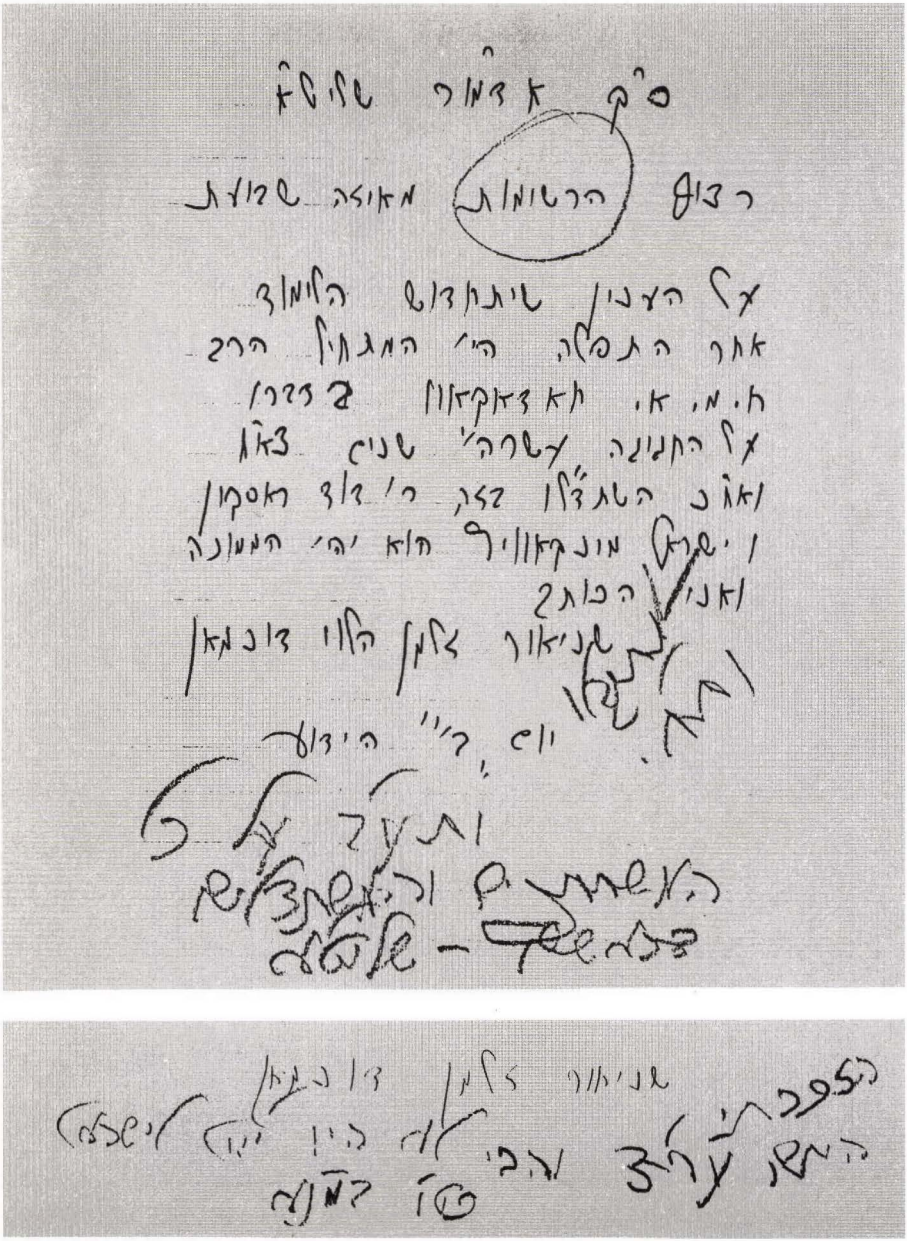
יה"ר שפכות בעל הגאולה והשמחה - הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - תעמוד לכאו"א בתוך כאחב"י שלים"א, להמשיך ברכות ה' בכל המצטרך בגו"ר בכלל, בפרט, בסובבן, הצלחה רבה בהפצה היהדות והחומ"צ בכלל וע"י מוסדות כ"ק מו"ח אדמו"ר במיוחד ומתוך מנוחה ום"ל,

ובפרט שהשנה-ארבעין שנין לגאולתו שאז קאי אינש אדעתי', דרבי', - סוף רעתו וחבונתו ותכסה משמו (רש"י ע"ז ה, ב. תבוא כט, ו),

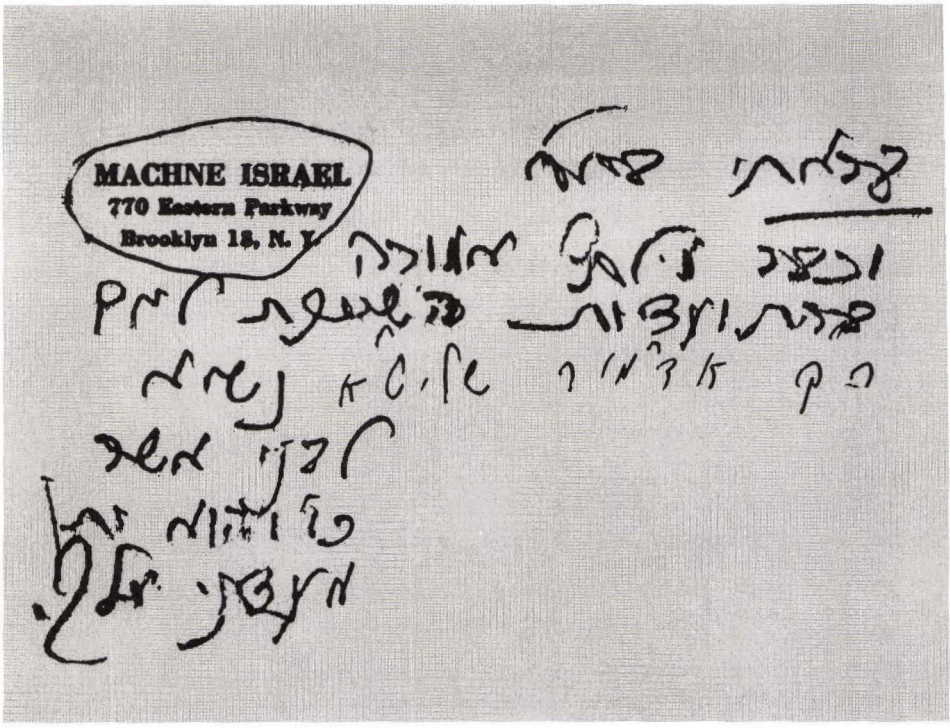
וראה ד"ה באחי לגני קירוב אלי"ו. עי"ש.

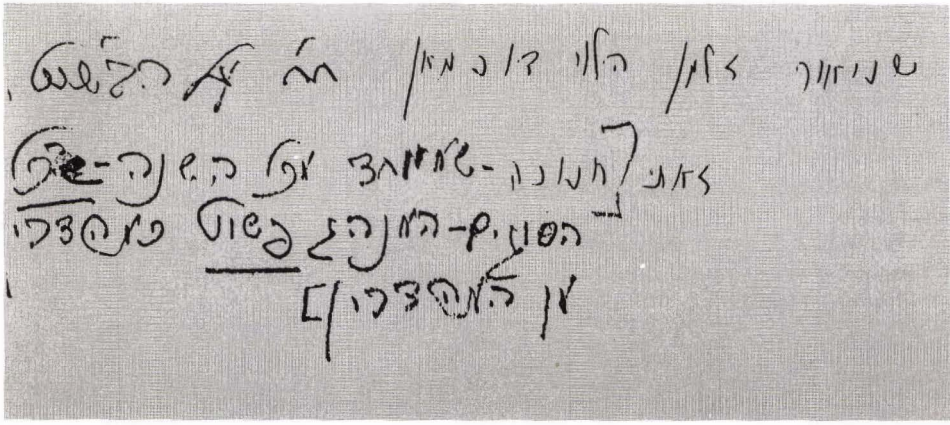
בודאי ילמדו בימים הנ"ל ושלפניהם ושלאחריהם - מאמרי חמוז, תרפ"ז שנת הגאולה.

בברכת הצלחה [illegible]

צילומים מתשובות כ"ק אדמו"ר שליט"א
על מכתביו בענינים שונים

MACHNE ISRAEL
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.

מערב שבת לערב שבת

מאת ק. נפתלי

חסידים מספרים

פתגם עממי אומר, ברצותו להדגים את האמונה התמה בבורא הכל־יכול: אם השם ירצה — יורה הטאטא במכונת יריה". ומאחר ואשי החסידות, האדמו"רים לשושלותיהם", תאבים ושואפים לדבק במידותיו ב"ה, נמצא כי גם חסיד יכול לפעמים לגלות בתוכו כוחות עלומים וגלומים, משניגש לעשות דבר בפקודת רבו.

כך ארע גם לר' שניאור זלמן דוכמן, מזקני חסידי חב"ד היושב בניו יורק. בן 73 היה ר' ש. זלמן, לא סופר ולא בן סופר, אך חסיד ובן־חסיד, בן בנו של ר מרדכי יוסל דוכמן, מה"יושבים" של האדמו"ר צמח־צדק, כאשר נתבקש הרבי שליט"א מליובאוויטש ל

העלות על הכתב את זכרונותיו. ומאחר וזכרונותיו של חסיד אינם כשל זכרונותיו של סתם בשר ודם הסובבים סביב עצמו וה„אני" דוקר בהם את העיניים, נמצא כי ר' ש. זלמן חיבר ספר מלא סיפורי חסידים, פתגמים ומכתבים, ובו נפרש כבמחזה עולמם הרוחני של חסידי חב"ד משכבר הימים, שעה שישבו בערבות רוסיה והתחממו לאורה של ליובאוויטש, העיירה הקטנה ממנה יצאה תורה גדולה, תורת חב"ד, הכובשת מוח ולב. „לשמע אוזן", זהו שמו של הספר, ישמח לב הקורא וחמעיין, הנהנה מהסיפורים הכתובים בשפה פשוטה אך עסיסית ומהאמינה התמימה של הולכי תמים, שהם הם הנפשות הפועלות של הספר.

קטעי עתונות בא"י ובחו"ל לאחר שיצא־לאור ספרו "לשמע אזן"

פון פריטאג ביז פריטאג

פון דער אמאליגער חב"ד־וועלט

עס ליגט פאר מיר א חסידיש ספר, וואס איז דערשינען דא אין ניו יארק — „לשמע אוזן", געשריבען פון א ליובאוויטשער חסיד, ר' שניאור־זלמן דוכמאן. זיין זיידע איז געווען ר' מרדכי־יואל דוכמאן, פון די גרויסע אמאליגע חב"ד'ניקעס, א חסיד פון „צמח צדק", א תלמיד־חבר פון ר' אייזיק האמליער, דעם גאון'ישען חב"ד־דענקער. דאס סאר איז געשריבען אויף אידיש — אויף יענעם אידיש, וואס מיינע חב"ד'ישע זיידעס אין רייסען (וויס־רוסלאנד) האבען געראדט. דא ווערען געבראכט זכרונות און סיפורים וועגען די חב"ד־רבנים, אנגעהויבען פון דעם בעל „התניא", און צוגלייך זעען מיר דא — און הערן רייידען — די אמאליגע חב"ד'ניקעס. מיר הערען זיי רייידען, ווארים דער מחבר פון דעם ספר רעדט און שרייבט זייער אידיש. פאר מיר גופא איז דאס ספר א גרוס פון די מקומות, פון וואנען איך שטאם. איך האב דא אפילו געפונען מיינעם אן עלטער־זיידען — ר' יוסף דעם חון. די שטעטלעך, וואס ווערען דא דערמאנט אויף יעדער זייט, זיינען די שטעטלעך פון מיינע אבות. פאראן דא מיין פאטער'ס געבורט־שטעטל, קארמע, פאראן דא רעפשיצע, ראהאטשאוו, אפילו סעמיאנאוויטע, וואס נישט וויים פון דארטען, אין אראוואראוויטש, בין איך אויף דער הויפט געקומען, און — ועל כולם — האמעלי אדער, ווי אידען האבען זי גערופען, האמליע.

דער עיקר: עס איז דא פאראן חסידיש־חב"ד'ישער לעבענס־שטייגער. דאס וואקסט ארויס ממילא, פון זיך אליין, אן שום כוונה מצד דעם פארצייכענער, און טאקע דערפאר איז דאס אינטערעסאנט פאר איינעם, וואס ווייל האבען א באגריף וועגען דער אמאליגער חב"ד־וועלט אין די שטעט און שטעטלעך פון רייסען. עס פעלען דא נישט קיין נאאיווקייטען, אבער די נאאיווקייט גופא האט דעם חן פון אמאלי־גער נשמה־גאנצקייט. אט, למשל, האט איר עסליכע שטעלען, צוסעליג ארויסגעכאפט פון דעם, וואס עס פרעט דא דערציילט וועגען ר' אייזיק האמליער:

זו זיבעציג יאר האט ר' אייזיק אנגעטאן שבת ויום־טוב ווייסע בגדים, ווי עס שטייט אין קבלה־ספרים, נאר איך געדענקע ניט, צי פיר אדער זיבען בגדים. — — — איינמאל איז ר' אייזיק אריפגע־שטאנען, ווי דער סדר, זיהר פרי, האט אפגעזאגט ברכות־השחר, און אזוי, אינמיטען שטוב שטייענדיג, האט ער אנגעהויבען זאגען תהלים — „אשרי תמימי דרך" — האט דאס געדויערט ביי דריי שעה. ער האט דערנאך אויסגעקערט די טרערען, וואס האבען זיך אנגעגאסען אויפ'ן בריק (ד. ה. אויף דער פאר־לאנג, — א. צ.), מיט א בעזעם. — — — מען האט דערציילט פאר ר' אייזל'ען, אז אידען לאכען פון לאנגע פיאות. האט מען דערנאך געהערט ווי ער זאגט: רבונו־של־עולם, אידען לאכען שוין אויך פון לאנגע פיאות, נעם מיך צו פון דעם עולם. — — — (אייניער א איד) איז ארייניגעגאנגען צו ר' אייזל'ען, (זעט ער), אז ער (ר' אייזיק) זיצט אויף א ליואנקע (לעזשאנקע, ליג־ארט איבער דער הרובע, — א. צ.) און וואריימט זיך. ווי ער האט צוגעריירט (די האנט) צום ליואנקע, האט ער זיך אפגעברענט. דאס איז געווען ר' אייזל און געטאן זיך סיגופים. — — — ר' אייזיק האט זיך געפירט אין שטוב רייך. אין יעדען חדר איז געווען א זייגער. ער איז געווען אן אסטנים, היינו, אז ער האט געגעסען אין דער וואנען, איז די חלה געלעגען אויף א טעלער. — — — ר' אייזעל פלעגט דערציילען: אז ער איז געקומען אין ליאזנע (צום אלטען רבי'ן, — א. צ.) האט ער שוין געהאט אפגעלערנט זיבען מאל ש"ס מיט אלע נושאי־כליו (מיט אלע מפרשים), פלעגט מען אים רופען: דער זיבעלע. — — — ביי אים איז געווען זעהר פיל אנגעשריבען לומדות, נאר אז ער איז געקומען פון ליאזנע — האט ער דאס פאר־ברענט. צו דער עלטער האט אים דאס פארדראסען, ער פלעגט זאגען: דארטען איז געווען גוטע זאכען. — — — אז הרב הצדיק, ר' הלל פאריטשער, נ"ע, פלעגט דורכפארען פארבי האמליע, פלעגט ער זיין ביי ר' אייזל'ען, איז געווען א טיש. בעט ר' הלל ביי ר' אייזל'ען, ער זאל זאגען חסידות. זאגט ר' אייזעל: וואס עפעס איך? זאגט איר: רופט זיך אפ ר' הלל: איך בין דער גאון? איך בין דער צדיק? איך בין געווען ביי דעם אלטען רבי'ן? ענטפערט ר' אייזעל: א גאון? עס איז דעם אויבערשטען'ס תורה. א צדיק? איך בין ניט קיין צדיק. ביי דעם אלטען רבי'ן? און ער האט זיך אוועקגעשטעלט מלוא קומתו (אין דער גאנצער גרויס, — א. צ.) און האט א געשריי געטאן: א דאנק דיר, רבונו של עולם! איך האב נייגעזאגט יאר געדינט דעם רבי'ן. — — — ר' אייזעל פלעגט זאגען: אז מיר זיינען געווען יונ־געלייט, פלעגט מען א גאנצע נאכט לערנען שטייענ־דיגערהייט, און דערנאך, אין דער פרי, פלעגט מען נעמען די העקעלע, און אן א פוטער (ניט ווייל מע האט ניט געהאט, נאר ווייל מע האט ניט געוואלט) גיין אויסהאקען די פעלקע (אייז) און טובל־זיין זיך,

פון אהרן צייטלין
1964

און דערנאָך ערשט דאָוונען. — — — אָמאָל איז דאָך געווען לאָמפּען, וואָס אָבען געברענט מיט קאָראָסין (קעראָסין), מיט א גלאָז. האָט ר׳ אייזעל אַזוי געזאָגט: אַנדערע מענשען זעען אַרום דעם גלאָז א בלאָה־רויטען רעדעלע און אַנדערע זעען א ריינעם פייער. דער תירוץ איז אַזוי: חלושי־ראייה (מענשען מיט א שוואַכער זע־קראַפט, — א. צ.) זעען א רע־דעלע, און זכי־ראייה (מענשען מיט א שטאַרקער זע־קראַפט) זעען גאָרנישט קיין רעדעלעך, דאָס הייסט, זיי זעען קיין העלם־נישען, נאָר דאָס ריין־געטליכע, — א. צ.). — — — איינמאָל האָט ר׳ אייזעל געטייטשט ״כי אתה שומע תפלת כל פה״: אפילו א תפילה, וואָס גייט דורך מער ניט אַז (וויי) דורכ׳ן פה (ד. ה. אפילו אַזא תפילה הערט דער אויבערשטער אויך, — א. צ.).

דאָס זיינען, ווי געזאָגט, צופעליג אַרויסגעכאַפּטע ערטער — און בלויז פון אַיין אָפּטייל, וואָס אין געווידמעט ר׳ אייזיק האָמליער (ר׳ יצחק אייזיק עפּ־שטיין), דעם גוואַלדיגען מעמיק אין חסידות. פֿאַראַן אינ׳ם ספר אַן ערך צען אָפּטיילונגען, גאַנץ־וידמעט דער עיקר די נשיאים (רביים) פון חב״ד, און פון דאָרט וועל איך ברענגען עטליכע פּערל אין מיין קומענדי־גען פֿרייטאָג־שמועס. דערווייל וויל איך ברענגען די מעשה־שהיה, וואָס ווערט דא דערציילט וועגען מיי־נעם אַן עלטער־זיידען, ר׳ יוסף דעם אַלטען חזן, אַדער, ווי ער הייסט דא הייטיש־חסידיש, ר׳ אָסעלע חזן. ר׳ יוסף — אַזוי האָט מיר דערציילט מיין פּא־טער — איז געווען פון די סאַמע ערשטע חב״ד־ני־קעס, חזן פון אַלטען רבי׳ן. ער האָט געפירט מלחמות מיט די מתנגדים און די מתנגדים האָבען געפירט מלחמות מיט אים. איינמאָל, נאָך דער יום־כיפור־די־גער נעילה, האָט ער געהייסען דעם עולם גיין אַהיים זיך אָפּפּאָסטען אין קומען צוריק — צו כל־נדרי, מחמת די תפילות, האָט ער געזאָגט, זיינען געבליבען שטעקען אין חלל פון דער קלויז, זיינען נישט אַרויף אויבען, און קען מען דערביבער אַנהויבען אַלץ פון־דאָסנייַ. פֿראָוען יום כיפור נאָך אמאָל. איז דער עולם אָוועק אַהיים זיך אָפּפּאָסטען און דאָס אָפּפּאָסטען זיך איז צוגליידיג געווען א פּאַפּאָסטען זיך. מען האָט זיך ווידער געשטעלט צו כל־נדרי, אָפּגעפּאָסט א צוויי־טען יום־כיפור, און צום סוף האָט ר׳ יוסף מודיע־געווען מיט פּריידע: אידען, די תפילות זיינען אַרויף! דאָס, ווי געזאָגט, האָט מיר מיין פּאָטער דער־ציילט. אָך איצט קומט די מעשה־שהיה, וואָס אין האָב קיינמאָל ביז איצט נישט געהערט.

דער מחבר פון ״לשמע אוזן״ דערציילט:

״אין קאַרמע (א שטעטל לעבען האָמליע, מיין פּאָטער׳ס געבורט־ארט, — א. צ.) איז געווען דעם אַלטען רבינ׳ס, זכותו יגן עלינו, א חסיד, ר׳ יאָסעלע דער חזן. האָט אים אייגמאָל געבענשט אדמו״ר הזקן, זכותו יגן עלינו, ער זאָל זיין א נגיד. — — אויף יענעם גרויסען פורים (דער פורים, ווען דער מיטעלער רבי, דער זון פון בעל־התניא, איז געקומען אין יענער געגענט, — א. צ.) איז ר׳ יאָסעלע נעקר־מען קיין ראָגאָטשאָוו (איך האָב דאָס געהערט ארויס־רייידען: ראָהאָטשאָוו, מיט א הא, — א. צ.). קאַרמע איז לעבען ראָגאָטשאָוו. לייענען די מגילה האָט דער מיטעלער רבי מכבד געווען ר׳ יאָסעלע׳ן. אין מיטען דער מגילה, לייענענדיג: למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני, האָט ער א שפּיי געטאָן: פע, קליפה! (פון גרויס כעס אויף המנ׳ען, — א. צ.). אויף מאָר־גען האָט דער עולם געראָכנט, אַז מען ווייסט דאָך ווי דער מיטעלער רבי האָט פיינט התפעלות (חב״ד האָט געלערנט, אַז התפעלות דארף זיין אינעווייניג, מען טאָר עס נישט ארויסווייזען דרויסען, — א. צ.) — ווען שוין לייענען די מגילה אַן אַנדערער. ערשט אויף מאָרגען אין דער פרי רופט דער מיטעלער רבי ווייטער — אים. אַז ער איז צוגעגאַנגען צום טיש זאָגט דער מיטעלער רבי: דו ווייסט גאָרנישט דעם סדר, אַז מען דארף פריער לייגען מגילה־געלט? און האָט אַוועקגעלייגט א גאָלדענעם רענדל. און עס איז געווען (דאָרט) איבער טויזענט גבירים, און יע־דערער האָט אַוועקגעלייגט א רענדל. אָט (ד. ה. אָט אַזוי, בזה האופן, — א. צ.) איז מקויים געווא־רען דעם אַלטען רבינ׳ס ברכה אין ער איז געוואָרען א גביר״.

עד כאן. וואָס מיך אינטערעסירט אין דעם סיפור, איז ר׳ יוספ׳ס: ״פע, קליפה!״ ער האָט, לייענענדיג די מגילה, אַזוי שטאַרק אלץ איבערגעלעבט, אַז ער האָט זיך נישט געקאָנט איינהאַלטען און האָט געמוזט ״דערלאָנגען״ המ׳ען אויפ׳ן ארט...

***

דערווייל האָב איך דאָס ספר קוים אָנגערירט. עס בעט זיך נאָך אַן ארטיקעל. שוין איצט אַבער וויל איך ברענגען עטליכע ביישפּילען פון דעם חב״ד־ש־ריישישען אידיש, וואָס איז מיר נאָענט צום הארצען

(שלום אויף דער ראָמאַן־זייט)

פון פרייטאג ביז פונאנטאג

שלום שן וויטבסק

אין וואס איך נעפין אים אין אַז דעם ספר. הערט זיך גוט איין.

ר׳ אייזעל האַט געזאגט אויף אַ פאַרבראַנגען: אַז דער רבי האַלט אונז הייסען גיין אין אייער, וואַלטען מיר גיין (נישט: וואַלטען מיר געגאַנגען, — א. צ.). איר מיינט: אויף פראַטעוועט ווערען? ניין, אויף פאַרבראַנט ווערען.

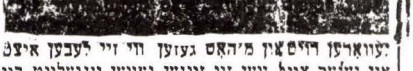
אין אַם אין־דאַס לשון פון דעם אלטען רבי׳ן (ווי־דער אמאל — הערט זיך גוט אין!):

איך קען זיין אין די גרעסטע עמקות, הער איך ווי די פליגען קלאַפען אויפ׳ן וואַנט.

אַדער אזא לשון: „אַז ער (ר׳ אייזיק האַמליער) איז איינמאל געווען ביי אַ ביסעל משקה, איז ער אריין צום רבי׳ן, היינו, צו אדמו״ר הזקן, זכותו יגן עלינו, און געזאגט: גאָט וויים איך פון אייך אליין, הסידות וויים איך פון אייערע ווערטער, אַ טעם אין הסידות וויים אך פון אייער ר׳ בער׳ן. איז צהבו פניו (אויפגעליכטען פרייליך געווארען) פון דעם רבי׳ן״.

אויף אן אנדער ארט: „כ׳האָב ניט געוואלט, מע זאל מיך זען אי אזא צ י ד ק „. אין אזא ציור — האָט הייסט: אן אזא געשטאלט.

אדער: „דען זיידע ר׳ מרדכי יואל, נ״ע, פלעגט ערציילען, אז דער מיטעלער רבי האָט אנגעזאגט: אז פאַראַן אזא נאַם גיכער האבען אים דערציילט

[illegible] אין מ׳האָט געזען וויי זיי לעבען איצט אין יענער צייט וועז זיי זיינען געווען יונגעלייט ביי [illegible] עם רבי׳ן״.

נעמט אן אויסדרוק ווי: איבערטראַכטען אלע יחידות׳ן. דער טייטש דערפון איז, אז דער חסיד דערמאַנט זיך, טראַכט איבער, אלץ, וואַס דער רבי האָט אים געזאגט בשעת די פארשידענע יחידות־שמיעסן זיינע אויג אויף איר מיט דעם רבי׳ן.

אדער גאָר: „זאגט דער רבי: ביי דעם, וואַס עס איז געווען די פוס טוט וויי?״ א פוילישער איד וועט דאָס נישט פארשטיין, וועל איך דאָס אים פאר־טייטשען. דער רבי האָט געזאגט: דער, וואַס עס האָט אים דער פוס וויי־געטאָן? אבער דאָס ברענג איך סתם אזוי, דרך אגב.

וויטער: „ער איז געווען א צ י ר פון אל־טען חסיד״. דאָס הייסט: א בילד, א פארקערפערונג פון אן אמאליגען חב״ד׳ער חסיד. אדער: „דער טא־טע איז ניט געווען קיין א י ש־ש ח ו ק (ער האָט זיך נישט געשפילט, — א. צ.); אויף וועמען ער האָט g e l i e b t כוחות — וועט ער מיזען זיין ווי מען דארף. עס איז געווען איינער, וואַס האָט זיך g e d r u n g e n, אן איז פארט געוואָרען א ראש־ישיבה״. אדער אזא עכט חב״ד׳ישער אידיש: „ער זיצט ביי זיך אן איז פארנומען אין א טיפער ח ש ב ה״ (געזאגט אויף א „משכיל אין חסידות״). אדער: „אין וועמען ווערט דאָס דערהערט?״

טען. איך האָב שוין געזאגט: אזוי האבען גערעדט מיינע אבות.

צוויטער ארטיקל וועגן דער וועלט פון חב״ד

צוריק מיט צווי וואכען האב איך דא געשריבען וועגן דער אמאליגער חב״ד־וועלט ווי זי ווערט אפגעשפיגעלט אין א נייע־דערשינענעם, זעהר אינטע־רעסאנטען ספר, געשריבען פון ד׳ שניאור זלמן הלוי דוכמאן, אן אלטער חב״ב חסיד, א האמליגער לאנדסמאן. איצט אין ברוקלין. אין אט דעם ספר (״לשמע אוזן״) לעבט דער אמאליגער חב״ד־ישער לעבענס־שטייגער. דער מחבר שמועסט מער ווי ער שרייבט אין מיר הערען ווי עס ריידען דורך אים — איך באטאן: ווי עס ריידען — דורות פון חב״ד־ני־קעס אין אמאליגען ריישען. עס איז ממש א גליק, וואס קיינער האט דעם מחבר׳ס אידיש נישט ״רע־דאקטירט״, דאס הייסט: ניט קאליע־געמאכט, ניט פאוליטעראטעוועט. עס פארדריסט מיך נאר, וואס דא און דארט האט זיך אריינע׳גנב׳עט אונזער ״שוין״ אנשטאט דעם מחבר׳ס רייסישען ״שעים״. אזוי האט מען עס ארויסגערעדט אין די רייסישע (וויים - רוסישע) מקומות, וואו די חב״ד־באוועגונג האט זיך אנגעהויבען און וואו זי האט געשלאגען אוועלכע טיפע וואורצלען. פאראן דא נאך א סך אנ־דערע רייסענ׳זמען, אין די, וואס ארבעטען אויף דעם כולל־דיגען אידישען ווערטערבוך (אגב, הער איך, אז עס דארף אינגיכען דערשיינען דער צוויי־טער באנד), וואלטען געמעגט גוט דורכשטודירען דאס ספר. נישט נאר אמאליגע חב״ד־ניקעס ריידען דא צו אונז — מיר הערען אויך ווי עס ריידען צו אונז די רביים פון חב״ד, אנגעהויבען פון דעם אל־טען רבי׳ן זצ״ל, וועגען דעם — איך מיין וועגען די נשיאי־חב״ד, די רביים, ווי זיי ריידען צו אונז אין אט דעם ספר — האב איך געהאט באשלאסען צו שרייבען באזונדער. איך טו דאס אין דעם איצ־טיגען שמועס.

מיר וועלען אנהייבען מיט דעם אלטען רבי׳ן, דעם ״תניא״. ר׳ שניאור זלמן דוכמאן, דער מחבר פון ״לשמע אוזן״, דערציילט דעם גרינדער פון חב״ד מיט דעם לשון ושיעור האט דאס געהערט פון זיין זיידען ר׳ מרדכי זאל; ר׳ מרדכי־יואל, זיידער, האט עס געהערט דערציילען פון דעם אל־טען רבינ׳ס דירעקטען תלמיד, ר׳ אייזעל האמליער. איך זאג דאס אקעגען דעם, וואס מיר האבען דא א מין אויטענטישע רייד־ירושה, אזוי, אז עס קומט צייטענווייז אויס, ווי מיר וואלטען געהערט רייד־ען דעם אלטען רבי׳ן אליין. דאס זעלבע איז ריכטיג בנוגע די אנדערע נשיאי־חב״ד. לאמיך ברענגען ביישפילען.

דער מחבר׳ס זיידע האט דערציילט אין נאמען פון די קינדער פון דעם ״צמח צדק״ (דעם דריטען נשיא פון חב״ד): איינמאל איז אריין דער אלטער רבי, דער אדמו״ר הזקן, צו דעם מיטעלען רבי׳ן — און פרעגט: בעשע, וואס טראכטסטו? (באמערקונג פון א. צ.: ״בעשע״ איז פון: בער, דעם מיטעלען רבינ׳ס נאמען). זאגט ער: עתיק ואריך. נאכדעם איז ער אריין צו אים (צו ר׳ מענדל׳ען, דעם אייני־קעל, דעם שפעטערדיגען ״צמח צדק״): מענדיע, וואס טראכטסטו? זאגט ער: סובב וממלא. אין א פאר וואכן ארום — ווייטער די זעלבע זאך. זאגט ער (ר׳ מענדעל): זיידע, און וואס טראכט א י ר? איז געלעגען אין וויגעלע א קליין אינגעלע, ענטפערט ער (דער אלטער רבי): אזוי ווי דו קענסט געבען צו פארשטיין דעם אינגעלע, וואס סובב וממלא איז, אזוי קען איך דיר געבען צו פארשטיין וואס איך טראכט.

לאמיך ציטירען ווייטער. אמאל — לייען איך — האט דער אלטער רבי דערהערט, אז ביי דעם מי־טעלען רבי׳ן, זכותו יגן עלינו, ווייזט א קינד. איז ער אריין אין חדר, און דער מיטעלער רבי זיצט און הערט ניט. זאגט צו אים דער אלטער רבי: פארוואס לערנסטו זיך ניט פון מיר? איך קען זיין אין די גרעסטע עמקות, הער איך ווי די פליגען קלא־פען אויפ׳ן וואנט.

נאך א ביישפיל. דער אלטער רבי האט אמאל נע־געבען (געשטעלט) משקה. פרעגט לייבעלע (דעם אלטען רבינ׳ס ברודער): וואס איז די שמחה? ענט־פערט דער אלטער רבי: איך האב היינט מקיים געווען וואס איך האב געשריבען אין מיין ״תניא״: זאלסט ביי זיך זיין א שפל־רוח א. א. וו. אפילו פאר א קל־שבקלים, און איך האב צוגעלייגט: ממש. איז היינט צו מיר אריינגעגאנגען איינער, וואס האט עובר־געווען אויף כל התורה, האב איך א טראכט געטאן: נו? האב איך זיך אנגעלייגט (אויף אונ־זער לשון וואלטען מיר אפשר געזאגט: זיך קאנ־

צענטרירט) אויף דרײַ מינוט. האָב איך געפונען, אַז אין זיבען זאָכען בין איך ערגער פֿאַר אים. — דער מחבר פֿאַרצייכענט:

וועג ר׳ אייזעל (ר׳ אייזיק האָמליער) פֿלעגט דער־ציילען די מעשה. פֿלעגט ער אַ קלאָפּ־טאָן אויסן־טיש: דאָס האָט מער אַז (וו) דער רבי ניט׳געקענט...

ווייטער. דער אַלטער רבי האָט אָפֿט געזאָגט חסידות, האָט ער אין זײַנע רייד — אויף איין אָרט — אַ זאַך געטאָן, אַז אפֿילו אַ גוי, אַז מען זאָל אים פֿרעגען; ליוביש טי באָגא (האָסטו ליב דעם אויבערשטען?) — וואָלט ער געענטפֿערט: ליובליו (כ׳האָב ליב). האָט דאָס געהערט אַ איד אַ בעל־עגלה און מער ווי אָט דאָס האָט ער נישט פֿאַרשטאַנען, נאָר ס׳האָט אים אַזוי „דערנומען" — ווי עס שרייבט דער מחבר פֿון „לשמע אוזן" — „אַז ער האָט זיך פֿאַרגעסען אויף אַלע זיינע פֿרטיות׳דיגע ענינים", און אַנשטאָט אָפּצופֿירען אַהיים די חסידים, וואָס זיינען מיט אים געפֿאָרען צום רבי׳ן, האָט ער־ בערגעלאָזט פֿערד־און־וואָגען און געפונען האָט מען אים אין אַ וועלדעל אַרום ליאָזנע, וואו ער איז אַרומ־ געגאַנגען אַ צעטראָגענער און געשריען צו זיך: „אַז מ׳וואָלט פֿרעגען ביי אַ גוי אפֿילו: ליוביש טי באָגא? — וואָלט ער דאָך אויך געענטפֿערט: ליובליו"...

און אָט הערען מיר דעם אַלטען רבי׳ן רייַדען בדרך משל וועגען תשובה. ס׳איז אַראָפּגייט זיך, נישט אות־באות זיין לשון, אָבער עס זיילען זיך אוי־ טענטישע אָפּקלאָנגען פון דעם שטייגער רייַדען.

איך ציטיר פון דעם סֵפֶר:

„איינמאָל האָט דער אַלטער רבי געריידט וועגען דעם ענין פון תשובה. זאָגט ער: די אמת׳ע תשובה איז אַזוי וויַ דער וויטעבסקער גוי (דאָס הייסט: וויַ די מעשה מיט דעם וויטעבסקער גוי, — א. צ.). וואָס פֿאַר אַ מעשה? אין וויטעבסק איז די שטאָט צעטיילט אויף צוויי זייטען, אין מיטען — אַ טייַך. יענע יאָרען איז נאָך קיין בריק ניט געווען. פֿלעגט מען אַריבערפֿאָרען אויף אַ שיפֿל, אַ לאָדקע. עס איז געווען אַ גרויסער ווינט. האָבען די קריסטן, וואָס זיינען געשטאַנען אַרום טייַך, געפֿאָגט דעם קריסט: פֿאַר ניט, עס איז אַ סכנה, און ער האָט זיי ניט געהערט, און געפֿאָרען. און דערטרונקען זיך. האָט אויסגעזירט דער אַלטער רבי: אין אַזעלכי מינוט, נאָכּם ער האָט נעזען אַז עס דערטרונקט אַזא זיידי־וויבל (וויי שטאַרק!— א. צ.) אַזאָנס אים שאַפֿט אַרַאָסען, וואָס ער האָט זיי ניט געפֿאָלגט אַן איז יע געפֿאָרען".

דער נמשל איז — תשובה. ווער עס פֿאָרט אין אַ שטורעם אויף אַ קלײַן שיפֿל אין אַלגט נישט די, וואָס וואָרענען אים פֿאַר אַ סכנה — וועט דער־ טרונקען. איז צו אָט אַזעלכע מינוט, וועַן דער מענש זעט, אַז ער טרינקט זוך אין ער וויסט, אַז דאָס איז דערפֿאַר, וואָס ער האָט נישט געוואָלט הערען די וואָרענונג — צו יעצטער מינוט דאַרף ענליך זיין דער מאַמענט פון אמתּיקע תשובה־טאָן.

און אָט הער איך ריַיַדען דעם אַלטען רבינ׳ס זון — דעם מיטעלען רבי׳ן (אַדמו״ר האמצעי — ד. ה. צווישען דעם „תניא" און דעם „צמח צדק"). דעם מחבר׳ס זיידע, דער גרויסער חב״ד׳ניק ר׳ מרדכי־ יואל ז״ל. פֿלעגט דערציילען זין נאָמען פון ר׳ אייזיק האָמליער, דעם גוואַלדיגן מעמיק אין חסידות. אַז (איך ציטיר) איינמאָל רוסט אים אַריין דער מי־ טעלער רבי אין זאָגט: אייזיק, פֿאַרוואָס טוסטו ניט מיט חסידים (ד. ה. פֿאַרוואָס ביזטו אויף זיי נישט משפּיע אין רוחניות, פֿאַרוואָס פֿאַרנעמסטו זיך נישט מיט זיי? — א. צ.). ענטפֿערט ער אים: אַז איך האָב ניט קיין בּאָרוטע מינוט פון זיך (דאָס הייסט: אַז איך בין נאָך מיט זיך אַליין נישט פֿאַרטיג. מ׳ נאָך זיך אַליין כּסדר מתקן־זיין) — זאָל איך קלי־ רען וועגען יענעם? ענטפֿערט אים דער מיטעלער רבי: אייזיק, אַה, אייזיק, פֿאַרוואָס לערנסטו זיך ניט פון מיר? אַז איך זע, אַז איך בין שוין גאָר אַ פֿאַר־ פֿאַלענער, זע איך קאָטש טאָן דעם אַנדערן אַ טובֿה.

איך קער מיך אום צוריק אויף אַ מינוט צום לשון פֿון אַלטען, דער מלך מלכי המלכים — האָט אַ אמאָל געזאָגט — האָט פֿאַרוסגעגעבען אַ זאָכען (אַ געזעץ), זאָל צוזיך מאָל אין טאָג לייענען קריאת־שמע, מיינט־זיין שמו יתברך, האָט מען דאָס אויסגעגעבּיטען אויף וואָרעמס און וועטש־ רע. — — — פֿילוווען (היטען) וואָרעמס און וועג־

(שלוס אויף דער ראָמאַן־זייט)

פון פריטאג ביז פריטאג

(שלוס פון דער זעקסטער זייט)

טשערע איז גארניט קיין גאנג״ איר פילט, אז דא איז אפגעהיט געווארן דעם רבינ׳ס לשון.

און איצט קום איך צו א מעשה, וואס אין וילנע דערציילט מען ווען מען קומט רבינ׳ן אין ״שמע צדק״ (ד״ה מענדעל ליובאוויטשער זצ״ל). מען האט אים געזאגט: אייערע חסידים זיינען צבועים (געפארבטע). האט ער געענטפערט: א סימן, אז זיי האבען ליב נאר (אט) די פארב. א צוויי מאל — לייענען מיר ווייטער — האט ער (דער צמח־צדק) געענטפערט: עס איז לאימלט (נישט צום פארמיידן), אז וען מע ווייקט זיך א גאנצען טאג אין פארב—זאל עפעס ניט ארויין אינעווייניג אויך...

וועגען זיך האט דער צמח־צדק געזאגט בזה הלשון: איך בין ווי א קירושנער, וואס נייט־אויף היטלען, און דערנאך — וואר עס קויפט איז א סימן, אז פארב אים האב איך דאס גענייט.

אן אנדערש מאל האט דער ״צמח־צדק״ געזאגט: מיינען מיין איך קיינעם ניט, אבער טאמער מיינט איינער, אז איך מיין אים, מיין איך אים טאקע...

און איצט — הערט זיך צו מיט קאפ. אז דער ״צמח־צדק״ — ווערט דא דערציילט — האט געלערנט מיט זיינע אייניקלעך דעם ״תניא״ (ווי מען רופט אלטען רבינ׳ס ״ליקוטי־אמרים״) און ער איז אזוי־עפעס צו די ווערטער (אין א געוויסען פרק): יש מחפיע א. א. ו., האט ער עס אזוי געטייטשט: מ׳קען האבען התפעלות אלקות און זיין א יש. (ער האט דאס) עטליכע מאל איבערגעחזר׳ט, און אזויפיל פאר׳דביקות׳ט זיך (ווערט ארויסגערעדט: פארדווייקט זיך, — א. צ.), אז ער האט דעם טאג ניט דערלערנט דעם סוף פרק.

א מאדערנער אידישער לייענער ווט נישט פארשטיין, וואס דאס איז פאר א לשון, אט דאס, וואס דער צמח־צדק האט געזאגט: מ׳קען האבן התפעלות אלקות און יידישקייט. איר וועט אפשר זאגען דאס איז דאך שוין איבערהויפט נישט אויפן ק׳אין חסידישער לשון־קודש. קען זיין אבער פונקט אזוי איז עס חב״ד־ישער אידיש. דער טייטש דערפון איז, אז מ׳קען ארויין אין דער גרעסטער דביקות, אין דער גרעסטער געטליכקייט־התפעלות, און דאך נישט ״אונטערגיין״ אין דער התפעלות, בלייבען א יש אזוי זיך. דאס האט צו טאן מיט דעם טיפען ענין פון כיטול־יש, אין חסידות.

אבער חיל ביי דער גלעזענהיים באמערקען, אז דעם אויסדרוק ״ביטול־היש״ האבען משכילים עהה פאלש אויסגעטייטשט און דעם פאלשען משכיל־יישען טייטש קען מען געפינען ביז אויפ׳ן היינטיגען טאג ביי דעם און יענעם שרייבער. ״ביטול־היש״ האבען משכילים געטייטשט (היפש עס־האר׳ציש!) אין דעם זינען, אז חסידים האבען מבטל־געווען די דרויסענדיגע וועלט, נישט געהאלטען פון אלץ, וואס האט צו טאן מיט וועלט־זאכען, מיט לערנען דעם לשון־המדינה, לערנען א מלאכה, וכדומה. האבען משכילים הוזק־געמאכט פון דעם, וואס זיי האבען פארשטאנען אונטער חסידישען ביטול־היש. איך האב געזוגען אזא דורכאויס אפלשען אויסטייטש פון אט דעם כאגריף אין פרץ סמאלענסקינ׳ס באוואוסטען ראמאן: ״התועה בדרכי החיים״. עס גייט דארט אזוינע וועגען דעם א גאנצע ״צילאזאפיע״, וואס ציט זיך אויף עטליכע זייטלעך. סמאלענסקין באוויזט, ווי שדליך עס איז אזא צוגאנג. אין דער אמת׳ן איז ביטול־היש דער טייטש מבטל־מאכען דעם אייגענעם קליינעם יש, דעם אייגענעם פשוט׳ן איך אין דער געטליכקייט.

איצט, אז מיר ווייסען דאס, וועלען מיר פארשטיין, וואס דער צמח־צדק איז אויסען געווען צו זאגען: ער האט געזאגט, אז אין דער ״התפעלות אלקות״, אין דער געטליכקייט־דביקות, מוז גארנישט אונטערגיין דער א מ ת׳ ע ר ״יש״ פון דעם מענש — עס דארף בשעת־מעשה פארשווינדען זיין קליינער איך און עס דארף בלייבען דער גרויסער איך... אט דאס אלץ איז בעזוגט געווארן אין די עטליכע ווערטער: מ׳קען האבען התפעלות אלקות אין זיין א יש.

צום סמך זאל איר נאר כרעמקן א פרקי שיינען אויסדרוק פון דעם פריערדיגען ליבאוויטשער רבי׳ן, ר׳ יוסף־יצחק זצ״ל. ער חפש געזאגט אויף זיין זיידן: דער זיידע איז געווען א בעל־שם־טקער איד...

א אידישע שטאָם פון אַמאָל לאָזט מיך גריסען אין ניו יאָרק

צוויי ביכער — וויים איינס פון דאָס אַנדערע וויי מזרח פון מערב, אָבער ביידע דערציילען מיר וועגען וווייטע און דאָך היימישע ענינים, וועגען מענ־שען און ערטער, וואָס האָבען א שייכות מיט דער ביאָגראַפיע פון מיין פאָטער הלל צייטלין ז"ל — אָן אביסעל אויך מיט מיר, זיין זון, וואָס לעבט אין א נאָך־קאָטאַסטראָפע־וועלט, א האָלאָוועשקע נע־אָטעווטש פון פייער. פאַרוואָס איך בין נעראָטעווטש געוואָרען פון פייער וויים איך נישט, פונקט ווי איך וויים נישט פאַרוואָס עס איז אַוועק מיט'ן פייער מיין פאָלק. איך גלויב אין נאָט, אין מציאות הבורא — און דאָס איז דאָס איינציגע, וואָס האָלט מיך אויף. וואָרים אין וואָס זאָל איך גלויבען? אין קול־טור, אין פראָגרעס, אַדער גאָר אין ליט[illegible] שטותים. און ווייל איך גלויב אין גאָט (אי[illegible] כוח פון אָט דעם גלויבען האָב איך נישט [illegible] ביי זיך פועל'ן צו טאָן דאָס, וואָס עס האָט [illegible] בשעתו א פוילישער איד וויי שמואל זיגעלבוים ע"ה), ווייל מיר איז — אַנדערש געוואָגט — נישט מע־ליך נישט צו גלויבען, וויים איך אין פיל, אז ערגעץ־ וואו — אין זעהר וויייטע ערגעץ־וואו'ען — איז פאַראַן אן ענטפער אפילו אויף די שרעקליכע, איבער־שרעקליכע קשיות, וואָס זיינען פאַרבונדען מיט דער קאָטאַסטראָפע. נישט איך, נישט איר, קיינער וויייסט נישט דעם ענטפער; עס וויייסט אים נישט קיין וואָ־כעדיגער איד. פונקט ווי עס וויייסט אים נישט קיין הייליגער איד. אָבער דערפון, וואָס מיר, בלוט און פלייש, וויייסען נישט דעם ענטפער, איז לחלוטין נישט געדרונגען, אז קיין ענטפער איז נישטא. ער איז דא, כאָטש מיר וויייסען אים נישט. [illegible] כאָטש דער פראָטעסט אין א סך פון [illegible] שטאַרק, אז מיר וואָלטען אים נישט [illegible] סען אפילו ווען עס זאָל געשען א נ[illegible] אונז אנטפלעקט ווערען.

עס פרעגען מיך פריינט (און עס פרעגען אויך שונאים): ווי קאָנסטו נאָך דער קאָטאַסטראָפע זיין א גאָט־גלויביגער? דער אומגלויביגער פריינט זאָגט: דו נארסט אָפ זיך אליין. דער נאַרישער שונא (און א שונא איז ממילא א נאַר, וואָרים שנאה איז בלינד) — דער נאַרישער שונא זאָגט: דו נארסט אַנדערע.

נישטא קיין שום גרונט, פאַרוואָס איך זאָל וועלען עמיצען נאַרען, אָן פונקט אַזוי איז נישטא קיין שום גרונט, פאַרוואָס איך זאָל וועלען אָפנארען זיך אליין, ווי עס זיינען דא מענשען, וואָס קאָנען נישט גלויבען, אַזוי זיינען דא מענשען, וואָס עס איז זיי אוממעגליך, נישט צו גלויבען. איך געהער צו אָט דער צווייטער קאַטעגאָריע.

איך האָב מיך אָבער אביסעל פאַרערדט. אין א זייט. לעולם בין איך אויסען צו רייזען וועגען צווייי ביכער, ריכטיגער: א בוך און א ספר, וואָס בייידע האָבען מיך אַוועקגעפירט צוריק צו די קוואַלען פון מיין קינדהייט, צו א וועלט, וואָס איז שוין לאָנג נישטא און וואָס פון איר קומט מיין גייסטיג ירושה, איז עס נישט מערקווירדיג, ווען פלוצלינג לאָזט מיך גריסען דא, אין ניו יאָרק, האָמליע (אַזוי האָבען אי־דען געפונען די שטאָם האָמעל) פון מיין וויייסער קינדהייט, האָמליע פון מיין פאָטער און מוטער, האָמליע פון דעם מערקווירדיגען ברוך סטאָלפנער, דעם רעוואָלוציאָנער, וואָס איז געווארען א בעל־תשובה, און האָמליע (פלוס קאָרמע, רעטשיצע, רָא־האָטשאָוו און דער גאָנצער אָרום) פון — די אָמא־ליגע חב"ד־ניקעס, מיינע זיידעס?

דאָס בוך, וואָס פון אים רייד איך, הייסט: רוסיש־אידישע אינסטליגענץ (פאַרלאָג „יידבוך", בוענאָס־איירעס) און איז געשריבען פון א אידישען סאָציא־ליסט, וואָס האָט אין זיין לעבען דורכגעמאַכט קאָלאָס־סאַלן וואָרעמס; דערביי א שרייבער מיט א קאָלאָסא־לען זכרון — גריגאָרי אָראָנסאָן. דאָס ספר, וויידער, האָט אָפ מיר אָנטפלעקט מיינע חב"ד־ישע וואָרצלען, וואו איך האָב אפילו געפונען א גפשיכסן וועגען מיינעם אן עלטער־זיידען, איז געשריבען פון א חב"ד־ניק, ר' שניאור זלמן הלוי דוכמאָן, אן איז אָקאָרשט דערשינען דא אין ניו יאָרק. דאָס ספר, פול מיט זכרונות פון דער אָמאָליגער חב"ד־וועלט אין אוקראינע געגענט, די חב"ד־וועלט פון מיי־נע זיידעס, טראָגט א העברעאישען נאָמען: לשמע אזן, הגם עס איז געשריבען אויף א זאָסטיגען חב"ד־יש־רייסישען אידיש, אן אידיש, וואָס איך האָב שוין לאָנג, לאָנג נישט געהערט...

וועגען דעם ספר, וואָס איז פאַר מיר געווען ממש אן אוצר, וועל איך שרייבען איבערמאָרגען.

אָנהויבען וועל איך מיט דעם בוך פון גריגאָרי אָראָנסאָן, זיין בוך האָט צו טאָן נישט מיט האָמליע אליין. עס זיינען זכרונות וועגען רוסיש־אידישער [illegible]טעליגענץ: כלל־טוער, שרייבער, פאָליטיקער, [illegible] נישט נעשטאָלטען. א וויכטיג בוך, א בוך וואָס לייענט זיך מיט גרויס אינטערעס, א בוך פון א מענשען, וואָס האָט א סך געזען, א סך דורכגעמאַכט, גערעדט מיט א שיעור זאכען און דערציילט פשוט, קלאָר, אן אָנשטעל, אן פרעטענזיעס. מיט מענשלי־כער וואַרימקייט. אָבער מיך האָט אין דעם בוך באַ־זונדערס צוגעצויגען דאָס, וואָס דער מחבר, א גע־וועזענער האָמליער (א פלימניק פון דעם אָמאָל באַוואוסטען העברעאישען שרייבער מרדכי בן הלל הכהן), האָט צו דערציילען וועגען א לאַנג פאַרגאַ־נענער, לאַנג פאַרגעסענער האָמליע און אירע גע־שטאָלטען. עס איז די האָמליע פון מיין פאָטער ז"ל, און עס איז א האָמליע, וואָס איך אליין געדענק זי נאָר אָבער, וואָרים סך־הכל בין איך אָלט געווען זעקס יאָר ווען אונזער משפחה האָט זיך אריבער־געקליבען פון האָמליע קיין ווילנע. צו אכט־נין יאָר בין איך שוין געווען א וואַרשעווער, אַזוי, אז מיינע וואַרצלען זיינען אין ווייסען (וויים־רוסלאַנד). אָבער פילען מיין איך מיך וויי א פוילישער איד, וויי

ן פון דער פֿאַרשניטענער מאַסע — דער אידישער וואַרשע.

***

גריגאָריי אַראָנסאָן, אין זיינע האַמלי׳ער אינגעלי־יאָרן, האָט געלערנט אידיש לימודים ביי מיין פּאָטער ז״ל. איז נישט קיין וואונדער, וואָס אַז ער רעדט וועגן האַמלי׳ע דערמאָנט ער מיין פּאָטער און דערציילט וועגן אים זאכען, וואָס איך, דער נאָלט נאָך א קינד, האָב נישט געקאָנט וויסען. ער ״ילדערט אים אויפֿן הינטערגרונט פון דער אַמאָליגער האַמלי׳ע און אירע פֿאַרשידענע קרייזען און קרייזלעך. אַן אָפּטער גאָסט אין האַמלי׳ע איז געווען דער בארימענער אַחד־העם (דאָכט זיך, א מחותן פון מרדכי בן הלל הכהן), און גריגאָריי אַראָנסאָן דערציילט טאָקע וועגען דעם זומערדיגען דאָטשע־לעבען אָרום האַמלי׳ע, וועגן עס האָבען פֿאַרבראַכט זומערס צוזאַמען דער דערמאָנטער מרדכי־בן־הלל (קאָהאַן), אַחד־העם און דובנאָוו, זיי און זייערע משפּחות, און מיר וועלן אזוי־אָרום קלאָר, ווי אַזוי עס איז געקומען צו א דיסקוסיע צווישען אַחד־העמ׳ען און מיין פּאָטער אין דער אמאליגער האַמלי׳ע — א דיסקוסיע, וואָס עס גיט זי איבער מיט אַלע פּרטים (אין א בוך זכרונות) דער פֿאַרשטאַרבענער אמעריקאַנער הערצאַיסיער מחנך תמרוב (טאַמאַראָוו). איך האָף, א מיר וועט נאָך אויסקומען אַמאָל צו שרייבען וועגן יענעם וויכוח צווישען דעם לאָגיקער אַחד־העם און דעם פּייערדיגען הלל צייטלין.

צו גריגאָר אַראָנסאָן׳ס האַמלי׳ע זכרונות אין זיין בוך ״רוסישׂ־אידישע אינטעליגענץ״ וועל איך מיך באַלד אומקערן, נאָר דערווייל וויל איך זאָגען א וואָרט וועגן די האַמלי׳ער זכרונות, וואָס איך געפֿין אין זיין העקטאָגראפֿירטער ארבעט (אויף רוסיש, ניו יאָרק, אויגוסט, 1961). מיין פּאָטער איז דאָ גרויסגעקוקט אַביסל בלאַסלי׳ך, אָבער איך געפֿין דאָ אַן אויטערסאַנטען שטריך וועגען אים אין דער יוגענט, זין מיטטן די אינטעליגענטישע וויכוחים אינ׳ם קרייזעל פון שלום־סענדער באום (אַראָנסאָן דערציילט וועגען אים אינטערעסאַנטע פּרטים, און י. ח. ברענער, מיין פּאָטער׳ס יוגענט־פֿריינד, האָט אים געמאַכט פּאַרץ העלד פון זיין ראַמאַן ״מסביב לנקודה״) — הכלל, אין מיטטן פון יענע אינטעליגענטישע וויכוחים פלעגט דער יונגער הלל צייטלין (אחד־העם האָט דעמאָלט געדרוקט אין ״השלח״ זיין פֿילאָזאָפֿיש ווערק וועגען גוטס און שלעכטס) זיך אַרויסרוקן מיט אריינכאַפּען א מנחה־מעריב. און געוען איז דאָס אין צייטען, וועו פֿאַר האָט אַרייננגעטייטשט זיין אידישע נשמה אין — ניצשע׳ן. אין די שפּעטערדיגע יאָרען פון זיין לעבען האָט פֿאַר (אין א עסיי, וואָס איז געדרוקט געוואָרען אין דר. גליקס׳ס זאַמלבוך (״משואות״) זיך שטאַרק אפֿגערעגט צו פון ניצשע׳ס פילאָזאָפֿיע. פֿאַר האָט פֿאַר־שטאַנע, אַז פֿאַר האָט אין ניצשע׳ן אַריינגעטייטשט אייגענע נשמה־איבערלעבונגען, וואָס האָבען מיט יענעמ׳ס פֿילאָזאָפֿיע געהאַט קנאַפּ־וואָס צו טאָן.

צום קריין פון די יונגע העברעאישע שרייבער אין אַמאָליגען האַמליע — מיין פֿאָטער, ברענער א. אַנד. — איז געשטאַנען זעהר נאָענט דאָס קינד פון האַמליער (״ראָוו״ (די נעסט פון אידישער אַרימקייט), דער רעוואָלוציאָנערער קעמפֿער אין דענקער, וואָס איז שפּעטער געוואָרען א בעל־תשובה, ברוך סטאָלפּנער. דאָס איז אַן שום פּסק געזוגן א מענש, וואָס האָט פֿארמאָגט שטריכען פון גענייאַליטעט. אַראָנסאָנ׳ס ארבעט וועגען אים איז פון די בעסטע און קאָליפֿאָרניסטע אין זיין בוך. מיך האָט תמיד אינטערעסירט די געשטאַלט פון אָט דעם אידישען רעוואָלוציאָנער אין די צארישע צייטען, וואָס האָט איינע־שפּ זיינע רעדעס אין פּעקערבורג פֿאַרענדיגט (עס איז אַף יענע צייטען געווען א גרויסע סענסאַציע) מיט — ״שמע ישראל״... אָבער ערשט פון אַראָנסאָנ׳ס שילדערונג בין איך דערגאָנגען כ׳ערליי פּרטים וועגען אים, זיין לעבען און אפֿילו זיין דרויסענדיגען אויסזען.

צו גענען דעם לייענער כאטש א שטיקעל באַגריף וועגען סטאָלפּנער׳ן וואָלט איך פֿון אַראָנסאָנ׳ס זכרונות וועגען אים געדאַרפט ברענגען אַזוי זייל ציטאַטען, אַז מיין מאמר וואָלט אין זיי דערטרונקען געוואָרען... וועל איך מיך באגרענעצן צו עטליכע שטריכען. סטאָלפּנער האָט נאָך אין דער יוגענט באַטאָנט אין סאָציאַליזם דעם עטישען מאָמענט. ער איז געווען א גענייאַלער אויטאָדידאַקט, וואָס האָט מיט זיין ענציקלאָפּעדישען וויסען אַרויסגערופֿען די באוואונדערונג פֿון גרויסע געלערנטע, אָבער ער איז געווען נישט ווייניגער חריף ווי בקי. וועו ער איז געוואָרען א מענשעוויק (דעם ״בונד״ האָט ער נישט גורם־געווען: — אין בונדישע קרייזען האָט מען אים ערפונדן: דער בונדיסטן־פֿרעסער), האָט ער, צום. אַנד., שארף פֿאַלעמיזירט מיט לענינ׳ן, און געוואָרען אידען־פֿראָגע. ער האָט ספּעציעל באַקעמפט לענינ׳ס טענדענץ צו רעקאָמענדירען די אידען אסימילאַציע. וועו סטאָלפּנער האָט זיך באַוועזט אין פּעטערבורג האָט ער זיך קונה־שם געווען אין די קרייזען פון די רוסישע סימבאָליסטישע דיכטער, אין די קרייזען פון רוסישע שרייבער און רוסישער אינטעליגענץ בכלל. ער איז געוואָרען א שם־דבר. ״מיט אים האָט ממש געקלונגען גאַנץ פּעטערבורג — שרייבט אַראָנסאָן — וועו ער איז דערשינען אויף די ויזונגען פון דער רעליגיעזפילאָזאָפֿישער געזעלשאפֿט און דערטען אַרויסגעטראָטען אלס אַפּאָנענט פון די פּאָרשטייער פון פּראָוואָוויע. — — — דאָס קליינע אידעלע (ער איז געווען קליין־געוויקסיג, דאָר, מיט א סאָקראָטעס־קאָפּ. — א. צ.), מיט זיין גאַנץ שלעכטען רוסישן אַקצענט (ער האָט זיך אויסגעלערנט רוסיש צו זעכ־

(שלוס אויף זייט 8)

פון פריטאג ביז פריטאג

(שבלים פון דער וואקסטעג־וואך)

צען יאר) האט באצויבערט דעם רוסישען קוואליפי־
צירטען עולם פון פראפעסאָרען און פּריסטער".

סטאלפנער'ס פעטערבורגער לעקציע איבער אידי־
שער אפאלאגעטיק האט זיך געצויגען צוויי אוונטע
ביז שפעט אין דער נאכט. דאס איז געווען יענו
לעקציע, וואס האט זיך פארענדיגט מיט: שמע
ישראל, השם אלוקינו, השם אחד...

אין דער רוסיש־אידישער ענציקלאפעדיע האָנ
סטאלפנער געשריבען — טרעפט וועגען וועמען
וועגען ר' נחמן בראסלעווער. אונטער די באלשע
וויקעס איז ער, דער געווען מענשעוויק, געווא
רען — בית־מדרש־איד, און צו דער זעלבער צייט
האט ער געגעבען לעקציעס, וועגען פילאזאפיע אין
כארקאווער אוניווערזיטעט.

אין 1920 — שרייבט אראנסאן — באלד נאך
סוף פון בירגער־קריג, בין איך געווען אין כארקאוו,

צו יאר) האט באצויבערט דעם רוסישען קוואליפי־
צירטען עולם פון פראפעסאָרען און פּריסטער".

סטאלפנער'ס פעטערבורגער לעקציע איבער אידי־
שער אפאלאגעטיק האט זיך געצויגען צוויי אוונטע
ביז שפעט אין דער נאכט. דאס איז געווען יענו
לעקציע, וואס האט זיך פארענדיגט מיט: שמע
ישראל, השם אלוקינו, השם אחד...

אין דער רוסיש־אידישער ענציקלאפעדיע האָנ
סטאלפנער געשריבען — טרעפט וועגען וועמען
וועגען ר' נחמן בראסלעווער. אונטער די באלשע
וויקעס איז ער, דער געווען מענשעוויק, געווא
רען — בית־מדרש־איד, און צו דער זעלבער צייט
האט ער געגעבען לעקציעס, וועגען פילאזאפיע אין
כארקאווער אוניווערזיטעט.

אין 1920 — שרייבט אראנסאן — באלד נאך
סוף פון בירגער־קריג, בין איך געווען אין כארקאוו,

אין דארטען האט דעמאלט געלעבט סטאלפנער. מען
האט מיר דערציילט, אז ער שטייט זעהר ווייט פון
פאליטיק, האט גארנישט קיין געמיינזאמעס מיט די
באלשעוויקעס. בייטאג לייענט ער לעקציעס אין כאר־
קאווער אוניווערזיטעט איבער געשיכטע פון פילא־
זאפיע און אין די אוונטען באזוכט ער א בית־מדרש
און לערנט גמרא צוזאמען מיט ארטאדאקסישע אי־
דען. מען האט מיר אויך דערציילט, אז ער איז
זעהר נאציאנאל־אידיש געשטימט און קלייבט זיך צו
שרייבען אין העברעאיש(!) די געשיכטע פון אידי־
שען רעליגיעזען געדאנק".

אראנסאן דערציילט וועגען נאך א האמריגער. דעם
בונדיסט ווירגיליי־קאהאן, וואס איז א קורצע צייט

אין דארטען האט דעמאלט געלעבט סטאלפנער. מען
האט מיר דערציילט, אז ער שטייט זעהר ווייט פון
פאליטיק, האט גארנישט קיין געמיינזאמעס מיט די
באלשעוויקעס. בייטאג לייענט ער לעקציעס אין כאר־
קאווער אוניווערזיטעט איבער געשיכטע פון פילא־
זאפיע און אין די אוונטען באזוכט ער א בית־מדרש
און לערנט גמרא צוזאמען מיט ארטאדאקסישע אי־
דען. מען האט מיר אויך דערציילט, אז ער איז
זעהר נאציאנאל־אידיש געשטימט און קלייבט זיך צו
שרייבען אין העברעאיש(!) די געשיכטע פון אידי־
שען רעליגיעזען געדאנק".

אראנסאן דערציילט וועגען נאך א האמריגער. דעם
בונדיסט ווירגיליי־קאהאן, וואס איז א קורצע צייט

דברי ברכה בעת קבלת פנים לאורחים שהגיעו להסתופף בצל כ״ק אדמו״ר שליט״א, תשרי תשכ״ז

עס איז דאך א קבלת פנים פאר אזוינע געהויבענע געסט פון ענגלאנד, פריינקרייך, ארגענטינע, ברזיל, מאראקא, טוניס, און ביחוד פון אה״ק בכלל, און פון ירושלים עיה״ק בפרט, און פון כפר חב״ד בפרטי פרטיות. עס איז דאך גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני השכינה, און בפרט אז זיי זיינען געקומען אין ״ירושלים״ לקבל פני השכינה.

איז אויף דעם נאמען ירושלים און פני השכינה, וועל איך דערציילן צויי סיפורים:

אויף דעם נאמען אז ליובאוויטש איז ירושלים, האב איך גיהערט אין ליובאוויטש דעם טעם וואס עס איז גיווען די חילוקי דיעות וועגן דעם מקום החתונה של אדמו״ר נ״ע, בין האחים האדמורי״ם מהר״ש זי״ע והרה״ק הריי״צ, ווייל די תנאים האט געשריבן אדמו״ר הצ״צ זי״ע אז זיי (ד״ה אדמו״ר הרש״ב נ״ע והרבנית ש״ש נ״ע) זיינען גיווען קליינע קינדער, (איך האב טאקע גיהערט פון די רעביצען׳ס ש״ש עלטערע שוועסטער, הרבנית שיינע ברכה ע״ה, אין לענינגראד, אז ביז וואנען זי איז ניט גיווארן א כלה האט מען איר ניט דערציילט נאר דערנאך האט איר גיזאגט איר פאטער, הרה״ק הריי״צ, אז ש״ש האט שוין א חתן דעם פעטער מהר״ש׳ס מיטעלער זון), איז געשטאנען החתונה תהי׳ בירושלים תובב״א, האט געזאגט אדמו״ר מהר״ש זי״ע, אז ליובאוויטש איז ירושלים.

און אויף דעם וואלט ״לקבל פני השכינה״ איז פאראן א סיפור פון מיין זיידן החסיד ר׳ מרדכי יואל נ״ע פון האמליא. אזוי ווי אין תש״ט זיינענדיק אין דייטשלאנד, איז מיר אנגעקומען א בריוו פון אדמו״ר שליט״א אז מו״ח אדמו״ר זי״ע, בעט איך זאל שרייבן זכרונות פון א״ז הרמ״י, איז אין די זכרונות גיווען א סיפור וואס איז געדרוקט אין לשמע אוזן.

סיפר לי א״ז החסיד המפורסם מרדכי יואל מהאמליא, ווען ער איז גיווען יותר משמונים שנה. געקומען אין ליובאוויטש איז ער בשנת תר״י, בימי הנשיאות פון אדמו״ר הצ״צ זי״ע, האט ער גיטראכט אז א רבי איז ווי ג־ט, און צו ג־ט וויל ער אריין אן א ממוצע. האט זיך פון דעם דערוואוסט ר׳ חיים בער דער משרת, זאגט ער אים: משוגע ביסטו, מרדכי יואל, אפילו ר׳ הלל גייט אריין נאר

דורך מיר, אפילו די קינדער (בני הצ״צ) גייען אריין נאר דורך מיר. האט דער זיידע אים גיענטפערט: איך וועל מיינס אויספירען, האט חיים בער אויפגיהערט אים צו געבן על הוצאות אכילה ושתי׳.

איז אזוי אדורך דריי וואכן, וואס ער האט גיגעסן נאר צוויי זעמעלעך א טאג (אזוינע קליינע קיכעלאך) וואס הרה״צ ר׳ שלום דובער בן אדמו״ר מהרי״ל פלעגט אים געבען פון זיין אנבייסן, וואס מיט עם האט ער גילערנט.

אין איינע פון די נעכט האט חיים בער גיזאגט, אז דער צ״צ האט אנגעזאגט אז היינט וועט קיינער ניט אריין גיין, און איז געגיינגען צו זיך אהיים. האט זקני מ״י באגלייט אים ביז צו זיין שטוב און האט זיך אומגעקערט זען אויב ביי דעם צ״צ איז אפען די טויער. און זעענדיק אז עס איז אפען, האט ער גלייך צוגעגיינגען צום טיר, און האט מער ניט אז אנגעריט דעם הענטל פון טיר, און די הארץ האט גוט געקלאפט. איז דער רבי צ״צ ארויס און זאגט: מ׳האט דאך אנגזאגט אז מ׳זאל ניט אריינגיין, האט א״ז גיענטפערט צוויי וועלטער, און דערציילענדיק זאגט מיר דער זיידע צוויי און ניט דריי (א מאמר המוסגר: ר׳ הלל האט גיפרעגט ביי א״ז, מיט וואס האסטו גינומען דעם רבי׳ן, האט ער אים ניט דערציילט. איז מסיים זקני ע״ה, נאר א נארעשקייט, גידארפט אים יע זאגן). האט אדמו״ר הצ״צ אים געזומען ביי דעם האנט און אריין געפירט אין זיין חדר און האט זיך געזעצט אויף זיין שטול.

און אזא יחידות, זאגט א״ז, איז ניט גיווען און וועט ניט זיין.

פרעגט עם אדמו״ר הצ״צ: האסטו וואס צו עסן? דערציילט ער, אז שבת איז ער ביי דעם זון הרה״ק ר׳ שניאור זלמן. און אין די וואכענדיקע טעג? פרעגט אדמו״ר הצ״צ. האט ער געמוזט דערציילן די גאנצע מעשה מיט חיים בערע׳ן וואס ער וויל אריין גיין אן א ממוצע, ווייל א רבי איז בדומה צו בוראו ג־ט. האט דער צ״צ פאנאנדערגילאכט זיך אז ער לאכט נאך איצטער אין גן־עדן. און צוקומענדיק צו דער מעשה אז ער האט אויפגיהערט צו געבן עסן, האט אדמו״ר הצ״צ א גישריי גיטאן: אוי וויי איז מיר!... אט אזוי האט אים פארהארט אז א איד האט ניט וואס צו עסן, און זאגט: דו דארפסט אים ניט. דאנערסטאג אין דער פרי וועל איך דיר אליין געבן אויף די הוצאה. און אלע יום חמישי בשבוע, פלעגט ער אליין געבן עם 6 גרייוניקלאך (אזא מטבע דענסטמאל). נאר טאמער פלעגט ער ניט קומען צו דער באשטימטער צייט, פלעגט דער צ״צ איבערגעבן די געלט לכ״ק בנו אדמו״ר מהר״ש צו געבן לא״ז, וויל דער חדר פון מהר״ש איז גיווען לעבן זיין פאטער׳ס חדר.

איז פאר אזוינע געהויבענע געסט האט מען דאך געדארפט פורש זיין בשבח כאו״א, ווי עס פירט זיך ביי דער וועלט אויף א קבלת פנים פון אורחים. אבער מיין זיידע פלעגט דערציילן די תמימות פון אדמו״ר מהרי״ן אין ניעזין, ער האט גידארפט בויען א שטוב האט ער גירופן עטליכע בעה״ב צו פרעגן ביי זיי ווי צו בויען. אז ער האט זיי אויסגיהערט האט ער זיי גיזאגט, אז דער טאטע האט גיזאגט אז מ׳דארף עפעס טאן און מ׳ווייסט ניט ווי, זאל מען פרעגן ביי בעה״ב, און טאן פארקערט. דאך בשבח הכלל מעג מען יע עפעס זאגן.

מיין זיידע פלעגט דערציילן, אז ר׳ אייזיק האמליער האט אמאל גיזאגט אויף א פארבריינגען, אז דער רבי ד״ה אדה״ז זי״ע האט גיזאגט חסידות, איז דער יצה״ר אנטלאפן. יעצט קען מען לערנען חסידות און הערן חסידות און ער איז בתקפו בגבורתו. נאר דאוועגען באריכות און פארן צו א רבי׳ן, מיט דעם פטר׳ט מען אים. פלעגט דערציילן מיין זיידע, אז גבירים גרויסע בעלי עסקים האבן אים דערציילט, אז זיי פלעגן דארפן פארן אין ליובאוויטש, פלעגט זיך ביי זיי מאכן די גרעסטע מניעות, און אז זיי האבן גובר גיווען און יע גיפארן, איז קומענדיק צוריק האבן זיי גיזען ווי דאס אז מער ניט ווי כמו נסיון, וואס געוויס וועלן אויך די אורחים חשובים דאס פילן און זען במוחש. איז דאס איז דאך גיווען פון האמליא אין ליובאויטש, אדער פון טשערניגאווער גובערנע אין ליובאוויטש, היינט, פון ענגלאנד, און פריינקרייך וכו׳ וכו׳, און איבערהויפט פון אה״ק, היינט וויפל קומט זיי כבוד.

נו, איך רעכן אז איך האב ניט איבערגיכאפט די מאס, זאגענדיק אז דא זעט מען אויסגערגיווינלעכע זאכען, ווי די אורחים האבן גיזען, די קדושה פון אדמו״ר שליט״א בשעת תקיעת שופר, ווי עס איז פארשריבן אין תולדות אדמו״ר מהר״ש, אז צו דער עלטער איז הרה״צ ר׳ חיים אברהם בנו של אדה״ז זי״ע געקומען צו די תקיעות אין ביהמ״ד פון אדמו״ר הצ״צ. האט ביי אים געפרעגט אדמו״ר מהר״ש: וואס האט ער זיך גידארפט מטריח זיין, ביי אייך אין מנין האט דאך אויך גיקענט זיין תקיעות. האט ער גיעענטפערט אז עס שטייט דאך יודעי תרועה און ניט תוקעי תרועה, דא איז יודעי און נאך נאך קדושה וואס מ׳זעט דא. זאל השי״ת העלפן, אז עס זאל זיין די התקשרות והתכללות פון ירושלים אין רוחניות און ירושלים אין גשמיות, ע״י משיח צדקנו בב״א. (דאס וואס מיא נעמט בא דעם רבי׳ן אין חודש תשרי ראה ספר השיחות תש״א עמוד 37 סעיף ל״ב).

איצט וועל איך זאגן אפאר ווערטער וועגן דעם דו״ח פון אלע שטעט פון חברי צא״ח. דער רבי זי״ע רעט ארום אין א שיחה באריכות ווי ריב״ל האט גיפרעגט ביי אליהו הנביא וואו געפינט מען משיח׳ן. האט ער אים געזאגט וואו זיין ארט איז אין גן־עדן. און ווי אדמו״ר זי״ע שרייבט ארום, איז ביי ריב״ל גיווען די וועג צום גן־עדן גוט אן אויסגעטראטענע און האט דארט געפונען משיח׳ן און האט ביי אים גיפרעגט אימתי קאתי מר? האט ער אים גיענטפערט היום. און ווי דער מאלט אפ, אז עס איז דורך דער טאג און ער איז ניט געקומען ווי ער איז גיווען פארביטערט, און געקומען צו משיח׳ן מיט א טענה. האט ער אים געענטפערט, אז ער האט געמיינט היום אם בקולו תשמעו, און ווי דערנאך איז געקומען דער בעש״ט מיט א טענה ער איז דאך ב״ה בקולו תשמעו, האט מען אים געענטפערט לכשיפוצו מעינותיך חוצה. איז אויסהערענדיג די דעלעגאטן פון יאר צו יאר ווי עס ווערט נתרבה דורך ליובאוויטש דער יפוצו בכל מרחבי תבל, איז שוין צייט ער זאל קומען משיח צדקנו בב״א.

און ביז ביאת משיח צדקנו, זאל מקוים ווערן די ווערטער פון אדמו״ר זי״ע וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב. מען גייט פון ירושלים און פון בית המקדש צוריק צו זיך אין דער גשמיות־דיקער היים, בעדארף מען מיט זיך מיטנעמען שמחה אויך מאכן ליכטיג די גשמיות־דיקע היים מיט כל טוב. די שמחה פון שמיני עצרת און שמחת תורה בעדארף לייכטן אין די הייזער, און מאכן ליכטיג א גאנץ יאהר. השי״ת זאל אונז דעם כלל ישראל בעגליקען בגו״ר, אז דער אור התורה הנגלית ודא״ח זאל לייכטן אין אלע יידישע הערצער און הייזער, אז מען זאל דערקענען דעם אמת, אז דער אמת־ער פרומער חדר און די אמת־ע גוט פרומע שטייגער ישיבה, דאס איז דער אמת גוטער חנוך.

עם כ״ק אדמו״ר שליט״א

אמירת "לחיים" בהתוועדות שנתית לרגל סיום המחזור ללימוד שחיטה

בהתוועדות ב-770

רבי שניאור זלמן, זוגתו מרת חי׳ גרוניע
ובנם ר׳ ישראל ז״ל (עומד)

רבי שניאור זלמן, זוגתו מרת חי׳ גרוניע ע״ה
וילדיהם: מרדכי יואל, דובער מ״מ, בילא רחל

הרב החסיד
רבי ישראל הלוי דוכמאן ז״ל

הרה״ח ר׳ ישראל דוכמן ז״ל

קוים לדמותו

איש יקר רוח היה ר׳ ישראל, אהוב על הכל ואהבת כולם עליו; החל מבני משפחתו אשר אהבוהו ואהב אותם אהבת נפש, ועד לאדם הפשוט ביותר.

ישנם בני אדם אשר אי אפשר לשכוח אותם, ותמיד חרותים הם על לבות בני אדם. הוא, ר׳ ישראל, היה אחד מאלה, ומי שהכיר אותו היה משאיר עליו רושם בל ימחה. אחד מבעלי התשובה, שהיה אורח על שלחנו פעם אחת, התבטא פעם כי למרות שפגש אותו רק פעם אחת בחייו — אין הוא יכול לשכוח אותו ודמותו עומדת לפניו תמיד.

איש נועם הליכות היה, ומצא שפה משותפת עם כל מי שבא אתו במגע. לגביו לא היה משנה באם איש שיחו הוא מעדת החסידים או מתנגדים; יהודי שומר תורה ומצות או לא; זקן או צעיר, נער או מבוגר; כולם היו לאחדים בעיניו ועם כולם היה מדבר עם השפה המובנת לו.

על פניו פרושה היתה תמיד בת־צחוק. תדיר היה שמח בחלקו והשמחה שרויה עליו. כל אימת שהיו נפגשים אתו, ניתן היה לשמוע מפיו פתגם חסידי או אמרה נאה.

כאשר ביקר בדרום אפריקה והתרים את העשירים לטובת לשכת עזרת אחים למען יהודי רוסיה, הוא לא היה למעמסה עליהם, אלא להיפך; הללו כבר חיכו לבואו. נדיר הדבר לראות שאדם המתעסק ובא להתרים כספים לאיזו מטרה שהיא, יהיה כה אהוב על האנשים שאליהם הוא בא לבקש. הם פשוט אהבוהו אהבת נפש והיו מאושרים לתת לו כסף לטובת המוסד, כי הוא לא רק קיבל — אלא אף נתן להם; היה אומר להם איזו אמרה טובה, פתגם נאה, פנינה מבריקה, אשר אהבו מאד. את כל אלה היה אומר בחיות פנימית חסידית, מלב נקי וצח, אשר השאירה על סביבתו אוירה של שמחה עילאית.

אוהב היה להתוועד התוועדות חסידית עם תמימים ואברכים, כאשר הם עצמם אהבו לשבת ולהתוועד אתו יחד, ותדיר כאשר יושב היה בשבת אחים בהתוועדות, היו עומדים סביבו חבורת צעירים שאהבו לשמוע את שיחותיו

ואמרותיו. היה מעורב מאד עם האברכים והצעירים, לא הרגיש עצמו מעליהם ומעולם לא התגאה על איש.

מצטער היה בצערם של אחרים ושמח בשמחתם. צערם — צערו, ושמחתם — שמחתו.

כאשר צריך היה לבצע ענין או משימה כלשהי, לא נרתע משום מניעות ועיכובים והיה מוצא תמיד את הדרך הנכונה איך לבצע את הדבר עד תום, בשקט ובדרכי נועם ושלום; לא נח ולא שקט עד שהצליח לבצע את אשר הוטל עליו.

הוא ראה את עצמו כשגריר־רצון־טוב של ליובאוויטש בכלל ושל הרבי שליט״א בפרט. היכן שהלך ובא, בכל החוגים ובכל השכבות, ראה את עצמו כנציג של ליובאוויטש. הוא ראה את ליובאוויטש כמשפחתו שלו, וכזאת גם היה מציג אותה בפני כל. הוא הביא לכך שאלה שנפגשו אתו היתה להם הדרת הכבוד בפני ליובאוויטש ובפני נשיאה הגדול שליט״א. בארשת השמחה שהיתה שפוכה על פניו היה מחבב את ליובאוויטש על אחרים.

אהב אהבה עזה את הוריו ועמד לפניהם מתוך הדרת כבוד אמיתי, כראוי לבן היודע לכבד את הוריו. לא עבר יום מבלי שיבקר את הוריו בביתם, או להתראות עם אביו ב־770.

אהב את בני משפחתו כאהבת האב אל הבנים, והיה דורש מבני ביתו שגם הם יכבדוהו ויאהבוהו, לא פחות מכפי שהוא עצמו מכבדם ואוהבם. כן היה דורש בתוקף מבני ביתו וכל יו״ח, כי ימשיכו אף הם במעשה החסד וצדקה, בעסקנות והשתדלות לטובת הכלל, ובפרט בכל הכרוך בהגשת עזרה וסיוע לאיש הפרטי הזקוק לכך.

★

לאחר שזכה לצאת יחד עם הוריו מעמק הבכא הסובייטי, הגיעו בני המשפחה למחנות הפליטים בגרמניה. משם הגיע לפאריז, ואילו הוריו נשארו במחנה הפליטים בפערנוולד שבגרמניה.

בתקופה ההיא דרושים היו שוחטים מומחים בדובלין שבאירלנד. היה זה בשנת תש״ח — תש״ט, כאשר התארגנה שחיטה כשרה ומהודרת בדובלין שסיפקה בשר כשר לארץ ישראל ולעוד מדינות באירופה. הרב זלמן שמעון דווארקין ז״ל ושוחטים אחרים, נסעו אז מפאריז לאירלנד לשמש כשוביי״ם, וגם ר׳ ישראל הצטרף אליהם, יחד עם משפחתו, ונמנה על צוות השוחטים הקבועים.

באירלנד שהה כשלש שנים, ובשנת תשי״ד הגיע לארצות הברית, שם היו כבר הוריו שהגיעו לשם מספר שנים לפני כן.

★

גדול היה ר׳ ישראל במידת החסד בכלל, ובמידת הכנסת אורחים בפרט. על כך יכולים להעיד כל אותם עשרות, מאות ואלפים, שנהנו ממנו כל השנים, אם במעשה חסד כלשהו, ואם במידת הכנסת אורחים שהיה אחד המופלגים בה.

נוהג היה לומר, אני לא מבין ברוחניות של אנשים. אני רוצה לעזור לאנשים פשוט בגשמיות, לדאוג שיהיה להם אוכל, שתהיה להם מיטה לישון ושהכל יהיה במאור פנים.

ואכן, לא פעם כאשר היו נכנסים בביתו של ר׳ ישראל בסעודות שבת קודש או חג, וביחוד בחודש השביעי, אפשר היה לראות בית מלא אורחים המסובים על שלחנו הערוך מכל טוב, שלחן מלכים, ביניהם כאלה שלא הכיר ולא ידע אותם מעולם. מי שישב בקצה האחד של השלחן, קשה היה לו לראות את האיש שישב בקצהו השני.

והאורחים לא היו ממקשה אחת; אפשר היה לראות אורחים מארץ ישראל, ממדינות אירופה, קנדה או ארצות הברית — ואפילו מברית המועצות הנצורה.

וכאשר הבית בנוי על יסודות החסד, הרי גם כל בני המשפחה גדלו והתחנכו ברוח זו, ואף המה להוטים היו לקיים מצוה זו. שלא לדבר על זוגתו, רחל תחי׳, אשר יחד אתו היתה מקבלת את כל הבא בסבר פנים יפות ומשתדלת להנעים את שהותו של האורח בביתה — הרי גם בניהם ובנותיהם ידעו כי עליהם ללכת בדרכי ההורים ולהתחזק במידה זו. לכן, לא היה זה מחזה נדיר לראות את הבנים החוזרים הביתה מבית המדרש, ויחד אתם חבריהם הבאים לסעוד על שלחנם בשבת קודש, או שהבנות היו מביאות את חברותיהן עמהן.

חשוב גם לציין, כי הבית היה פתוח לא רק בכל הכרוך לאכילה ושתיה — אלא גם ללינה, ולמרות שהבית היה צר מהכיל אורחים כה רבים, היה תמיד מוצא פינות רבות להציע יצועים לאורחים שלא היה להם היכן להניח את ראשם. לא אחת היו בני ביתו נאלצים למצוא לעצמם איזו פינה לישון, בגלל האורחים שהיו ישנים על מטותיהם שלהם.

לא אחת ניתן היה לראות את ר׳ ישראל המסתובב לו ברחבי האולם של בית המדרש הגדול בליובאוויטש, הלוך וחזור, חזור והלוך, כאשר עטו בידו הימנית

ופיסת־ניר בידו השמאלית. פעם ניגש אל פלוני ופעם אל אלמוני, לבקש ממנו תרומה חשובה עבור חתן עני, או כלה עניה שאין מי שיעזור להם, ורושם את שמות התורמים על הניר.

וכאלה עשה רבות, אם זה עבור חתן או כלה עניה, או כאשר משפחה מסוימת היתה שרויה במצוקה חמורה והדומה.

קרוב משפחתו מארץ ישראל ביקר פעם אצלו. הוא סיפר לר׳ ישראל כי אשתו ממרמרת לו את החיים שיקנה עבורה מעיל יפה ויקר, ואילו הוא איש עני ומאין יקח סכום גדול כזה. בימים ההם היתה פרנסתו של ר׳ ישראל בצמצום, וידו לא היתה משגת לרכוש אפילו דברים הכרחיים לביתו. אותו חודש הזדמן לו ריוח לא מבוטל והתכונן לקנות בהם הדברים הנחוצים שלא השיגה ידו עד עתה. אולם, בראותו את צערו הגדול של קרוב משפחתו, וויתר על צרכי ביתו ונתן את הכל לשאר־בשרו העני, כדי לקנות את המעיל הדרוש לו.

הוא ראה את יעודו בחיים להיטיב עם הזולת, ועשה כל מה שבאפשרותו לעשות חסד עם האדם הפרטי ולתת לו הרגשה טובה.

מרגלא היה בפומיה: בעת שהנך מתאנה אל הזולת ועוקץ אותו, הרי גם באם צודק אתה, יכול להיות שטעית. אבל אם אתה נותן לו הרגשה טובה — לעולם אינך מפסיד ואינך מתחרט.

★

היה בין המייסדים והפעילים של ״עזרת אחים״, שנוסדה לפני עשרות שנים, אשר הושיטה את ידה הארוכה ליהודי רוסיה, להם נטה חסד מיוחד ואהבה מיוחדת. אחת לשנה היה מקדיש שבועות ארוכים לנדוד ולנסוע לאפריקה הרחוקה כדי להתרים עשירים למוסד חשוב זה, והיה אוסף סכומים גדולים עבורם, וכל זאת לשם שמים ושלא על מנת לקבל פרס.

בשנים האחרונות הקדיש גם ממיטב זמנו עבור אגודת ״שמי״ר״ — אגודת שומרי תורה יוצאי רוסיה — בראשותו של הפרופ׳ ירמיהו ברנובר, בשמשו כסגן נשיא ידידי האגודה בארה״ב, ואשר אתו היו לו קשרי ידידות מיוחדים.

עם כ״ק אדמו״ר שליט״א

אהב את רבו, כ״ק אדמו״ר שליט״א, אהבת נפש, אהבה אמיתית. נוהג היה לומר תמיד, כי הרבי הוא ה״אבא״ שלנו. כאביו, כן בנו, אהב את הרבי אהבה בלי מצרים, אהבה כרשפי אש.

שאיפתו היתה להיות תמיד במחיצתו של הרבי. בשנים הראשונות לבואו בארצות הברית התגורר בשכונה מרוחקת, ברונזוויל, מרחק של שעה הליכה לפחות מביתו עד לבית מדרשו של הרבי. אבל לא חס על טרחתו והיה הולך מדי שבת בשבתו את כל המרחק הזה, הלוך וחזור, כדי להתפלל במחיצתו של הרבי, ולא החסיר שם אף שבת אחת, לא בימות החמה המחניקים ולא בימי החורף הקשים, בקור ובכפור.

מרגלא היה בפומיה: פלוני יש לו מגמה לרכוש בנינים, לאלמוני יש ענין מיוחד לקנות מניות ולזה יש לו חיות בביזנעס — אבל כל החיות והמגמה שלי בחיים הוא, לזכות לשוחח עם הרבי כמה רגעים לפחות.

נוהג היה לגשת לעתים קרובות אל כ״ק אדמו״ר שליט״א ולשוחח אתו, ביחוד בשמחת תורה, אז היה מספר לו איזה סיפור קצר או ענין מסוים. פעם, בעת שניגש אל הרבי אמר לו: החסידים המפורסמים, רבי אייזיק מהומיל ורבי הלל מפאריטש, התווכחו פעם באיזה ענין, ובסופו של דבר נענה ואמר רבי אייזיק לחבירו: אני זכיתי לראות את רבנו הזקן! ענה לו ר׳ הלל, אמת נכון הדבר, ודבר זה הוא אמנם זכותך הבלעדית ואיש לא יוכל לקחת זאת ממך.

איני יודע — המשיך ואמר לרבי — אם קבלתי כאן נגלה או חסידות, אבל מה ״שהתגלגלתי״ כל כך הרבה שנים אצל הרבי, לא יוכל איש לקחת זאת ממני!

בת־צחוק השתפכה על פניו הק׳ של הרבי וענה לו: וועד לאזט דיר נישט אויך אין נגלה און חסידות?!...

בשמחת תורה קרה לא פעם, שהרבי היה פונה אליו בעת ההקפות או ההתוועדות ומרמז לו בשתי ידיו על פניו הק׳, משל היה אומר: ישראל, מדוע אתה ישן? מדוע אינך לוקח משקה שתהא ניכרת עליך השמחה?!

בפעם אחרת התבטא בפני הרבי: איך בין דא, ווייל מיין טאטע און מיין זיידע,

און מיין עלטער־זיידע זענען געווען ביי אייער טאטע און אייער זיידע, אין קעלט און אין היץ, און אין אלע שווערע צייטן!

בשמחת תורה בבוקר היה הש״צ במנינו של הרבי, וכן היה מביא משקה בשביל הקהל כדי לקדש. קירובים מיוחדים היו לו ביום זה, ורבות חשב במשך כל השנה מה יוכל לומר לרבי בשמחת תורה, שיצליח להביא לבת־צחוק על פניו הק׳.

לא אחת היה גם מדבר עם הרבי בשפה הרוסית, כאשר גם הרבי עונה לו בשפה זו. ללמדך, את החיבה והחביבות ספוגות־הקירוב שהיה זוכה להן תמיד מאת הרבי.

★

המנהג הטוב והנאה שהונהג בשנים האחרונות, לערוך סעודה רבתי בראש חודש כסלו, יום השנה לבשורה הגדולה שרבינו החל לצאת את חדרו שב־770 וללכת לביתו, לאחר התקפת הלב הקשה שעברה עליו — זכות היצירה שייכת ללא ספק לר׳ ישראל.

היה זה בראש חודש כסלו תשל״ח, לאחר שנפוצה הידיעה שהרבי הולך הביתה, רבתה השמחה בין החסידים אשר פרצה גבולות והרסה גדרים. אותה שבת הכין ר׳ ישראל קידוש וסעודה רבתי עבור הקהל הגדול שהשתתף בשמחה זו, שמחת כל החסידים. ומאותה שנה ואילך התפשט המנהג הטוב, כי בכל שנה ביום גדול זה נערכת סעודת רבתי ברוב עם.

★

הוא זכה לקירובים מקירובים שונים על ידי הרבי. הדבר התבטא בצורות ואופנים שונים, אם בעת התוועדות בפני כל עם ועדה, ואם באופנים אחרים.

בשנת תשי״ד, כאשר הגיע ר׳ ישראל מאירלנד בפעם הראשונה אל הרבי, שאל הרבי אודותיו בעת ההתוועדות. במקום קמה מהומה קטנה, ואחדים מאלה שעמדו לידו אמרו לו לעלות על השלחן כדי שהרבי יראה אותו. לאחר שעלה על השלחן והרבי ראהו, נענה ואמר: מ׳האט נאך נישט אספייעט צו קומען — און מען וויל שוין ששי — — —

מדי שנה, בערב פסח, היה מקבל מצות על ידי הרבי על מנת למסרם להסופר חיים גראדע. במסי״נ הי׳ נוסע אליו למקום מגורו המרוחק למסור לו את המצות, והספיק בקושי לחזור לביתו בטרם נכנס החג. בלילה השני של החג היה מביא אל

הרבי ד״ש ממנו, כאשר בידו מתנה כלשהי, כגון איזה שיר וכדו׳.

לאחר שנפטר הסופר, לא ניגש אותה שנה בערב פסח לקבל המצות, ורק למחרת בליל שני של חג ניגש אל הרבי וסיפר לו איזה סיפור. כאשר שאלו הרבי לשם מה הוא מספר לו סיפור זה, ענה: כל שנה היתה לי הזכות שהייתי מקבל מצות מהרבי עבור הסופר חיים גראדע, אבל מה אשמתי שגראדער מת?... ענה לו הרבי: אמנם התפלאתי אמש שלא באת, כהרגלך, לקחת מצות — ובו במקום נתן לו מצות כמדי שנה.

★

בהתועדות כ״ב שבט תשמ״ט, יום השנה הראשון לפטירת הרבנית חיה מושקה ע״ה, רמז לו הרבי כמה פעמים להגיד ״לחיים״. בין השאר אמר לו גם שיאמר לחיים בשביל אביו עליו השלום, באמרו: הרי שמו היה שניאור זלמן, כשמו של אדמו״ר הזקן! — ויהי לפלא.

★

בשמחת תורה תשל״ח, כאשר הרבי הלך להקפה ראשונה — והיתה זאת ההקפה היחידה של הרבי — נעצר לידו של ר׳ ישראל, ושאלו: גענומען? (האם לקחת משקה?), וענה: כן. אמר לו הרבי: זה לגמרי לא ניכר...

בשנה האחרונה לחייו, בשמחת תורה, רמז לו הרבי בידו הק׳ לקחת משקה. לקח ר׳ ישראל משקה פעם ופעמיים, אבל הדבר לא השפיע עליו מאומה. שוב עשה לו הרבי תנועה בידו, משל היה אומר: מדוע הנך ישן? בתוך כך הכניס הרבי את ידו לכיסו, הוציא משם מטפחת וזרק אותה לר׳ ישראל, כלומר, נגב את הזיעה שאין לך — — —

★

בחודש אדר שנת תשט״ז נכנסו אל הרבי ליחידות ר׳ ישראל, זוגתו רחל תחי׳ והילד הבכור, שלום שי׳, לרגל ה״אפשערענישׁ״ שלו. כן החזיקה האמא על ידיה את תינוקם הקטן, יוסף יצחק שי׳, שהיה אז בן ששה חדשים.

לפליאת ההורים, התייחס הרבי משך כל זמן היחידות אל התינוק בלבד; הוא שאל והתענין אודותיו, הביט עליו וברכו, ואילו לילד בן השלש, אשר בגינו נכנסו ליחידות, כמעט שהרבי לא התייחס כלל — והדבר היה לפלא. האמא הרגישה עצמה עקב כך שלא בנוח ולא הבינה את משמעות הדבר.

כעבור חדשיים, מספר ימים לפני חג השבועות, הבחינה האמא כי נשימתו של התינוק קשה עליו והוא מתנשם בצורה כבדה מאד. ההורים מיהרו אל הרופא אשר פקד להעביר את התינוק מיד לבית הרפואה. מתוך הצלומים התברר, כי התינוק בלע סיכה פתוחה והוא נמצא בסכנה חמורה, כי עודנה תקועה בצווארו.

בהגיעם לבית הרפואה אמר להם הרופא, שקיימות שתי דרכים להציל את חיי התינוק: להוציא את הסיכה על ידי "מאגנט", אשר פעולה זו כרוכה בסכנה חמורה, פן תפגע בדרכה במקומות רגישים אחרים בצוואר — או לנתח את הצוואר, דבר הכרוך אף הוא בסכנה.

ההורים המודאגים התקשרו מיד אל הרבי, אשר ביקש — באמצעות מזכירו הרב סימפסון — לשמוע פרטים מפורטים מהרופא על המצב. כאשר מסרו לרבי את הפרטים, ביקש שידברו א י ש י ת עם הרופא ולומר לו שקיימת רק דרך א ח ת להציל את הילד, והיא — על ידי הוצאת הסיכה באמצעות "מאגנט", ואין שום דרך אחרת. אך למעשה לא הצליחו לדבר עם הרופא עצמו.

כעבור מספר דקות העבירו את התינוק לחדר הניתוח, ביצעו את מה שהיו צריכים לבצע, והכל עבר, ת"ל, בשלום.

בתום עבודתו הקשה, רץ הרופא בשמחה לקראת ההורים, ר' ישראל וזוגתו רחל, לחץ את ידי האב בחביבות רבה ואמר לו בהתרגשות מרובה: נהוג אמנם בבתי החולים העירוניים שהפציינט אינו יכול לשוחח עם הרופא אישית, אבל הפעם אני מוצא חובה לעצמי לחרוג מן השגרתיות וללחוץ את ידי ההורים שזכו שנס כזה יתרחש עם בנם. סיפרו לו ההורים שהדבר יכול היה לקרות עקב ברכתו של הרבי. ענה להם הרופא הגוי, כי אמנם ייתכן הדבר, וכי מוכן הוא להאמין; כי אם היה אביו אומר לו שהוא ביצע ניתוח כזה — לא היה מאמין לו. הוא פשוט ראה בזה כח עליון, נס גלוי.

★

בעת שנפטר ר' זלמן, היתה אז שביתה ארוכה של הפועלים, הכורים קברים בבית העלמין, ונאלצו לחפור את הקבר לבד. עקב השביתה היו גם קשיים בהקמת המצבה שנדחתה חדשיים ימים בגלל השביתה.

הרבי הרגיש ושם לב לכך כי המצבה טרם סודרה על קברו, וכאשר ניגש בנו ר' ישראל אל הרבי לקחת מצה, בערב חג הפסח, יחד עם כולם, אמר לו הרבי: הלא ידעת כי אני נמצא שם, מדוע לא סידרת שלא יקימו את המצבה בחול המועד?!

כאשר חקר ר׳ ישראל על כך נתברר לו, כי באותם הימים אמנם הביאו את המצבה על מנת להקימה בימי חול המועד, אבל לא העמידו אותה. מובן שהתכנית בוטלה, והקימו את המצבה בימות החול.

★

באחד מימי הראשון, האחרונים לחייו, הביא אתו אל הרבי את אחד התורמים של אגודת שמי״ר, שהיה אורח הכבוד שלה. כשניגש ר׳ ישראל אתו בעת חלוקת הדולרים, כדי לקבל דולר מהרבי. באותו מעמד אמר ר׳ ישראל אל הרבי, כי היום הניח תפילין לאחר שנים רבות שלא הניחם. שאל הרבי את היהודי: האם יש לך זוג תפילין בבית? ענה לו היהודי תשובה שלילית. ביקש הרבי מר׳ ישראל שיקנה לו זוג תפילין, ואחר כך יביא לו את החשבון כי רוצה הוא לשלם עבור זה.

ניסה ר׳ ישראל לומר, כי רצונו להיות גם כן שותף עם הרבי במצוה זו, ולהשתתף מכספו עבור התפילין. אמר לו הרבי, כי ״יכול הנך להיות שותף אתי בדברים אחרים, אבל מצוה זו תשאיר בשבילי״.

הלך ר׳ ישראל וקנה זוג תפילין והביא את החשבון, כפי שנצטוה, והרבי שילם לו את הכסף במקום. (אגב, בעת ששילם את הסכום הנקוב בחשבון העיר לו הרבי, כי נהוג כאן בארצות הברית שכותבים על החשבון ״פייד אין פול״, כלומר, שהחשבון שולם במלואו, ולכן ביקש גם ממנו שיכתבו על החשבון ששולם כולו...).

מענין לציין, כי לאחרונה ביקש אותו יהודי למסור, שאף שהכיר את ר׳ ישראל זמן קצר בלבד, אבל עשה עליו רושם והתקרבות כזה שאינו יכול לשכוח עליו. כן ביקש למסור בשמו אל הרבי, כי אותה פגישה שזכה לראות ולהכיר את הרבי יישאר אצלו לנצח, וכי מניח הוא את התפילין מדי יום ביומו.

★

בשנה הראשונה לפטירת אביו ר׳ זלמן ז״ל, כאשר הלך אל הרבי בליל סדר הראשון, כמנהגו כל שנה, ראה שהרבי מסתכל לצדדין כאילו מחפש הוא מישהו. כאשר הבחין הרבי בר׳ ישראל, הסתכל עליו כמה פעמים, בעוד שהוא עצמו מסתתר ומתחמק ממבטיו של הרבי.

אותה שנה היה הרבי בהתרוממות־רוח מרובה בליל הסדר, וגילויים רבים. לאחר שגמר עריכת הסדר ויצא מהחדר היה הרבי בשמחה רבה, וכאשר צעד בפרוזדור לעבר חדרו, עמד ר׳ ישראל בסוף הפרוזדור. ניגש אליו הרבי ושאל אותו: היכן היית? חיפשתי אותך, ומדוע לא עמדת במקום שם עמד אביך?!

זכה למה שלא זכו רבים אחרים והיה משוחח לעתים קרובות ביחידות עם הרבי.

בעת שהיה נוסע לדרום אפריקה, פעם או פעמיים בשנה, עבור יהודי רוסיה, היה נוסע לארץ ישראל ומתאכסן אצל ר׳ שלמה מיידנצ׳יק. פעם הלכו השניים יחד אל ש.ז. שזר, שהיה אז נשיא המדינה, לבקרו בחליו. נתן לו ר׳ ישראל דולר מהרבי, שהיה אז יקר המציאות, ושאל את שזר מה יאמר בשמו לרבי. קם שזר מכסאו, סידר את בגדיו ולבש את מגבעתו, ואחר אמר: גיט אים איבער, אז ויאמינו בה׳ ובמשה עבדו — — —

★

הרה״ח ר׳ ישראל שי׳ מינקוביץ מספר:

בשבת קודש פ׳ וארא תש״י, שבוע לפני הסתלקות כ״ק הרבי מוהריי״צ, חלם אבי חלום מוזר. בחלומו, והנה הרבי מוהרש״ב מתגלה אליו ואומר לו: מ׳דארף דארטן האבן דעם רבי׳ן!

אבי הנדהם החל להתווכח אתו כי אנו החסידים צריכים את הרבי כאן, שלא נשאר כצאן בלי רועה. בתוך כך ראה גם את אביו ר׳ לימא בחלום ואמר לו: אין לך מה להתווכח, כי כבר נמנו וגמרו שצריכים את הרבי שם — וייקץ!

אבי נבהל מאד מהחלום, ותפעם רוחו.

אבי התגורר במלון בפאריז יחד עם עוד מאנ״ש, ומיד כשהתעורר מחלומו, סיפר את דבר החלום לאחד החסידים. הלה גער בו על דבריו ועל חלומו, אבל לבו של אבא היה כבד עליו במאד.

זה היה, כאמור, בש״ק פ׳ וארא, ואמנם, לא עבר אלא שבוע מאותו חלום נורא — וקרה מה שקרה עם הרבי מוהריי״צ אשר נשמתו עלתה בגנזי מרומים בשבת קודש פ׳ בא!

לאחר הסתלקות הרבי נ״ע, התבטא אבי אלי כי הוא רואה גם את עצמו כרוך בחבילה זו, וחושש לעתידו, כי אחרת לשם מה ומדוע הראו לו בחלום כדברים האלה?!

באחד הימים קראו לי מהג׳וינט בפאריז ואמרו לי שהגיע עבורי אישור כניסה לארצות הברית. בזמנו כתבתי להרבי מוהריי״צ על רצוני לבא לארה״ב, וחיכו

שהנהלת הישיבה בארה״ב תשלח אישור לפאריז עבורי, ואמנם האישור הגיע אז.

נכנסתי לאבא וסיפרתי לו כי הגיע כבר האישור, וכי ברצוני לנסוע לארה״ב ולהיות במחיצת הרבי. על כך ענה לי אבי שכדאי לחכות עוד שנה.

אני התגוררתי כעשרים קילומטר מאחורי העיר. בעיר עצמה לא ניתן היה להשיג חלב ישראל, ופעם פעמיים בשבוע הייתי נוסע לאחד הכפרים שבפרברי העיר, שם עמדתי בעת החליבה.

בחודש תמוז תש״י כאשר הבאתי לאבא את החלב, בקשתי ממנו שיתן לי את הפספורט שלו כדי שאוכל להסדיר את ענין הנסיעה לארצות הברית. על כך ענה לי, כי אתמול התקיימה אסיפה בקשר לכספי מעמד — אבי היה ממונה על המעמד — וזה עתה קיבל מכתב מהרבי שליט״א שהוא רוצה רשימה מאנ״ש שהשתתפו במעמד, כדי לקרא את שמותיהם על ציון כ״ק הרבי נ״ע בי״ב תמוז. מיד ערך אבי אסיפת אנ״ש וכל אחד התחייב את הסכום למעמד, כדי לשלוח את הרשימה אל הרבי. השעה היתה כבר 11 בלילה, ליל ששי. הוא מיהר לטבול במקוה ואחר כך התיישב וכתב את הרשימה. לפני המשלוח שוב הלך לטבול.

באותה הזדמנות התחיל לפתע להגיד לי מעין צוואה, וכה היו דבריו אלי: הלא אתה נוסע לרבי, דע לך שהיחידות הראשונה אצל רבי זוהי נבואה קטנה, ולכן צריך לשמור את הטיפה הראשונה, המילה הראשונה של היחידות. ובאשר לנסיעה שלי, כרגע האלט איך נישט ביים פאהרן — ושוב התחיל לצוות עלי. בתוך דבריו אמר לי, כי עם דולאר של מעמד אפשר להיות מקושר לרבי. וכך חזר על כל הדברים האמורים כמה פעמים.

לאחר מכן נסע למשרד של הדאר, כדי לשלוח את המכתב והרשימה אל הרבי. השעה היתה אז 5.50 אחר הצהרים, והמשרד אמור היה להסגר בשעה 6. אותה שעה עמד השומר ליד הדלת, איש רשע וגס רוח, אשר התחשק לו לסגור את הדלת עשר דקות לפני הזמן. הדבר גרם לאבא עגמת נפש מרובה, ומרוב צער נפל ארצה — ובו במקום השיב את נשמתו ליוצרו! חנא מרוזוב ראה אז את אבי שוכב על הארץ, נבהל והתחיל לעורר קול צעקה, אך לא היה כבר מה לעשות, כי לא היה כבר בחיים!

אותו היום בא אלי בעל החנות, אצלו קניתי מצרכי מזון, ואמר לי שהגיע אליו טלפון מבית החולים, כי אבא נמצא בבית החולים כשהוא בלי רוח חיים.

זכורני, שפעם בעת התוועדות חסידית ספרתי את כל הסיפור הזה בפני

המתוועדים. באותה התוועדות היה גם ר׳ ישראל דוכמן ושמע את דברי התפעלותי על גדולתו של אבי וכל אותו המעשה עם דבר החלום.

נענה אז ר׳ ישראל ואמר לי בהתרגשות: בעיני, דבר זה אינו חידוש כל כך, מה שקרה אתי עם אביך נראה בעיני הפלאה באין ערוך מזה. דע, כי אלולא אביך על כל מה שעשה עבורי — מי יודע מה היה קורה עמי ובאיזה מצב הייתי היום!

★

ביום ראשון בבקר, ב׳ אייר תשמ״ט, בהיותו בביתו, קיבל ר׳ ישראל התקפת פתע של שטף דם במוח. הוא הועבר במהירות לבית החולים, שם שכב בלי הכרה כמה ימים. במשך כל ימי אשפוזו בבית החולים התענין הרבי על מצבו ושאל בשלומו.

ביום ו׳ אייר תשמ״ט נפח את נשמתו והחזירה ליוצרה, והוא בן ששים שנה וששה חדשים בלבד — — —

זכה להעמיד דורות הממשיכים בדרכיו, במעשה חסד ובעסקנות צבורית, ובפרט בשטח העזרה למען הזולת.

חבל על דאבדין ולא משתכחין!

תהא נפשו צרורה בצרור החיים.

ר׳ ישראל עם תלמידי התמימים במחנה פאקינג

חבל על דאבדין

מאת: נתן־נטע ציבין

הרה"ח ר' ישראל הלוי דוכמאן ע"ה

איש הלבב, הטוב והחסד

כשנפטר אדם, שואלים הבריות בספונטניות — כן כמה היה הנפטר? הרבה חשובות לשאלה הזו, במקרה שלפנינו: "גילים" שונים היו לר' ישראל ע"ה. אם זה היה בשמיני עצרת או בשמחת־תורה לפני ההקפות, הרי ניתן לומר שהיה בן עשרים כל מי שראה אותו נאבק בחזקה על הזכות להיות קרוב לכ"ק אדמו"ר שליט"א באותם רגעים עילאיים, יסכים לקביעה דלעיל.

באסיפות של "עזרת־אחים", שבהן דנו בכובד־ראש בעניני עזרה ליהודי בריה"מ, היתה דעתו שקולה ומיושבת — דעה של מי שצבר ניסיון אישי וציבורי רב — או־אז ניתן היה לומר שהוא בן 50־60.

כשביקשו ממנו לאסוף כספים כדי לחתן חתן עני, היה רץ משעה מוקדמה בבוקר ועד שעה מאוחרת בלילה כדי לגייס את הכסף במהירות — כאן ניתן לומר שהיה בן "שלושים לדרדוף".

בסוכתו, בהתוועדות, כשהיה מספר על זקני החסידים, כשהיה מפליא בשבח "הגזע" החסידי — דומה היה, כי גילו הוא שמונים ומעלה.

אכן, "גילים" שונים היו לו להרה"ח ר' ישראל הלוי דוכמאן ז"ל, שהלך לעולמו לפני ימים ספורים.

★ ★ ★

בכואי לרשום דברים לזכרו של "רב ישראל" — כפי שקראו לו כולם בחיבה — מתקשה אני הרבה פנים חיוביים היו לאדם ששפע בכל: בהתקשרות לרבי שליט"א, בגאוותו הרבה על שהשתייך לגזע החסידים — בהתרפקו על בית אבא. החסיד המפורסם רבי שניאור־זלמן דוכמאן ע"ה, באהבת־ישראל שאינה יודעת גבולות, בעסקנות ציבורית בכלל — ובפרט במוסדות הקשורים ליהודי בריה"מ שאותם אהב, בביתו הפתוח והחם, יחד עם רעייתו רחל תחי' הקימו מעין אוהל לאורחים שבאו ובאו, ומצאו תמיד ארוחה חמה בליווי סיפור חסידי, פתגם יפה ומאור־פנים רב.

שעות רבות בילינו בחשע השנים האחרונות, אך קשה לשרטט במלים ספורות קווים לדמותו של איש חוסס זה. לפנינו כמה מהם.

התקשרות — לכ"ק אדמו"ר שליט"א

ר' ישראל לא התפרסם כ"משכיל" גדול בחסידות, אולם הדבר לא גרע במאומה מהיותו חסיד גדול ומקושר אמיתי. נוסף על היותו בנו של הרה"ח רבי שניאור־זלמן דוכמאן מנעווייל, שהטביע חותמו על בנו. היה ר' ישראל מהדור הראשון של "ליובאוויטש באמריקה".

היה בו שילוב מסויים של חסיד מהדור הישן — חסיד ברוסיה, וחסיד מהדור העכ"ו — חסיד אמריקאי. תמיד היה אומר, כי לזקני החסידים ישנה בעיה בכך שהם לא מסתגלים ל"חב"ד באמריקה". לחיים שבה. הוא הסתגל גם הסתגל. לעומת זאת טען תמיד, כי חבל שפרחי החסידים לא ראו את חנוכת חב"ד בדור הקודם — ברוסיה ולאחר מכן בפולין. כדוגמה לכך אני נוכר בארוחת ערב בביתו עם בני משפחתו ואורחים, כאשר בנו — שליח כ"ק אדמו"ר שליט"א — שלום שי', שוחח עם חבר על ההתוועדות האחרונה של הרבי באנגליה, ר' ישראל לא יכל לעכל את העובדה שחסידים צעירים נוטשים את האי־דיש, ושעה ארוכה שוחח עם אחד מהמסובים המבוגרים על כך שהצעירים נוטשים את שפת החסידים ומדברים בשפה זרה.

תמיד היה אומר, כי רבי הוא "אבא", וכזו היתה מערכת יחסיו עם כ"ק אדמו"ר שליט"א. כל בשורה טובה היה כותב לרבי. כל בעיה או שאלה היה מפנה לרבי, וזק על פיו היה נוהג.

כאבו של הרבי היה כאבו, ובפרט כאבו הגשמי. באחת השבתות, לאחר התוועדות שהיתה קשה לרבי — שהתוועד על־אף הצטננות קשה — אמר ר' ישראל, כשדמעות בעיניו: "חבל, חבל שאין יהודי כמו אבי ע"ה. אבא נכנס פעם ליחידות והרבי השתעל. אמר אבא לרבי: כשיהודי משתעל, הוא שותה הרבה תה... וזה עוזר".

ואת שמחתו של הבן, כשאביו הבריא מכחלתו, יכלו לראות על ר' ישראל בשבת הראשונה שלאחר ר"ח כסלו תשל"ח. חסידים לא ידעו כיצד לבטא את שמחתם, ואילו ר' ישראל ידע גם ידע

★ ★ ★

מיד לאחר סיום תפילת שבת בבית־המדרש של כ"ק אדמו"ר שליט"א, שלף ממקום מחבוא הרבה בקבוקי "משקה" ומזונות שהכין מבעוד מועד והחל בהתוועדות ספונטנית. התוועדות שלאט־לאט הצטרפו אליה הרבה חסידים זקנים וצעירים, שעות רבות לאחר מכן. עוד עמד רבי ישראל על רגליו הקרואה ושר. גם כאשר גרונו לא יכל לו, המשיך להקהל ברגליו ולנופף בידיו (אלילי הוא יכול לזקוף לזכותו את האירגון הראשון של התוועדות ר"ח כסלו).

מני אז, הצטרף שיר חדש לשירי השבת שהיה שר ליד השולחן "דער רבי איז גיזונטנס (הרבי בריא). ברוך המקום, ברוך הוא. כל מי שזכה לאכול בביתו, לא ישכח את המחזה. ר' ישראל מושיב על ברכיו את אחד מנכדיו הרבים — כ"י — ושר איתם את השיר בחיות והתעוררות־נפש.

★ ★ ★

ר' ישראל ז"ל זכה למספר קירובים מיוחדים להיות שליח של הרבי שליט"א להביא מצה שמורה לסופר האידי חיים נראדע, שהתגורר בקצה הישני של ניו־יורק. בתמורה לכך, היה מקבל לאחר תפילת ערבית — יחד עם חברי המזכירות ומספר מקורבים — מצה מכ"ק אדמו"ר שליט"א באותם רגעים של קבלת המצה, היה אוכר משהו — תמיד ברוסית — לרבי והיה גורם להיות על פניו של הרבי —

צילום מאמר שנתפרסם בשבועון "כפר חב"ד" לאחר פטירתו

החסיד התמים

מאת: **ירמיהו ברנובר**

בחג הרחב של ידידיו ועמיתיו של ר׳ ישראל דוכמאן ע״ה, מתקשים לתאר את המשך פעילותם בלי ר׳ ישראל. הכול מבינים: שמחות, סגנון, והעיקר — האווירה שבה ייעשו דברים — שוב לא יהיו כשהיו כאשר הוא השתתף בהם. המרץ, התלהבות, הדחף להתגבר על הכול שהוא היה מביא עם מילתא־דבדיחותא שזרק מדי פעם, גרמו למצב־רוח מרומם ולשמחת. תמיד אהבנו והערכנו אותו, אך אולי רק עכשיו, אחרי פטירתו הפתאומית, מתחילים אנו באמת להבין מי ומה היה ר׳ ישראל, ובפרט מה היתה השפעתו עלינו. הוא היה מיוחד בכמה וכמה מובנים.

ראשית: הוא היה תמיד אמיתי וטבעי, ומעולם לא שיחק. התנשאות והתחסדות — היו זרות לו לחלוטין. היה פשוט וישר, וקל היה לחיות ולעבוד עמו.

עזרה לזולת היתה דבר שלו הקדיש לו את כל מרצו. לבו הרך היה פתוח לכל בקשה, ורבים־רבים היו פונים אליו — זה ביקש עזרה כספית, אחר ביקש לעזור לו בעניין קשרים עם עסקנים יהודים או פקידים אמריקנים, שלישי היה זקוק לקורת־גג בזמן ביקורו בארה״ב. לכולם היה מוכן ר׳ ישראל לעזור, ואחרי יום עבודה מייגע רץ, נסע, טילפן, טס. אך אהבה מיוחדת נטה ליהודי רוסיה. בכלל, הקשר שלו עם רוסיה וכל מה ששייך אליה היה מיוחד. הוא דיבר רוסית צחה מדוקדקת, במבטא לוינגרדי אצילי, והשתמש בביטויים ומשלים רבים, שרק המצוי בעולמה של רוסיה מסוגל להבינם. להמוני יוצאי רוסיה, שלהם עזר במשך השנים, נתן הדבר תחושת קירבה מיוחדת עם ר׳ ישראל.

לאור אלה, אהבת־ישראל שבערה בו והקשר המיוחד שהיה לו עם יהודי רוסיה, לא ייפלא איפוא שהוא היה בין מייסדיו הראשונים של ״עזרת־אחים״ — מוסד חב״די שנוסד עוד לפני עשרות שנים כדי לסייע לאחינו בני־ישראל מעבר למסך הברזל. שנים רבות פעל ר׳ ישראל במסגרת ״עזרת־אחים״, אך בו־בזמן לא זנחעוד כיוונים רבים של פעילות ציבורית ועסקנות. בכל מעשיו ראה ר׳ ישראל תמיד לנגד עיניו את הדוגמה של אביו — ר׳ שניאור־זלמן ע״ה, הידוע לכול כ״אב־טיפוס״ של חסיד אמיתי מהדור הקודם. ר׳ ישראל שמר והעריך מאוד את ספרו של אביו וקרא בו שוב ושוב.

ביתו של ר׳ ישראל שימש אכסניה לכל־אורח ולכל־נזקק. בתקופת תשרי התארך השולחן בחדר־האוכל עד כדי כך שהיושבים בקצה אחד בקושי יכלו לראות את היושבים בקצהו השני. היו פה אורחים מישראל, מארצות אירופה, מקנדה, וכמובן תמיד כמה אורחים מבריה״מ. כל אחד הרגיש חופשי, לא חייבו לשמור על זמן בואם או עזיבתם. האורחה חיכתה לכל אחד. רחל — אשתו של ר׳ ישראל, קיבלה כל אורח בחיוך, בלבביות ובפשטות — בדיוק כמו בעלה. בכל הפעילות של ר׳ ישראל היא היתה עוזר כנגדו במלוא המובן, אך בקבלת־אורחים עיקר העול היה עליה. היו ימים שבביתה אכלו וישנו עד 20 אורחים ואף יותר.

אך מכל המיוחד שאיפיין את ר׳ ישראל, החשובה והנעלה ביותר היתה מסירותו לרבי שליט״א. אמונתו ברבי בערה בנפשו של ר׳ ישראל כרשפי אש, וכל הוראה, כל מלה של הרבי, קיים בלי עיכובים או פשרות. מעל לכול בלטה בו אהבה לרבי, אהבה פשוטה מאוד, אנושית מאוד, אך אין־סופית בגודלה ובעומקה. ר׳ ישראל זכה לחיבה מיוחדת מהרבי. הואיל ורי ישראל פנה לרבי ברוב המקרים ברוסית, גם הרבי דיבר איתו רוסית, בסגנון מיוחד ספוג חמימות וסימני־קירוב רבים, שמהם רווה ר׳ ישראל נחת ועידוד עצומים. אך נדמה ששיחות קצרות עם ר׳ ישראל בהזדמנויות שונות, ובמיוחד בשמחת־תורה, גרמו נחת־רוח גם אצל הרבי שליט״א.

בשנים האחרונות הקדיש ר׳ ישראל את רוב זמנו לעזרה ליהודי רוסיה בתוך בריה״מ ובישראל באמצעות אגודת שמייר. הוא שימש סגן־נשיא ידידי אגודת שמייר בארצות־הברית. יש לציין שהקשר שלו עם אגודת שמייר נוצר עוד לפני 16 שנה, אלא שבאחרונה הוא התהדק עוד יותר.

היתה לי זכות גדולה להיות במחיצתו של ר׳ ישראל פעמים רבות מאוד. יחד נסענו למרחקים בתוך ארה״ב ואף לדרום־אפריקה, תוך־כדי ביצוע משימות שונות למען יהודי רוסיה. פעמים רבות היתי בביתו. בכל תקופה שהייתי בארה״ב ישבנו יחד בהתוועדויות של הרבי שליט״א. תמיד התפעלתי מתכונותיו, ויותר מכול הרגשתי את חום־נפשו. תמיד הרשימו אותי מחדש דאגתו ותשומת־לבו גם בעניינים קטנים כביכול, יום־יומיים, בנוגע לזולת. כך, למשל, בנסיעות דאג לי כאח בעניינים פשוטים, כמו אוכל או מקום לינה, האכזיבה כבדה מאוד וכואבת מאוד.

אך העניינים שבהם עסק ר׳ ישראל דוכמאן ע״ה חייבים להימשך. גם השפעתו צריכה להימשך, ובמיוחד הדור הצעיר צריך ללמוד מחייו של ר׳ ישראל מה פירוש להיות חסיד תמים אמיתי. רצוי מאוד שייכתב סיפור חייו, ספר שידריך את הנוער עד הזמן שיקיצו וירננו שוכני עפר.

בלבנו, בלב כל ידידיו, הוא נשאר חי, כולן אור וטוב.

דבר שהיה חשוב לו עד מאוד גם לאחר שנפטר הסופר המשיך ר׳ ישראל לקבל מצה מהרבי שליט״א תמיד היה מתפאר בזכות הגדולה שנפלה בחלקו והיה מייקר אותה עד מאוד לעמוד לידו לאחר קבלת המצה — מיפגש עם הרבי — היה בגדר חוויה גדולה לשמוע את תיאורו מאותם רגעים ספורים, לראות איך הוא חי את הרגעים האלה — דברים אלו העידו, ולא במעט, לא רק על יחס אב ובן, כי־אם הרבה על יחס של רבי וחסיד.

חשיבות מיוחדת היתה לו לתפילה עם הרבי בכל יום־השנה על הוריו, היה משתדל לעבור לפני התיבה במניין של הרבי. תמיד היה אומר, כי כשהרבי עם החסידים צריך להיות על־ידו יכלו לראות זאת בעת התוועדות — כשישב בקירוב לרבי. בעת חלוקת כוס־של־ברכה — כשהיה נשאר לעמוד ליד הרבי שעות ארוכות. לבני ביתו — ששאלו אותו: מדוע אינך נוהג כמו חסידים רבים, שלאחר קבלת כוס־של־ברכה הולכים הביתה — היה אומר: כשהרבי עם החסידים, אני לא יכול לעזוב אותו.

ניתן לקבוע בוודאות, כי ר׳ ישראל היה מונה את הימים — עד לשמחת־תורה ומשמחת־תורה.

★ ★ ★

יומיים אלה של שמחה בלי גבול אצל כ״ק אדמו״ר שליט״א היו גם ימיו המיוחדים של ר׳ ישראל. תמיד היה זוכה בזמן הזה ל״קירוב״ מסויים בשמחת־תורה בבוקר. היה ר׳ ישראל החזן במניין של הרבי שליט״א כנהוג בחב״ד. לאחר תפילת שחרית עושים קידוש, ואחרי־כן ״הקפות״. אצל הרבי, החזן — ר׳ ישראל, היה עושה קידוש על ״משקה״. כאשר הרבי מביט עליו בחיוך לאחר הקידוש היה ניגש לרבי ואומר לו ״לחיים״ רגעים אלו, שהיו לגביו שיא של רגעי שמחה. היו גם רגעי חרדה: תמיד נהג לספר לרבי סיפור קצר בעת אמירת ה״לחיים״ את הסיפור היה מכין זמן רב לפני־כן. היה קורא בספרים מדבר עם אנשים, ומתוך כמה סיפורים בוחר לו את הסיפור בעת הסעודות של שמיני־עצרת ושמחת־תורה. בלילה לאחר ההקפות (סעודה בליובאוויטש שבליובאוויטש אוכלים בשעה 3.00 לפנות בוקר) היה יש־ר רוקד ושמח, ולפתע מרצין — חרדה שהיתה באה כתוצאה ממחשבה והכנה לרגעים הספורים שיבואו למחרת. כשידבר עם הרבי. בתשיחי האחרון, ביטא באוזניי את מצבו: ״זמנו של הרבי יקר, אלפי אנשים עומדים בבית־הכנסת, ודווקא אני ניגש. הרבי חכם ביותר, והסיפור שאני מספר צריך לקלוע ולהיות קצר... לאדם כמוני זה קשה ומחייב...״

בהזדמנויות שונות השיב לו הרבי שליט״א אהבה: בהתוועדויות של פורים, בעת חלוקת דולרים, בעת חלוקת מצות, וכמובן בשמיני־עצרת ושמחת־תורה. השנה, בעת ההקפות כשניגרה הדיעה על מצחו של ר׳ ישראל, הכניס הרבי את ידו הקדושה לכיסו, שלף את מטפחתו וזרק אותה לר׳ ישראל, כשהוא מסכן לו לנגב את מצחו. לא היתה שמחה גדולה מזו לר׳ ישראל, שלא ידע בשל מה נפלה לו זכות זו

אוהב־ישראל

אוהב ישראל גדול היה ר׳ ישראל ז״ל. אהבתו זו לא ידעה מעצור כשהיה פוגש אדם רעב, או בודד. היה מזכיר מיד לביתו:

תמיד נהג לומר לי ״אני לא מבין ברוחניות של אנשים, אני רוצה לעזור לאנשים בגשמיות. לראות שיהיה להם אוכל, שתהיה להם מיטה לישון, שיהיו עם מאור פנים״. וכשבנו הרב שלום שי׳ נהיה למנהל כולל־תב״ד, אמר: ״הנה גם בני הולך בדרכי. גם הוא יעזור לאנשים בגשמיות״. זה מאוד שיכח אותו ואת רעייתי רחל תחי׳.

בכלל, דומה שנחטא אל האמת אם לא נזכיר ונצרין, כי לאורך כל הדרך היתה היא זו שאיפשרה לו לחיות את חיי הכלל בכלל, והעזרה לפרט — בפרט. רחל, שאף היא ממשפחה חשובה ביותר — בתו של החסיד המיוחד רבי נעציל רובקשין ע״ה, קיבלה כל אורח במאור פנים, דאגה לכל אחד, ומעולם לא אמרה דיי. תמיד, בשולחן השבת או החג שהיה מלא אנשים מכל קצווי תבל, עמדה לשמח את האורחים. תמיד היה מאן־דהו צריך לזרזה, שתאכל בעצמה. היא היתה עושה זאת לאחר שאחרוני האורחים כבר הלכו לביתם. בשבתות בלילה, היה מגיע בהיתה הרבה לאחר שהתפילה הסתיימה, כאשר שובל של אורחים משתרך אתו. כמובן, היה זה לאחר שהספיק לא רק לדבר שיחת חולין של חסידים, כי אם לשמוע על עניין ציבורי מסויים שצריך את עזרתו.

ביתם היה פתוח לאורחים, לא רק לאכילה. כי אם גם ללינה. למעלה משלושים שנה היה ר׳ זלמן שמריינג ע״ה אורחם לכל ימי החגים, משפחה בעלת־חשובה מצרפת, שפעם התנ־ גלו ״בטעות״ לביתם לסעודה, נהפכו לאור־ חים קבועים לכל שנה ביתי החגים. את החקשורת בינם לבני הבית יצרו מלים ספורות בצרפתית שזכרה מרה רחל תחי׳ משנותיהם הספורות בצרפת שלאחר מלחמת העולם השניה.

הכנסת־האורחים שלהם יכולה ללמד כל אחד מאתנו פרק בהלכות הכנסת־אורחים: לא רק אורחים בישראל, דרום־אפריקה וביואני־ בישוש היי סמוכים על שולחנם של ישראל ע״ה ורחל תחי׳ בשלמד בנם שלום בישיבה דיי באים — כל שבת בלילה — חבריו יחד אתי לסעוד סעודת שבת. שעד מהרה נהפכה להת־ וועדות חסידים. הכרת התודה של הבחורים — אורחיהם. ההבטאה בין היתר בכך שלאחד נישואיהם היי באים עם בני משפחותיהם לסעוד על שולחנה של משפחת דומאי.

לא נגזים אם נאמר, כי בשבתות מסויימות וחגים היי סמוכים על שולחנם שני מניינים של אנשים ויותר.

★ ★ ★

פן נוסף באהבת־ישראל של ר׳ ישראל ז״ל התבטא בעסקנות ציבורית, ושוב עם דגש על עזרה גשמית.

ר׳ יש־אל, בהיותו יוצא בריה״מ ובחשיבות הרבה שיחש ל״גזע״ החסידים, נרתם בלא ליאות לעזרה לאותם יהודים, בהימנותו עם המיסדים והפעילים היום־יומיים של ״עזרת־ אחים״. לא אחת התפאר לפניי על הזכות הגדולה שהיתה לו בהבאת פרוס יומיהו ברנובר לארץ־הקודש. כששידך ר׳ ישראל את בנו של פרופ׳ ברנובר עם בת יחידו הטוב ר׳ שלום־בער דרייזין, אמר לי: ״אני מרגיש שסגרתי מעגל חשוב של משפחות חשובות״.

ר׳ ישראל הקדיש ל״עזרת־אחים״ לא רק זמן, אלא הרבה יותר מכך. גם כשעבד. בעבידה הקשה שלו כסיטונאי עופות, היה נוטל כמי פעם פסק־זמן למספר שבועות וטס לדרום־אפריקה, כדי להתרים יהודים למען ״עזרת־אחים״ בכלל. נסיעות אלו, בהן לא רק התרים, אלא גם ״תרם״ מכוח של סיפורים חסידיים, היוי עבורי משאת־נפש מחד, ודאיה של פעולותיי הנשגבות של כ״ק אדמו״ר שליט״א באמצעות שלוחיו מאידך ר׳ ישראל שיד ורגל היתה לו בחוגים אחרים, לחם תמיד את מלחמות ליובאוויטש באמרי: ״אתם כדב־ רים על חב״ד, אתם מפחדים לצאת מווי״א מסביוג ומבורי־פרק, כשחב״ד לא מבייישת ללכת לדרום־אפריקה״.

כשבאו אליי וביקשו ממני לאסוף כסף עבור חתן או כלה עניים, לא היסס עם פיסת נייר היה רק בין ידידיו הרבים ומתרימים. הם ידעו, שאם ר׳ ישראל אוסף, הדבר חשוב. את שמות כולם היה רושם ומכניס לכ״ק אדמו״ר שליט״א. כך אהב לעזור לזולת.

★ ★ ★

עם רעייתו רחל תחי׳ השכילו להעביר דור ישרים יבורך שניים מכניהם הם שליחי כ״ק אדמו״ר שליט״א, וגם האחרים ממשיכים את המסורה שינקו מבית אבא. כולם מכניסי אורחים, כולם אוהבים — כפשוטו — לעזור לזולת.

★ ★ ★

רק נ״ט שנים חי ר׳ ישראל עלי אדמות, אבל הוא הספיק בהן הרבה.

ממקור הרחמים ינתנו הרחמים והניחומים לרעייתו החשובה מרת רחל תחי׳ ולכל בני משפחתו, וזכות מעשיו הכבירים תעמיד לבני ביתו ולזרעו לזכות לחיים טובים וארוכים בכל המובנים, ויזכו הם יחד עם כל מכיריו להתבונן ללמוד ממנו איי־אלו דברים שבוודאי יגרמו לשמחה לנשמתו הקדושה. ומה ה׳ דמעה מעל כל פנים ובילע הכוות לנצח. אמן כן יהי רצון

עם כ״ק אדמו״ר שליט״א בעת חלוקת דולרים

ליד הכותל המערבי

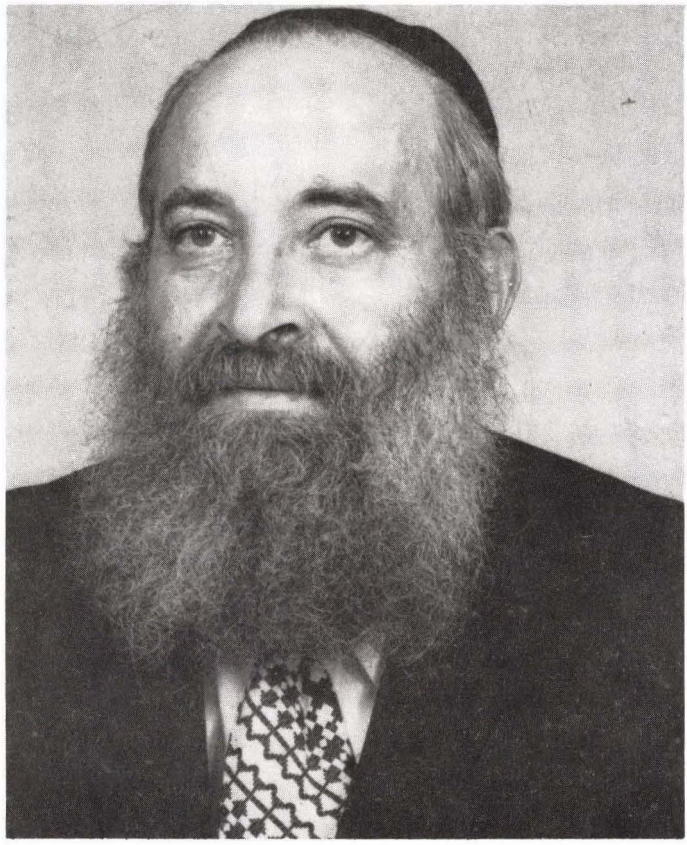

בקבלת פנים לעולה החדש ממוסקבה גרישה רוזנשטיין שי׳
בשדה התעופה לוד

עם גרישה רוזנשטיין ליד הכותל המערבי

הרב החסיד
רבי אליהו עקיבא ליפסקר ז״ל

הרה״ח ר׳ אליהו עקיבא ליפסקר ז״ל

הרה״ח ר׳ אליהו נולד בשנת תרע״ח, בפולטבה שבאוקראינה, לאביו הרה״ח ר׳ חיים צבי ולאמו מרת בת שבע ע״ה.

אביו היה רב בפולטבה, ונרצח על ידי הסובייטים עקב פעילותו המרובה בשטח היהדות, ובעיקר בשטח חינוך ילדים לתורה. בעת שנרצח, היה בנו אליהו עקיבא ילד בן שתים עשרה בלבד.

הוא היה מהרבנים המפורסמים בפולטבה, והיה חבר עם הגאון רבי משה אפשטיין, בעמח״ס תורה תמימה.

אם כי לא נמנה על עדת החסידים — שלח את בניו ללמוד בליובאוויטש, באמרו, כי זוהי הדרך היחידה הקיימת באם רוצה האדם שילדיו יתחנכו על ברכי היהדות וישארו בנים נאמנים לעם ישראל. הוא לא שמע לדבריהם המלעיגים של חבריו, ושלח את בניו לליובאוויטש.

אמו, מרת בת שבע יפה, היתה נכדת ״בעל הלבושים״, ונפטרה בעת שבנה אליהו עקיבא היה בן שבע עשרה.

בשנת תרפ״ז הגיעו לפתע אנשי הק.ג.ב. לביתו של ר׳ חיים צבי והתחילו לחקרו. מלאכי החבלה חקרו ועינו אותו ביסורים קשים ומרים, בדרשם ממנו שימסור להם שמותיהם של אותם התומכים בלימוד תורה, ועוד פרטים על העוסקים בשטח היהדות. אך הוא עמד איתן כסלע ולא מסר להם מאומה.

לא עברו ימים מרובים, הוציא את נשמתו בפתע פתאום והחזירה ליוצרו וקונו.

השם ינקום את דמו הטהור!

★

ברוסיה עסק ר׳ אליהו רבות בשטח אחזקת ישיבות ״תומכי תמימים״ שהיו במחתרת. הוא עמד בקשרים הדוקים עם החסידים והעסקנים הידועים: הרב אברהם מאיארר, הרב ניסן נעמינוב, הרב בנציון שמטוב ועוד, ועזר להם רבות בפעולותיהם למען הישיבות.

כן היה תורם כספים רבים למען הישיבות והחדרים. נוהג היה ר׳ אליהו, שבכל עת שהיה משלם לשלטונות עבור הסחורה שקיבל — היה תורם סכום מקביל עבור אחזקת הישיבות!

בגלל קשריו המיוחדים עם אחדים מבכירי פקידי הממשלה, היה מנצל את קשריו הטובים כדי לעזור ולהיטיב עם בחורי הישיבה אשר נתפסו על ידי השלטונות למאסר, עקב עמידתם על משמר היהדות.

בעת שהשלטונות חיפשו את הרב ניסן נעמינוב, הסתתר הלה בביתו של ר׳ אליהו, ושהה שם משך זמן.

אגב, גם שנים רבות לאחר מכן, כאשר ר׳ ניסן היה בא לטורונטו עבור עניני הישיבה בפאריז, היה מתאכסן אצלו.

★

בשנות המלחמה הקשות, גויס ר׳ אליהו לצבא הרוסי ושלחו אותו לחזית המלחמה עם הגרמנים. הוא נפצע במלחמה, ובתור שכזה הרשו לו לצאת מלנינגרד הנצורה, כדי לקבל טיפול רפואי בבתי החולים שמחוץ לעיר. כך היתה לו גם הזכות שמישהו ילווה אותו בדרכו, המבין ברפואה, והגורל נפל על בתו של רבי שניאור זלמן, רחל, המתמצאת בעניני רפואה.

לאחר תלאות רבות ומרובות הגיע אליהו לטשקנט.

בעיר זו שהו, כידוע, רבים מאד מאנ״ש אשר ברחו לשם מאימת המלחמה. המצב הכללי בעיר היה קשה מאד; אנשים רעבו ללחם, המחלות השתוללו ללא מעצרים ולא היה מי שיוכל לעזור להם. גם אשתו של ר׳ אליהו, מרת רחל שתחי׳, נתקפה אז במחלת הטיפוס הקשה.

אלה שחלו במחלה נוראה זו היו אומללים מאד, כי איש לא יכול היה לטפל בהם; המחלה היתה מידבקת מאד, וכל מי שהיה בא במגע קרוב עם החולה, נדבק אף הוא במחלה הממארת.

בהיותה בודדת במקום, ללא הורים וללא קרובי משפחה, לא היה מי שיטפל בה, וכאשר ראה אליהו את מצבה החמור, החל לטפל בה ולהגיש לה עזרה דחופה. בסופו של דבר כרע ונפל גם הוא במחלה הנוראה, ומצבם של השנים הפך להיות חמור ביותר.

היה שם החסיד ר׳ ישראל קונסון, אשר דאג ועזר להם בכל מה שאפשר. מדי יום ביומו היה מבשל עבורם דייסא, או מאכל מבריא אחר, ומביא לבית החולים. מאחר שאסור היה להכנס שם עקב הסכנה, היה משאיר את האוכל על החלון ובזה החיו את נפשם.

כך נצלו השנים ממוות בטוח, הודות לפעלו הטוב של ר׳ ישראל קונסון ז״ל, והתרפאו כליל בחסדי השם.

בטשקנט בא בברית הנישואין עם זוגתו מרת רחל תחי׳.

★

בטשקנט היה ר׳ אליהו עסקן פעיל גדול בשטח היהדות, הקים חדרים ללמוד תורה עם ילדים, הרבה במעשה חסד רבים ועזר רבות ככל אשר נדרש.

הרב אהרן חזן שליט״א, בספרו ״נגד הזרם״ מספר, כי היה זה לפי בקשתו של העסקן ר׳ אליהו אשר הציע לו לקבל על עצמו התפקיד להקמת חדרים בטשקנט ואז התחיל לעסוק בזה; הקים חדרים לילדים, דאג למלמדים, כאשר ר׳ אליהו דואג למשכורתו הקבועה.

לאחר שהשתחרר מן הצבא האדום, עסק ר׳ אליהו במסחר, ולמרות הסכנה הגדולה שארבה לו הצליח לצבור הון. את רוב הכסף שהרוויח היה מעביר לראשי המחתרת החבדי״ת שהחזיקו בסתר ישיבות וחדרים ותמכו במשפחות שלא יכלו למצוא מקומות עבודה ושלא קבלו תלושי מזון בשל סרובם לעבוד בשבת. באותם הימים היה ר׳ אליהו מתגורר במוסקבה ורוב היהודים החרדים מצאו מפלט בטאשקנט. להעביר כספים ממוסקבה לטשקנט כמעט והיה בלתי אפשרי, בכל זאת נמצאו סוחרים שמצאו דרכים להבריח את סחורותיהם לשם והתעשרו מאד. ר׳ אלי׳ היה המקור לרכישת הסחורות והוא היה מוכר סחורה רק למי שהיה מוכן גם להעביר עבורו סחורה אל הישיבות והחדרים. כל זמן שבתו ברוסיה דאג ר׳ אליהו לזולת תוך סיכון עצמי רב.

ר׳ אליהו טיפל ועזר הרבה ביציאת הרבנית חנה ע״ה מרוסיה. על המצבה שלו כתוב, שפעל רבות להצלת הרבנית חנה ע״ה, אמו של, יבלחט״א, כ״ק אדמו״ר שליט״א.

לאחר שזכה לצאת מעמק הבכא, הגיע למחנות הפליטים בגרמניה, שם שהה כארבע שנים. בכל מקום שהיה, עסק רבות לטובת אנ״ש ובהפצת היהדות ותורת החסידות.

בשנת תשי״ב הגיע לקנדה.

אותה שנה, לקראת פורים, שלח לו הרבי כרטיס שיוכל לנסוע אליו, וכאשר אמר להרב חדקוב שי׳, מזכירו של הרבי, כי אין לו התעודות המתאימות להכנס לקנדה, אמר לו הרבי בחיוך, כי אמו ע״ה אמרה לו שיודע היה להסתדר טוב עם שלטונות הגבול הרוסיים — והאם היום לא יוכל להסתדר?!...

★

בפורים של אותן השנים, כאשר השתתף בהתוועדות פורים של הרבי, אמר לו הרבי לומר ״לחיים״. לקח ר׳ אליהו כוס משקה ואמר לחיים. לאחר שגמר לשתות את הכוס, רמז לו הרבי בידיו לקחת עוד כוס — ולקח עוד כוס משקה. בגמרו את הכוס השני, שוב אמר לו הרבי: נו! — ולקח כוס שלישי של משקה, והרבי רמז לו בידו הק׳ שהכוס תהיה מלאה. לאחר מכן אמר לו הרבי בפעם הרביעית לקחת משקה, וכך שתה ארבע כוסות גדולות, עד שהתגלגל מתחת לשלחן...

בטרם חזר הביתה אמר לו הרבי ביחידות, כי לאחר שיחזור לטורונטו, בודאי ימסור מה ששמע כאן. ענה לו ר׳ אליהו, כי מה שדובר קודם חצות יכול הוא למסור, אבל מאחר חצות הלילה ואילך כבר לא שמע. אמר לו הרבי: אה, הרי אחר חצות היה הרבה יותר טוב מלפני כן...

★

מיד לאחר שבאו מגרמניה לטורינו, חלתה בתו הקטנה שנולדה במחנה הפליטים בגרמניה. מחלתה הלכה וגברה עד שהרופאים כמעט והתיאשו ממנה. בצר לו, כתב לרבי על מחלתה הקשה וביקש את ברכתו לרפואתה השלמה והחלמתה המהירה. מענהו של הרבי היה, כי בשבת הקרובה יערוך קידוש רבתי בבית הכנסת.

עשה ר׳ אליהו כפי שנצטווה והכין קידוש לכל המתפללים. מעשהו עורר סערה גדולה בבית הכנסת; בתו נמצאת במצב כה קשה ואילו הוא עורך לו קידושים של שמחה. גם הרב אמר לו בתדהמה: מה קרה לך, אליהו, האם יצאתך מדעתך? בתך במצב קריטי כזה — ואתה עושה לך קידושים?!...

לא ארכו הימים, מצב בריאותה של התינוקת הלך ונשתפר עד שהתאוששה והבריאה לגמרי.

כעבור זמן מאותו אירוע קרה ובתו של הרב, תינוקת בת שנתיים, נכוותה

קשות במים רותחים. מצבה היה מסוכן מאד ומיהר להזכירה בפני הרבי. הרבי ענה לו בברכת רפואה שלימה, אך הרב היה מדוכא מתוכן התשובה, בידעו כי לר׳ אליהו גם קרה דבר דומה, ולאחר שערך קידוש רבתי נרפא התינוק; ואילו אליו לא אמר כזאת.

כעבור כמה ימים התקשר אליו הרב חדקוב ואמר לו בשמו של הרבי, לערוך קידושא רבא בשבת הקרובה לטובת רפואת הילדה. לאחר שקיבל את המענה, מיהר הרב להכין קידוש רבתי בשבת קודש.

במוצאי שבת חלה החמרה גדולה במצבה, ומבית הרפואה התקשרו להורים לבא מיד, היות וחלה התדרדרות חמורה במצבה ולא נשאר לה אלא שעות מעטות לחיות.

מיד התקשר האב אל הרבי וביקש את ברכתו הקדושה. תשובת הרבי היתה, לבקר מיד בבית הרפואה ולהקים שם סערה בגלל התרופות הבלתי־נכונות שנותנים לה.

הרב עצמו היה בטבע ביישן גדול, והתבייש לעשות זאת. הלך ר׳ אליהו במקומו לבית הרפואה ולאחר שביקש לברר איזו תרופות היא מקבלת — נדהמו להווכח, כי התרופה שרשמו לה הרופאים למרוח על הכוויות ועל הגוף, נתנו לה בטעות בתור תרופה פנימית לשתותם דרך הפה, וכך התדרדר מצבה יותר ויותר.

רק לאחר שעמדו על טעותם המרה, שונו דרכי הטיפול בילדה החולה, עד שמצב בריאותה השתפר מיום ליום והחלימה כליל!

★

לאחר שהגיע לטורונטו עודדו הרבי שיעסוק ויתמסר לחינוך. הוא קיבל משרה של מורה ומחנך לילדים בתלמוד תורה ועסק בשדה החינוך. חבריו ביקשו ממנו כל העת שיתעסק במסחר, בגלל כישוריו המיוחדים, אך תשובת הרבי היתה שיקבל ההצעה אך ורק באם זה לא יפריע כלל לעבודתו הק׳ בשטח החינוך. כך המשיך להתמסר אך ורק בחינוך על טהרת הקודש.

בכל שנות מגוריו בטורונטו עסק בשדה החינוך, ובמשך שלשים ושש שנה שימש כמלמד ומורה־דרך לצעירים. מסור היה במאד לעבודתו הקדושה, ובמשך שנות עבודתו בשדה החינוך כמעט ולא איחר אף פעם לעבודתו.

מספר שנים לפני פטירתו ערכו לו דינר מטעם התי״ת עץ חיים בטורונטו, שם

שימש כמורה שלשים שנה. במסיבה מפוארת זו השתתפו כחמש מאות איש, מסלתה ומשמנה של בני העיר, אשר באו להביע יקר וגדולה להמחנך הדגול, אשר השפיע יותר מכל אחד אחר בהיסטוריה של בית הספר. בתוקף עבודתו השפיע על דור שלם, ואלפי בני נוער ומבוגרים עברו תחתיו. הוא היה בעל מסביר ובעל כשרון גדול, איש חם ולבבי, והצליח מאד בעבודתו.

★

ר׳ אליהו יסד את ה״מוסד״ החבד״י הראשון בטורונטו. היה שם נגיד ידוע בשם יוסף אסולסקי, אשר ר׳ אליהו התידד אתו והיה קרוב אליו מאד. הוא בנה בית כנסת לעצמו ותרם אותו לרבי. אחר כך בנו גם מקוה, ועד סוף ימיו היה קשור ל״מוסד״ זה.

בעיסוקו בשדה החינוך, היה גם מפקח רוחני במחנה גן ישראל, בקרית גן ישראל, תקופה של עשרים שנה.

עזר הרבה לייסד מוסדות ליובאוויטש בטורונטו. הוא היה פעיל מאד במוסדותיה והיה מעמודי התווך שלה בעיר. כן עסק רבות עם יוצאי רוסיה וכו׳.

היה מתוועד בהתוועדות חסידית עם כל סוגי אנשים, ילדי ת״ת ותלמידי התמימים, אנשים בגיל העמידה או זקנים. מתוועד היה בנעימות חסידית ובכשרון רב, ותמיד ידע את השעה המתאימה מתי לספר איזה סיפור חסידי ומתי לחזור על אמרה נאה או פתגם מבריק, כדי שדבריו יתקבלו. תמיד היה לו מן המוכן איזה מאמר חז״ל או אמרה חסידית מתאימה. חוק בל יעבור היה אצלו להתוועד ברבים בשבת קודש בבית הכנסת, ולפעמים נמשכה ההתוועדות עד שקיעת החמה.

בין עיסוקיו הרבים היה מתעסק עבור כולל חב״ד בארה״ק, או לטובת לשכת עזרת אחים ויהודי רוסיה. בעת שהרש״ג היה בא לעיר לטובת רשת ישיבות תומכי תמימים, היה ר׳ אליהו מהעוזרים והמסייעים הקבועים.

גם לאחר שהגיע לגיל הפנסיה, ובהתאם לחוק אסור היה עליו להמשיך ולעבוד בעבודתו הקבועה, היה פעיל מאד בשטח החינוך והתחיל ללמד בסימינר למורים, בו עבד מרבית שנותיו, והן בפעילות רוחנית אחרת, או הגשת עזרה וסיוע לאנשים נצרכים ומרי נפש. תמיד היה במרכז העניינים.

למרות שהיה מהשרידים של הדור הישן ברוסיה, היה לו לשון ושפה משותפת

עם בני הדור הצעיר. בכל קיץ היה עוסק בהדרכה בקמפ ומעורב עם הצעירים. הוא ראה את עצמו כאחד מהם, וקשה היה להבחין כי הוא המדריך שלהם.

היה בן־תורה ותלמיד חכם מופלג, מלא וגדוש בנגלה ובחסידות.

בעת שהרבי דיבר אודות התייסדות כוללי תפארת זקנים — לוי יצחק, היה הוא מהראשונים שיסד כולל כזה, בו ישבו אנשים מבוגרים ולמדו נגלה וחסידות משך כמה שעות ביום.

בשיעורי תורה וחסידות שיסד וארגן, היו משתתפים כמה עשרות איש, אשר נהנו מאד להשתתף בשיעוריו מלאי התוכן.

הרביץ תורה ברבים, ויסד הרבה שיעורי תורה וחסידות ברבים — בנוסף לשעות המרובות שבהן היה הוא עצמו יושב והוגה בתורה.

שיעורים מיוחדים היה לו בתורת החסידות ברבים: שיעור מיוחד בתניא בו השתתפו פרופיסורים ורופאים, שיעור מיוחד לסוחרים ואנשי מסחר, ושיעורים אחרים לבני נוער ומבוגרים.

עשרים שנה רצופות היה לו שיעור בתניא בו השתתפו סוחרים גדולים שהיו אישים ידועים בעיר. היה זה משום כבוד מיוחד למי שזכה להשתתף בשיעור זה, שהיה מיועד אך ורק לאישי צבור ובעלי השפעה בעיר.

כן היה חוזר מאמרי חסידות ברבים ולימוד שיחות הקודש של הרבי שליט״א.

רבים התפעלו מלמדנותו הגדולה וידיעותיו המפליגות בתורה — למרות כל התלאות הרבות שעברו עליו ברוסיה, כאשר הצרות התכופות לא אפשרו לו כלל לשבת וללמוד במנוחה.

★

בשנת תשט״ז הגיע מר מנחם בגין, ראש הממשלה דאז, לטורונטו. מטעם המזכירות התקשר אליו הרב חדקוב שילך לבקרו. ר׳ אליהו עמד בראש משלחת מטעם חב״ד לבקרו, ולאחר הביקור סיפר בהתפעלות כי מר בגין נהנה מאד מהמשלחת שביקרה אותו. הוא אף התבטא ואמר, כי הוא רואה ברבי מליובאוויטש את מנהיג ישראל בדורנו.

מכניס־אורחים גדול היה, וביתו היה בית מרכזי, בית פתוח לכל מי שרצה להתאכסן בביתו.

דוגמא אופיינית למידת הכנסת האורחים שלו: בשנת תשט״ו, מספר שנים לאחר שהגיע לטורונטו, עדיין התגוררו כל בני משפחתו בדירה קטנה, כאשר כל חמשת הילדים ישנו בחדר אחד בלבד. אותה שנה, בליל חג הפסח, הגיעה לטורונטו משפחה גדולה ממרוקו. מיד לאחר התפילה עלה רב בית הכנסת על הבימה והכריז ברבים אודות המשפחה שהגיעה ואשר החובה מוטלת על המתפללים לקחת את המשפחה לביתם ולספק להם מחסורם לחג הפסח, חג בו כל דכפין ייתי ויכול.

לאחר התפילה התפזר כל הקהל לביתו לחוג את סדר ליל פסח, ואיש מהם לא מצא משום מה לנכון להיענות לקריאתו הדחופה של הרב ולקחת את המשפחה לביתו. ר׳ אליהו היה האחד והיחיד שלאחר שהבחין כי איש מבין המתפללים אינה נפנה לעברם — ניגש הוא אליהם ולקח את כל בני המשפחה בת שבעת הנפשות לביתו לכל תקופת החג, סיפק להם את כל הצטרכויותיהם וכל מחסורם לבל יחסר להם מאומה.

לא רק בהכנסת אורחים היה מן המיוחדים, אלא מופלא גם במידת החסד. מענין להתעכב על סיפור קטן אחד, המלמד על הכלל כולו יצא.

לטורונטו הגיעה פעם משפחה ברוכת־ילדים, משפחה של שתים־עשרה נפשות. ראש המשפחה היה מחסידי האדמו״ר מסקולען זצ״ל. בהגיעו לטורונטו חלה האיש, מצבו הלך והתדרדר ולא יכול היה להתגבר על מחלתו הממארת. אחרי זמן שבק חיים לכל חי — בהשאירו אחריו אלמנה ועשרה ילדים רכים ללא דואג ומפרנס.

כאן נכנס לתמונה ר׳ אליהו אשר לא עזבם בעת צרתם. כצעד ראשון דאג ואסף סכום כסף גדול, אשר הפקיד בקרן מיוחדת כדי שמפירותיה יתפרנסו כל בני המשפחה השכולה. דבר ראשון — היה אומר — צריך לדאוג שבני המשפחה לא יגוועו ח״ו מרעב, ויהיה להם דבר קבוע מהיכן לחיות.

אבל הוא לא הסתפק בכך; לאחר שבגרו והגיעו לגיל הנשואין, דאג לחתן את כל אחד ואחד מהם, סיפק לכל זוג וזוג את צרכיו, ולא נח ולא שקט עד שידע שבני הזוג מסודרים בכל מה שהם זקוקים. הוא לא עשה כדי לצאת ידי חובה, וכי במצבם האומלל עליהם להסתפק במינימום הדרוש, אלא חיתן את כל עשרת הילדים כמנהג בעלי בתים חשובים, ודאג להם כאילו היו ילדיו, למען לא ירגישו עצמם בושים ונכלמים.

מן המענין לציין, כי לאחר פטירתו של ר׳ אליהו ובני משפחתו ישבו עליו

״שבעה״, הגיע לניחום אבלים כ״ק האדמו״ר מסקולען זצ״ל. הוא הגיע לעיר באיחור רב, בשעה שלש לפנות בוקר, עקב איחור המטוס. הוא התקשר לבית המשפחה וביקשם שיואילו לחכות לבואו על אף השעה המאוחרת, מחמת התקלה באיחור המטוס. וכל זאת עשה בתוך אסירת־תודה למשפחה על כל מה שעשה אביהם עבור אותה משפחה שנמנה על חסידיו.

★

יום אחד צלצל הטלפון בביתו של ר׳ אליהו. מהעבר השני של הקו היה אחד מאנ״ש שסיפר להם על משפחה המגיעה זה עתה לטורונטו להשתקע. האיש סיפר להם כי למשפחה זו אין היכן להתאכסן, ולכן ביקש מהגב׳ ליפסקר שתחי׳ — שביתה היה פתוח תמיד לאורחים — לקבלם לביתה, עד שיסתדרו בעירם החדשה.

באותם הימים היה הדבר קשה מאד בשבילה, ולכן לא נתנה לו תשובה חיובית. למחרת התקשר בעל המשפחה עצמו. הוא סיפר לה, כי נמצא הוא יחד עם אשתו ותינוקם הרך בדרך לטורונטו, ואין להם היכן להתאכסן עם בואם לעיר. הוא ביקש מאד שיתנו לו אכסניה לפחות לימים ספורים, עד שימצא איזה דירה אחרת.

בראותה את מצוקתו מסרה לו את כתובת ביתה והכינה את הדירה לקבלת האורחים.

כרגיל, קיבלה את המשפחה בסבר פנים יפות, והשתדלה לספק להם את כל הצטרכויותיהם.

לאחר שנחו קצת מעמל ועייפות הדרך, התפתחה ביניהם השיחה אודות מוצאם ומקום מולדתם. אמר להם האברך את שמו ושם משפחתו, אך לא הכירה שם משפחה זו. לאחר מכן שאל אותה האברך:

— אולי שמעת פעם את שמע סבי?

— מי הוא הסבא שלך? שאלה בסקרנות.

— שמו ישראל קונסון, ענה האורח.

— קונסון? — נבהלה בעלת הבית — איזה קונסון?.

קונסון, ישראל קונסון, מלנינגרד, מטשקנט — — —

בעלת הבית נשארה מוכת־הלם. תדהמתה היתה כה גדולה, אשר לשונה כאילו ניתק ממנה ולא יכלה לדבר מרוב התרגשות.

התברר, כי אמנם הוא נכדו של ר׳ ישראל קונסון, אותו ר׳ ישראל יקר ומסור אשר כה מסר עצמו עליה ועל בעלה בעת שפרפרו בין החיים ובין המות, ואלולא איש יקר זה ומסירותו הגדולה, מי יודע אם היו היום בחיים — — —

נקל לתאר את אשר קרה לאחר מכן. גם אלה ששמעו את דבר הפגישה המופלאה, עמדו משתומים לדרכי ההשגחה העליונה, אשר מסבב הסיבות ועילת העילות הפגיש בצורה כה פלאית את נכדו עמה.

למותר לציין, כי בני המשפחה דאגו לכל הצטרכויותיהם של המִשפחה האורחת במקומם החדש, השתדלו והשיגו להם הלואות לרכישת דירה בטורונטו, ועשו ככל שיכלו לעזור להם — בתור הכרת תודה עמוקה על כל מה שעשה להם זקנם.

כך זכתה להגשים את משאת לבה כל השנים, אשר היתה אומרת תמיד: מי יתן ואזכה להחזיר לאיש יקר זה על כל מה שעשה עבורי.

— בוא וראה כחה של הכנסת אורחים! — — —

★

במונטריאול ישנו פרופיסור ידוע במתימטיקה, בשם פרופ׳ א. טייטלבום. יום אחד, כשר׳ אליהו היה בבית הכנסת, נכנס שם יהודי אחד בלתי מוכר. ניגש אליו ר׳ אליהו ושאלו: מי אתה? ענה לו האיש, כי בא ללמוד באוניברסיטה, וכעת בא לראות את בית הכנסת.

שאלו ר׳ אליהו אם יש לו היכן להתאכסן, וכאשר אמר שלא — הזמינו לביתו. החל מאז שוחח אתו כל הזמן על היהדות, סיפר לו על מקור מחצבתו וכי בן נאמן הוא לעם ישראל, ובמשך הזמן הצליח להפוך אותו לבעל תשובה גמור, ליהודי שומר תורה ומצות.

פעם בא ר׳ אליהו עם פרופ׳ בעל־תשובה זה אל הרבי. ביחידות דיבר אתו הרבי בשטח שלו, במתימטיקה. כשיצא מהרבי אמר שהוא מתפלא מאד, כי חשב שהרבי ידבר אתו על יהדות ולא תיאר לעצמו שהרבי ידבר אתו על מתימטיקה.

כעבור שנה התברר לו שדבריו של הרבי אודות מתימטיקה — היו עבורו ה״יחידות״ הכי חשובה, כי על ידי המתימטיקה הראה לו הרבי שאפשר להשתמש

בזה לאחדות הבורא. הוא הביע את צערו על שלא יכול היה להיזכר על כל דבריו של הרבי שאמר לו בעת היחידות.

★

אחד מבעלי התשובה שנתקרב ליהדות על ידו, אמר עליו: הוא הרי אבי (ברוחניות)!

פעם, בליל ראש השנה, הגיע איש זר במכונית לביתו של ר׳ אלי׳ ותרמילו על גבו. הוא בא לחפש שכן שגר בביתו של ר׳ אלי׳. ר׳ אלי׳ לא גער בו על חילול החג ועל שהפריע לו בסעודתו. אלא הזמינו להכנס ולהצטרף עם הסועדים. הוא וחברו שלא ראו את ר׳ אלי׳ מימיהם הרגישו כאילו הם מכרים משנים רבות. אברך זה הנו כיום שומר תורה ומצוות. ואחד הגורמים לחזירתו בתשובה — אמר פעם — היתה פגישה זו בליל ראש השנה עם ר׳ אלי׳ והצורה בה התייחס אליו!

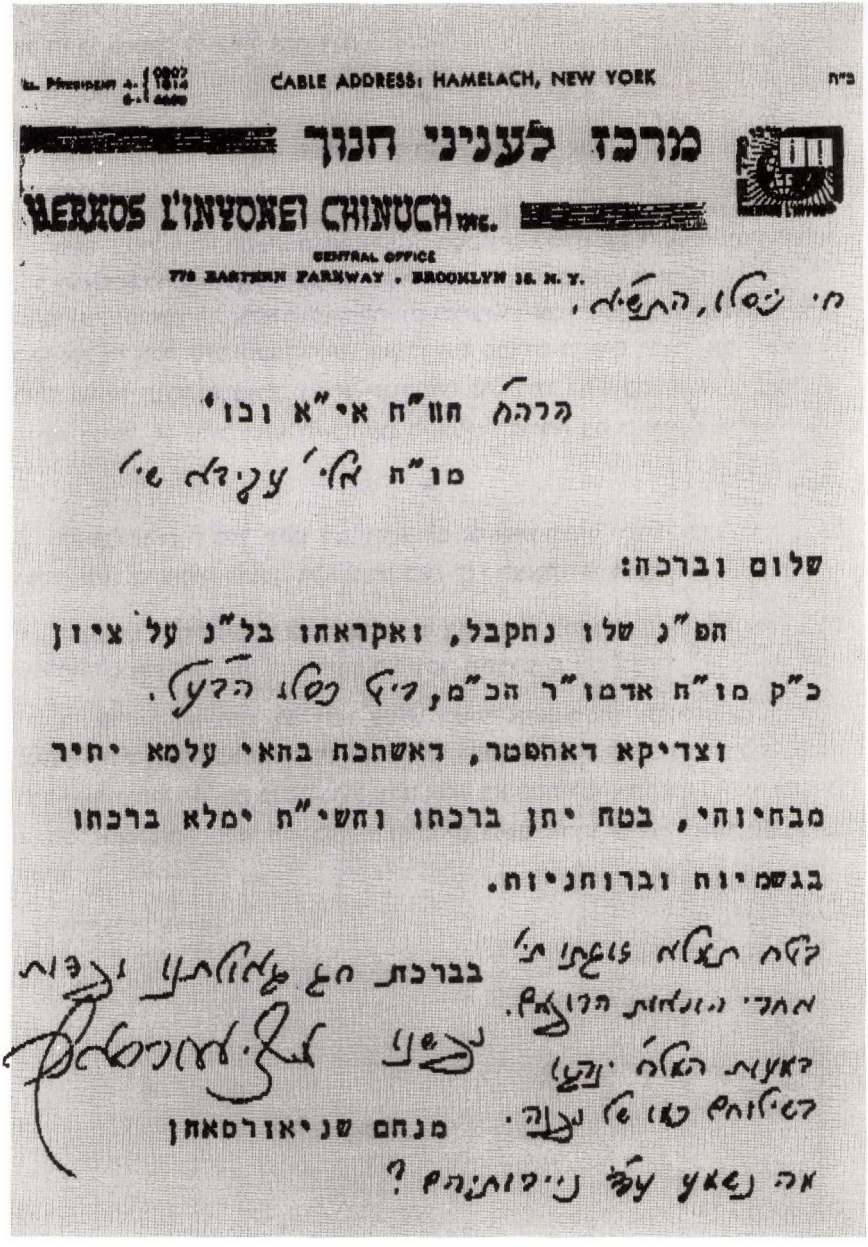
★

ר׳ אליהו היה בעל תוכן רב, ויחד עם זה איש תקיף ורציני. בכל דבר שפעל ועסק היה ברצינות גדולה ולא עסק בזה כדי לצאת ידי חובה.

השפעתו היתה ניכרת בכל העיר, ועד היום ניתן להפגש עם אנשים, אשר בעת שמזכירים את שמו של ר׳ אליהו ליפסקר מתרגשים הם במאד.

ר׳ אליהו לא היה רב ולא עסקן רשמי אלא מלמד ומורה, אך מפעליו ופעולותיו עשאוהו לאישיות חשובה ביותר, וכל אחד רחש לו כבוד והערכה. בנוסף לכל כשרונותיו היה גם פיקח גדול, ולא אחד בא להתייעץ אתו אם בנושא עסקים או בכל נושא אחר. חודר היה לעומק הדברים, חשב והרהר עד אשר אמר והביע את דעתו.

יהי זכרו ברוך!

CABLE ADDRESS: HAMELACH, NEW YORK

מרכז לעניני חנוך

MERKOS L'INYONEI CHINUCH INC.

CENTRAL OFFICE
770 EASTERN PARKWAY . BROOKLYN 13, N. Y.

מכתבי כ"ק אדמו"ר שליט"א אליו

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Office Address:
Lubavitch, 770 EASTERN PARKWAY
BROOKLYN 13, N.Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
בי"ה, כ"ח שבט תשי"ב
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח א"א נו"נ עוסק
בא"צ וכו' מוהר"ר אלי' עקיבא שי'

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו (בלי הוראת זמן כתיבתו) וכן העתק שלו בעד בתו בת שבע, ותקותי חזקה אשר לעת קבלת מכתבי זה כבר הבריאה והוזרת לאיתנה, ובטח לא ימנע הטוב מלבשרני ע"ז בהקדם.

וממ"ש במכתבו שמרגיש בעצמו שנופל חזון בערך המצב הקודם שלו וכו', הנה נודע פתגם כ"ק מוו"ם אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע (בלה"ק) טובה פעולה אחת מאלף אמחות, ומבלי להכנס בעצם הדבר אם אמת הוא או שזהו רק דמיון אצלו ומעצת הקלוגינקער כדי להחליש מעבודתו, הנה אינני רואה תועלת בהמשת שלו, ותמורה זה יוסיף אומץ בעבודתו בשרה והוינוך הכשר, וזו בנוגע להשפעתו על הזולת, והשני' יוסיף אומץ בליבו ור החסידות, היינו בשוט לערנען אפטער חסידות מים א וואריקמ"ט און א לעב דיקמ"ט, ואם קשה לפעול בעצמו חיות לעבודי"ת, בלימודו בודד, הרי בטח יוכל למצוא עתה במחנו חברותא בזה. וי"געת ומצאת תאמין, ובפרט שיש לכאו"א מאתנו סיועו של כ"ק מוו"ם אדמו"ר שמסר נפשו על הפצת לימוד החסידות בכל המדינות ובכל המקומות ובכל חמוגי אנשים.

וממ"ש במכתבו שצריך הוא להתנהג כזקני אנ"ש אף שיודע מעמדו ומצבו שאינו שייך לזה, ובכ"ז מוכרח הוא לזה כיון שזהו דרישת מקומו והאנשים אשר בו, הנה ידוע מרז"ל הברך קריך חמרא אוכפא לגביך מוש (בב"ק צ"ב ע"ב). ועאכו"כ אם אמרי אינשי בענין של עלי'-שצריך הוא להתאמץ בכל הכחות שיהי' מחאים למה שאומרים עליו, וגם עלי"ה היא ההבטחה די"געת ומצאת תאמין.

ובממ"ש בענין המחשבות המבלבלות אותו, הנה עצה היעוצה מאת נשי"א הוא, שיהי' קבועים במוחו אותיות התורה שיוכל ללמדם בע"פ, אם בנגלה דתורה, אוהסידות-ובטח יודע ג"כ איזה פרקים משניות וחניא בע"פ, ועט דקס ארוי'טשטופען די שאינם צריכות להיות.

נהניתי לקרוא במכתבו אשר ביום ההילולא יו"ד שבט דיבר לפני התלמידים מענינים רוממים, ובטח מתכוין הוא בדבורו עם התלמידים, להביאם לענינים של פועל במצות מעשיות. והשי"ת יצליחו בזה ובפרט בענין נחת חסידות מילדיו שיחיו.

בברכת הצלחה

CABLE ADDRESS: HAMELACH, NEW YORK
TELE. MYAGUIRE 3-9250-1
PRESIDENT 8-4800

ב"ה

מרכז לענייני חנוך

MERKOS L'INYONEI CHINUCH INC.

CENTRAL ORGANIZATION FOR JEWISH EDUCATION

מיסודו של כ"ק אדמו"ר רבי יוסף יצחק זצוקללה"ה נבג"מ וי"ע שניאורסאהן סלויבאוויטש
תחת נשיאות כ"ק אדמו"ר סלויבאוויטש רבי מנחם מענדל שניאורסאהן שליט"א

Central Office
770 EASTERN PARKWAY • BROOKLYN 13, N. Y.

Nissan 13th, 5712
April 8th, 1952

Rabbi Eli Lipsker
57½ Grange Avenue
Toronto, Ont.
Canada.

Dear Rabbi Lipsker:

For the festival of Passover, as usual, there will arrive many friends and followers of our Chief Rabbi Menachem Schneerson, the Lubavitcher Rabbi, to participate in the special Passover services and Chassidic discourses conducted by the Chief Rabbi.

Inasmuch as there will be delegates and visitors from all parts of the country and overseas, including Israel, the occasion will be used for holding special conferences dealing with various religious and educational problems.

Knowing of your educational work, previously in Europe and presently in Toronto, we feel that your personal participation at these conferences would serve our cause.

Consequently, we are pleased to extend to you herewith a cordial invitation to visit with us during the Passover week and for a brief period immediately following the festival of Passover, so as to participate in the conferences.

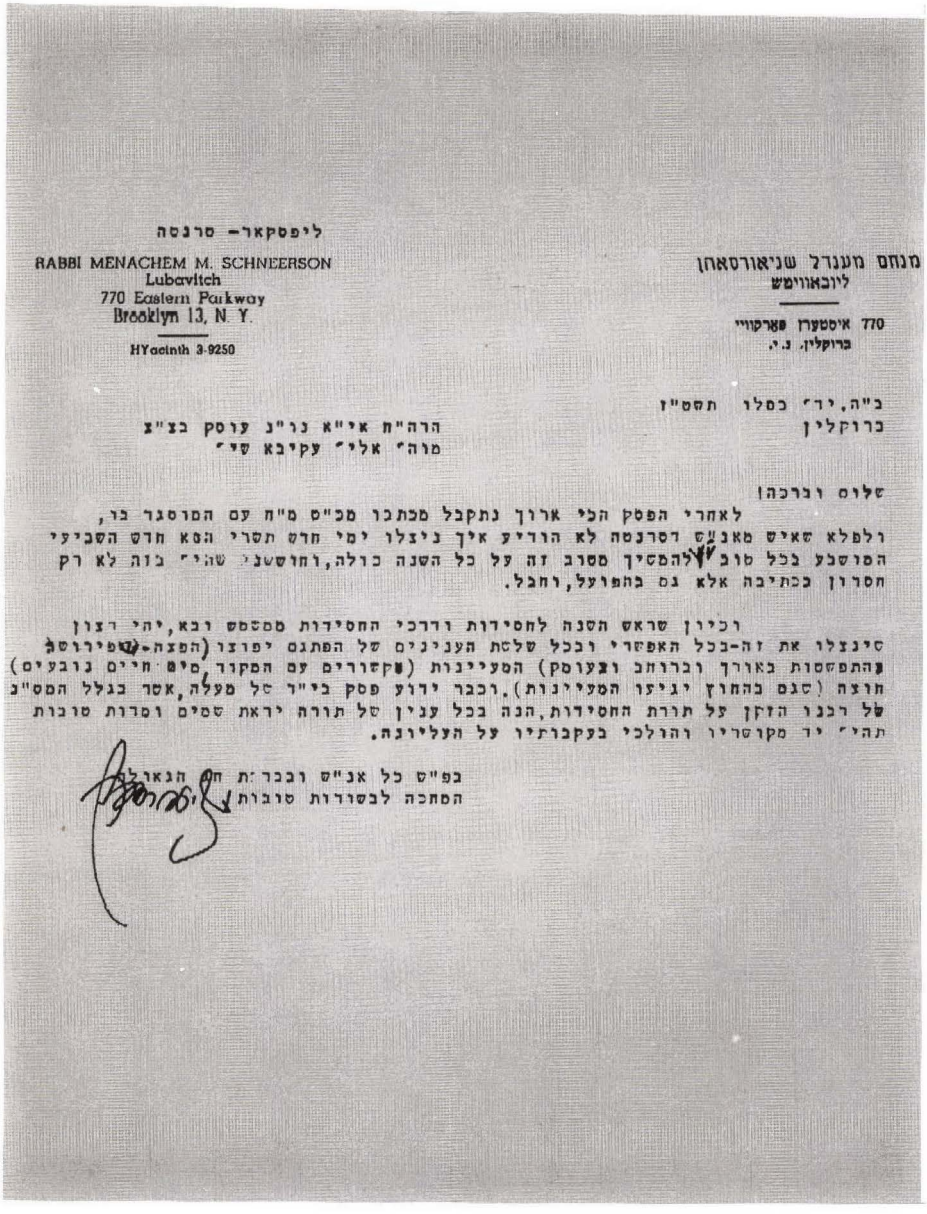
We trust that you will be able to take time off during the present holiday, and are looking forward to receiving your affirmative reply.

Sincerely yours,

RMAH:n

Rabbi M.A. Hodakov, Director

הרה"ח ר"א ליפסקר נ"ע

ליפסקאר– סרנסה

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ.י.

ב"ה, ירח כסלו תשט"ז
ברוקלין

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוהר"ר אליעזר עקיבא שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מכ"ס מ"ח עם הסוסגר בו, ולפלא שאיש מאנ"ש דסרנסה לא הודיע איך ניצלו ימי חדש תשרי הנא חדש השביעי המושבע בכל טוב להמסיק מסרב זה על כל השנה כולה, וחושבני שהי' בזה לא רק חסרון בכתיבה אלא גם בהפועל, וחבל.

וכיון שראש השנה לחסידות ודרכי החסידות מסמס ובא, יהי רצון סיגלו את זה-בכל האפשרי ובכל שלשת העניינים של הפתגם יפרוצו (הפצה-שפירוסף והתפשטות באורך וברוחב ובעומק) המעיינות (מקורים עם הסקוד, סיפ חיים נובעים) תוצה (סגם בהחוץ יגיעו המעיינות), וכבר ידוע פסק בי"ר של מעלה, אשר בגלל המס"נ של רבנו הזקן על תורת החסידות, הנה בכל ענין של תורה יראת שמים ומדות טובות תהי' יד מקושרין והולכי בעקבותיו על העליונה.

בפ"ש כל אנ"ש ובברכת חג הגאולה
המחכה לבשורות טובות

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ.י.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

ליפסקר-טרנסה

ב"ה, כ"ז אייר תשט"ז
ברוקלין

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה' אלי' עקיבא שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך נעם לי לקבל מכתבו מי"ד אייר שמסתדרים הענינים והולכים ובכיוון סוב, היינו בשני הפרסים שתהי' לו דיעה (ובמה, בדרכי נועם, תהי' לו דיעה זו בהגוגע להחלטה) ושיטאר זה בסוד, וזה עול ראי' נוספת שאין לך דבר העומד בפני הרצון ואשר מתקיים פסק דין של מעלה אשר בכל ענין של תורה י"ש ומדות טובות תהי' יד חסידי חב"ד על העלינה, ורואים הפירות מהענין הראשון על אתר, במה שבשיעור החדש ישנו ליסוד לקו"ת, וגם מתן שכרם בצדם בשידוך טוב ומתאים לילדיהם שי', וי"ר שהצלחתו בכל הנ"ל יעורר בו כחות נוספים לעבודה בשפע ענייני חכ"ד ומתרחבות והתפשטות אבל בדרכי נועם, וא"ה ע"ד האמור כשאיש אחד מכם גולה לברבריא הרי מברריס את כל המדינה, ובודאי בימינו אלה הוא ע"י הפצת המעינות (עד שיגיעו גם) חוצה, שענינם לא רק ליסוד החסידות אלא הליכה בהדרכותי' ומנהגי', וזהו עיקר וכמאמר המענה לא המדרש אלא המעשה.

מיום

ולהודעתו מהולדת של בתם בת שבע הנה יה"ר שיגדלוה הוא וזרעתו שיחיו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבת הדעת ופרנסה בהצלחה, שבזה נכלל ענין דקניית המגרש שמסיים אודותו במכתבו.

בס"ש כל אנ"ש שי'

ליפסקער-טרנסה

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, ב' שבט תשי"ח
ברוקלין

הרה"ח אי"א נו"נ וכו'
מוה' אלי' עקיבא שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ח שבט.

ת"ח על הכשו"ס מהתעוררות אשר בארגון נשי ובנות חב"ד במחנ הס', וכודאי יעמוד על המשטר לחזק ההתעוררות עד שתבוא לידי פועל, מתאים להנקורה אודותן דובר.

כן נעם לי לקרוא במכתבו אשר ישתדל בכל הדרוש ובכל ההלוי בו בהנוגע לביסוס והתפתחות המוסד ת"ת בית יוסף ישיבה ליובאוויטש אשר במחנ הס',

ולפלא שבנראה חברי הועד אין לוקחים בחשבון כלל כל הקישויים שישנם במוסד כגון דא, אף שמובן שאין בזה להצדיק את ההסרונות אבל בודאי שיש בזה די והותר בכדי שגם הס יתעניינו יותר בהנוגע להמוסד ויהי רצון שיצליח בהצלחה מופלגה בזה, בסה שלקח על עצמו בהחלוי בו להתפתחותו וביסודו של המוסד, ויבשר טוב בקרוב מעש,

ולמדתו של הקב"ה שהיא מדה כנגד מדה אלא שנ"פ כנה, כודאי שיתוסף בכרכות השי"ת והצלחה בהעסרך בכלל, ובהעיקר שתוא /ענגתו שיהיו יקבלו רוב נחת וסידותי מכל יו"ח שי' מחור תרחבת הדעת אמיתית.

בברכה לבשו"ט

נ.ב.
מוסג"פ מכתבי למר נייכאן שי', כיון שאין ידועהכאן הכתבת שלו. ובטח בכלל תהי' חועלת אם ידבר עמו' פא"פ בהסברת הנקודה שבמכתב, כשביל לתמשיכו יותר לעניני חסידות מתאים למצבוהבריאותו וכו'. וק"ל.

ליפסקאר־טרנטה

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, י' תשרי תשי"ט
ברוקלין

הרה"ח אי"א נוי"נ מלאכתו מלאכת
שמים מוה' אלי' עקיבא שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו מערב יוהכ"פ, עם המתאה
המצורף אליו, שנמסרה להמזכירות ויענוהו.

נעם לי לקרות במכתבו שנרגש קירוב חלבבות, אף שכמובן,
לעיע, לא במדה מספיקה בפי כתבו, ויהי רצון שהאזה תחגדל הלוך וגדול
עד שיהי' באופן "כולכם", וכדברי אדמו"ר הזקן לאחדים כאחד (לקו"ת כי תבא),
ובפרט שכל ימים אלו דחדש תשרי בכלל, הרי כולו שיך ומקושר לראש השנה,
עליו נאמר אתם נצבים וגו' כולכם.

בס"ד אודות ענינו, ושמפסיד עי"ז טכום ידוע בשנה, ומפרש
פנימיות הטעם-מפני עבודתו במוסד כרם חביד,

הנה אם כן הוא, הי"ז שטות גדולה ביותר מצדם, ועוד זאת הוא
העיקר, שבודאי שלא יפסיד עי"ז גם בגשמיות, אלא אדרבה עוריתוסף. וכמו
שראו במוחש בכל אלו שהתעסקו בעניני כי"ק מו"ח אדמו"ר, שסו"ס הצליחו
ברוחניות ובגשמיות גם יחד, וקיל.

ובין שמחקרבים אנו ליום חגנו, שאו מחגלים כל הענינים
שנפעלו במשך הזמן דבכסא ובעשי"ת בכלל, הרי גם בהנ"ל יחגלה בטוב אנראתון
לסטה מעשרה מפחים וכו'.

בברכה לבשו"ט ולחג שמח

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי

ברוקלין, נ. י.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.

HYacinth 3-9250

ב"ה, כ' טבת תש"כ
ברוקלין

מוה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה' אלי' עקיבא שי'

שלום וברכה

במענה למכתבו ממוצש"ק, בו כותב בהנוגע לכמה ענינים שנשלחו דו"ח מהנהלת הישיבה ומצעירי אגו"ח, וכנראה שנתקיים המאמר חז"ל בהנוגע לקדירת רבי שותפי, וקי"ל.

בס"ש אודות האברך זאב שי' ג.-ידועה ההוראה כללית בזה, שצריך להשתדל בדרכי נועם ובדרכי שלום, ודק לעת מן העתים בחוקף ובהחלטיות, אבל גם אז ככל האפשרי, מים זידענע העניקעס, ובהיותו עוסק בשטח החינוך וכן גם זוגתו תחי', בזראי ימצאו אופן הכולל שני הקצוות האמורים, ויהי רצון שיצליחו בזה, ובפרט ע"פ פתגם רבותינו, תזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם.

נעם לי לקרות מ"ש אודות בנו שי'. ויהי רצון שיתוסף בזה כהנה וכהנה, בבחי' הזלך ומוסיף הולך ואור, והרי נמצאים אנו בחדש שחחלתו נעוץ ביומי חנוכה דהלכה כב"ה,

בברכה לבשו"ט בענינים הכלליים והפרטים
גם יחד, וכנ"ל באופן המוסיף והולך
מוסיף ואור,

DAY, OCTOBER 30, 1987 ALGEMEINER JOURNAL — 8 - אלגע׳ זיינער זשורנאל פרייטאג, אקטאבער 30, 1987

אלוצימדיקע פטירה פון הרב ר׳ אלי׳ עקיבא ליפסקער פון טאראנטא

רופט ארויס טרויער צווישן זיינע הונדערטער תלמידים

לעצטן מיטוואך אין אונזט איז נפטר געוואָרן אין מאָנטע סדי שפיטאל אין זיו יארק דער באַוואוסטער מחנך און עסקן פון טאָראָנטא, הרב ר׳ אליה׳ עקיבא ליפסקער. צוזאַמענע. ראַבינערשטיק נאָכמיטאָג, איז פּאַרגעקומען די לוויה. דער נפטר איז נעקומען צו קבורה נעבן די קברים פון זיינע עלטערע ברידער הרב ר׳ יעקב און הרב ר׳ מיכאל ליפסקער. אויך דער ליובאוויטשער קרקע אריפן אלטן מאָנטעפיאָרע בית החיים אין ספרינגפילד. לאָנג איילאַנד. א גרויסער עולם פון פריינד. תלמידים, יודים און קרובים האָבן זיך באַטיליקט אין דער לוה פון הרב ר׳ אלי׳ עקיבא ליפסקער ז״ל.

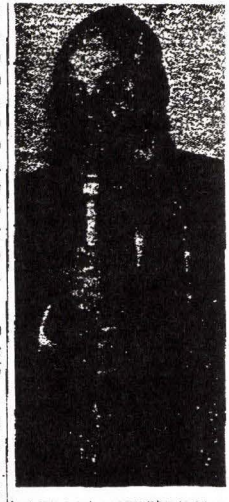
די ימים טובים האָט הרב ליפסקער פאַרבראַכט אין סיקלין. ביים ליובאַוויטשער רבין. מאָנטיק נאָך שבת בראשית, בעת ער האָט באַזוכט זיין זון, דר. חיים צבי ליפסקער. בזאָט ער רעפפילט מילדע וויטיקן אין הארץ. דר. ליפסקער האָט אָפּגעפירט זיין פאַטער אין שפיטאָל. מיטוואָך אָחנט, וועו זיין פרוי. רחל, זיך זון אין שוועסטערן. רחל רוכמאן. זיינען נעקומען אין שפיטאָל אים מבקר חולה זיין. האָט הרב ליפסקער געזאָגט, אז ער פילט זיך פיין אבן דער פאַקטאָר האָט אפילו באַמערקט. אז בקרוב וועט ער קענען גיין אהיים.

מיט א ווייליע שפעטער האָט דיך הרב ליפסקער באַקלאָגט, אז ער לידט פון ווייטיקן אין ברוסט־קאסטן. עס איז פעסטגעשטעלט געוואָרן. אז ער האָט באַקומען א כאַסימטע האַרץ אַטאַקע. ארום 7 אין אונזט איז ער נפטר געוואָרן.

הרב אלי׳ עקיבא ליפסקער איז געווען 70 יאר אַלט חתן ער האָט אויסגעהויכט זיין נשמה.

א נעבירענער פון פאלטאוע, אוקראַאינע, איז דער נפטר נעווען דער אינגסטער זון פון הרב ר׳ חיים צבי ליפסקער ז״ל, דער רב פון דער סאלדאטסקער שהל אין פאלטא־וע. אין זיין יונגט האָט הרב ליפסקער נעלעבט אין אונטער עדישע ליובאַוויטשער ישיבות אין סאוועטן פאַרבאַנד און האָט איבערגעלעבט די בלאקאדע אין דעם התנגר אין לענינגראד בעת דער צווייטער וועלט מלחמה. וועו מיליאָנען מענטשן זיינען אומגע־קומען אין לענינגראד בעת די דייטשן האָבן אויסגערינגלט אן באַלאַגערט די שטאָט.

נאָך דער מלחמה. האָט הרב ליפסקער חתונה געהאט אין טאשקענט מיט רחל רוכמאן, די טאכטער פון העם פראמינענטן ליובאַוויטשער חסיד פון לענין־גראד. הרב ר׳ זלמן רוכמאן ז״ל. זיי זיינען אריינגעפאָרן פון רוסלאנד אין 1946, דיך נעוואלגערט אין די

הרב ר׳ אלי׳ עקיבא ליפסקער ז״ל

פֿליטים־לאגערן אין דײַטשלאנד אין עסטרײַך און עגדלעך דאָרט באזעצט אין טאָראָנטאָ. וואו הרב ליפסקער האָט במשך פֿון די לעצטע 35 יאָר זײַנ אָפּגענומען מיט תשוך. הונדערטער בחורים ווײַטן

נעווען דײַנע תלמידים. אָן ווען עס איז באָקאַנט געווארן אין טאָראָנטאָ אַז הרב ליפסקער איז נפטר געוואָרן. האָט עס אַרומגענומען חפֿץ טיפֿן טרויער. בײַ זײַנע פילצאָליקע פֿאַרערער. פֿריינד אָן תלמידים. וואָס האָבן בײַ אים געלערנט במשך פֿון די יאָרן. וואָס ער איז געווען אַ מגיד שיעור אָן מחנך אין טאָראָנטאָ. די אלמנה אָן די קינדער דײַנען געוועסן שבעה אין טאָראָנטאָ. וואו אַ ריזן־עלם איז געקומען זיי מנחם אבל זײַן.

אַרומער זײַן אלמנה האָט דער נפטר פֿאַראבליט פיד וין, דר. חיים צבי ליפסקער פֿון ניו יאָרק; הרב שלום דובער ליפסקער, דער מרא דאתרא פון דער שוהל אין בעל הארבאר. פלאָרידאַ, אַנמידער אָך גרינדער פֿון דעם "אלף" אינסטי־טוט אָן פּיתרער חב״ד־עסקן; הרב מנחם מענדל ליפסקער, דער שליח פון ליובאוויטש אין אָהאַנעסבורג, דרום אפֿריקע. אָך דער מיזיק, ר׳ יוסף יצחק ליפסקער פֿון מיאמי ביטש. דער נפטר האָט אויך אינערגעלאָזט אַ טאכטער. בת שבע שוחט. העלכע לעבט מיט איר כאָן אָן קינדער אין מיאמי ביטש. ער האָט אויך פֿאַראכל״ט צווי שוועסטער. רבֿיצין ליובע נייַמארק פון כאָנטרעאָל אָן רבֿיצין מנחה לאָזאראָף. אַ באָקאַנטע דערציערין פון בוזקלין. וי אויך אידישקלעך. אַ שוואָגער אָן פילע פלימעניקעס אָן פלימעניצעס.

אַרומער זיין דינאַמישער טעטי־קייט אַלס מרבין תורה אָן נסקן

אין טאָראָנטאָ איז הרב ליפ־ענדן זומער געווען דער דאתרא פון דעם שטעט־ישראל״ אין די קעטסקילס ער איז געווען דער גיס־מוחה דורך פון דעם ״גן י׳ זומער־קעמפּ אָן זיין פרוי האָט נעדיטט אַלס קו־שוועסטער. רחל ליפסקער בארוף אַ קראַנקן־שוועסטע ארבעט יאָרן לאַנג אַ טאָראָנטאָ־ער שפּיטאָל.

EPH INST. TUE

כרייטאג, אקטאבער 7, 1988 אלגע ייינער זשורנאל — 2 — ALGEMEINER JOURNAL

סיום אין טאראנטא צום ערשטן יארצייט פון הרב אליהו עקיבא ליפסקער

קומענדן מאנטיק, כ״ט תשרי, 8 אדיגער אין אוונט וועט אין טאראנטא, קאנאדע, געפראַוועט ווערן א סיום אנן א גדיסארטיקע סעודה צום ערשטן יארצייט פון דעם באקאנטן חבד־נסקן און פאפולערן מחנך, הרב ד׳ אליהו עקיבא ליפסקער. וועלכער איז נפטר געוואָרן לעצטן יאָר און איז בעבראכט געוואָרן צו קבורה אויף דער ליובאוויטשער אָרט יאהאנעספורג, דרום אפריקע. וועלכער קומט צו פאָרן קיין טאראנטא ספעציעל צו דער מסיבה לכבוד דיין פאטערס ערשטן יארצייט. הרב אליהו עקיבא ליפסקער איז יאָרן לאנג געווען א מחנך אין טאראנטא און האָט דערצויגן טויזנטער תלמידים באטייליקן די קינדער און איניקלעך פון דעם נפטר מי אויך דיין אלמנה, רחל ליפסקער. די הויפט דרשה אויף דעם צוזאמענקום וועט האלטן הרב מנחם מענדל ליפסקער, שליח פון ליובאוויטש אין יאהאנעספורג, דרום אפריקע. וועלכער קומט צו פאָרן קיין טאראנטא ספעציעל צו דער מסיבה לכבוד דיין פאטערס ערשטן יארצייט. הרב אליהו עקיבא ליפסקער איז יאָרן לאנג געווען א מחנך אין טאראנטא און האָט דערצויגן טויזנטער תלמידים.

וואָס פארנעמען פירענדיקע פאזיציעס איבער דער גאנצער וועלט.

אין דעם סיום וועלן זיך אויך באטייליקן די אנדערע קינדער פון הרב ליפסקער: ד״ר. חיים צבי ליפסקער פון ניו יאָרק; הרב שלום בער ליפסקער פון מיאמי ביטש, פלארידא, וועלכער איז דער מנהיג רוחני פון א וויכטיקער שוהל אין פלארידא און איז דער גרינדער און אָנפירער פון דעם ״אלף״ אינסטיטוט, וואָס גיט זיך אָפּ מיט העלפן אידישע ארעמסטאנטן איבער גאנץ אמעריקע; ר׳ יוסף יצחק ליפסקער אויך פון מיאמי ביטש און די טאָכטער בת שבע און איד מאן הרב עובדיה שוחט פון מיאמי ביטש.

דער סיום און די סעודה וועלן פאָרקומען אין קאָנג. ליובאוויטש אין טאָראָנטאָ אויף 44 עדינבאָראָ, וואו הרב ליפסקער ז״ל איז יאָרן לאנג געווען א מגיד שיעור אין אקטיוו אויף אלעוולי געביטן פון הפצת היהדות.

הרב אליהו עקיבא ליפסקער ז״ל

דברי ברכה בעת סעודת סיום לימוד תניא בטורונטו

הרה״ח ר׳ שניאור זלמן דוכמן וחתנו הרה״ח ר׳ אליהו ליפסקר ז״ל בריקוד של שמחה

האחים החסידים

הרה"ח ר' ברוך הלוי דוכמאן ז"ל
הרה"ח ר' ישראל נח הלוי דוכמאן ז"ל
הרה"ח ר' חיים אברהם הלוי דוכמאן ז"ל

הרב החסיד רבי ברוך דוכמן ז״ל

הרה״ח ר׳ ברוך נולד בהומיל, לאביו החסיד ר׳ דובער מנחם מענדל הלוי ז״ל.

ידוע היה ר׳ ברוך כחסיד נפלא; בעל חסד גדול ומזג טוב, רב פעלים לתורה ולחסידות. מלא וגדוש היה בתורה, בנגלה ובחסידות, והעמיד תלמידים הרבה.

דורש היה תדיר מהתמימים ללמוד חסידות. הוא היה אומר: לערנט חסידות; אז איהר וועט זיך איבערדעקן מיט׳ן טלית נאך דער חתונה — וועט איהר האבן אויף וואס צו טראכטן!

בתקופת המלחמה הנוראה, מלחמת העולם השניה, נאלץ לברוח מעירו ומארץ מולדתו ונדד למרחקים באסיה הרחוקה, והגיע לסמרקנד יחד עם כל הפליטים החסידים שמצאו שם ״מנוחה״ זמנית.

שם, בסמרקנד, עשה גדולות ונצורות בשטח הרבצת תורה וחסידות, ארגן שיעורי תורה רבים, בזמנים הקשים ביותר, והיה מהמשפיעים החשובים בעיר זו. רבים מהחסידים נהנו לאורו, ועזר לכל אחד עד כמה שידו מגעת.

הרה״ח ר׳ מענדל פוטרפס שי׳ התבטא פעם: ר׳ ברוך האט געזיפטר׳ט בערקע חן, ער האט אים געמאכט פערפרומט...

★

על פעילותו המרובה ומידת החסד שלו בסמרקנד — מספר הרה״ח ר׳ הלל זלצמן שי׳:

אבי, הרה״ח ר׳ אברהם ז״ל, הושלך על ידי השלטונות לבית האסורים, ואני שהייתי ילד בגיל שבע בלבד, נשארתי בודד עם אמי.

בשעה קשה זו לקחני ר׳ ברוך אל ביתו לגדל אותי. הוא התנהג אלי כמו אב, והייתי אצלו כבן. זכורני, לא פעם כאשר הייתי מתבייש לבקש ממנו דבר־מה והוא הרגיש בכך, היה אומר לי: מדוע אתה מתבייש? הרי אתה ה״קדיש״ שלנו, אתה כמו ילד שלנו!

ר׳ ברוך היה שוחט, וחשובי החסידים הקפידו לאכול אך ורק משחיטתו.

ביום בהיר אחד קיבל ויזה מאחיו, הרב ישראל נח, שהתגורר בארץ ישראל. הוא

לא ידע בכלל את כתובת אחיו בא״י ומעולם לא כתב לאחיו מכתב או בקשה כלשהו. ולכן, מיד עם קבלת הויזה ראה בכך אות מן השמים שעליו להגיש בקשה לשלטונות אודות היתר יציאה מרוסיה. בני המשפחה פחדו כל העת לעשות זאת, אך כאמור ראה בזה ענין של השגחה פרטית ואז הגיש בקשתו.

לאחר שהגיש את הבקשה היה אומר: זקן כמוני לא צריך לנסוע, אבל אם אסע, הרי אוכל לשלוח לכולכם ויזות מארץ ישראל, כדי שתוכלו גם אתם לצאת, כדאי לי לכן כל הנסיעה הזאת.

בסופו של דבר קיבל את האישור המיוחל ועלה לארץ הקודש, ומשם שלח ויזות לכולם, והודות למאמציו זכתה כל המשפחה שלנו לצאת מעמק הבכא.

אולי כאן המקום לציין, כי בעת שאחיו הרב שניאור זלמן ז״ל ניגש בערב יום הכפורים לבקש ״לעקעח״ מהרבי, נתן לו גם מנה מיוחדת עבור גיסתו ראזא, אשתו של ר׳ ברוך, ואמר לו, שזה עבור ״די מומע ראזע״, כי הרי היא אשה צדקנית שהוציאה כמה יהודים מרוסיה.

★

בסמרקנד חיפשו השלטונות אחריו, בגלל פעילותו המרובה בכל עניני יהדות: ארגון שיעורי תורה ברבים למבוגרים ולבני נוער, שחיטה, חינוך, בתי כנסת, מקואות וכדו׳. בראותו את המצב כי ברע הוא, נאלץ לברוח משם מחמת המעקבים הממושכים אחריו והסתתר במשך שנתיים אצל קרוב משפחה באזור מרוחק בסמרקנד. רק לאחר שסטאלין ימ״ש מת, והמצב הכללי במדינה נרגע קצת — יצא ממחבואו וחזר לפעילותו.

באחד הימים חלה בדלקת ריאות קשה והיה בסכנה גדולה. אותה עת נדר, כי אם יישאר בחיים מקבל עליו שלא יגזוז לעולם את פיאותיו אף אם יהיה בסכנה גדולה. באותו עת גם הוסיפו לו השם ״חיים״.

בעת עלילת הרופאים הידועה לשמצה, היו מרבית היהודים בחרדה גדולה, איש לא ידע מה ילד יום וכולם חרדו מפני הבאות. ידוע ידעו כי עומדת להתרחש ח״ו צרה גדולה על ישראל, וכל אחד חשש מיום המחרת.

סטאלין ימ״ש תכנן אז תוכניות אכזריות נגד היהודים ברוסיה. לפי התכנית שהכין, אמורים היו לקרות בעוד חדשים מספר, התנפלויות ופוגרומים על היהודים מצד האזרחים — בעוד שהוא עצמו יבא, כביכול, ״לעזרתם״. לפי

התכנית, יירצחו שליש מהיהודים על ידי האספסוף; שליש מהם יוגלה לסיביר, ואילו השליש הנותר יגווע ברכבות תוך כדי נסיעתם בדרכם המרוחקת ורבת־התלאות למחנות ההסגר בסיביר. למטרה זו אף הכין ארבעים אלף צריפים במחנות הרכוז!

באותם ימי־צרה היה משמיע לרבים דברי נוחם ועידוד ומעודד אותם; הוא היה מעודדם, ומרגלא היה בפומיה: אין מה לפחד, הכל מה שנעשה הוא לטובת היהודים!

★

כאשר היתה כבר האפשרות בידו לצאת הוא ומשפחתו מרוסיה, לא רצה לצאת לפני שיסדר שוחט אחר שימלא את מקומו בשחיטה. הוא עיכב את נסיעתו באמרו, כי איכה יוכל לנסוע לארץ ישראל ולהשאיר את כל קהל עדת החסידים בלי שוחט?!

בין אלה שאסרו השלטונות היה צעיר אחד שקראו לו ״מולא״ יוסף (״חכם״ יוסף). הוא היה בין עשרת הבחורים אשר ר׳ שמחה גורודוצקי הביא אתו מבוכרה אל הרבי מוהריי״צ. בתקופה ההיא נאסר יוסף, ואחרי שנים שחררו אותו.

לאחר שהשתחרר בא לר׳ ברוך וסיפר לו כי היה פעם שוחט, אבל היות שישב בכלא זמן רב לא יכול היה לשחוט כל העת. אך מאחר והמצב הכללי במדינה השתפר קצת, הוא מעונין להמשיך בשחיטה. הוא ביקש, אפוא, מר׳ ברוך שיחזור אתו על כל ההלכות הכרוכות בשחיטה־ובדיקה, בדיקת הסכין, ולאחר שיבחן אותו וימצאהו מתאים וראוי לשחיטה — יתן לו קבלה.

עשה ר׳ ברוך כך, התיישב ועבר יחד אתו על כל ההלכות, ואחר כך בחן אותו הדק היטב, ולאחר שמצאוהו ראוי לתפקיד זה, פנה וביקש מאנ״ש שישתמשו בשחיטתו, בהיותו ראוי לכך מכל הבחינות, וביחוד שהוא גם אברך ירא שמים בתכלית.

בקשתו של ר׳ ברוך אמנם נתקבלה בין אנ״ש, אשר החלו לאכול משחיטתו ללא פקפוק, ורק אז יכול היה ר׳ ברוך לחשוב על יציאת מצרים דרוסיה ולעלות לארץ הקודש. לאחר עיכוב של חצי שנה, קם ועזב את רוסיה. ראוי לציין, כי הוא היה הראשון מאנ״ש שזכה לצאת מעמק הבכא, לאחר תקופה של כעשר שנים שבהן לא יצא איש משם, פרט לאנשים בודדים בלבד שהצליחו לצאת.

★

בשנת תשי״ז זכה ר׳ ברוך להגיע לארץ ישראל ולחונן את עפרה. בארץ הקודש ישב על התורה על העבודה משך שנתיים ימים, ועסק רבות בשטח קירוב לבבות. הוא זכה לקרב עשרות בחורים צעירים לחסידים ולחסידות, וחלקם עברו גם ללמוד בישיבות ״תומכי תמימים״.

נפטר לבית עולמו ביום י׳ אייר תשי״ט, בן ששים ותשע שנה, ומנוחתו כבוד בביה״ע הר המנוחות בעיה״ק ירושלים ת״ו.

יהא זכרו ב ר ו ך !

בסמרקנד — עם ר׳ אברהם זלצמן

עם הר׳ מיכאל משולבין

ר' ברוך דוכמן בהתוועדות בסמרקנד (בביתו של הרב אברהם זלצמן)
מימין לשמאל: בערל זלצמן, ר' ברוך דוכמן, הלל זלצמן, דוד משולבין,
חיים אליהו משולבין, מיכאל משולבין, הרב אברהם זלצמן.

מימין לשמאל: הרה"ח ר' פנחס אלטהויז, הרה"ח ר' ברוך דוכמן
הרה"ח ר' שלמה חיים קסלמן ובנו

הרה״ח ר׳ ישראל נח דוכמאן ז״ל

הרה״ח ר׳ ישראל נח, אחיו של הרה״ח ר׳ שניאור זלמן, זכה לעלות לאה״ק ת״ו בבחרותו, לאחר שהצליח לברוח מבעד מסך הברזל אחרי תלאות רבות.

בעת שכ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע ביקר באה״ק ת״ו, זכה להיכנס ליחידות כשכולו נרעש ונפחד, ולא יכול היה לפתוח פיו ולהביא בפני הרבי את בקשתו. הרבי, בראותו את התרגשותו המרובה, החל להראות פנים שוחקות ואותות של חיבה, עד אשר נרגע והתאושש.

בראשית דבריו הזכיר לפני הרבי את שני אחיו הנמצאים בגולת רוסיה, מאחורי מסך הברזל, הרב שניאור זלמן והרב ברוך, וביקש את ברכתו הקדושה שיזכו בקרוב לצאת משם. הרבי ענה לו כי אין הוא שוכח אותם כלל, וכי חושב הוא הרבה אודותם. כן נתן את ברכתו הקדושה שיזכו להשתחרר מארץ גזירה זו בקרוב ממש.

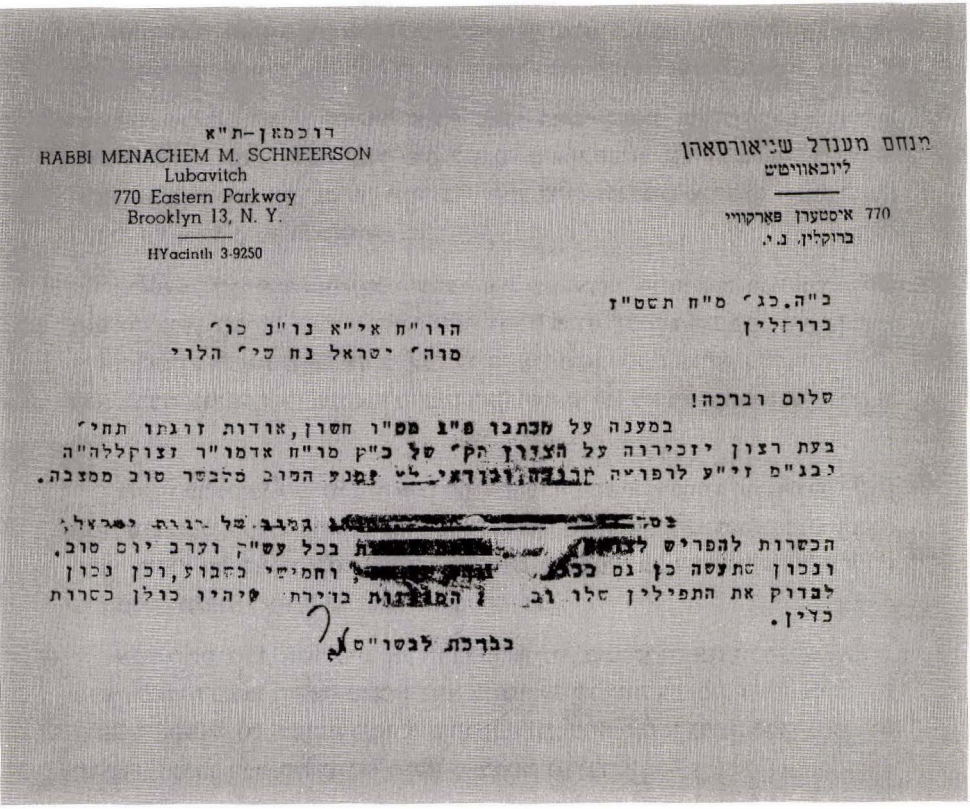
בדברו על מצבו הפרטי, התאונן בפני הרבי על קשיי פרנסתו ועבודתו הקשה, המונעים ממנו לעמול בתורה, וביקש את ברכתו הקדושה להטבת מצבו ופרנסתו. הרבי עוררו על הצורך להתגבר על הקשיים ולהקפיד על קביעות עתים לתורה בהקפדה יתירה, ואיחל לו ברכה והצלחה בכל.

אחד החסידים, אשר כתב אל הרבי על ענייניו, כתב לו גם אודות ר׳ ישראל נח, ואשר למרות מצבו הקשה מקפיד הוא ביותר על קביעות עתים לתורה. אותה עת קיבל ר׳ ישראל נח תשובה מהירה מהמזכירות, כי ידיעה זו גרמה לרבי נחת רוח מרובה, וברכו בפרנסה טובה וקלה והצלחה מרובה.

כעבור ימים מעטים מקבלת מכתב זה, ניגש אליו ברחוב איש אחד בלתי מוכר והציע לו לעבוד אצלו תמורת משכורת טובה. ר׳ ישראל נח שמח מאד על ההצעה, עזב את עבודתו הקשה בה עבד עד כה תמורת שכר מועט, ועבר לעבוד אצלו. מני אז השתפר מצבו בהרבה, וראה בחוש כי ברכת הרבי התקיימה בו במלואה.

ר׳ ישראל נח זכה להקים דורות ישרים מבורך, בנים ובנות הממשיכים בדרכי אבות עפ״י תורת החסידות.

נלב״ע כ״ו מרחשון תשל״ט ומנוחתו כבוד בהר הזיתים בירושלים ת״ו, חלקת חב״ד.

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ.י.

דובמנחם-ת"א
RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.

HYacinth 3-9250

ב"ה. כג' ס"ח תשט"ז
ברוקלין

הוו"ח אי"א נו"נ כו'
מוה' ישראל נח מיר הלוי

שלום וברכה!

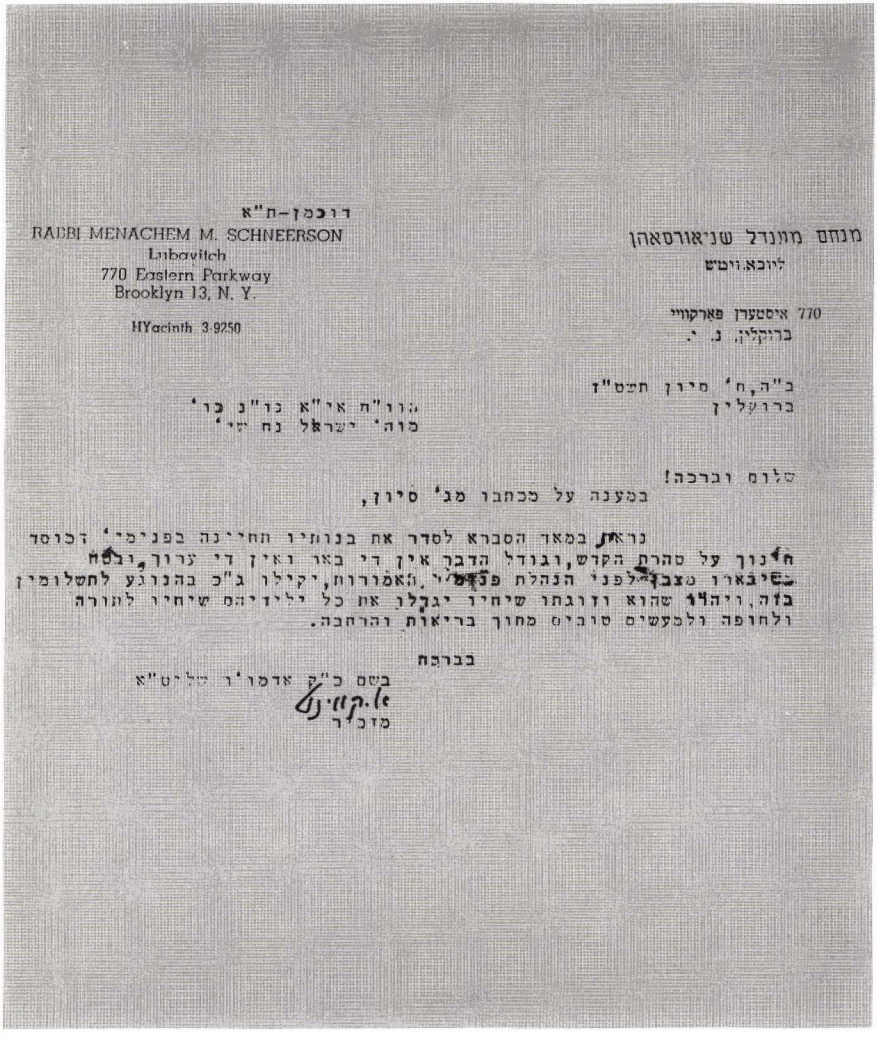
במענה על מכתבו פ"נ מס"ו חשון, אודות זוגתו תחי'
בעת רצון יזכירוה על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה
נבג"מ זי"ע לרפואה קרובה ובודאי לא ימנע הטוב מלבשר טוב ממצבה.

בטח נותנת זוגתו תחי' כמנהגן הטוב של בנות ישראל הכשרות להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות
בכל עש"ק וערב יום טוב. ונכון שתעשה כן גם בכל יום חול של שני וחמישי בשבוע, וכן נכון לבדוק
את התפילין שלו וכשרות המזוזות בדירתם שיהיו כולן כשרות כדין.

בברכת לבשו"ט

במענה על מכתבו פ"נ מט"ו חשון אודות זוגתו תחי',
בעת רצון יזכירוה על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לרפואה קרובה,
ובודאי לא ימנע הטוב מלבשר טוב ממצבה.
בטח נותנת זוגתו תחי' כמנהגן הטוב של בנות ישראל הכשרות להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות
בכל עש"ק וערב יום טוב. ונכון שתעשה כן גם בכל יום חול של שני וחמישי בשבוע, וכן נכון לבדוק
את התפילין שלו וכשרות המזוזות בדירתם שיהיו כולן כשרות כדין.

ממכתבי כ"ק אדמו"ר שליט"א לרבי ישראל נח זי"ל

דוכמן-ח"א
RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, ח' סיון תשט"ז
ברוקלין

גרו"ח אי"א כו"ע כו'
מוה' ישראל נח יצ"ו

שלום וברכה!
במענה על מכתבו מג' סיון,

נראית במאד הסברא לסדר את בנותיו תחי' בפנימי' דכוסד חינוך על טהרת הקדש, וגודל הדבר אין די באר ואין די ערוך, ובפ שיבארו מצבי לפני הנהלת פנימי' האמורות, ריקילו ג"כ בהנוגע לחשלומין בזה, ויהי שהוא וזוגתו שיחיו יגקלו את כל ילידיהם שיחיו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מחוך בריאות והרחבה.

בברכה
בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

הגה״ח ר׳ נחום שמריהו ששונקין, הרה״ח ר׳ ישראל נח
והרה״ח ר׳ מנחם מענדל הכהן פרידמן
בעת ריקוד של שמחה בחתונת בנו של האחרון

ר׳ ישראל נח עם נכדו הקטן

ר' ישראל ליד חתנו החתן הרב שמעון הכהן פרידמן שי'

ר' ישראל נח ומחותנו הרב מנחם מענדל פרידמן
בהובילם את הבן והחתן לחופה

בהתוועדות חסידית

ר' ישראל נח מתכבד בסנדקאות

ר׳ ישראל נח בשיחה לבבית עם בן־אחיו רבי ישראל דוכמן ז״ל

הרה״ח ר׳ חיים אברהם ז״ל

פרטים מעטים ידועים אודות איש יקר זה, ר׳ חיים אברהם, והמעטים שהכירוהו מעידים עליו כי היה תלמיד חכם חשוב, חסיד וירא שמים אמתי, מלא וגדוש בתורת החסידות ומקושר בלב ונפש אל הרבי נ״ע.

★

יהא זכרם ברוך ונשמותיהם צרורות בצרור החיים!